

in 20 1924

ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ — ΚΥΚΛΟΣ Α'.

ΑΔ. Ι. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

(ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΙ — ΡΩΜΑΪΚΟΙ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ ΧΡΟΝΟΙ)

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ

ΑΠΟ ΤΟΥ ΒΥΤΟΥ 1922-1923 ΚΑΙ ΕΞΗΣ

Διὰ τὴν Β' τάξιν τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων
καὶ τὰς ἀντιστοίχους τῶν ἄλλων.

ΜΕ 15 ΧΑΡΤΑΣ ΚΑΙ 70 ΕΙΚΟΝΑΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

Ἀριθμὸς ἀδείας κυκλοφορίας $\frac{647}{20-12-23}$

Τιμᾶται μετὰ τοῦ βιβλιοσήμου καὶ	
φόρου Ἀναγκαστικοῦ Δανείου	Δρ. 21.15
Τιμὴ βιβλιοσήμου	» 8.15
Πρόσθετος φόρος Ἀναγκ. Δανείου	» 0.80

ΒΙΕ
ΠΑΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩ. Ν. ΣΙΔΕΡΗ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
46, ΓΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ — ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ
1924

1140131

ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ=ΚΥΚΛΟΣ Α΄

ΑΔ Ι. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

(ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΙ—ΡΩΜΑΪΚΟΙ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ ΧΡΟΝΟΙ)

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ

ΑΠΟ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1922—1923 ΚΑΙ ΕΞΗΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Β΄ ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΚΑΙ ΤΑΣ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΟΥΣ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ

ΜΕ 15 ΧΑΡΤΑΣ ΚΑΙ 70 ΕΙΚΟΝΑΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ Β΄

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ

46—ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ (ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ)—46.

1924

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Π ρ ό ς

τὸν κ. Ἀδ. Ἀδαμαντίου

τακτικὸν καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου.

Γνωστὸν ποιοῦμεν ὑμῖν, ὅτι δι' ἡμετέρας πράξεως τῇ 21 τοῦ
λήξαντος μηνὸς ἐκδοθείσης καὶ τῇ 14 ἱσταμένου καταχωρηθείσης
ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 37 δευτέρῳ τεύχει τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνή-
σεως ἐνεκρίθη τὸ πρὸς κρίσιν ἐν χειρογράφῳ ὑποβληθὲν ὑμέτερον
βιβλίον «Ρωμαϊκὴ καὶ Βυζαντινὴ ἱστορία διὰ τὴν Β' τάξιν τῶν
Ἑλληνικῶν σχολείων εἰσακτέον εἰς τὰ οἰκεία σχολεῖα ἀπὸ τοῦ
ἐρχομένου σχολικοῦ ἔτους 1923 — 1924.

Ἐντολῇ τοῦ ὑπουργοῦ

Ὁ Τμηματάρχης

ΙΩ. ΓΡΥΠΑΡΗΣ

Αἱ μικραὶ αὗται ἱστορίαι ἀποτελοῦν *ἐνιαῖον σύστημα διδασκαλίας* τῆς *Ἱστορίας τοῦ Α' κύκλου* (διὰ τὴν α', β' καὶ γ' τάξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου). Στήριζεται δὲ τὸ διδακτικὸν τοῦτο σύστημα ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀρχικῆς ιδέας καὶ τοῦ αὐτοῦ διαγράμματος.

Ἡ θεμελιώδης ιδέα εἶναι ἡ πιστὴ καὶ ἡ σαφὴς ἐκθεσις τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἔθνους ἡμῶν, τῆς δημιουργίας καὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος ἐγένετο ὁ σημερινὸς Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμός. Ὑπεράνω δὲ πάντων οἱ ἄγωνες καὶ αἱ θυσίαι τῶν προγόνων πρὸς δημιουργίαν καὶ πρόοδον τοῦ ἔθνους ἡμῶν.

Τὸ διάγραμμα κεφαλαιωδῶς εἶναι τὸ ἑξῆς : Ἐκαστον ἀπὸ τὰ τρία βιβλία διαιρεῖται εἰς *μέρη* ἀνάλογα, τὰ ὅποια ἀποτελοῦνται ἀπὸ ὀλίγα συνήθως κεφάλαια. Τὰ μικρότερα τμήματα τοῦ κεφαλαίου δύνανται νὰ ἀποτελέσουν καὶ ἐνότητας, διὰ τὴν διδασκαλίαν. Εἰς τὸ τέλος ἐκάστου μέρους παρατίθεται περίληψις αὐτοῦ, ἐπακολουθοῦν δὲ γενικαὶ κρίσεις.

Εἰς τὴν *εἰκονογράφειν*, ἡ ὁποία εἶναι καὶ πλουσία καὶ ἐκλεκτή, διδεται ἐξαιρετικὴ προσοχή. Ἀφορᾷ δὲ αὕτη εἰς τὰ *πράγματα*, τὰ ὅποια εἶναι ἀνάγκη νὰ ἴδῃ ὁ μαθητὴς, διὰ νὰ συμπληρώσῃ τὰς γνώσεις καὶ ιδέας του περὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Αἱ ἐπεξηγήσεις εἶναι λεπτομερεῖς καὶ συμπληρῶνουν τὸ κείμενον μὲ χαρακτηριστικὰς πληροφορίες.

Ἡ *Ἑλληνορωμαϊκὴ καὶ Βυζαντινὴ* περίοδος εἶναι πολυσήμαντος διὰ τὸ ἔθνος ἡμῶν. Διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν γίνεται παγκόσμιος ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμός, θεμελιώνει οὗτος τὸν Χριστιανισμόν καὶ μετ' αὐτοῦ τὴν μεγάλην Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν. Κατὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν ἐποχὴν ἱδρύονται τὰ θεμέλια τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ. Τὰς γενικὰς αὐτὰς ιδέας ἐπροσπάθησα νὰ ἐξάρω μὲ ὅλην τὴν ἀναγκαίαν σαφήνειαν, ὥστε νὰ γίνῃ εἰς μικροῦς μαθητὰς καταληπτὴ ἡ ἐξέλιξις καὶ ἡ μεγάλη σημασία τῶν ἱστορικῶν γεγονότων.

Τὰς ἀρετὰς ταύτας ἐξείρουν καὶ οἱ κ. κ. κριταί. Ὁ εἰσηγητὴς (κ. Π. Πρατσιατός) λέγει : «Τὸ λεκτικὸν τοῦ συγγραφέως εὐρίσκομεν ἀπλοῦν, ὁμαλὸν καὶ σύμμετρον πρὸς τὴν διανοητικὴν ἀντίληψιν τῶν μαθητῶν, δι' οὗς τὸ ἔργον προορίζεται, καὶ τὴν διήγησιν αὐτοῦ καθ' ὅλα σαφῆ. Προσπαθεῖ ὁ συγγραφεὺς πάντοτε νὰ εἶναι καταληπτὸς ἀντὶ αὐτοῦ νὰ διηγῇται παρενεῖρει ἐνίοτε περικοπὰς ἐξ ἀρχαίων συγγραφέων, ἰδίᾳ τοῦ Πλουτάρχου, καλῶς ἐξηγημένας καὶ ἐκλεκτάς, ὥστε νὰ συγκινοῦν τοὺς μαθητὰς καὶ νὰ διδάσκουν. Αἱ εἰς τὸ τέλος ἐκάστου τμήματος (μέρους) παρατιθέμεναι κρίσεις εἶναι σύντομοι, εὐληπτοὶ καὶ ὀρθαί. Ἰδίως εὐρίσκομεν καλῶς διατυπωμένα τὰ περὶ τοῦ πολιτισμοῦ, περὶ οὗ ἐν ἐκάστῳ μέρει πραγματεύεται χωριστὰ καὶ μὲ ἰδιαιτέραν ἐπιγραφὴν».

ΑΔ. ΑΔ.

ΕΛΛΗΝΟΡΩΜΑΪΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

Γενική διαίρεσις :

Μέρος Α'. — Ὁ Μακεδονικὸς Ἑλληνισμός.
[301—146 π. Χ.]

» Β'. — Ἡ Παλαιὰ ἱστορία τῆς Ρώμης.
[753—146 π. Χ.]

» Γ'. — Οἱ Ἑλληνορωμαῖικοὶ χρόνοι
[146 π. Χ.—325 μ. Χ.]

» Δ'. — Ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία.
[325—1204 μ. Χ.]

Εἰκ. 1. Ἑλληνιστικὸν κόσμημα.

ΕΛΛΗΝΟΡΩΜΑΪΚΟΙ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

Οἱ ἄρχαῖοι Ἕλληνες ἐδημιούργησαν ἄθνατον πολιτισμὸν καὶ ἔγιναν μεγάλοι εἰς τὰς χώρας τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς διαδίδεται εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Δύσιν. Ἀπὸ τότε ὁ Ἑλληνισμὸς γίνεται παγκόσμιος καὶ ἡ ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἔχει πολὺ εὐρὺ, ἀπέραντον στάδιον.

Διὰ τοῦτο ἡ ἱστορία, τὴν ὁποίαν θὰ διδαχθῶμεν ἐφέτος, περιλαμβάνει πολλὰς χώρας καὶ πολλοὺς λαοὺς, εἰς τοὺς ὁποίους κυριαρχεῖ ὁ Ἑλληνισμός. Ἡ ἱστορία αὕτῃ ἔχει μεγίστην σπουδαιότητα καὶ εἶνε πολὺ μακρά, περιλαμβάνει πολλοὺς αἰῶνας (301 π. Χ. — 1204 μ. Χ. δηλ. 15 ὁλοκλήρους αἰῶνας). Εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησαν οἱ Μακεδόνες καὶ ὁ ὁποῖος λέγεται **Μακεδονικὸς Ἑλληνισμός**. Ἐπειτα ἡ ἱστορία ἑνὸς ἰσχυροῦ λαοῦ, τοῦ **Ῥωμαϊκοῦ λαοῦ**, ὁ ὁποῖος κατέκτησε καὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ ὅλον τὸν κόσμον. Καὶ τέλος ἡ ἱστορία ἑνὸς μεγάλου Ἑλληνικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον λέγεται **Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία** καὶ μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐκκληρονόμησεν ὅλον τὸν πολιτισμὸν τοῦ ἀρχαίου κόσμου (325 μ. Χ. — 1204).

Α'. Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

(301—146 π.Χ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΣ

Οἱ Ἑλληνιστικοὶ χρόνοι.— Ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορία ἔχει εὐρύτατον στάδιον. Διότι διεξάγεται καὶ εἰς τὰς τρεῖς ἡπείρους, εἰς τὴν Εὐρώπην, εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ εἰς τὴν Ἀφρικὴν. Ἀφ' οὗτου ὁ Μακεδὼν ἥρως κατέστρεψε τὸ Περσικὸν κράτος, οἱ νικηταὶ Ἕλληνες διεσκορπίσθησαν εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς.

Ἀπὸ τότε ἤρχισαν νὰ διαδίδωνται εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολὴν ὁ βίος, ἡ γλῶσσα καὶ ὁ πολιτισμὸς τῆς Ἑλλάδος. Οἱ κάτοικοι τῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς μιμοῦνται τοὺς Ἕλληνας, *ἐλληνίζουσιν*. Διὰ τοῦτο τὴν νέαν περίοδον ταύτην, διὰ νὰ τὴν διακρίνωμεν ἀπὸ τὴν ἀρχαιοτέραν *Ἑλληνικὴν*, τὴν ὀνομάζομεν *Ἑλληνιστικὴν* ἐποχὴν (ιδίως ἀπὸ τὸ 301 π. Χ. καὶ ἔπειτα).

Ἡ Ἑλληνιστικὴ αὐτὴ περίοδος δὲν εἶναι ὀλιγώτερον σπουδαία ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους. Διότι κατ' αὐτὴν ὁ Ἑλληνισμὸς δὲν ἔχει περιωρισμένον στάδιον ἐνεργείας. Διαδίδει μακρὰν εἰς τὸν κόσμον τὰ γράμματα, τὰς τέχνας καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, καὶ ἐκπολιτίζει τοὺς βαρβάρους λαοὺς. Ὁ Ἑλληνισμὸς γίνεται τότε παγκόσμιος.

**α'.—Ὁ διαμελισμὸς
τοῦ Ἑλληνομακεδονικοῦ Κράτους.**

Οἱ Διάδοχοι.— Αἱ χῶραι τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, τὰς ὁποίας κατέκτησεν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ἀπετέλεσαν μαζὶ μὲ τὰς Ἑλληνικὰς χώρας ἓν ἀπέραντον *Ἑλληνομακεδονικὸν βασίλειον*.

Κανείς ὅμως ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου δὲν εἶχεν ἀρκετὴν δύναμιν νὰ κρατήσῃ τὴν ἐνότητα εἰς τὸ ἀπέραντον κράτος. Τὸ κράτος ἐκεῖνο ἤρχιζεν ἀπὸ τὸν Δούναβιν καὶ ἔφθανεν ἕως τὰς ἐρήμους τῆς Σαχάρας. Ὀλίγα ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου κατακτητοῦ τὸ Ἑλληνομακεδονικὸν κράτος διεμελίσθη εἰς πολλὰ Ἑλληνικὰ βασίλεια.

Τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἠκολούθησαν, ὥς γνωρίζομεν, μεγάλοι πόλεμοι διὰ τὴν διαδοχὴν του. Οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ μεγιστᾶνες αὐτοῦ, οἱ δοξασμένοι σύντροφοί του εἰς τὰς μάχας, ἐζήτουν καθεὶς τὴν ἐξουσίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Οἱ στρατηγοὶ οὗτοι ὀνομάζονται εἰς τὴν ἱστορίαν **Διάδοχοι**. Οἱ πόλεμοι τῶν εἶναι γνωστοὶ μὲ τὸ ὄνομα **πόλεμοι τῶν Διαδόχων**.

Ὁ διαμελισμός.—Ὁ μεγαλύτερος στρατηγός, ὁ ὁποῖος ἐζήτησε νὰ λάβῃ τὴν ἐξουσίαν ὅλου τοῦ Κράτους, ἦτο ὁ **Ἀντίγονος**. Μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ἀνδρείου υἱοῦ του Δημητρίου ὁ Ἀντίγονος ἔγινε πολὺ δυνατός. Ἀλλ' οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ συνηνώθησαν ἐναντίον του. Εἰς τὴν **Ἰψόν**, πόλιν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἔγινε μεγάλη μάχη. Ὁ Ἀντίγονος ἐφονεύθη, καὶ ἀπὸ τότε κανεὶς πλέον δὲν κατώρθωσε νὰ γίνῃ μόνος κύριος. Τὸ ἀπέραντον κράτος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἔμεινε χωρισμένον ὀριστικῶς εἰς τρία μεγάλα βασίλεια (301 π. Χ).

Αἱ χῶραι, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν τὰ τρία μεγάλα Ἑλληνικὰ βασίλεια, ἀνῆκον καὶ εἰς τας τρεῖς ἡπείρους :

1ον) Εἰς τὴν **Εὐρώπην** ἰδρύθη τὸ **Βασίλειον τῆς Μακεδονίας** μὲ τὴν Ἑλλάδα. Τὸ Βασίλειον τοῦτο ἐκυβέρνησαν διάφοροι στρατηγοὶ καὶ ἐπὶ τέλους οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἀντιγόνου.

2ον) Εἰς τὴν **Ἀσίαν** τὸ **Βασίλειον τῆς Συρίας**, τὸ ὁποῖον ἐκυβέρνησαν ὁ Σέλευκος καὶ οἱ ἀπόγονοί του, οἱ **Σελευκίδαι**.

3ον) Εἰς τὴν **Ἀφρικὴν** τὸ **Βασίλειον τῆς Αἰγύπτου**, τὸ ὁποῖον ἐκυβέρνησαν ὁ Πτολεμαῖος καὶ οἱ ἀπόγονοί του, οἱ **Πτολεμαῖοι**.

Ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Ἑλλάς.—Εἰς τὰ βασίλεια τῆς

Ἀνατολῆς ἐστερεώθησαν **Ἑλληνικαὶ Δυναστεῖαι**, δηλαδή Ἑλληνες βασιλεῖς ἀπὸ τὴν ἰδίαν οἰκογένειαν. Τὸ **Βασίλειον** ὅμως **τῆς Μακεδονίας** τὸ ἐκυβέρνησαν στρατηγοὶ ἀπὸ διαφόρους οἴκους, οἱ ὅποιοι ἐπὶ πολὺν καιρὸν εἶχον πολέμους ἀναμεταξύ των διὰ τὸν θρόνον. Οἱ πόλεμοι διεξήγοντο καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς τὰς χώρας τῆς Ἑλλάδος. Αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις ἦσαν πότε μὲ τὸ μέρος τοῦ ἑνός, πότε μὲ τὸ μέρος τοῦ ἄλλου στρατηγοῦ. Εἰς τὸ τέλος ἐκάστου πολέμου ὑφίσταντο τὰς ἐκδηκῆσεις τοῦ νικητοῦ. Ἐπειτα δὲν ἔπαυον αἱ ἔριδες μεταξὺ τῶν πλουσίων καὶ τοῦ λαοῦ. Πότε οἱ ἀριστοκρατικοί, πότε οἱ δημοκρατικοὶ ἐκάλουν εἰς βοήθειαν τοὺς Μακεδόνας. Ἀπὸ τοὺς πολέμους καὶ τὰς ἔριδας ἐκείνας προέκυψαν μεγάλαι καὶ ἀδιάκοποι σχεδὸν συμφοραὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἰδίως εἰς τὰς Ἀθήνας.

β'.—**Δύο μεγάλοι στρατηγοί.**

Ἀπὸ τοὺς στρατηγούς, οἱ ὅποιοι ἐζήτησαν τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας, οἱ πλέον ὀνομαστοὶ ὑπῆρξαν ὁ **Δημήτριος ὁ Πολιορκητής** καὶ ὁ **Πύρρος** ὁ βασιλεὺς τῆς Ἡπείρου.

Οἱ δύο αὐτοὶ ἀρχηγοὶ στρατῶν ἐξήλευσαν τὴν δόξαν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ θέλησαν νὰ κυριαρχήσουν εἰς τὸν κόσμον. Ἦσαν ἄφοβοι εἰς τὸν πόλεμον καὶ μεγάλοι στρατηγοί. Ἄλλ' ἢ φιλοδοξία των δὲν τοὺς ἄφινεν ἡσυχούς. Διαρκῶς ἐζήτουν νέας κατακτήσεις καὶ διαρκῶς ἐπεδίωκον μεγάλα σχέδια. Δὲν ἦσαν ἱκανοὶ ὅμως νὰ κρατήσουν ὅ,τι ἐκέρδιζον. Τοὺς ἔλειπεν ἡ σύνεσις καὶ ὁ μέγας νοῦς, τὸν ὅποιον εἶχεν ὁ Ἀλέξανδρος.

Δημήτριος ὁ Πολιορκητής.— Ὁ Δημήτριος ἦτο υἱὸς τοῦ μεγάλου στρατηγοῦ Ἀντιγόνου καὶ γαμβρὸς τοῦ Πύρρου, τοῦ ὁποίου τὴν ἀδελφὴν εἶχε σύζυγον. Ὁ υἱὸς ἐκληρονόμησε τὰ μεγάλα σχέδια τοῦ πατρὸς του. Εἶχε καὶ αὐτὸς πολεμήσει γενναίως εἰς τὴν Ἀνατολήν. Εἶχε μάλιστα ἐφεύρει πολιορκητικὰς μηχανάς, διὰ νὰ κυριεύῃ τὰς πόλεις. Διὰ τοῦτο ἐλέγετο **Πολιορκητής**. Μετὰ τὴν καταστροφὴν εἰς τὴν Ἴψον δὲν ἀπηλπίσθη ὁ

Δημήτριος ἀλλ' ἐρρίφθη εἰς νέους ἀγώνας. Ἐξήτει καὶ αὐτός, ὅπως καὶ ὁ πατήρ του, νὰ ἐνώσῃ ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Εὐρώπης ὑπὸ μίαν μόνην κυριαρχίαν, τὴν ἰδικήν του (ἤκμασε κατὰ τὸ 300 π. Χ.).

Μετὰ πολλοὺς πολέμους ὁ Δημήτριος κατώρθωσεν ἐπὶ τέλους νὰ κυριεύσῃ τὰς Ἀθήνας καὶ μέγα μέρος τῆς Ἑλλάδος. Ἐπειτα ἔτρεξεν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ κατώρθωσε νὰ γίνῃ βασιλεὺς αὐτῆς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἶχεν εἰς τὴν ἐξουσίαν του ἐν μέγα βασίλειον, τὸ *Βασίλειον τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἑλλάδος*.

Ἀλλὰ καὶ πάλιν ὁ ἀνήσυχος χαρακτήρ του τὸν ἔκαμνεν ὁλοὲν νὰ ζητῇ καὶ ἄλλας κατακτήσεις. Ἦτοίμασε μέγαν στρατὸν καὶ στόλον διὰ νὰ κατακτῇ τὴν Ἀσίαν. Κατ' ἀρχὰς εἶχεν ἐπιτυχίας καὶ ἦτο νικητὴς. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς τῆς Συρίας Σέλευκος τὸν συνέλαβεν αἰχμάλωτον καὶ τὸν πεποιώρισεν εἰς μίαν μικρὰν πόλιν, ὅπου καὶ ἀπέθανεν (283 π. Χ.).

Πύρρος.—Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἠπείρου Πύρρος ἦτο καὶ αὐτὸς τολμηρότατος στρατηγός. Νέος εἶχε πολεμήσει καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἦτο δὲ εἰς διαρκῆ ἀνησυχίαν ἀπὸ τὰ παράτολμα σχέδια (ἤκμασε κατὰ τὸ 280 π. Χ.).

Ὁ Πύρρος κατώρθωσε νὰ γίνῃ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας. Ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ μένῃ ἡσυχος. Συνέλαβε μέγα καὶ παράτολμον σχέδιον, νὰ ὑπάγῃ καὶ νὰ πολεμήσῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος εἶχε κατακτῇ τὴν Ἀνατολήν, ὁ Πύρρος ἠθέλε νὰ κατακτῇ τὴν Ἰταλίαν καὶ ἔπειτα ὁλόκληρον τὴν Δύσιν. Εὗρε κάποιαν εὐκαιρίαν καὶ ἔκαμνεν, ὅπως θὰ ἴδωμεν ὑστερῶτερα εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν, μίαν παράτολμον ἐκστρατείαν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἡ ἐκστρατεία αὕτῃ τοῦ Πύρρου ἀπέτυχε καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἠπειρον. Ἀμέσως πάλιν ἤρχισε νέας ἐπιχειρήσεις. Ἐτῆγε νὰ πολεμήσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπου ἐφονεύθη (572).

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐχάθησαν χωρὶς νὰ ὠφελήσουν τὸν Ἑλληνισμόν δύο μεγάλοι στρατηγοί. Μὲ τὸν θάνατον τοῦ Δη-

μητρίου καὶ τοῦ Πύρρου τελειώνουν οἱ μεγάλοι πόλεμοι, οἱ ὅποιοι ἔγιναν διὰ τὴν διαδοχὴν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

Κατὰ τοὺς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους ὁ Ἑλληνισμὸς ἐξέπνεεν εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα, μακρὰν αὐτῆς ἐλάμβανε νέαν ζωὴν. Αἱ χῶραι τῆς Ἀνατολῆς, μετὰ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον, ἐπλημμύρισαν ἀπὸ Ἑλληνικὴν ζωὴν καὶ Ἑλληνικὸν πνεῦμα. Πολλὰ δὲ ἦσαν τὰ κέντρα τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Τὰ μεγάλα Ἑλληνικὰ βασίλεια τῆς Ἀνατολῆς, πολλὰ μικρὰ βασίλεια, ἀπειροπληθεῖς Ἑλληνικαὶ πόλεις εἶχον κάμει τὴν ἀπέραντον Ἀνατολὴν τελείως Ἑλληνικὴν.

α'.) — Τὰ Ἑλληνικὰ Βασίλεια

Τὸ Βασίλειον τῆς Αἰγύπτου. Οἱ Πτολεμαῖοι.

Ὁ πρῶτος Ἑλλήν βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου ὑπῆρξεν ὁ Πτολεμαῖος ὁ Σωτήρ, εἰς ἀπὸ τοὺς ἐπιφανεῖς στατηγοὺς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ὁ Πτολεμαῖος διωργάνωσε ἔξοχα τὸ βασίλειόν του. Ἐπεριποιήθη πολὺ τοὺς Ἰθαγενεῖς, τοὺς Αἰγυπτίους, καὶ ἔδειξε σεβασμὸν πρὸς τὰς συνηθείας των, ἰδίως τὰς θρησκευτικὰς. Παρεδέχθη ἰδικούς των νόμους καὶ πολλοὺς νέους εἰσήγαγεν.

Ὁ δεῦτερος Πτολεμαῖος ὑπῆρξεν εἰς ἀπὸ τοὺς πλουσιωτέρους καὶ ἰσχυροτέρους βασιλεῖς τοῦ κόσμου. Μὲ τὰ πλούτη, τὰ ὅποια εἶχε συναθροίσει, κατώρθωσε νὰ δημιουργήσῃ τὸν μεγαλύτερον στρατὸν τῆς ἀρχαιότητος. Εἶχε λέγον, 200,000 πεζοὺς 40,000 ἵππεῖς, 2000 πολεμικὰ ἄρματα, 300 ἐλέφαντας 1500 μεγάλα πολεμικὰ πλοῖα.

Καὶ ὁ τρίτος ἐπίσης ἀπὸ τοὺς Πτολεμαίους ἔκαμε πολλοὺς πολέμους καὶ ἐμεγάλωσε τὸ κράτος του ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Καὶ οἱ τρεῖς πρῶτοι Πτολεμαῖοι ὑπῆρξαν γνήσιοι Ἕλληνες βασιλεῖς καὶ ἐδημιούργησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον μίαν πολὺ μεγάλην δύναμιν. Τὸ Ἑλληνικὸν κράτος τῆς Αἰγύπτου ἀπέκτησε μεγάλην πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἰσχύν. Μὲ τὸ ἐμπόριον συνήθροισεν ἄπειρα πλοῦτη. Ἡ πρωτεύουσά του Ἀλεξάνδρεια ἔγινε τὸ κέντρον τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου καὶ ἔρριψε πολὺ δυνατὴν λάμψιν εἰς τὸν πολιτισμόν.

Μετὰ τοὺς τρεῖς πρώτους Πτολεμαίους τὸ μέγα ἔκεινο Ἑλληνικὸν βασίλειον ἤρχισε νὰ καταπίπτῃ. Οἱ τελευταῖοι Πτολεμαῖοι ἐσυνήθισαν εἰς τὴν πολυτέλειαν καὶ εἰς τὸν μαλθακὸν βίον. Ἐν τούτοις διήρκεσεν ἀκόμη πολὺν καιρὸν τὸ βασίλειον τῆς Αἰγύπτου. Ἀπὸ τὸν πρῶτον Πτολεμαῖον ἕως τὸ τέλος διήρκεσεν ἔν ὧν τρεῖς αἰῶνας (ἕως τὸ 30 π. Χ.)

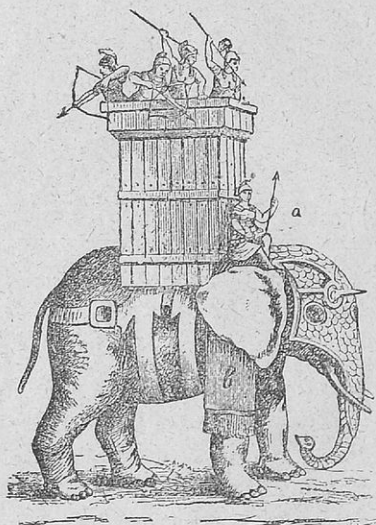
Τὸ Βασίλειον τῆς Συρίας. — Ἰδρυτὴς τοῦ βασιλείου τῆς Συρίας ἦτο ὁ **Σέλευκος**, ἐπιφανὴς στρατηγὸς καὶ αὐτὸς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Οἱ ἀπόγονοί του λέγονται **Σελευκίδαι**, καὶ ἐδημιούργησαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν Συρίαν, ὅπως καὶ οἱ Πτολεμαῖοι εἰς τὴν Αἴγυπτον, μεγάλην Ἑλληνικὴν δύναμιν.

Ὁ Σέλευκος κατώρθωσε νὰ γίνῃ κύριος ὅλων τῶν κατακτήσεων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου (ἐκτὸς τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Μακεδονίας). Κατέκτησεν ὁλόκληρον τὴν Ἀσίαν ἕως τὸν Ἰνδὸν ποταμόν. Πλησίον τῆς Βαβυλῶνος ἔκτισε μίαν μεγάλην πόλιν, τὴν **Σελεύκειαν**, τὴν ὁποίαν ἔκαμε πρωτεύουσάν του.

Μὲ τὰ πλούτη, τὰ ὁποῖα συνήθροισεν ἀπὸ τὸ ἐμπόριον, ὁ Σέλευκος διετήρει πολυάριθμον στρατόν. Ὡς σπουδαίαν πολεμικὴν δύναμιν μετεχειρίζετο τοὺς **ἐλέφαντας**. Ἐπάνω εἰς τὰ μεγάλα αὐτὰ ζῶα ἔκαμναν μικροὺς πύργους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐπολέμουν οἱ στρατιῶται. Ἀπὸ τότε συχνὰ μετεχειρίζοντο εἰς τὸν πόλεμον τοὺς ἐλέφαντας.

Οἱ Σελευκίδαι. — Ὁ Σέλευκος ἔκτισεν εἰς τὴν Συρίαν, πλησίον εἰς τὸν ποταμόν Ὀρόνταν, τὴν **Ἀντιόχειαν** πρὸς τιμὴν

τοῦ πατρὸς του Ἀντιόχου. Ἡ Ἀντιόχεια ἐγένινεν ἡ νέα πρωτεύουσα καὶ πολὺ ταχέως ἀνεδείχθη μεγάλη καὶ ὀνομαστὴ πόλις.

Εἰκ. 2.—*Πολεμικὸς ἐλέφας*.—Τὸ σῶμα τοῦ ἐλέφαντος ἦτο προφυλαγμένον μὲ σιδηρὰν πανοπλίαν. Ἀπὸ τοῦς πύργους ἠκόντιζον οἱ πολεμισταί. Οἱ πολεμικοὶ ἐλέφαντες ἔφερον τὸν τρόμον εἰς τοὺς ἐχθρούς. Μὲ αὐτοὺς ἐνίκησεν ὁ Πύρρος τοὺς Ῥωμαίους εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Τὸ Ἑλληνικὸν κράτος τῆς Συρίας εἶχε πολλὰς περιπετείας. Ἄλλοτε ἠγκμαζε καὶ εἶχεν ἀπέραντον ἔκτασιν, ἄλλοτε ἐξησθένει καὶ τὰ σύνορά του ἐστένευον. Διετηρήθη σχεδὸν δύο καὶ ἡμισυν αἰῶνας (301—64 π. Χ.). Οἱ Σελευκίδαι ἔμεινᾶν πάντοτε Ἑλληγες ἡγεμόνες καὶ ἐπέρασαν τὴν ζωὴν των εἰς τὸν πόλεμον. Ὁ σπουδαιότερος ἦτο ὁ **Ἀντίοχος ὁ Μέγας**, ὁ ὁποῖος ἐτόλμησε καὶ ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων νὰ κάμῃ πόλεμον.

β'.—Τὰ ἐξελληνισθέντα βασίλεια.—Ἡ Ἰουδαία.

Τὰ μικρότερα βασίλεια.—Ἐκτὸς τῶν δύο μεγάλων τούτων βασιλείων ἐδημιουργήθησαν εἰς τὴν Ἀσίαν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους καὶ πολλὰ ἄλλα μικρότερα κράτη. Ὅλα τὰ κράτη ἐκεῖνα τῆς Ἀσίας ἔγιναν σχεδὸν Ἑλληνικὰ κράτη. Ἀκόμη καὶ εἰς τὸ κράτος τῆς Ἰουδαίας ἐρρίζωσεν ὁ Ἑλληνισμός.

Τὸ ἰσχυρότερον ἦτο τὸ **Βασίλειον τῶν Πάρθων**, τὸ ὁποῖον περιέλαβε τὰς χώρας τῶν Περσῶν. Πρωτεύουσά του ἦτο ἡ **Κτησιφών**, πλησίον τῆς Βαβυλώνος. Ἐπίσης ἰσχυρότατον βασίλειον τῆς Ἀσίας ὑπῆρξε τὸ **Βασίλειον τοῦ Πόντου** εἰς τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Εἰς ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς του, ὁ γενναῖος **Μιθραδάτης**, ἠθέλησε νὰ δημιουργήσῃ ἓν μέγα Βασίλειον. Συνεμάχησε μὲ τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐκίνησε μέγαν πόλεμον ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων.

Εἰς πολὺ μεγάλην ἀκμὴν ἔφθασε κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον καὶ ἡ νῆσος **Ρόδος**. Ἀπειλεῖ δὲ αὕτη ἐλεύθερον κράτος, τὸ ὁποῖον εἶχε μέγα ἐμπόριον καὶ σπουδαῖον στόλον. Ἰδίως περὶφημοὶ ἦσαν οἱ καλοὶ νόμοι τῆς Ρόδου.

Ἄλλο δὲ σπουδαιότατον Ἑλληνικὸν βασίλειον ὑπῆρξε τὸ **Βασίλειον τῆς Περγᾶμου** εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἡ πρωτεύουσα του **Πέργαμος** ἔγινε μέγα κέντρον Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ βασιλεῖς τῆς Περγᾶμου, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο **Ἀτταλοὶ** οἱ περὶ σπουδαιότεροι, ὑπεστήριξαν πολὺ τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας. Ὁ Ἑλληνισμὸς τόσον πολὺ διεδόθη, ὥστε τὸ Βασίλειον ἐκεῖνο ἐθεωρεῖτο, ὡς μία νέα Ἑλλὰς (ἤκμασσε κατὰ τὸ 200 π. Χ.)

Τὸ κράτος τῆς Ἰουδαίας.—Ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς ἦτο πολὺ μικρὸς, ἀλλ' ἔχει μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Διότι οἱ Ἰουδαῖοι ἐπίστευον **ἐν Θεῷ**, μόνον αὐτοὶ τὸν καιρὸν ποὺ ὅλοι ἐλάτρευον τὰ εἰδῶλα. Εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐγεννήθη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

Οἱ Ἰσραηλῖται καὶ οἱ Ἰουδαῖοι.— Ὁ σπουδαιότερος ἀρχηγός, *πατριάρχης*, ὡς ἐλέγετο, ὑπῆρξεν ὁ **Ἀβραάμ**. Ἐπῆγεν ἀπὸ τὴν ἔρημον καὶ ἐγκατεστάθη μὲ τὸν λαόν του εἰς τὴν *Παλαιστίνην* πλησίον εἰς τὸν ποταμὸν Ἰορδάνην. Ἀπὸ τὴν φυλὴν τοῦ Ἀβραάμ κατάγονται οἱ **Ἰσραηλῖται**. Ἀπὸ ἄλλας φυλὰς οἱ **Ἰουδαῖοι**. Ὅλοι μαζὶ ὀνομάζονται **Ἑβραῖοι**.

Τὸν καιρὸν μιᾶς μεγάλης πείνης οἱ Ἰσραηλῖται εἶχον ὑπάγει εἰς τὴν Αἴγυπτον. Οἱ Φαραώ, οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου, τοὺς μετεχειρίζοντο ὡς δούλους. Ὁ **Μωϋσῆς** (κατὰ τὸ 1500 π. Χ) κατώρθωσε νὰ σώσῃ τὸν λαόν του ἀπὸ τὴν δουλείαν καὶ νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν *Παλαιστίνην*. Ὁ Μωϋσῆς ἔγινεν ὁ νομοθέτης τῶν Ἰσραηλιτῶν.

Οἱ βασιλεῖς.— Οἱ Ἰσραηλῖται ἐξέλεξαν ἓνα βασιλέα διὰ νὰ κυβερνᾷ αὐτούς. Ὁ σπουδαιότερος ὑπῆρξεν ὁ **Δαβίδ**, ὁ ὁποῖος ὕδρυσεν εἰς τὸ ὄρος Σιών τὴν **Ἱερουσαλήμ**. Ὁ υἱὸς του ὁ Σολομών, ἔκτισεν ἓνα μεγαλοπρεπῆ ναόν, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο ναὸς τοῦ **Σολομῶντος** (κατὰ τὸ 1000 π. Χ.).

Οἱ Προφῆται.— Οἱ μεγάλοι λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς, οἱ Βαβυλώνιοι καὶ ἔπειτα οἱ Πέρσαι, καθυπέταξαν τοὺς Ἰσραηλίτας καὶ τοὺς Ἰουδαίους (700—500 π. Χ.). Τότε ἐφάνησαν θεοσεβεῖς ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἐδίδασκον τὸν λαόν νὰ λατρεύῃ τὸν ἀληθινὸν Θεόν, καὶ τοῦ προανήγγελλον φοβεράς δυστυχίας, ἂν δὲν ὑπῆκουεν. Τοὺς ὠνόμαζον **Προφῆτας**, διότι προέλεγον τὸ μέλλον μὲ τὰς προφητείας των.

Ἡ Βίβλος.— Οἱ Ἰουδαῖοι ἔλεγον, ὅτι ἦσαν ὁ *ἐκλεκτός* λαὸς τοῦ Θεοῦ. Ἐπερίμεναν ἓνα βασιλέα, τὸν ὁποῖον ὠνόμαζον **Μεσσίαν**, δηλαδὴ ἐλευθερωτὴν. Τὴν ἱστορίαν των τὴν διηγῆθησαν οἱ ἴδιοι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου εἰς ἓν βιβλίον τόσον σπουδαῖον, ὥστε λέγεται **Βίβλος**, τὸ κατ' ἐξοχὴν βιβλίον. Ἡ Βίβλος λέγεται καὶ **Παλαιὰ Διαθήκη**, διότι περιέχει τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς Ἑβραίους.

Ἡ Ἑλληνισμός.— Τὸ Ἰουδαϊκὸν κράτος ἔπεσεν εἰς τὴν

κυριαρχίαν τῶν Ἑλλήνων βασιλέων, ἄλλοτε τῆς Αἰγύπτου καὶ ἄλλοτε τῆς Συρίας. Ἀπὸ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον διεδόθη εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἰς πολὺ μέγαν βαθμὸν. Πολλοὶ Ἰουδαῖοι ἐπῆγαιναν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις, ὅπου τοὺς ἐπροστάτευσον οἱ Ἕλληνες βασιλεῖς.

Ἡ μετάφρασις τῶν Ἑβδομήκοντα.— Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν μάλιστα πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους ἀπέκτισαν πλούτη καὶ δύναμιν, ἐλθισμόνησαν τὰ ἥθη καὶ τὴν γλῶσσάν των καὶ προσέλαβον τὰ Ἑλληνικά.

Εἰς τόσον μέγαν βαθμὸν εἶχον ἐξελληνισθῇ οἱ Ἰουδαῖοι ἐκεῖνοι, ὥστε δὲν ἐννόουν τὸ ἱερὸν βιβλίον των εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ δεύτερος Πτολεμαῖος διέταξε νὰ μεταφρασθῇ ἡ Βίβλος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἡ μετάφρασις ἐγένετο ἀπὸ 70 σοφῶν καὶ ὀνομάζεται μετάφρασις τῶν Ο' (τῶν Ἑβδομήκοντα). Ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν αὐτὴν μετάφρασιν ἐγνώρισαν ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης τὴν Παλαιὰν Διαθήκην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Αἱ κτήσεις τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἔφεραν πολὺ μακρὰν τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν πολιτισμόν, ὁ ὁποῖος εἶχε δημιουργηθῇ εἰς τὰς χώρας τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος,

Τὸ κέντρον τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἦσαν τότε αἱ Ἀθῆναι. Ὄταν ἤρχισαν οἱ Ἕλληνες νὰ διασπεύωνται εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἐπεξετάθη ἀπὸ τὰς χώρας τοῦ Νείλου ἕως τὰς ὄχθας τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ. Εἰς τὰς μεγάλας ἐκείνας χώρας τῆς Ἀνατολῆς ἔλαβεν ἓνα νέον χαρακτῆρα. Ἡ νέα διαμόρφωσις αὕτη τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ὀνομάζεται Ἑλ-

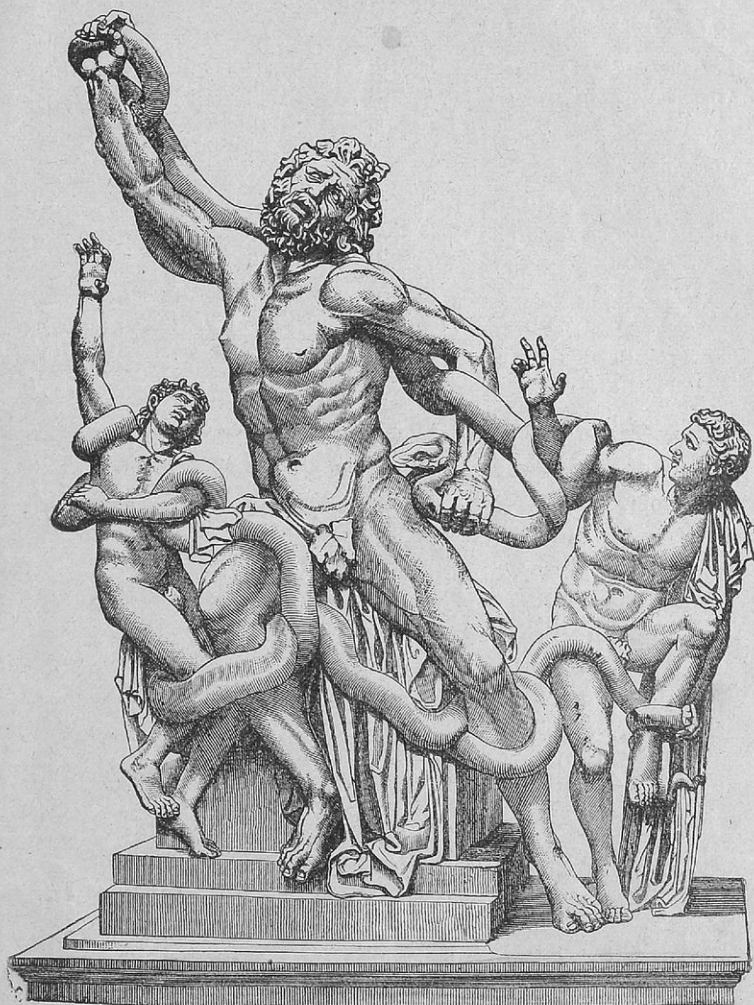
ληγιστικὸς πολιτισμός. Διότι εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, ἀκόμη καὶ οἱ βάρβαροι λαοὶ **ἐλληνίζουν**, δηλαδὴ μιμοῦνται τοὺς Ἕλληνας. Κέντρον τοῦ Ἑλληνιστικοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἡ μεγάλη πόλις **Ἀλεξάνδρεια**, ἡ ὁποία διαδέχεται τὴν τῶν Ἀθηνῶν.

α'.—Οἱ σοφοὶ καὶ οἱ καλλιτέχναι.

Ἡ φιλοσοφία.—Πολὺν καιρὸν ἀκόμη ἐξηκολούθησαν καὶ αἱ Ἀθῆναι, ἃν καὶ εἶχον καταπέσει, νὰ εἶναι ἡ πόλις τῶν γραμμάτων καὶ τῆς σοφίας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ δόξα τῶν Ἀθηνῶν εἶναι ἡ φιλοσοφία. Οἱ δύο μεγάλοι φιλόσοφοι, ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, ἀφῆκαν σπουδαίους μαθητάς. Ἄλλοι ἠκολούθησαν τὰ διδάγματα τοῦ Πλάτωνος, ἄλλοι τοῦ Ἀριστοτέλους. Τότε ἤκμασαν αἱ **Φιλοσοφικαὶ σχολαί**, εἰς τὰς ὁποίας συνεζήτουντο τὰ μεγάλα φιλοσοφικὰ ζητήματα. Αἱ φιλοσοφικαὶ σχολαὶ τῶν Ἀθηνῶν ἔγιναν περίφημοι εἰς τὸν κόσμον.

Οἱ σπουδαιότεροι φιλόσοφοι ἦσαν οἱ **Στωϊκοί**. Ἐλαβον τὸ ὄνομα ἀπὸ μίαν **στοάν**, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδίδασκεν ὁ διδάσκαλος τῶν **Ζήνων**. Ὁ μέγας οὗτος φιλόσοφος ἐδίδασκεν, ὅτι οφείλομεν ν' ἀγαπῶμεν καὶ νὰ βοηθῶμεν ἀλλήλους. Ἄλλοι σπουδαῖοι φιλόσοφοι ἦσαν οἱ **Ἐπικούρειοι**, οἱ ὁποῖοι ὠνομάσθησαν οὕτως ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν. Ὁ Ἐπίκουρος ἔλεγεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἀπολαύῃ ὅλας τὰς εὐχαριστήσεις τοῦ βίου.

Οἱ σοφοὶ καὶ ἐπιστήμονες.—Μὲ τὰς κατακτήσεις τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἔγιναν γνωσταὶ ἀπέραντοι χῶραι. Οἱ ἄνθρωποι ἠδυνήθησαν νὰ μελετήσουν περισσότερον τὰ διάφορα ζητήματα, τὰ ὁποῖα σχετίζονται μὲ τὸν ἄνθρωπον ἢ τὴν φύσιν. Ἀπὸ τότε ἤρχισαν νὰ ἀναπτύσσωνται αἱ **ἐπιστήμαι**. Δὲν ὑπῆρχον μόνον φιλόσοφοι, ἀλλὰ καὶ ἱατροί, καὶ μαθηματικοί, καὶ ἀστρονόμοι, καὶ γεωγράφοι. Οἱ περισσότεροι ἔζησαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν

Εικ. 3. — Ο Λαοκόων, θρυμμάσιον ἔργον τῆς Ἑλληνικῆς γλυπτικῆς.
Ἔχει μεγάλην συμμετρίαν. Ὁ γλύπτης παρέστησεν ἑκτακτὰ τὸν σωματικὸν πόνον.

Ἀδαμαντίου Ἑλλ. Ἱστορία διὰ τὴν Β' Ἑλλ. ἔκδ. Β. 15/10/923 2

Οἱ σπουδαιότεροι ἐπιστήμονες ἦσαν οἱ ἀστρονόμοι **Ἰππαρχος** καὶ **Πτολεμαῖος**, ὁ γεωγράφος **Ἐρατοσθένης**, καὶ ὁ μαθηματικὸς **Εὐκλείδης**. Αὐτοὶ ἔβαλαν τὰς βάσεις τῆς ἀστρονομίας, τῆς γεωγραφίας καὶ τῆς γεωμετρίας. Τὰς δὲ βάσεις τῆς μηχανικῆς ἔβαλεν ὁ περιφήμος **Ἀρχιμήδης**, ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τὰς Συρακούσας τῆς Σικελίας.

Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν διεκρίθησαν καὶ σοφοὶ γραμματικοί, οἱ ὁποῖοι ἐτακτοποίησαν καὶ ἐξήγησαν τὰ ἀθάνατα συγγράμματα τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων.

Ἡ τέχνη. — **Ἡ γλυπτική.** — Κατὰ τὴν Ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν ἐδημιουργήθησαν καὶ ὠραιότατα ἔργα εἰς τὴν τέχνην. Οἱ καλλιτέχνη κατεσκεύαζον ἐξαίσια ἀγάλματα καὶ ζωγραφίας. Οἱ περισσότεροι ἦσαν Ἕλληνες ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν.

Εἰκ. — Ζωγραφία τῆς Ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς. Ἡ θυσία τῆς Ἰφιγενείας.

Οἱ σπουδαιότεροι γλύπται εἰργάζοντο ἰδίως εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ὁ Λύσιππος ἔζη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ ἦτο ὁ ἀγαπητός του γλύπτης. Ἐκαμεν, ὡς λέγουν, 1500 ἀγάλματα, καὶ πολλὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Τὰ ὠραιότερα ἔργα τῆς γλυπτικῆς, κατὰ τοὺς Ἑλληνιστικοὺς χρόνους, ἦσαν ὁ **βωμὸς τῆς Περγάμου** καὶ ὁ **Κολοσσὸς τῆς Ρόδου**, ὁ ὁποῖος παρίστανεν ὄγαλμα τοῦ θεοῦ Ἡλίου. Εἶχεν ὕψος 36 μέτρα, καὶ ἐθεωρεῖτο ἐν ἀπὸ τὰ ἐπὶ θαύματα τοῦ κόσμου.

Ἡ ζωγραφικὴ.— Κι τὴν Ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν ἤκμασε πολὺ καὶ ἡ ζωγραφικὴ τέχνη. Ὁ πλέον διάσημος ζωγράφος τῆς ἀρχαιότητος ἦτο ὁ **Ἀπελλῆς**, ἰδιαίτερος ζωγράφος τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὅπως καὶ ὁ Λύσιππος ἦτο γλύπτης αὐτοῦ. Οἱ Ἕλληνες ζωγράφοι ἐξηκολούθησαν πάντοτε νὰ κάμνουν ὠραιότητας ζωγραφίας ἰδίως εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν.

Εἰκ. 5.—Ψηφιδωτὸν τοῦ ἐδάφους, δηλαδὴ ζωγραφία με μικρὰ χρωματιστὰ λιθάρια. Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν συνήθιζον πολὺ τὰ ψηφιδωτὰ ὡς στόλισμα.

Ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλλὰς καὶ αἱ Ἑλληνικαὶ χώραι τῆς Ἀνατολῆς ἔπεσαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ῥωμαίων, οἱ Ἕλληνες γλύπται καὶ ζωγράφοι δὲν ἔπαυσαν ἐπὶ πολὺν καιρὸν νὰ κάμνουν ὠραῖα ἀγάλματα καὶ ζωγραφίας.

Εικ. 6.—Ψηφιδωτή εικών εἰς δάπεδον μεγάλης οἰκίας. Π ἐν Ἰσπῶ μάχη τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

β. — Τὰ βασίλεια τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Συρίας.

Οἱ Πτολεμαῖοι καὶ οἱ Σελευκίδαι. — Ἡ δημιουργία τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς, ὀφείλεται κυρίως εἰς τοὺς Πτολεμαίους, τοὺς Ἑλληνας βασιλεῖς τῆς Ἰαγύπτου. Ὁ πρῶτος Πτολεμαῖος ἦτο συνετὸς βασιλεὺς, καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὴν χώραν του λαμπρὰν διοίκησιν καὶ δικαιοσύνην. Ὅλοι οἱ ὑπάλληλοι τοῦ Κράτους ἦταν Ἑλληνες. Οἱ περισσότεροι κάτοικοι ἦταν φυσικὰ οἱ ἐγχώριοι, οἱ Αἰγύπτιοι. Ἀλλ' οἱ Ἑλληνες ὑπερίσχυον, διότι εἶχον ἀνώτερον πολιτισμόν. Ἦναγκάσθησαν λοιπὸν καὶ αὐτοὶ οἱ Αἰγύπτιοι νὰ μάθουν τὰ Ἑλληνικὰ καὶ νὰ μιμοῦνται εἰς ὅλα τοὺς Ἑλληνας.

Εἰκ. 7. Τὰ Ἑλληνικὰ Βασίλεια τῆς Ἀνατολῆς (συνοπτικὸς χάρτης).
Τὰ δύο μεγάλα, τῆς Αἰγύπτου, τῆς Συρίας, καὶ τὰ ἄλλα μικρότερα.

Ἡ διοίκησις.—Ὁ βασιλεὺς ἐκυβέρνηα μὲ τὴν βοήθειαν ἐνὸς συμβουλίου ἀπὸ εὐγενεῖς. Εἰς τὰς ἐπαρχίας ἔστελλε διοικητὰς καὶ ἄλλους ὑπαλλήλους. Ὁ στρατὸς συνέκειτο ἀπὸ Ἑλλήνας.

Ὅμοια σχεδὸν ἦτο καὶ ἡ διοίκησις εἰς τὸ βασίλειον τῆς Συρίας καὶ εἰς τὰ ἄλλα μικρότερα Ἑλληνικὰ βασίλεια τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ Πτολεμαῖοι καὶ οἱ Σελευκίδαι ἐβασίλευσαν τρεῖς αἰῶνας (ἀπὸ το 300 π.Χ. περίπου ἕως τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ). Ἦτο ἀρκετὸς χρόνος διὰ νὰ ῥιζώσῃ ὁ Ἑλληνισμὸς εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς.

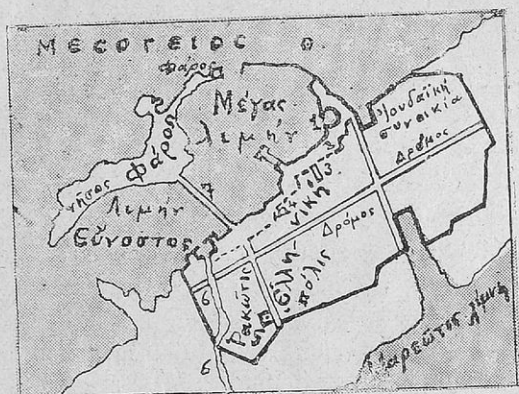
Τὸ ἐμπόριον.—Ὁ Νεῖλος ἔκαμνεν, ὅπως καὶ σήμερον, εὐφορωτάτην χώραν ὅλην τὴν Αἴγυπτον. Ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων παρήγε τόσον πολὺν σῖτον, ὥστε νὰ τρέφῃ ὁλόκληρον τὴν Ἀνατολήν, ἀργότερα δὲ ἀκόμη καὶ τὴν Ρώμην. Μὲ τὸ μέγα ἐμπόριον συνηθροίσθησαν ἄπειρα πλούτη εἰς τὰ βασίλεια τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Συρίας. Ἀπὸ τὴν Ἀραβίαν καὶ τὴν Αἰθιοπίαν ἤρχοντο πολύτιμα ἐμπορεύματα, θυμίαμα, ὅσους ἐλέφαντος καὶ ἄλλα. Ἀπὸ τὰς Ἰνδίας πολύτιμα ἀρώματα. Καὶ ἀπὸ τὴν Κίαν ἀκόμη ἔφερον μεταξωτὰ ὑφάσματα. Διὰ νὰ διευκολύνουν δὲ οἱ Ἕλληνες βασιλεῖς τὸ ἐμπόριον κατεσκευάσαν μεγάλας ἐμπορικὰς ὁδοὺς καὶ ἔκτισαν πολὺ μακρὰν Ἑλληνικὰς πόλεις. Μὲ τὸ ἐμπόριον διεδίδετο εἰς πολὺ μακρυνὰς χώρας καὶ ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς.

Ἰδίως δὲ κανὲν κράτος εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπερφηφανευθῇ τόσον πολὺ, ὅσον τὸ κράτος τῶν Πτολεμαίων, διὰ τὸν πλοῦτον ποῦ εἶχε, τὸν στρατὸν καὶ τὰ πλοῖα. Ἡ Ἀλεξάνδρεια ἔγινε τὸ κράτος τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου καὶ ἄπειρα πλούτη συνεσωρεύθησαν εἰς αὐτήν. Διὰ τοῦτο ὁ παγκόσμιος ὅλος Ἑλληνιστικὸς πολιτισμὸς ὠνομάσθη καὶ **Ἀλεξανδρινὸς πολιτισμὸς**.

γ'—Ὁ Ἀλεξανδρινὸς πολιτισμὸς.

Ἡ Ἀλεξάνδρεια.—Δὲν ἦτο μόνον τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου ἢ Ἀλεξάνδρεια. Ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας (πρὸ Χριστοῦ καὶ μετὰ Χριστὸν) ἦτο τὸ μέγα κέντρον τοῦ πολιτισμοῦ. Ὁμοίαν ἔπαιον, ὅπως προτύτερα αἱ Ἀθῆναι, μὲ μίαν μεγάλην πρωτεύουσαν

τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ κόσμου, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησαν αἱ κατακτήσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Εἶκ 7.—Ἡ Ἀλεξάνδρεια. — Ἡ μεγάλη πόλις ἦτο κανονικώτατα ρυμοτομημένη. Δύο πλατύτατοι δρόμοι διεσταυρῶνόντο εἰς τὸ μέσον αὐτῆς, ἦσαν ὁ δρόμος.

- 1) Λιμὴν τοῦ Παλατίου.
- 2) Τὰ Παλάτια τῶν Πτολεμαίων.
- 3) Τὸ Μουσεῖον καὶ ἡ βιβλιοθήκη.
- 4) Τὸ θέατρον.
- 5) Τὸ Σεραπεῖον, μέγας ναὸς τοῦ θεοῦ Σεράπιδος.
- 6) Διῶρυξ τοῦ Νείλου.
- 7) Τὸ Ἐπταστάδιον, μεγάλη προκυμαία (μόλος), ἡ ὁποία ἐχώριζε τοὺς δύο λιμένας καὶ εἶχε μῆκος 7 σταδίων.

Ἡ Ἀλεξάνδρεια εὐρίσκετο εἰς ἑξοχὸν θέσιν, διὰ τὴν γίνη μεγάλη πόλις. Ἦτο κτισμένη εἰς τὸ μέσον τριῶν ἡπείρων, τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Εἶχε θαυμάσιον σχέδιον, δύο λαμπροὺς λιμένας, μεγάλας καὶ πλατεῖας ὁδοὺς. Οἱ Πτολε-

μαῖοι ἐστόλισαν τὴν πόλιν μὲ λαμπρὰ κτίρια καὶ μνημεῖα. Ἐμπρὸς εἰς τοὺς λιμένας, ἐπάνω εἰς μίαν μικρὰν νῆσον, ἣ ὁποία ὠνομάζετο Φάρος, ὑψώνετο εἰς ὑψηλότατος πύργος, ὁ **Φάρος**. Εἰς τὴν κορυφὴν του τὴν νύκτα ἦτο πάντοτε ἀναμμένον πῦρ ἀπὸ ρητινώδη ξύλα. Τὴν ἡμέραν ὁ καπνὸς καὶ τὴν νύκτα ἡ λάμψις ἐδείκνυον εἰς τοὺς ναυτιλλομένους τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος. Ὁ Φάρος ἐθεωρεῖτο ἐν ἀπὸ τὰ ἑπτὰ θαύματα τοῦ κόσμου. Ἀπὸ τότε ἤρχισαν νὰ κτίζωνται οἱ **φάροι**, οἱ ὁποῖοι ὁδηγοῦν τοὺς ναυτιλλομένους.

Τὸ Μουσεῖον.—Οἱ Πτολεμαῖοι ἵδρυσαν ἐν ἀπέραντον οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον συνείχετο μὲ τὸ Παλάτιον τῶν Βασιλέων. Ἐλέγετο **Μουσεῖον**, καὶ ἦτο ἱερὸν ἀφιερωμένον εἰς τὰς Μούσας, αἱ ὁποῖαι ἐπροστάτευσαν τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας.

Τὸ Μουσεῖον περιεῖχε μεγάλην βιβλιοθήκην, αἰθούσας, εἰς τὰς ὁποίας ἐγίνετο διδασκαλία, καὶ διάφορα ἄλλα ἐπιστημονικὰ ἱδρύματα. Ἐκεῖ μάλιστα κατῴκουν οἱ σοφοὶ καὶ οἱ ἐπιστήμονες μὲ ἔξοδα τοῦ βασιλέως. Διὰ νὰ τοὺς τιμήσῃ ἐπήγαινε συχνὰ καὶ ἔτρωγε μαζί των. Οἱ σοφοὶ ἐκεῖνοι ἔκαμνον μαθήματα εἰς τὸ Μουσεῖον. Οἱ νέοι ἤρχοντο ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου διὰ νὰ διδαχθοῦν. Λέγουν ὅτι συνηθροίζοντο καὶ ἕως 14.000 σπουδασταί. Τὸ Μουσεῖον ἦτο συγχρόνως Βιβλιοθήκη καὶ Πανεπιστήμιον καὶ Ἀκαδημία. Ἀπὸ τὸ ὄνομά του ὠνομάσαμεν τὰ σημερινὰ μουσεῖα, ὅπου συγκεντρώνομεν τὰ παλαιὰ ἔργα τῆς τεχνῆς, Τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀλεξανδρείας ὑπῆρξε τὸ πρῶτον ἐπιστημονικὸν ἱδρυμα τοῦ κόσμου.

Ἡ βιβλιοθήκη καὶ οἱ πύργοι.—Εἰς τὸ Μουσεῖον συνεκέντρωσαν οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου πᾶν ὅ,τι ἔχρειάζετο εἰς τοὺς σοφοὺς καὶ τοὺς ἐπιστήμονας. Ἐκεῖ κατηρτίσθη μία μεγάλη βιβλιοθήκη ἀπὸ 700,000 **χειρόγραφα** (βιβλία γραμμένα μὲ τὸ

χέρι). Ὁ ἀριθμὸς οὗτος εἶναι κολοσσιαῖος διὰ τοὺς χρόνους ἐκεί-
νους, κατὰ τοὺς ὁποίους δὲν ἦτο γνωστὴ ἡ τυπογραφία.

Ὁ χάρτης, τὸν ὁποῖον μεταχειρίζομεθα σήμερον, ἦτο τότε
ἄγνωστος. Μὲ τὸν φλοιὸν ἑνὸς φυτοῦ, τὸ ὁποῖον φυτρῶναι εἰς
τὰς ὄχθας τοῦ Νείλου, κατεσκευάζον ἓν εἶδος χάρτου, ὃ ὁποῖος
ἐλέγετο, ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ φυτοῦ, **πάπυρος**. Εἰς τὸ Μουσεῖον
εἰργάζοντο ἰδιαίτεροι ἀντιγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι ἀντέγραφον κάθε
βιβλίον πρὸς εὐρίσκειν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ὅλα τὰ ἔργα τῶν
Ἑλλήνων συγγραφέων, τὰ ὁποῖα ἕως τότε ἦσαν σκορπισμένα καὶ
ἠμποροῦσαν νὰ χαθοῦν, συνεκεντρώθησαν εἰς ἀσφαλῆ τόπον.

Ὁ Ἀλεξανδρινὸς πολιτισμὸς.—Εἰς τὴν Ἀλεξάν-
δρειαν συνηθροίζοντο ἄνθρωποι ἀπὸ ὅλην τὴν Ἀνατολήν. Ἑλ-
ληνες, Αἰγύπτιοι, Σύριοι, Ἰουδαῖοι. Ὅλοι οἱ βάρβαροι, δηλαδὴ
ὅσοι δὲν ἦσαν Ἕλληνες, ἐλησμόνουν τὰς συνηθείας τοῦ τόπου
των, ἐλάμβανον τὰς Ἑλληνικὰς καὶ ὠμίλουν τὴν Ἑλληνικὴν
γλῶσσαν. Εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν ἔζησαν σπουδαῖοι ἐπιστήμονες,
ποιηταί, φιλόσοφοι, καλλιτέχναι.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχον φθάσει μὲν ἐν ἀριστουργήματά των
εἰς τὴν ἄφθαστον ὠραιότητα καὶ τελειότητα. Οἱ Ἀλεξανδρινοὶ
ἠρμήνευσαν τὴν τελειότητα αὐτὴν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Εἰς αὐ-
τοὺς ὀφείλομεν, ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἔγινε παγκόσμιος.

Ἡ Πέργαμος.—Ἄλλο σπουδαῖον κέντρον τοῦ Ἑλλη-
νισμοῦ ἦτι ἡ Πέργαμος, εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Καὶ εἰς τὴν
Πέργαμον ἔζησαν σοφοὶ καὶ καλλιτέχναι, καὶ ἐκεῖ ἰδρύθη με-
γάλη βιβλιοθήκη ὅπου συνηθροίσθησαν ἅπειρα χειρόγραφα τῶν
ἀρχαίων συγγραφέων.

Οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου εἶχον ἀπαγορεύσει νὰ ἐξάγεται ἀπὸ
τὴν χώραν τῶν ὁ **πάπυρος**. Τότε οἱ βασιλεῖς τῆς Περγάμου ἐσκέ-
φθησαν νὰ κατασκευάσουν χάρτην ἀπὸ δέρματα ζώων. Τὸ νέον
εἶδος αὐτὸ χάρτου ὠνομάσθη **περγαμηνή** (χάρτης τῆς Περγά-

μου). Τὰ περισσότερα ἀρχαῖα χειρόγραφα εἶναι γραμμένα εἰς περγαμηνήν, ἥ ὅποια διατηρεῖται καλύτερα.

Ἡ Ἀντιόχεια.— Ἀργότερα ἔφθασεν εἰς πολὺ μεγάλην ἀκμὴν καὶ ἡ Ἀντιόχεια, ἡ μεγάλη πόλις, τὴν ὁποίαν ἔκτισεν ὁ Σέλευκος εἰς τὴν Συρίαν. Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἑκείνην πόλιν συνέρρεον ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἀσίας Ἕλληνες καὶ Ἀσιῶται. Ἡ Ἀντιόχεια ἦτο πολὺ μεγάλη πόλις, ἤρχετο μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, καὶ θὰ εἶχε 500 χιλ. κατοίκους. Ἡ πόλις ἐκοσμεῖτο μὲ ὠραῖα ἀγάλματα καὶ κτίρια, εἶχε πλουσίαν βιβλιοθήκην. Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἔφθασαν καὶ ἐκεῖ εἰς μεγάλην λάμψιν.

Αἱ ἄλλαι Ἑλληνικαὶ πόλεις.— Δὲν ἦσαν δὲ μόνον αἱ τρεῖς αὐταὶ μεγάλαι Ἑλληνικαὶ πόλεις εἰς τὴν Ἀνατολὴν (ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἡ Ἀντιόχεια καὶ ἡ Πέργαμος). Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε κτίσει 70 σχεδὸν πόλεις. Οἱ διάδοχοι, καὶ ἔπειτα οἱ Πτολεμαῖοι, οἱ Σελευκίδαι ἔκτισαν πάρα πολλὰς ἀκόμη. Ἔως τὰς Ἰνδίας ἔφθασαν αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις. Ἄλλας ἔκτισαν διὰ νὰ διευκολύνουν τὸ ἐμπόριον μὲ τὰς μακρυνὰς χώρας τῆς Ἀσίας. Ἄλλας διὰ νὰ στηρίξουν τὸν Ἑλληνισμόν. Τοῦλάχιστον 200 πόλεις Ἑλληνικαὶ ἐκτίσθησαν τότε εἰς τὴν Ἀνατολήν. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ὑπῆρχον πολλαὶ Ἑλληνικαὶ πόλεις εἰς τὴν Ἀνατολήν, αἱ ὁποῖαι εἶχον 100 χιλ. κατοίκων.

Ἡ διάδοσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ.— Ὅσον θαυμαστὰ καὶ ἂν εἶναι τὰ κατορθώματα τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀκόμη σπουδαιότερα ὑπῆρξεν ἡ μεγάλη ζωὴ, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς τὸν πολιτισμόν. Χιλιάδες Ἑλλήνων ἐσκορπίσθησαν εἰς τὴν Ἀσίαν ὥς στρατιῶται, ἔμποροι, μηχανικοί, σοφοί, καλλιτέχνη. Οἱ Βάρβαροι ἤρχισαν νὰ ἐξελληνίζωνται. Μὲ ἀπίστευτον ταχύτητα διεδόθη ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἰς τὴν ἀπέραντον Ἀνατολήν. Αἱ πολυάριθμοι Ἑλληνικαὶ πόλεις ἔγιναν λαμπρότατα κέντρα Ἑλληνικοῦ βίου καὶ πολιτισμοῦ. Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔγινε κοινὴ

διάλεκτος, ἦτο ἡ κοινὴ γλῶσσα τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὸν Νεῖλον ἕως τὸν Εὐφράτην ποταμόν.

Εἰς ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ βασίλεια, τὰ ὅποια ἰδρύθησαν, τότε ὁ βασιλεὺς ἦτο Ἑλλήν· ὁμίλει Ἑλληνικά, ἐξῆ κατὰ τὸν Ἑλληνικὸν τρόπον, διετῆρει τὰς Ἑλληνικὰς συνηθείας. Τριγύρω του ὅλοι ἦσαν Ἕλληνες, ὁ στρατὸς καὶ οἱ ὑπάλληλοί του ἦσαν Ἕλληνες, εἰς τὴν αὐλήν του ἔφερον Ἕλληνας ποιητάς, φιλοσόφους, καλλιτέχνas. Οἱ ὑπῆκοι τοῦ βασιλέως ἦσαν Ἀσιᾶται. Ἀλλ' εἰς τὸ τέλος προσέλαβον τὴν θρησκείαν, τὰ ἔθιμα, τὰς ἰδέας, ἀκόμη καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Ἀνατολὴ ἔπαυσε νὰ εἶναι Ἀσιατικὴ καὶ ἐγένεν Ἑλληνική.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Ἡ ΑΧΑΪΚΗ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑ

α.΄ — *Ἡ παρακμὴ καὶ αἱ προσπάθειαι πρὸς ἑνωσιν.*

Κατὰ τὸν 1' π.Χ. αἰῶνα, κατὰ τὸν ὅποιον ἐσχηματίσθησαν καὶ ἤκμαζον τὰ Ἑλληνικὰ βασίλεια τῆς Ἀνατολῆς, ἡ πάτριος χώρα, ἡ κυρίως Ἑλλάς, εὐρίσκετο εἰς μεγάλην δυστυχίαν.

Οἱ τρεῖς σπουδαῖοι λαοὶ τῆς Ἑλλάδος, οἱ **Ἀθηναῖοι**, οἱ **Σπαρτιᾶται** καὶ οἱ **Θηβαῖοι** ματαίως εἶχον προσπαθήσει νὰ ἐπιβάλουν τὴν ἡγεμονίαν των εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας. Ὅταν οἱ Μακεδόνες ἀνέλαβον τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου, ἐπερίμενε κανεὶς ὅτι ἡ Ἑλλάς, ἡνωμένη τώρα, θὰ εἶχε μεγαλυτέραν ἡσυχίαν. Ἡ δυστυχία ὁμως ἠϋξήσεν. Αἱ πόλεις ἐξηκολούθησαν νὰ εἶναι χωρισμέναι, ὅπως καὶ προτύτερα. Δὲν ἔφθανε τοῦτο, ἀλλὰ καὶ εἰς κάθε πόλιν οἱ πολῖται ἦσαν χωρισμένοι εἰς κόμματα, τὰ ὅποια ἐπάλαιον μὲ πείσμα ἐναντίον ἀλλήλων.

Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι.—Τὸ ἐν κόμμα ἀπετέλουν οἱ ὀλιγαρχικοί, οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ πλούσιοι. Τὸ δὲ ἄλλο οἱ πτωχοί, οἱ ὅποιοι ἤθελον νὰ διοικῆται ἡ πόλις ἀπὸ τὴν συνέλευσιν ὅλων τῶν πολιτῶν. Τὸ κόμμα αὐτὸ ἦτο τὸ **δημοκρατικόν**. Οἱ ὀλιγαρχικοὶ καὶ οἱ δημοκρατικοὶ εὕρισκοντο εἰς διαρκεῖς ἀγῶνας ἀναμεταξύ των. Εἰς μερικὰς δὲ πόλεις φιλόδοξοι ἄνθρωποι εὕρισκον τὴν εὐκαιρίαν νὰ καταλάβουν τὴν ἐξουσίαν μὲ μισθοφόρους. Τότε ἐγίνοντο **τύραννοι**, ἐκυβέρνην ὅπως ἤθελον καὶ κατεπίεζον τοὺς πολίτας.

Ἀπὸ τὰς διαφόρους αὐτὰς αἰτίας εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἐξήφθησαν τὰ πάθη. Ὅσοι ὑπερίσχυον ἔσφαζον τοὺς ἐχθρούς των, ἄλλους ἐξώριζον, ἄλλων ἐπαιρναν τὰς περιουσίας. Τὰς μεγάλας δὲ αὐτὰς δυστυχίας ἠκολούθησαν, ὅπως πάντοτε, καὶ αἱ κακίαι. Ἡ ἀγάπη τῆς ἐλευθερίας, ἡ φιλοπατρία καὶ ὅλαι αἱ ἀρεταὶ ἐνὸς καλοῦ πολίτου ἤρχισαν νὰ ἔξασθενοῦν. Αἱ παλαιαὶ ἀρεταὶ τῶν Ἑλλήνων εἶχον κάμει μεγάλην τὴν Ἑλλάδα, τώρα ποὺ ἤρχισαν νὰ χάνωνται, ἀρχίζει καὶ ἡ Ἑλλὰς νὰ παρακμάζη.

Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Γαλατῶν.—Κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐγινε καὶ μία καταστρεπτικὴ ἐπιδρομὴ βαρβάρων πολεμιστῶν, οἱ ὅποιοι ὠνομάζοντο **Γαλάται**. Ἦσαν τῆς ἰδίας φυλῆς μὲ τοὺς Γαλάτας, οἱ ὅποιοι κατόκουν εἰς τὴν Γαλατίαν (τὴν σημερινὴν Γαλλίαν). Οἱ Γαλάται οὗτοι ἔμενον εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Δουνάβεως καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἐκίνησαν πρὸς Νότον. Εἰσώρμησαν πολυάριθμοι (250,000) εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ κατέβησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Μὲ ἀγριότητα λεηλατοῦν, καίουν καὶ καταστρέφουν ὅλας τὰς χώρας ἀπὸ τὰς ὁποίας περνοῦν.

Οἱ Ἕλληνες ἐπροσπάθησαν νὰ ἀντισταθοῦν, ἀλλ' οἱ Γαλάται τοὺς ἐνίκησαν καὶ ἐπροχώρησαν εἰς τοὺς **Δελφούς**, διὰ νὰ λαφυραγωγῇσιν τοὺς θησαυροὺς τοῦ μεγάλου ἱεροῦ. Κατὰ τὴν ὥραν, ποὺ ἐλαφυραγῶγον οἱ ἐπιδρομεῖς τὸν ναόν, ἐξερράγη φοβερὰ θύελλα καὶ συγχρόνως σεισμός. Οἱ Ἕλληνες ἐθεώρησαν, ὅτι ἦταν

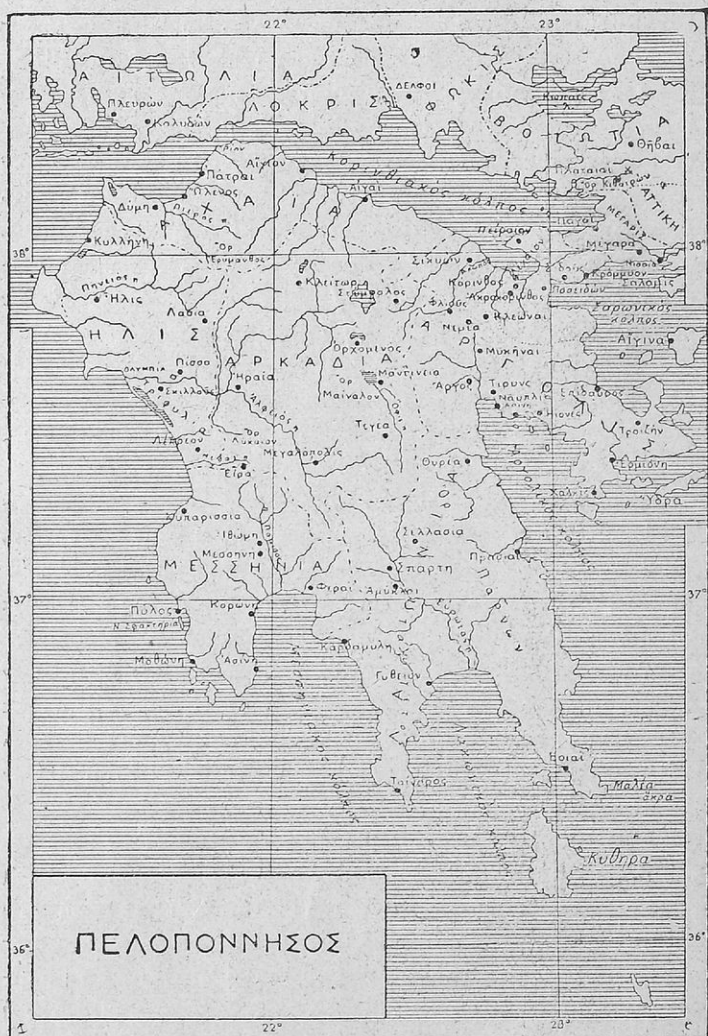
ταῦτα σημεῖον προστασίας τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐπῆραν θάρρος, ἐρρίφθησαν ἐναντίον τῶν Γαλατῶν καὶ τοὺς κατέστρεψαν (279).

Οἱ Μακεδόνες. — Καθ' ὅλον τὸν χρόνον τοῦτον οἱ Μακεδόνες δὲν ἔπαυον νὰ ζητοῦν πάλιν τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος, ὅπως ἐπὶ Φιλίππου καὶ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου. Τὸ κατώρθωτον δὲ ὑποθάλλοντες τὰς ἐριδας τῶν πολιτῶν εἰς τὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἔχανον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν δύναμίν των. Ὁ δραστήριος βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας *Ἀντίγονος Γονατῆς* καθυπέταξε σχεδὸν ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔβαλε Μακεδονικὰς φρουρὰς εἰς τὰς περισσοτέρας Ἑλληνικὰς πόλεις.

Αἱ Συμπολιτεῖαι. — Συγχρόνως ὁμως οἱ Ἕλληνες ἔκαμαν πολλὰς προσπάθειάς διὰ νὰ σωθοῦν ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς των, οἱ ὅποιοι τώρα ἦσαν οἱ Μακεδόνες καὶ ἀργότερα οἱ Ῥωμαῖοι. Ἐνόησαν ὅτι ὤφειλον νὰ ἔχουν σύμπνοιαν μεταξύ των διὰ νὰ ὑπερασπισθοῦν ἠνωμένοι τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος. Οἱ τελευταῖοι αὐτοὶ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων πρὸς διατήρησιν τῆς ἐλευθερίας των ἀποτελοῦν ὡραῖον καὶ συγκινητικὸν μέρος τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Αἱ προσπάθειαι τῶν Ἑλλήνων ἦσαν νὰ συνενωθοῦν εἰς μίαν συμμαχίαν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐγιναν αἱ *Συμπολιτεῖαι*, τὰς ὁποίας ἵδρυσαν οἱ *Αἰτωλοὶ* καὶ οἱ *Ἀχαιοί*. Καὶ αἱ δύο αὗται Ἑλληνικαὶ φυλαὶ δὲν εἶχον ἀκόμη ἕως τώρα ἀκουσθῆ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν.

Ἡ Αἰτωλικὴ Συμπολιτεία. — Εἰς τὰ ὄρεινὰ μέρη πρὸς Β. τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, οἱ *Αἰτωλοὶ* ἵδρυσαν τὴν *Αἰτωλικὴν Συμπολιτείαν*. Ἡ κοινὴ συνέλευσις ἐλέγετο *Πανατωλικὸν* καὶ ἐγίνετο εἰς τὴν πόλιν *Θέρμον*, ὅπου ἦτο καὶ ἡ διοίκησις. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ Γ' αἰῶνος, π.Χ. (κατὰ τὸ 250 π.Χ.) ἡ Αἰτωλικὴ Συμπολιτεία περιελάμβανε σχεδὸν ὅλην τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, ἐκτὸς τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς Ἀττικῆς.

β'.—*Ἡ Ἀχαϊκὴ Συμπολιτεία.*

Πολὺ σπουδαιότερα ἦτο ἡ *Ἀχαϊκὴ Συμπολιτεία*. Εἰς τὸ ἀπέναντι μέρος τῆς Κορινθιακοῦ κόλπου, κατὰ μῆκος τῆς ἀκτῆς τῆς Πελοποννήσου, ἦτο ἡ χώρα τῶν Ἀχαιῶν. Αἱ Ἀχαῖκαὶ πόλεις συνηνώθησαν διὰ νὰ διώξουν τὰς φρουράς, τὰς ὁποίας εἶχον βάλει οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἰδρύθη ἡ *Ἀχαϊκὴ Συμπολιτεία* (280 π.Χ.).

Αἱ συνελεύσεις καὶ τὰ συνέδρια.—Οἱ πολῖται ὅλων τῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι ἀνῆκον εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν Συμπολιτείαν, συνήρχοντο δύο φορὰς τὸ ἔτος εἰς τὸ Αἴγιον. Ἡ γενικὴ αὕτη συνέλευσις συνεσκέπτετο διὰ τὰ μεγάλα ζητήματα, ἰδίως διὰ τὴν εἰρήνην καὶ τὸν πόλεμον. Ἐξέλεγε δὲ καὶ τοὺς ἄρχοντας, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν τὴν κυβέρνησιν. Ὁ σπουδαιότερος ἦτο ὁ *στρατηγός*, ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ καὶ κυβερνήτης ὅλης τῆς Συμπολιτείας.

Κάθε πόλις, ἀπὸ ὅσας ἀνῆκον εἰς τὴν Συμπολιτείαν, εἶχε τὴν αὐτονομίαν της, δηλαδὴ τὴν ἰδιαιτέραν διοίκησιν καὶ τοὺς ἰδικούς της νόμους. Κάθε μία ὅμως ἔστελλεν ἀντιπροσώπους, οἱ ὁποῖοι ἐσχημάτιζον ἓν συνέδριον, τὸ ὁποῖον ὠμοίαζε μὲ τὴν Βουλὴν, ποὺ ἔχομεν σήμερον. Αἱ πόλεις αὗται ἦσαν ὑποχρεωμέναι νὰ μὴ πολεμοῦν μεταξύ των. Ἡ Ἀχαϊκὴ Συμπολιτεία ἦτο ὡς μία ὁμοσπονδία τῶν μικρῶν κρατῶν τῆς Ἑλλάδος, ὅπως περίπου εἶναι ἡ Ἑλβετικὴ ὁμοσπονδία καὶ αἱ Ἡνωμένοι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς.

Οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχον ἀκόμη κατορθῶσαι νὰ συνενωθοῦν κατὰ τοιοῦτον τρόπον. Αἱ *Ἀθῆναι*, ἡ *Σπάρτη* καὶ αἱ *Θῆβαι* εἶχον λάβει κατὰ σειρὰν τὴν *ἡγεμονίαν* τῆς Ἑλλάδος, καὶ εἶχον συγκεντρώσει πολλὰς Ἑλληνικὰς πόλεις, τὰς μετεχειρίζοντο ὅμως ὡς ὑπηκόους, ὅχι ὡς συμμάχους. Ἄν ἡ Ἀχαϊκὴ Συμπολιτεία κατάρθωνε νὰ μεγαλώσῃ καὶ νὰ περιλάβῃ ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις, οἱ Ἕλληνες θὰ διετήρουν ἡνωμένους τὰς δυνάμεις των καὶ ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐξώζετο.

γ' Ο Ἄρατος.—Ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία δὲν ἀπετελεῖτο κατ' ἀρχὰς παρὰ μόνον ἀπὸ τὰς πόλεις τῆς Ἀχαΐας. Ἀλλὰ γρηγορὰ προώδευσε καὶ ἤρχισε νὰ ἐκτείνεται καὶ εἰς ἄλλας πόλεις, ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀχαΐαν. Ἰδίως ἤρχισε νὰ μεγαλῶνῃ ἀπὸ τότε ποῦ ἔγινε στρατηγὸς αὐτῆς ὁ **Ἄρατος ὁ Σικυνώνιος**. Ἀφοῦ ἠλευθέρωσεν ὁ Ἄρατος τὴν πατρίδα του Σικυνῶνα ἀπὸ τοὺς τυράννους, τὴν ἔκαμε νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν Συμπολιτείαν (κατὰ τὸ 250)

Ἀπὸ τότε ἡ Ἀχαϊκὴ Συμπολιτεία ἔγινεν ἰσχυρά. Οἱ Ἀχαιοὶ ἐξέλεγον τακτικὰ τὸν Ἄρατον στρατηγόν. Ἦτο ἡ ψυχὴ τῆς Συμπολιτείας. Δὲν ἐφρόντιζεν οὔτε διὰ πλοῦτον, οὔτε διὰ δόξαν, ἡ μόνη του σκεψὶς ἦτο τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας καὶ ἡ σωτηρία τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ὄνειρόν του ἦτο νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν Συμπολιτείαν εἰς ὅλην τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ συνενώσῃ ὅλους τοὺς Ἕλληνας ἐναντίον τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας.

Τὰ σχέδια ὅμως τοῦ Ἀράτου εὗρον δυνατὰς ἀντιδράσεις. Προήρχοντο δ' αὗται ἀπὸ τὴν Αἰτωλικὴν Συμπολιτείαν καὶ ἰδίως ἀπὸ τὴν Σπάρτην, ἡ ὁποία δὲν ἐλησμόνει τὴν παλαιὰν ὑπερηφάνειάν της. Καὶ κατήντησε ὁ Ἄρατος νὰ καλέσῃ εἰς βοήθειαν τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας καὶ νὰ παραδώσῃ τὴν Ἑλλάδα πάλιν εἰς τοὺς Μακεδόνας, προτιμήσας τὴν ἡγεμονίαν αὐτῶν ἀπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Σπαρτιατῶν.

γ'—Ἡ Σπάρτη.

Ἡ κατάπτωσις τῆς Σπάρτης.—Κατὰ τοὺς ἰδίους χρόνους εἰς τὴν Σπάρτην δύο μεγάλου ψυχοὶ βασιλεῖς, ὁ **Ἄγρις** καὶ ὁ **Κλεομένης**, ἔκαμαν καὶ αὐτοὶ μεγάλας προσπάθειας, διὰ νὰ σώσουν τὴν πατρίδα των

Ἡ Σπάρτη εἶχε καταπέσει ἀπὸ τὴν παλαιὰν ἰσχύν. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ χρῆμα εἶχε φέρεῖ μεγάλην παραλυσίαν. Μερικοὶ Σπαρτιαταὶ εἶχον γίνεῖ πολὺ πλούσιοι, οἱ ἄλλοι πολὺ πτωχοί. Οἱ

Σπαρτιᾶται κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐλείνην ἦσαν μόνον 700 καὶ ἀπὸ αὐτοὺς οἱ 100 εἶχον κτήματα.

Καὶ οἱ πλούσιοι ἀπὸ τὴν καλοπέρασιν καὶ οἱ πτωχοὶ ἀπὸ τὴν δυστυχίαν εἶχον χάσει τὰς μεγάλας ἀρετὰς τῶν ἀρχαίων Σπαρτιατῶν. Δὲν ἦσαν πλέον οἱ ἀτρόμητοι ἐκεῖνοι στρατιῶται καὶ δὲν εἶχον τὰς ἀρετὰς ἐκεῖνας, αἱ ὁποῖαι τοὺς εἶχον κάμει σεβαστοὺς εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Οἱ περήφημοι **νόμοι τοῦ Λυκούργου** εἶχον πέσει εἰς ἀχρησίαν.

Ὁ Ἄγις. — Ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε μὲ θάρρος τὴν διόρθωσιν τοῦ κακοῦ ἦτο ὁ βασιλεὺς **Ἄγις**. Εἶχεν ἀνατραφῇ εἰς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν πολυτέλειαν, διότι ἡ οἰκογένειά του ἦτο μεγάλη. Ἐν τούτοις ἔζη μὲ ἀπλότητα, ἔτρωγεν ὀλίγον, ἐφόρει ἓνα μόνον μανδύαν, διὰ νὰ ὁμοιάζῃ περισσότερον μὲ τοὺς ἀρχαίους Σπαρτιάτας. Ὁ Ἄγις ἀπεφάσισε νὰ ἐπαναφέρῃ τοὺς **νόμους τοῦ Λυκούργου**, δηλαδὴ τὰ παλαιὰ ἔθιμα, τὸν παλαιὸν τρόπον τῆς ζωῆς.

Ἡ μήτηρ καὶ ἡ μάμμη του εἶχον μεγάλα κτήματα καὶ περιουσίαν. Τὰς ἐπεισε νὰ θυσιάσουν ὅλα διὰ νὰ ἀνυψωθῇ ἡ πατρίς. Ἐπειτα ἠνάγκασε καὶ τοὺς ἄλλους πλουσίους νὰ κάμουν τὸ ἴδιον. Κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν ἐπροσπάθησεν ὁ Ἄγις νὰ ἀνεγείρῃ τὴν Σπάρτην ἀπὸ τὴν κατὰπτωσιν καὶ νὰ τὴν κάμῃ πάλιν ἰσχυρὰν καὶ ἐνδοξον (κατὰ τὸ 234 π. Χ.).

Οἱ περισσότεροι ὅμως εἰς τὴν Σπάρτην εἶχον συνηθίσαι εἰς τὸν εὐκόλον βίον καὶ δὲν ἤθελον νὰ ἐπανεέλθουν εἰς τὴν παλαιὰν αὐστηρότητα καὶ τὸν παλαιὸν σκληρὸν βίον. Ἰδίως οἱ πλούσιοι, οἱ ὁποῖοι θὰ ἔχανον τὰ κτήματά των, ἐζήτησαν νὰ ματαιώσουν τὴν ἀνόρθωσιν. Ὁ Ἄγις ἐπέμενε καὶ ἔλεγεν : « Ἀρχεῖ μόνον νὰ ὠφελήσῃ τὴν Σπάρτην ὁ θάνατός μου ». Διὰ νὰ ἴδῃ τὸ ὄνειρόν του πραγματοποιούμενον, τὴν παλαιὰν εὐκλειαν τῆς Σπάρτης, ἐθυσίασε καὶ πλούτη καὶ ζωὴν. Οἱ ἐχθροὶ του συνέλαβον τὸν Ἄγιν, ἐστραγγάλισαν καὶ αὐτὸν καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν μάμμην του.

Ὁ Κλεομένης. — Ταχέως ὅμως εὐρέθη ὁ ἄξιος νὰ διαδεχθῇ εἰς τὸ ἔργον τὸν Ἄγιν. Ἦτο ὁ **Κλεομένης**, ὁ ὁποῖος ἐθαύ-
Ἀδαμαντίου Ἑλλ. Ἱστορία διὰ τὴν Β' τοῦ Ἑλλ. ἔκδ. Β' 15/10/923 3

μαζεν αὐτόν, ἄν καὶ ἦτο υἱὸς τοῦ μεγαλυτέρου ἐχθροῦ του. Ὅταν ἐφονεύθη ὁ Ἅγις, ὁ Κλεομένης ἐνυμφεύθη τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, ἣ ὁποία ἦτο πλουσιωτάτη. Ὅταν δὲ ἔγινε βασιλεὺς καὶ ἔλαβε δύναμιν, ἤρχισε νὰ διανέμῃ τὰς περιουσίας τῶν πλουσίων εἰς τοὺς πτωχοὺς. Ἐπειτα ἀνεστήλωσε, δηλαδὴ ἐπανέφερε τοὺς νόμους τοῦ Λυκούργου. Οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν τὰ περίφημα *συσσίτια*, ἣ ἀνατροφή τῶν νέων ἀπὸ τὸ Κράτος, καὶ αἱ στρατιωτικαὶ ἀσκήσεις. Ὁ ἴδιος ὁ Κλεομένης ἔδωκε ὅλα τὰ πλοῦτῃ του διὰ τὸ κοινὸν καλόν, ὁ ἴδιος ἔδιδε καὶ τὸ παράδειγμα τῶν παιῶν αὐστηρῶν ἡθῶν.

Ἡ Σπάρτη καὶ οἱ Ἀχαιοί.—Ὁ Κλεομένης ἐξήτησεν ἀπὸ τὴν Ἀχαικὴν Συμπολιτείαν ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης. Ἀλλ' οἱ Ἀχαιοὶ δὲν ἐδέχθησαν τὴν ἔνωσιν, ἣ ὁποία θὰ ἔφερε τὴν δύναμιν, καὶ περιῆλθον εἰς πόλεμον μὲ τὴν Σπάρτην. Τότε ὁ Ἄρατος ἔκαμε τὸ λάθος νὰ καλέσῃ εἰς βοήθειαν τοὺς Μακεδόνας. Οἱ Ἀχαιοὶ ἐξέλεξαν ἀρχιστρατηγὸν τῶν τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας.

Οἱ περισσότεροι Ἕλληνικοὶ λαοὶ συνηγώθησαν μὲ τὸν Μακεδονικὸν στρατόν, ὁ ὁποῖος εἰσώρμησεν εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ἡ μάχη τῆς Σελλασίας.—Ὁ Κλεομένης ὑπερῃσίσθη τὴν πατρίδα του ἐπὶ δύο ἔτη γενναιότατα. Ἐπὶ τέλους ἐπροσπάθησε νὰ ἀντιτάξῃ ἄμυναν εἰς μίαν ὄρεινὴν θέσιν, ἣ ὁποία λέγεται *Σελλασία*. Ἀπὸ ἐκεῖ εἶναι ἡ εἴσοδος εἰς τὴν Λακωνίαν, ὅταν πηγαίνωμεν ἀπὸ τὴν Ἀρκαδίαν. Εἰς τὴν Σελλασίαν συνεκροτήθη φονικὴ μάχη (221). Ὁ Κλεομένης ἐπολέμησε γενναίως, ἀλλ' ὁ στρατός του ἐνικήθη καὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐφονεύθησαν.

Δρομαῖος ἔφυγεν ὁ Κλεομένης ἐπὶ τοῦ ἵππου καὶ ἔφθασε μὲ ὀλίγους φίλους εἰς τὴν Σπάρτην. Ἐκεῖ ἔμεινε ὀλίγας στιγμὰς. Οὔτε νὰ φάγῃ οὔτε νὰ πῇ, οὔτε νὰ καθίσῃ ἠθέλησεν. Ἀμέσως ἐπήδησεν ἐπάνω εἰς ἓνα ἵππον καὶ ἔφυγε μὲ τοὺς φίλους του εἰς τὸ Γύθειον, καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Αἴγυπτον διὰ νὰ ζητήσῃ βοήθειαν.

ἀπὸ τὸν Ἑλληνα βασιλέα. Ἐκεῖ δὲν ἠδυνήθη νὰ κατορθώσῃ τίποτε καὶ ἀπὸ τὴν ἀπελπισίαν του ἠυτοκτόνησεν.

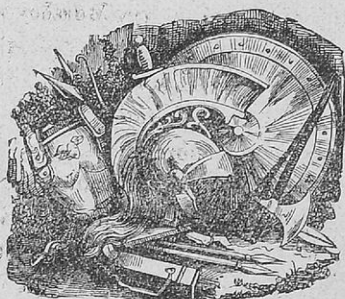
δ'.—Ἡ Ἀχαϊκὴ Συμπολιτεία καὶ οἱ Ῥωμαῖοι.

Μετὰ τὴν μάχην τῆς Σελλασίας ἡ Σπάρτη ἐταπεινώθη πλέον διὰ παντός. Ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας εἶχεν εἰς τὴν ἐξουσίαν του τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλ' ἡ **Ἀχαϊκὴ Συμπολιτεία** ἀνέλαβε πάλιν τὴν δύναμίν της, ὅτε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀράτου, ἐξέλεξε στρατηγὸν τὸν ἐνάρετον καὶ ἀνδρεῖον Φιλοποίμενα.

Ὁ Φιλοποίμην.—Ἀπὸ μικρὰν ἡλικίαν ὁ Φιλοποίμην κατεγίνετο εἰς τὰ ὄπλα. Ἀνεγίνωσκε δὲ καὶ βιβλία τῶν φιλοσόφων, «τὰ ὅποια διεγείρουν τὸ θάρρος καὶ τὴν περιφρόνησιν πρὸς τὸν θάνατον». Διὰ νὰ συνηθίσῃ δὲ εἰς τοὺς κόπους καὶ τὰς στερήσεις, ἐκαλλιέργει μόνος του τὴν γῆν, ἐνεδύετο μὲ ἀπλᾶ ἐνδύματα καὶ ἐκοιμᾶτο εἰς σκληρὰν στρωμνὴν. Ὅταν ἐξελέγῃ στρατηγός, εἰργάσθη νὰ διαργανώσῃ τὸν στρατὸν κατὰ τὸν Μακεδονικὸν τρόπον. Ἔμαθε τοὺς στρατιώτας νὰ μάχωνται σφιγμένοι πλησίον ἀλλήλων, ὥστε νὰ ὁμοιάζουν μὲ τὴν Μακεδονικὴν φάλαγγα. Ὁ Φιλοποίμην εἶχε κατορθώσει νὰ ἐνώσῃ μὲ τὴν Ἀχαϊκὴν Συμπολιτείαν σχεδὸν ὅλην τὴν Πελοπόννησον, ἀκόμη καὶ τὴν Σπάρτην. Ἡ μεγάλη δὲ πόλις τῆς Συμπολιτείας ἦτο τότε ἡ **Μεγαλόπολις**. Εἰς τὸ ἔργον του ἐπροχώρει μὲ μεγάλην φρόνησιν. Ἀλλ' εἰς μίαν μάχην ἐναντίον τῶν Μεσσηνίων συνελήφθη καὶ ἐρρίφθη εἰς σκοτεινὴν φυλακὴν. Εἰς ἡλικίαν 70 ἐτῶν τὸν ἠνάγκασαν νὰ πῇ δηλητήριον. Οἱ Ἀχαιοὶ ἀπηλπισμένοι φθάνουν εἰς τὴν Μεσσηνίαν, καίουν τὸ πτώμα τοῦ Φιλοποίμενος, βάζουν εἰς μίαν ὑδρίαν τὴν τέφραν καὶ τὴν φέρουν μὲ μεγάλην πομπὴν εἰς τὴν Μεγαλόπολιν. «Δὲν ἐβάδιζον δὲ ἀτάκτως καὶ ὅπως ἔτυχεν. Ἀλλ' ἐν πομπῇ, ὥς νὰ ἔχαμνον θρίαμβον. Διότι ἔβλεπες ἄλλους νὰ εἶναι στεφανωμένοι, ἄλλους νὰ χύνουν δάκρυα. Ἡ δὲ ὑδρία δὲν ἐφαίνετο ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν στεφάνων. Καὶ ἀπὸ ὅσας πόλεις

διήρχοντο, ἔβγαιναν ὅλος ὁ κόσμος εἰς προϋπάντησιν, καὶ ἔπειτα συνώδευον ὅλοι τὴν πομπὴν ἕως τὴν Μεγαλόπολιν ὀδυρόμενοι» (1).

Ἡ ἀνάμιξις τῶν Ρωμαίων (κατὰ τὸ 200 π. Χ.).— Οἱ τελευταῖοι μεγάλοι ἄνδρες τῆς Ἑλλάδος, ὁ Ἄγρις καὶ ὁ Κλεομένης, ὁ Ἄρατος καὶ ὁ Φιλοποίμην, ἔκαμαν ὑπερτάτην προσπάθειαν νὰ ἐνώσουν ὅλους τοὺς Ἕλληνας διὰ νὰ σώσουν τὴν Ἑλλάδα. Φοβερός ὅμως ἐχθρὸς ἤρχετο τώρα ἀπὸ τὴν Δύσιν. Κατὰ τοὺς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους ὁ Ἀλέξανδρος ἤνοιγεν εἰς τὸν Ἑλληνισμόν τὴν Ἀνατολήν, ἤρχιζε νὰ γίνεται δυνατὸς εἰς τὴν Δύσιν εἰς μέγας λαός. Ἦσαν οἱ Ρωμαῖοι, οἱ ὁποῖοι ἀφοῦ καθυπέταξαν τὴν Ἰταλίαν, ἔπειτα ὥρμησαν νὰ καθυποτάξουν ὅλον τὸν κόσμον. Πρὶν ἴδωμεν τοὺς ἀπηλπισμένους ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ κινδύνου, πρέπει νὰ γνωρίσωμεν τὸν μέγαν ἐκεῖνον λαὸν τῆς Δύσεως.

Εἰκ. 10. — Μακεδονικὴ πηνοπλία.

(1) Κατὰ τὸν Πλούταρχον εἰς τὸν βίον τοῦ Φιλοποίμενος.

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ

ΜΕΡΟΣ Α - Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

Α'. *Ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Ἑλλάς.* — Μετὰ τὰς κατακτήσεις τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορία ἔχει εὐρύτατον στάδιον, διεξάγεται καὶ εἰς τὰς τρεῖς ἡπείρους, εἰς τὴν Εὐρώπην, εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ εἰς τὴν Ἀφρικὴν.

Τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐπηκολούθησαν πόλεμοι τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ, οἱ ὅποιοι λέγονται *Διάδοχοι*. Μετὰ τὴν μάχην εἰς Ἰψὸν (301 π. Χ.) διεμελίσθη ὀριστικῶς τὸ ἀπέραντον Ἑλληνομακεδονικὸν κράτος εἰς πολλὰ βασίλεια. Τὰ τρία μεγάλα Ἑλληνικὰ βασίλεια ἦσαν 1ον) τὸ *Βασίλειον τῆς Μακεδονίας*. — 2ον) τὸ *Βασίλειον τῆς Αἰγύπτου* εἰς τὴν Ἀφρικὴν, καὶ 3ον) τὸ *Βασίλειον τῆς Συρίας* εἰς τὴν Ἀσίαν.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Διαδόχων ἀνεδείχθησαν δύο μεγάλοι στρατηγοί, ὁ *Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς* καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἠπείρου *Πύρρος*. Καὶ οἱ δύο ἐπροσπάθησαν νὰ κάμουν μεγάλας κατακτήσεις καὶ νὰ μιμηθοῦν τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον, ἀλλὰ δὲν τὸ κατόρθωσαν.

Β'. *Ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνατολή.* — Ὁ Ἑλληνισμὸς ἔλαβεν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μεγάλην ζωὴν εἰς τὴν Ἀνατολὴν, ἣ ὅποια γίνεται τελείως Ἑλληνικὴ. Διαδίδουν δὲ τὸν Ἑλληνισμὸν τὰ μεγάλα Ἑλληνικὰ βασίλεια καὶ

πολλὰ μικρότερα, τὰ ὅποια διήρκεσαν δύο ἕως τρεῖς αἰῶνας (περίπου ἀπὸ τὸ 300 π. Χ. ἕως τοὺς χρόνους τοῦ Χριστοῦ).

Τὸ *Βασίλειον τῆς Αἰγύπτου* τὸ ἐκυβέρνησαν *Πτολεμαῖος* ὁ στρατηγὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ. Μὲ τὴν καλὴν διοίκησιν τῶν Πτολεμαίων τὸ Ἑλληνικὸν τοῦτο κράτος ἔγινε πολὺ ἰσχυρὸν καὶ πλούσιον. Ἐπίσης καὶ τὸ *Βασίλειον τῆς Συρίας*, εἰς τὸ ὁποῖον ἐβασίλευσεν ὁ στρατηγὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου *Σέλευκος* καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ *Σελευκίδαι*, ἔγινε καὶ αὐτὸ μέγα καὶ ἰσχυρόν. Οἱ βασιλεῖς *Πτολεμαῖοι* τῆς Αἰγύπτου καὶ οἱ *Σελευκίδαι* τῆς Συρίας ἔμειναν ἕως τὸ τέλος ἀληθινῶν Ἑλλήνες βασιλεῖς.

Πολλὰ δὲ ἦσαν καὶ τὰ μικρότερα Ἑλληνικὰ ἢ ἐξελληνισθέντα Βασίλεια. Ἰδίως πρέπει νὰ ἐνθυμούμεθα τὸ *Βασίλειον τῆς Περγάμου*. Σπουδαῖος λαὸς διὰ τὴν ἱστορίαν ὑπῆρξαν οἱ *Ἰουδαῖοι*, διότι εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐγεννήθη ὁ *Σωτὴρ* ἡμῶν. Καὶ ὁ λαὸς οὗτος ὑπέστη πολλὴν δυνατὴν ἐπίδρασιν ἀπὸ τὸν Ἑλληνισμόν.

Γ'. Ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμός.— Αἱ κατακτήσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔφεραν πολὺ μακρὰν τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμόν. Ὁ πολιτισμὸς οὗτος λέγεται *Ἑλληνιστικὸς πολιτισμός*. Διότι εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς ἀκόμη καὶ οἱ βάρβαροι *ἐλληνίζουν*, δηλαδὴ μιμοῦνται τοὺς Ἕλληνας.

Εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα αἱ *Ἀθῆναι* ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι μὲ τοὺς φιλοσόφους τῶν *ἡ πόλις τῆς σοφίας*.

Ἡ τέχνη ὁμως ἤκμασεν ἀπὸ τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα καὶ ἔπειτα ἰδίως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολήν. Καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἔγιναν ὠραιότατα ἀγάλματα καὶ ζωγραφίαι.

Ἡ δημιουργία τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς ὀφείλεται πρὸ παντὸς εἰς τοὺς *Πτολεμαίους*, τοὺς Ἑλληνας βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου. Ἡ διοίκησις τοῦ Βασιλείου των, ὅπως καὶ τοῦ βασιλείου τῶν Σελευκιδῶν εἰς τὴν Συρίαν, ἦτο ἐντελῶς Ἑλληνική. Ἡ πρωτεύουσα τῶν Πτολεμαίων, ἡ *Ἀλεξάνδρεια*, ἔγινε τὸ κέντρον τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου. Συγχρόνως ἔγινε κέντρον τοῦ παγκοσμίου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἦτο μεγάλη καὶ λαμπρὰ πόλις, τὴν ἐλάμπρυνε δὲ τὸ *Μουσεῖον* καὶ ἡ πλουσιωτάτη *Βιβλιοθήκη* αὐτῆς. Διὰ τοῦτο ὁ Ἑλληνιστικὸς πολιτισμὸς λέγεται καὶ *Ἀλεξανδρινὸς πολιτισμὸς*.

Ἄλλο σπουδαῖον κέντρον τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἦτο ἡ *Πέργαμος*, ἀργότερα δὲ ἔφθασεν εἰς μεγάλην λάμψιν καὶ ἡ *Ἀντιόχεια*, πρωτεύουσα τῶν Σελευκιδῶν. Ἐπίσης καὶ ἄλλαι πολυάριθμοι Ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Ἀνατολῆς ἦσαν φωτοβόλοι ἐστὶναι τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τέχνης. Ἀπὸ τὴν δύναμιν ἐκείνην τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ οἱ Ἀσιῶται *ἐξελληνίσθησαν*, δηλαδὴ ἐδέχθησαν τὰ ἔθιμα, τὴν θρησκείαν καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Ἀνατολὴ ἔπαυσε νὰ εἶναι Ἀσιατικὴ καὶ ἔγινεν *Ἑλληνική*.

Δ'. Οἱ τελευταῖοι ἀγῶνες τῆς Ἑλλάδος.— Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον, κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα π. Χ. ἡ κυρίως Ἑλλὰς εὗρίσκετο εἰς μεγάλην δυστυχίαν. Διότι ἐξηκο-

λούθουν πάντοτε αἱ διαιρέσεις καὶ οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι. Οἱ πολῖται ἦσαν χωρισμένοι εἰς δύο κόμματα, τοὺς *ὀλιγαρχικοὺς* καὶ τοὺς *δημοκρατικοὺς*. Οἱ δὲ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας ὑπέθαλπον τὰς διαιρέσεις αὐτάς, διότι ἤθελον νὰ ἐξασθενῇ ἡ Ἑλλάς καὶ νὰ λάβουν αὐτοὶ πάλιν τὴν ἡγεμονίαν.

Κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτὴν ἐποχὴν τῆς ἀρχαίας ιστορίας των κάμνουν οἱ Ἕλληνες πολλὰς προσπάθειας διὰ νὰ συνενωθοῦν καὶ νὰ σωθοῦν ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς των. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ιδρύθησαν αἱ *Συμπολιτεῖαι*: ἡ *Αἰτωλική* καὶ ἡ *Ἀχαϊκὴ Συμπολιτεία*. Αἱ Συμπολιτεῖαι αὗται περιελάμβανον πολλὰς Ἑλληνικὰς πόλεις καὶ ἔγιναν ἰσχυραὶ (ἤκμασαν ἰδίως κατὰ τὸ 250 π. Χ.). Ἡ σπουδαιότερα ἦτο ἡ Ἀχαϊκὴ Συμπολιτεία, ἀφ' οὗτου μάλιστα ἔγινε *στατηγός*, δηλαδή κυβερνήτης αὐτῆς ὁ *Ἀρατος ὁ Σικυνώνιος*.

Κατὰ τοὺς ἰδίους χρόνους εἰς τὴν Σπάρτην οἱ βασιλεῖς *Ἄγρις* καὶ ἔπειτα ὁ *Κλεομένης* ἐπροσπάθησαν νὰ ἐπαναφέρουν τὴν πατρίδα των εἰς τὴν παλαιὰν εὐκλειαν καὶ ἰσχύν. Ἡ Σπάρτη εἶχε πολὺ καταπέσει, διότι οἱ Σπαρτιάται εἶχον ἐγκαταλείψει τὸν παλαιὸν αὐστηρὸν βίον. Οἱ πλούσιοι ὅμως δὲν ἤθελον νὰ ἀναστηλωθοῦν οἱ νόμοι τοῦ Λυκούργου, οἱ ὁποῖοι εἶχον κάμει μεγάλην τὴν Σπάρτην. Διὰ τοῦτο ἐφόνευσαν τὸν Ἄγιν. Κατόπιν καὶ ὁ Κλεομένης δὲν κατώρθωσε τίποτε, διότι ὁ Ἀρατος δὲν ἤθελε νὰ λάβῃ ἡ Σπάρτη τὴν ἡγεμονίαν καὶ οἱ Ἀχαιοὶ περιῆλθον εἰς πόλεμον μὲ τὴν Σπάρτην. Οἱ Ἀχαιοὶ

συνεμάχησαν μὲ τοὺς Μακεδόνας καὶ κατετρόπωσαν τὸν Κλεομένην εἰς τὴν **Σελλασίαν** (222). Τὸν Ἄρατον διεδέχθη εἰς τὴν ἀρχηγίαν τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας ὁ **Φιλοποίμην**, ὁ ὁποῖος ἔβαλεν ὅλην τοὺς τὴν δύναμιν εἰς τὸ νὰ τὴν κάμῃ ἰσχυράν. Ἄλλ' ἐφονεύθη εἰς μίαν μάχην ἐναντίον τῶν Μεσσηνίων καὶ ἀπὸ τότε ἡ Συμπολιτεία ἔχασε τὴν δύναμιν της. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην (κατὰ τὸ 200 π. Χ.) ἤρχισε ν' ἀναμειγνύεται εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς Ἑλλάδος εἰς μέγας λαὸς ἀπὸ τὴν Δύσιν, οἱ **Ῥωμαῖοι**, οἱ ὁποῖοι ἔμελλον νὰ τὴν καθυποπάξουν.

Εἰκ. 11 — . Ὁ Ὀρφεὺς παίζει τὴν λύραν καὶ ἐξημερώνων τὰ θηρία.

ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΕΝΙΚΑΙ

ΕΙΣ ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΜΕΡΟΣ

Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

1. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου τὸ ἀπέραντον Ἑλληνομακεδονικὸν κράτος διεμελίσθη εἰς πολλὰ Ἑλληνικὰ βασίλεια. Τὰ σπουδαιότερα ἦσαν τὸ *Βασίλειον τῶν Πτολεμαίων* εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὸ *Βασίλειον τῶν Σελευκιδῶν* εἰς τὴν Συρίαν.

Τὰ Ἑλληνικὰ Βασίλεια τῆς Ἀνατολῆς ὑπῆρξαν πολὺ ἔνδοξα. Ἀπέκτησαν μεγάλην δύναμιν καὶ πλοῦτον. Ἦσαν κράτη διωργανωμένα, ὅπως ἐννοοῦμεν σήμερον τὰ κράτη. Εἶχον βασιλέα, καλὴν διοίκησιν καὶ στρατόν. Ἡ Ἑλληνικὴ λοιπὸν ἱστορία μετὰ τὰς νίκας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἔχει ἀπέραντον στάδιον ἐνεργείας. Οἱ Ἕλληνες ἐξαπλώνονται ἔξω ἀπὸ τὴν μικρὰν Ἑλλάδα εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν.

2. Τὸ μέγα ἀποτέλεσμα ἦτο, ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα καὶ ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἔκαμαν ὅλην τὴν Ἀνατολήν *Ἑλληνικήν*. Ὁ Ἀλέξανδρος, ἔπειτα οἱ Πτολεμαῖοι καὶ οἱ Σελευκίδαι βασιλεῖς ἔκτισαν πολυαρίθμους πόλεις καὶ κατεσκεύασαν μεγάλας ὁδοὺς. Τὸ ἐμπόριον διεδόθη μακράν. Μὲ τὸ ἐμπόριον δὲ διεδίδετο καὶ τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα. Οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς προσέλαβον τὰς συνηθείας τῶν Ἑλλήνων, ὠμίλουν

τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Τὰ γράμματα, ἡ τέχνη ἡ Ἑλληνικὴ ἔλαβον νέαν ἀνάπτυξιν καὶ διεδόθησαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ἡ μεγάλη **Ἀλεξάνδρεια** διεδέχθη τὰς **Ἀθήνας** καὶ ἔγινεν ἡ πνευματικὴ πρωτεύουσα τοῦ κόσμου. *Αἱ κατακτήσεις τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἐχάθησαν, ἀλλ' ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, ὁ ὁποῖος διεδόθη εἰς τὸν κόσμον μὲ τὰς κατακτήσεις του, ἔζησε πολλοὺς αἰῶνας καὶ παρῆσκεύασε τὸν σημερινὸν Εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν.*

3. Εἰς δὲ τὴν Ἑλλάδα ἐξηκολούθουν αἱ διχόνοια μεταξὺ τῶν πόλεων αὐτῆς. Ἡ **Ἀχαϊκὴ Συμπολιτεία**, ἐπίσης καὶ ἡ **Σπάρτη**, ἔδωκαν ἀκόμη ὠραῖα παραδείγματα πατριωτισμοῦ καὶ ἡρωϊσμοῦ. Ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς εἶχεν ἐξασθενήσει, καὶ εἰς μέγας ξένος λαός, οἱ Ῥωμαῖοι, εὖρον εὐκαιρίαν καὶ τὴν καθυπέταξαν.

Ἡ Ἑλλὰς ἔχασε τὴν ἐλευθερίαν της ἀπὸ τὴν διχόνοιαν. Ὅσάκις συνήνωσε τὰς δυνάμεις της, ὅπως εἰς τοὺς Περσικοὺς πολέμους, καὶ ἔπειτα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἔκαμε θαύματα. Ὅμως *καὶ ὅταν νικᾷ καὶ ὅταν ὑποδουλώνεται. ἡ Ἑλλὰς κατακτᾷ τοὺς λαοὺς μὲ τὸν ἀθάνατον πολιτισμόν της.*

Β'.—Η ΠΑΛΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

(753—146 π.Χ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

Κατὰ τοὺς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ Ἕλληνες εἶχον ἀρχίσει νὰ προχωροῦν εἰς τὸν πολιτισμόν, ἡ Ρώμη δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμῃ. Εἰς τὴν Ἰταλικὴν χερσονήσον δὲν ὑπῆρχον τὸν καιρὸν ἐκεῖνον παρὰ μόνον Ἑλληνικαὶ πόλεις. Εἰς δὲ τὴν θέσιν, ὅπου ἔγινεν ἡ Ρώμη, ἦσαν τότε μερικαὶ καλύβαι καὶ πτωχοὶ βοσκοί, οἱ ὅποιοι ἔβοσκον τὰ ποίμνιά των. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον συνηθροίσθησαν καὶ ἄλλοι. Τοιοῦτοτρόπως ἐμεγάλωνεν ἡ Ρώμη.

Μὲ τὸν καιρὸν οἱ Ρωμαῖοι κατέκτησαν τὴν Ἰταλίαν. Ἐπειτα ἄλλους λαοὺς, καὶ ἐπὶ τέλους κατέκτησαν ὅλας τὰς χώρας τῆς Μεσσογείου θαλάσσης, δηλαδὴ ὅλον τὸν ἀρχαῖον κόσμον. Ἡ ἱστορία τῶν Ρωμαίων ἔχει πολὺ μεγάλην σπουδαιότητα. Δὲν ἀνεδείχθησαν εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας, ὅπως οἱ Ἕλληνες. Δὲν ἔγιναν οἱ διδάσκαλοι τοῦ κόσμου, ὅπως οἱ Ἕλληνες. Ἐκαμαν ὁμως μέγα καλὸν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Διότι κατέκτησαν ὅλον τὸν κόσμον καὶ διέδωκαν εἰς τοὺς βαρβάρους λαοὺς τῆς Εὐρώπης τὴν τέχνην, τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας, τὰς ὁποίας εἶχον λάβει ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

α'.—Περιγραφή τῆς Ἰταλίας.

Ἡ Ἰταλία.—Πολὺ ὑψηλὰ ὄρη, τὰ **Ἀπέννινα**, διασχίζουν τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ Β. πρὸς Ν. Πρὸς τὸ Δυτικὸν μέρος σχηματίζονται εὐφοροὶ πεδιάδες. Τοιαύτη εἶναι ἡ **Ετρουρία** καὶ πρὸς Ν αὐτῆς τὸ **Λάτιον**. Εἰς τὰς εὐφόρους πεδιάδας αὐτὰς ἐγκατεστάθησαν ἀπὸ τοὺς παλαιότερους χρόνους δύο σπουδαῖοι λαοί, εἰς τὴν Ἐτρουρίαν οἱ **Ετροῦσκοι**, εἰς τὸ Λατίον οἱ **Λατῖνοι**.

Εἰς δὲ τὸ Ν. μέρος ἐπῆγαν ἀπὸ τοὺς παλαιούς χρόνους οἱ Ἕλληνες καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐγέμισαν τὸν τόπον μὲ τὰς ἀποικίας των. Ἀπέναντι εἶναι ἡ ὠραία νῆσος **Σικελία**, ἡ ὁποία καὶ ἐκείνη εἶχε σπουδαίας Ἑλληνικὰς πόλεις.

Οἱ πρῶτοι κάτοικοι.—Εἰς πολὺ ἀρχαίους χρόνους (800—700 π. Χ.) κατοικοῦν τὴν Ἰταλικὴν χερσόνησον τρεῖς κυρίως λαοί : οἱ **Ετροῦσκοι**, οἱ **Ἰταλοὶ** καὶ οἱ **Ἕλληνες**.

Οἱ Ἐτροῦσκοι.—Ἡ χώρα τῶν Ἐτρούσκων ἦτο εὐφορὸς πεδιάς πρὸς Ἀ. τῆς Ρώμης. Οἱ Ἕλληνες τοὺς ὠνόμαζον **Τυρρηνοὺς**. Διὰ τοῦτο ἡ θάλασσα πρὸς Δ. τῆς Ἰταλίας ὀνομάζεται **Τυρρηνικὸν πέλαγος**.

Δὲν γνωρίζομεν οὔτε ἀπὸ ποῦ ἦλθεν ὁ λαὸς αὐτός, οὔτε ποίαν γλῶσσαν ὠμίλει. Γνωρίζομεν ὅμως ὅτι εἶχε προοδεύσει εἰς τὸν πολιτισμόν. Μεταξὺ τῶν Ἐτρούσκων καὶ τῆς Ἑλλάδος εἶχεν ἀναπτυχθῆ μέγα ἐμπόριον. Ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας εἶχον μάθει νὰ κατασκευάζουν μικρὰ ἀγάλματα, διάφορα ἀγγεῖα καὶ κοσμήματα. Οἱ Ἐτροῦσκοι μὲ τὸ ἐμπόριον ἐγίναν ἰσχυροὶ καὶ πλούσιοι λαός.

Οἱ Λατῖνοι.—Εἰς ἀπὸ τοὺς Ἰταλικούς λαοὺς ἦσαν καὶ οἱ **Λατῖνοι**. Ἡ χώρα τῶν Λατίνων ἦτο τὸ **Λάτιον**, εἰς τὴν πεδιάδα, τὴν ὁποίαν διαβρέχει ὁ ποταμὸς Τίβερης. Ἦσαν λαὸς ποι-

μένων καὶ γεωργῶν. Εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ Λατίου, πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Τιβέρεως, ἐκτίσθη ἡ μικρὰ πόλις Ρώμη, ἀπὸ τὴν ὁποίαν προῆλθε τὸ μέγα *Ρωμαϊκὸν κράτος*.

Οἱ Ἕλληνες.—Ἡ Νότιος Ἰταλία ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν ἔλαβε τὸ ὄνομα *Μεγάλη Ἑλλὰς*. Αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Ἰταλίας εἶχον φθάσει εἰς μέγαν πολιτισμὸν τὸν καιρὸν ποῦ ἀκόμη ἡ Ρώμη ἦτο μικρὰ καὶ βάρβαρος. Οἱ κάτοικοι τῶν πλουσίων ἐκείνων πόλεων εἶχον τὴν ἰδίαν ἀγάπην διὰ τοὺς ἀγῶνας, τὴν ἰδίαν θρησκείαν, τὴν ἰδίαν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος μὲ τοὺς Ἕλληνας τῆς μητρὸς πατρίδος.

Τί ὀφείλουν οἱ Ρωμαῖοι εἰς τοὺς Ἕλληνας.—Οἱ Ρωμαῖοι εἶχον τὸ προτέρημα νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς νόμους καὶ νὰ ἔχουν μέγαν σεβασμὸν εἰς τὴν πειθαρχίαν. Ἐπολέμησαν γενναίως, κατέκτησαν καὶ ἐκυβέρνησαν καλῶς τοὺς λαούς.

Οἱ Ρωμαῖοι προώδευσαν, διότι ἦσαν εἰς τὸ μέσον πολιτισμένων λαῶν, τῶν Ἑτρούσκων πρὸς Β. καὶ τῶν Ἑλλήνων πρὸς Ν. Ἀπὸ τοὺς Ἑτρούσκους ἐπῆραν τὴν λατρείαν καὶ πολλὰς ἄλλας συνηθείας τοῦ βίου. Ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἐδιδάχθησαν τὴν ἀγάπην εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας.

β'. — Οἱ Ἐπτὰ βασιλεῖς τῆς Ρώμης.

Αἱ παραδόσεις.—Ἡ ἱστορία τῶν πρώτων χρόνων τῆς Ρώμης εἶναι πολὺ σκοτεινὴ. Κατὰ τὰς παραδόσεις μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Τροίας, ὁ *Αἰνείας*, υἱὸς τῆς θεᾶς Ἀφροδίτης, κατέφυγεν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Οἱ θεοὶ εἶχον ὑποσχεθῆ εἰς τὸν Αἰνείαν ὅτι οἱ ἀπογονοὶ του θὰ ἔκτιζον μίαν μεγάλην πόλιν.

Εἰς ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους του ἐγέννησε δύο δίδυμα τέκνα, τὸν *Ρωμύλον* καὶ τὸν *Ρῶμον*, οἱ ὁποῖοι ἐγίναν οἱ ἱδρυταὶ τῆς Ρώμης.

Ἡ ἱδρύσεις τῆς Ρώμης. — Ὄταν ἐμεγάλωσαν οἱ δύο ἄδελφοί, ἔγιναν ὀνομαστοὶ διὰ τὴν ἀνδρείαν των εἰς ὅλους τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἱδρῦσουν μίαν πόλιν. Τότε ἔκτισαν τὴν Ρώμην. Ἡ ἡμέρα τῆς κτίσεως τῆς Ρώμης ἦτο ἡ μεγάλη ἑορτὴ τοῦ Ρωμαϊκοῦ λαοῦ, ἡ ἐθνικὴ του ἑορτή, ἃς εἰπόμεν (753 π. Χ.).

Ἄλλ' ἡ νέα πόλις δὲν εἶχεν ἀρκετοὺς κατοίκους, καὶ ὁ Ρωμῦλος ἐπροσκάλεσεν εἰς τὴν πόλιν του ὅλους ὅσοι δὲν εἶχον ποῦ νὰ ὑπάγουν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἔλειπον αἱ γυναῖκες. Ἦρπασαν τὰς γυναῖκας τῶν Σαβίνων.

Τότε ἤρχισεν ἄγριος πόλεμος μεταξὺ τῶν δύο λαῶν. Αἱ κόραι τῶν Σαβίνων, αἱ ὁποῖαι τῶρα ἦσαν Ρωμαῖαι, ἐρρίφθησαν εἰς τὸ μέσον τῶν πατέρων καὶ τῶν συζύγων καὶ ἐσταμάτησαν τὴν μάχην. Οἱ δύο λαοὶ ἠνώθησαν, ἐσχημάτισαν ἓν μόνον βασίλειον καὶ εἶχον βασιλέα τὸν Ρωμῦλον.

Οἱ ἄλλοι βασιλεῖς. — Αἱ παλαιαὶ διηγήσεις λέγουν ὅτι διεδέχθησαν τὸν Ρωμῦλον ἄλλοι ἑξ βασιλεῖς. Ἡ ἱστορία τῶν ἑπτὰ βασιλέων τῆς Ρώμης εἶναι γεμάτη ἀπὸ μυθικὰς παραδόσεις.

Διάδοχος τοῦ Ρωμύλου ἦτο ὁ **Νουμᾶς**, σοφὸς καὶ δίκαιος βασιλεὺς, ἀγαπητὸς εἰς τοὺς θεοὺς διὰ τὰς ἀρετάς του. Ὁ τελευταῖος βασιλεὺς **Ταρκύνιος** ἦτο πολὺ ὑπερήφανος καὶ ὑπῆρξε σκληρὸς. Διὰ τοῦτο ὁ λαὸς ἐπανεστάτησε καὶ τὸν ἐδίωξεν.

Ἡ ἀληθινὴ ἱστορία. — Πρέπει νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι ἡ Ρώμη ἐκείνη ἦτο ἐν μικρὸν χωρίον κτισμένον εἰς τὸν λόφον **Παλατῖνον**. Ἐκεῖ εἶχεν ὁ βασιλεὺς τὸ παλάτιόν του. Τριγύρω εἰς τὸ ὄρος Παλατῖνον ὑπῆρχον ἄλλοι ἑξ λόφοι. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ πόλις ἐξετάθη καὶ εἰς τοὺς ἄλλους λόφους καὶ διὰ τοῦτο ἡ Ρώμη ἐλέγετο **ἑπτάλοφος**.

Τὸ Καπιτώλιον. — Ὁ σπουδαιότερος λόφος ἦτο τὸ Καπιτώλιον, τὸ ὁποῖον περιτειχίσθη ὥς φρούριον. Ἐκεῖ ἱδρυσαν οἱ Ρωμαῖοι μεγαλοπρεπὴ ναὸν εἰς τιμὴν τοῦ Διός, προστάτου τῆς πόλεως.

Εἰς τὸ Καπιτώλιον ἐφυλάσσοντο οἱ θησαυροὶ τῆς Ρώμης καὶ τὰ ἱερὰ βιβλία, τὰ ὅποια ἔλεγον, ὅτι ἡ Ρώμη θὰ ἐγίνετο **αἰωνία πόλις**. Ἐκεῖ ἐπάνω ἐτελοῦντο αἱ μεγάλαι ἐορταὶ τοῦ Ρωμοῦ καὶ τοῦ Λαοῦ. Τὸ Καπιτώλιον ἦτο, ὅπως καὶ ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηναίων, ὁ ἱερὸς τόπος τῆς Ρώμης.

Διὰ τὴν αὐξήσιν τὸ ἔδαφός της ἡ Ρώμη ἔκαμνεν ἀδιακόπους πολέμους μετὰ τοὺς ἄλλους γειτονικοὺς λαοὺς. Ἡ παλαιὰ της ἱστορία εἶναι πολὺ σκοτεινὴ. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι οἱ βασιλεῖς κατηργήθησαν ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς, ὅπως καὶ εἰς τὰς ἀρχαίας Ἑλληνικὰς πόλεις. Τοῦτο συνέβη τὸν καιρὸν, ποῦ ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθῆναι ἐγίνοντο μεγάλαι μετὰ τὰς νομοθεσίας τοῦ Λυκούργου καὶ τοῦ Σόλωνα (κατὰ τὸ 500 π. Χ.).

Ἡ θρησκεία.—Κάθε οἰκογένεια εἰς τὴν Ρώμην ἐλάτρευε τὰς ψυχὰς ἢ τὰ πνεύματα τῶν προγόνων. Κάθε λοιπὸν οἰκογένεια εἶχε τοὺς ἰδικούς της θεούς. Ἡ σπουδαιότερα δὲ θεὰ τοῦ οἴκου ἦτο ἡ **Ἑστία**, διότι ἡ ἑστία ἦτο τὸ κέντρον τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου. Ἡ Ρώμη ἦτο μία μεγάλη οἰκογένεια. Ἡ θεὰ λοιπὸν Ἑστία (Vesta) ἐτιμᾶτο εἰς μέγαν βαθμόν, διότι ἐπροστάτευεν ὅλας τὰς οἰκογενείας τῆς πόλεως, δηλαδὴ αὐτὴν τὴν Ρώμην. Εἰς τὸν βωμόν της ἔκαιε τὸ ἱερὸν πῦρ τῆς πόλεως, τὸ ὁποῖον δὲν ἔπρεπε ποτε νὰ σβύσῃ. Τὸ ἐφύλαττον κόραι εὐγενῶν οἰκογενειῶν, αἱ **Ἑστιάδες παρθένοι**. Αἱ Ἑστιάδες ὥφειλον νὰ μὴ πέσουν εἰς καμμίαν ἁμαρτίαν εἰδεμὴ ἐθάπτοντο ζωνταναί. Ἐπίσης σπουδαῖος θεὸς ἦτο ὁ **Ἰανός**, ὁ θεὸς τοῦ χρόνου. Τὸν ἐφαντάζοντο μετὰ δύο πρόσωπα, μετὰ τὸ εἶναι ἔβλεπε τὸ παρελθόν, μετὰ τὸ ἄλλο τὸ μέλλον ⁽¹⁾.

Οἱ θεοὶ καὶ ἡ λατρεία.—Οἱ Ῥωμαῖοι ἐπίστευον, ὅτι εἰς ὅλην τὴν φύσιν ὑπῆρχον δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν θεοί. Ἐλάτρευον λοιπὸν μέγα πλῆθος θεῶν. Αἱ δυνάμεις αὗται ἠδύναντο νὰ ὠφελήσουν καὶ νὰ βλάψουν τὸν ἄνθρωπον. Διὰ τοῦτο οἱ Ῥω-

(1) Διὰ τοῦτο ὁ πρῶτος μῆν τοῦ ἔτους λέγεται **Ἰανουάριος**.

μαῖοι, διὰ τὰ ἔχουν τὴν εὐνοίαν τῶν θεῶν, ἐπρόσεχον πολὺ εἰς τὴν λατρείαν αὐτῶν. Ἦσαν δὲ καὶ πολὺ δεισιδαίμονες. Δὲν ἔκαμναν τίποτε σπουδαῖον εἰς τὸν βίον των, ἂν δὲν ἐμάνθανον τὴν θέλησιν τῶν θεῶν. Τὴν ἐμάνθανον δὲ ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τῶν ζώων, ἀπὸ τὰς βροντάς, τὰς ἀστραπάς, ἀπὸ τὴν φωνὴν καὶ τὸν τρόπον ποὺ ἐπέτων τὰ πτηνὰ (οἰωνοί).

Ἀργότερα οἱ Ῥωμαῖοι παρεδέχθησαν τοὺς θεοὺς τῶν Ἑλλήνων. Οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν : ὁ **Ζεὺς** (Jupiter) καὶ ἡ **Ἥρα** (Juno) θεοὶ τοῦ οὐρανοῦ, ὁ **Ἄρης** (Mars) θεὸς τοῦ πολέμου, ἡ **Ἀθηνᾶ** (Minerva) θεὰ τῆς σοφίας, καὶ οἱ ἄλλοι θεοὶ τῶν Ἑλλήνων. Ἄλλ' οἱ Ῥωμαῖοι ἦσαν ἄνθρωποι χωρὶς φαντασίαν καὶ δὲν ἔπλασαν τοὺς ὡραίοις μύθους, οἱ ὁποῖοι ἐνέπνευσαν τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας ποιητὰς καὶ καλλιτέχνας.

β'. — Ἡ Ῥωμαϊκὴ Δημοκρατία

Οἱ ὕπατοι. — Μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς βασιλείας εἰς τὴν θέσιν ἑνὸς βασιλέως ἐξελέγοντο δύο ἀνώτατοι ἄρχοντες, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο **ὑπατοί**. Ἀπὸ τότε ἰδρύθη ἡ **Ῥωμαϊκὴ Δημοκρατία**.

Οἱ ὑπατοὶ ἐκυβέρνην τὸν τόπον καὶ ἦσαν συγχρόνως ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ. Ἡ διαφορὰ εἶνε ὅτι ὁ βασιλεὺς ἦτο μόνον εἰς καὶ ἐκυβέρνηα καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν. Οἱ ὑπατοὶ ἦσαν δύο, διὰ τὰ ἐπιβλέπον ὁ εἰς τὸν ἄλλον, καὶ ἐκυβέρων μόνον ἓν ἔτος. Ἐπειτα ἐξελέγοντο ἄλλοι εἰς τὴν θέσιν των.

Εἰς ὅσας δὲ περιστάσεις ἐπαρουσιάζετο κανεὶς μέγας κίνδυνος διὰ τὸ κράτος, ἐξελέγετο δι' ὀλίγον χρόνον εἰς μόνος ἄρχων, ὁ ὁποῖος εἶχε πολὺ μεγάλην ἐξουσίαν καὶ ἐλέγετο **δικτάτωρ**.

Ἡ Σύγκλητος. — Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν εὐγενῶν οἰκογενειῶν, ἀπετέλουν ἓν συμβούλιον, τὸ ὁποῖον ἔδιδε γνώμην διὰ τὰς σπουδαίας ὑποθέσεις. Τὸ συμβούλιον αὐτὸ ὠνομάζετο **Σύγκλητος** (Senatus, δηλ. συνέδριον γερόντων ὅπως ἦτο ἡ **Γερουσία** τῆς Σπάρτης).

Ἀδαμαντίου Ἑλλ. Ἱστορία, διὰ τὴν Β' τοῦ Ἑλλ. ἔκδ. Β' 15/10/923. 4

Μὲ τὸν καιρὸν ἡ Σύγκλητος ἔγινε πολὺ σοβαρὸν καὶ σπουδαῖον συμβούλιον. Εἰς τὴν Σύγκλητον ἡ Ρώμη ὀφείλει κατὰ μέγα μέρος τὸ μεγαλεῖόν της.

Οἱ πατρίκιοι καὶ οἱ πληθεῖς. — Οἱ ἀπόγονοι τῶν παλαιῶν οἰκογενειῶν ἦσαν οἱ πρῶτοι ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως. Ὀνομάζοντο δὲ **πατρίκιοι**, διότι ἀνῆκον εἰς τοὺς **πατέρας** (patres). Οἱ πατρίκιοι εἶναι οἱ εὐγενεῖς, ὅπως εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἀθηναίους ἦσαν οἱ **εὐπατρίδαι**. Αὐτοὶ μόνοι ἀπετέλουν τὸν Ρωμαϊκὸν λαὸν (populus Romanus).

Κάτω ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς ἐκείνους Ρωμαίους ὑπῆρχε πλῆθος ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀνῆκον εἰς καμμίαν παλαιὰν οἰκογένειαν. Ἦσαν οἱ ξένοι καὶ οἱ νικημένοι, ὅσοι εἶχον ζητήσῃ καταφύγιον εἰς τὴν Ρώμην. Ὅλοι οἱ ἀνθρώποι ἐκεῖνοι ἦσαν τὸ πλῆθος (plebs), καὶ ὀνομάζοντο **πληθεῖς**.

Ἡ ἀνισότης τῶν τάξεων. — Σήμερον εἰς τὰ πολιτισμένα κράτη εἴμεθα ὅλοι οἱ πολῖται ἴσοι. Ὅλοι ἔχομεν δικαίωμα νὰ ψηφίζωμεν καὶ νὰ βάλωμεν ὑποψηφιότητα εἰς τὰς ἐκλογάς. Κάθε ἓνας ἡμπορεῖ νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὰς ὑψηλοτέρας θέσεις, ἀρκεῖ νὰ εἶναι ἄξιος. Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ρώμην δὲν συνέβαινε τὸ ἴδιον. Ἐκεῖ οἱ ἀνθρώποι ἦσαν διηρημένοι εἰς δύο χωριστὰς τάξεις, εἰς τὴν μίαν τάξιν ἀνῆκον οἱ **πατρίκιοι**, εἰς τὴν ἄλλην οἱ **πληθεῖς**.

Οἱ **πατρίκιοι** εἶχον τὰ κτήματα καὶ ἐλάμβανον ὅλας τὰς θέσεις, οἱ **πληθεῖς** δὲν εἶχον καμμίαν θέσιν εἰς τὸ κράτος. Οἱ πατρίκιοι ἐπεριφρόνουν τοὺς πληθεῖς, ὃ γάμος ἀπηγορεύετο μεταξύ των. Διὰ τοῦτο ἐζήτησαν νὰ ἔχουν καὶ αὐτοὶ δικαιώματα. Ἀλλ' οἱ πατρίκιοι διὰ νὰ μὴ χάσουν τὴν δύναμίν των ἀντεστάθησαν.

Οἱ ἀγῶνες τῶν πληθεῶν καὶ πατρίκίων. — Ἀπὸ τότε ἤρχισε μέγας ἀγὼν μεταξύ τῶν δύο τάξεων τῆς κοινωνίας. Οἱ πατρίκιοι καὶ οἱ πληθεῖς ἐπάλαισαν μὲ πείσμα πολὺν καιρὸν, δύο δλοκλήρους αἰῶνας.

Οἱ πληθεῖς κατώρθωσαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ λαμβάνουν

δικαιώματα. Κατ' ἀρχὰς ἔλαβον τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγουν καὶ αὐτοὶ δύο ἄρχοντας, οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο **δήμαρχοι**. Οἱ ἄρχοντες οὗτοι (οἱ ὅποιοι ἀργότερα ἐγίναν 10) ἦταν οἱ προστάται τῶν πληβείων, τοὺς ἐπροστάτευον ἀπὸ τὰς αὐθαιρεσίας τῶν πατρικίων. Κατόπιν οἱ πληβεῖοι ἤρχισαν νὰ ζητοῦν καὶ ἄλλα δικαιώματα. Ἦθελον νὰ ἔχουν καὶ αὐτοὶ κτήματα ἀπὸ τὰς χώρας ποὺ ἔκέρδιζον ἀπὸ τὸν πόλεμον. Ἐπειτα ἐζήτησαν νὰ ἔχουν γραπτοὺς νόμους. Ἐστάλησαν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις (εἰς τὴν Μεγάλην Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας) ἄνδρες, διὰ νὰ σπουδάσουν τοὺς Ἑλληνικοὺς νόμους. Οἱ νόμοι οὗτοι τῆς Ρώμης ἐνεγράφησαν εἰς δώδεκα χαλκᾶς πλάκας.

Ἡ ἰσότης. — Ἐπειδὴ οἱ πληβεῖοι ἀπετέλουν μέγα μέρος τοῦ στρατοῦ καὶ ἡ Ρώμη εἶχεν εἰς τοὺς πολέμους τὴν ἀνάγκην τῶν, διὰ τοῦτο ἐπὶ τέλους ἐνίκησαν. Οἱ πληβεῖοι ἐγίναν ἐντελῶς ἴσοι μὲ τοὺς πατρικίους. Εἰς πληβεῖος ἡδύνατο ν' ἀποκτιᾷ ὅλας τὰς θέσεις, εἶχεν ὅλα τὰ προνόμια, ἡδύνατο μάλιστα καὶ νὰ νυμφεῖται μίαν πατρικίαν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον (ἀπὸ τὸ 300 π. Χ.) δὲν ὑπῆρχον πλέον πατρίκιοι καὶ πληβεῖοι, ἀλλ' εἰς λαός. Ὅλοι οἱ πολῖται ἦσαν ἴσοι, λοιπὸν ὅλοι οἱ πολῖται μὲ τὸν ἴδιον ἐνθουσιασμόν εἰργάζοντο διὰ τὴν πρόοδον τῆς πατρίδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

ΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

510—146 π. Χ.

Ἀμέσως μόλις ἐκτίσθη ἡ Ρώμη, ἤρχισαν οἱ Ρωμαῖοι τοὺς πολέμους, καὶ δὲν ἔπαυσαν νὰ πολεμοῦν ἐπὶ αἰῶνας. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξήπλωσαν τριγύρω τὴν κυριαρχίαν των, καὶ εἰς τὸ τέλος ἐκυρίευσαν ὅλον τὸν ἀρχαῖον κόσμον, δηλ. ὅλας τὰς χώρας, τὰς ὁποίας βρέχει ἡ Μεσόγειος θάλασσα. Ἡ Ρώμη, ἀπὸ μικρὸν χωρίον, πού ἦτο, ἐγίνε πρωτεύουσα ὅλου τοῦ κόσμου, ἔλαβε τὴν *κοσμοκρατορίαν*.

α'. — Ἡ κατάκτησις τῆς Ἰταλίας.

Αἱ πρῶται κατακτήσεις. — Οἱ βασιλεῖς τῆς Ρώμης δὲν ἔπαυσαν νὰ πολεμοῦν μὲ τοὺς γειτονικοὺς λαούς.¹ Ἄλλοτε ἐνίκων, ἄλλοτε ἐνικῶντο. Κατέκτησαν μερικὰ γειτονικὰ χωρία, ἀλλὰ πάλιν τὰ ἔχαναν. Ἐπέρασαν 250 ἔτη ἕως οὔτου κατορθώσῃ ἡ Ρώμη νὰ κυριεύσῃ τὸ *Δάτιον*.

Ἰδίως ὁμως οἱ τακτικοὶ πόλεμοι τῆς Ρώμης ἤρχισαν ἀπὸ τότε πού ἐξεδιώχθησαν οἱ βασιλεῖς καὶ ἐγινεν ἡ *Ρωμαϊκὴ δημοκρατία* (ἀπὸ τὸ 510 π. Χ.).

Πόλεμος ἐναντίον τῶν Ἑτρούσκων. — Οἱ Ἑτροῦσκοι, ὡς γνωρίζομεν, ἦσαν πολιτισμένος λαὸς καὶ πολὺ ἰσχυρός. Ὅταν εἶδον ὅτι ἡ Ρώμη ἐμεγάλωνεν, ἐπετέθησαν ἐναντίον αὐτῆς καὶ μάλιστα τὴν ἐκυρίευσαν. Ἄλλ' αἱ μεγάλαι Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς Νοτίας Ἰταλίας ἐβοήθησαν τὰς προόδους τῶν Ἑτρούσκων, ἐβοήθησαν καὶ ἀπηλευθέρωσαν τὴν Ρώμην.

Ἐπειτα πάλιν οἱ Ρωμαῖοι ἤρχισαν τὸν πόλεμον ἐναντίον ὅλων

τῶν πέριξ λαῶν, ἐναντίον τῶν Λατίνων, τῶν Ἑτρούσκων καὶ ἄλλων. Πολλὰς φορὰς ἔφθασεν ἡ Ρώμη εἰς μέγαν κίνδυνον. Διὰ τὰ σωθοῦν ἤναγκάζοντο νὰ ἐκλέγουν **δικτάτορας**, δηλαδή ἀρχηγούς μὲ ἀπεριόριστον δύναμιν.

Εἰκ. 12 — Ἡ αὔξησις τῆς Ρώμης. — 1. Τὸ ἔδαφος τῆς Ρώμης κατὰ τὸ 500 π. Χ. — 2. Τὸ κράτος αὐτῆς μετὰ τὸ 300 π. Χ. (μετὰ τὸν Πύρρον). — 3. Ὁλόκληρος ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Σικελία ἀνήκει εἰς τὴν Ρώμην κατὰ τὸ 200 π. Χ.

Ἀπὸ τοὺς πολέμους ἐκείνους ὁ σπουδαιότερος ἔγινεν ἐναντίον μιᾶς μεγάλης Ἑτρουσκικῆς πόλεως, ἡ ὁποία ἐλέγετο **Βήϊοι** καὶ ἦτο πολὺ πλησίον τῆς Ρώμης. Διὰ τὰ κυριεύσουν οἱ Ρωμαῖοι

τοὺς Βητίους, τοὺς ἐπολιόρκησαν δέκα ὁλόκληρα ἔτη (396). Ἀπὸ τότε οἱ Ἑτροῦσκοι ἔχασαν τὴν δύναμιν των καὶ ἔπαυσαν νὰ εἶναι ἐπίφοβοι.

Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Γαλατῶν. — Ἐνῷ ἡ Ρώμη εὐρίσκετο εἰς τὴν χαρὰν τοῦ θριάμβου της, μία αἰφνιδία συμφορὰ παρ' ὀλίγον νὰ τὴν καταστρέψῃ. Εἰς πυλεμικώτατος λαός, οἱ Γαλάται, ἔκαμαν φοβερὰν ἐπιδρομὴν ἐναντίον αὐτῆς. Ἦσαν ὁ ἴδιος φιλοπόλεμος λαός μετὰ τοὺς Γαλάτας ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐπετέθησαν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Γαλάται κατέβησαν ἀπὸ τὸν Βορρᾶν καὶ ἐβάδισαν ἐναντίον τῆς Ρώμης. Ὁ Ρωμαϊκὸς στρατὸς κατεστράφη ὁλόκληρος.

Χωρὶς κόπον ἔπειτα οἱ Γαλάται εἰσέρχονται καὶ κυριεύουν τὴν Ρώμην. Ὅλοι οἱ κἀτικοὶ εἶχον φύγει. Μόνον εἰς τὴν πλατεῖαν ἐκάθηντο οἱ **Συγκλητικοί**, ἄρχοντες σεβαστοί, οἱ ὅποιοι εἶχον ἀποφασίσει νὰ θυσιασθοῦν ὑπὲρ τῆς πατρίδος των. Διότι οἱ θεοὶ θὰ ἐξεδικοῦντο τὸν θάνατον αὐτῶν. Οἱ Γαλάται τοὺς κατέσφαξαν, ἔβαλαν πῦρ καὶ κατέκαυσαν τὴν πόλιν (390 π. Χ.). Ἐπειτα ἐπολιόρκησαν τὸ Καπιτώλιον καὶ ἠνάγκασαν τοὺς Ρωμαίους νὰ συνθηκολογήσουν.

Οἱ Ρωμαῖοι καὶ οἱ Σαμνῖται. — Μόλις ἀπηλευθερώθη ἡ Ρώμη ἀπὸ τοὺς Γαλάτας, ἤρχισε πόλιν τοὺς πολέμους. Φοβερὰν ἀντίστασιν εὗρον ἀπὸ ἓνα ὄρεινόν λαὸν τοὺς **Σαμνίτας**. Οἱ πόλεμοι ἐκεῖνοι μετὰ τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν Σαμνιτῶν ἦσαν πολὺ σκληροί, καὶ διήρκεσαν 50 ἔτη χωρὶς διακοπὴν. Κατ' ἀρχὰς οἱ Ρωμαῖοι ἐνικήθησαν. Ἐπὶ τέλους μετὰ κόπον κατώρθωσαν νὰ νικήσουν τοὺς Σαμνίτας.

Ἀπὸ τότε (ἀπὸ τὸ 300 π. Χ. περίπου) ἡ Ρώμη εἶχεν εἰς τὴν ἑξουσίαν της ὅλην τὴν Βορείαν καὶ τὴν Κεντρικὴν Ἰταλίαν. Δὲν ἔμενε πλέον παρὰ τὸ Νότιον μέρος, ὅπου ἦσαν αἱ πλούσιαι Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι.

β'.—Οἱ παλαιοὶ Ρωμαῖοι. - Ὁ βίος των.

Οἱ πόλεμοι καὶ αἱ κατακτήσεις.—Ἡ Ρώμη ἐπέρασεν ὅλην σχεδὸν τὴν ἱστορίαν της εἰς ἀδιακόπους πολέμους. Μὲ ἀξιοθαύμαστον ἡρωϊσμόν καὶ ἐπιμονὴν ἤρχισε νὰ καθυποτάσῃ μὲ τὴν σειρὰν τοὺς λαοὺς τῆς Ἰταλίας, τὸν ἕνα ὕστερον ἀπὸ τὸν ἄλλον. Κατόπιν, μετὰ τὸ 300 π. Χ., ἤρχισε τὴν κατάκτησιν τοῦ κόσμου. Τώρα δὲν ἐδυσκολεύθη πλέον ἀπὸ τὸν χωρισμὸν τῶν πατρικίων καὶ πληβείων. Ὅλοι οἱ πολῖται ἦσαν ἴσοι καὶ ἠνωμένοι. Ἡ ἐνωσις ἔφερε τὴν δύναμιν. Δὲν ἐχρειάσθη πλέον ἀπὸ τότε παρὰ μόνον ἕνα καὶ ἡμῖσιν αἰῶνα διὰ νὰ κυριεύσῃ τὰς χώρας τῆς Μεσαγείου.

Οἱ παλαιοὶ Ρωμαῖοι.—Τὰ θαυμάσια κατορθώματα ὀφείλονται εἰς τὰ μεγάλα προτερήματα καὶ τὰς ἀρετὰς τῶν παλαιῶν Ρωμαίων. Οἱ παλαιοὶ χρόνοι τῆς Ρώμης ἦσαν οἱ καλοὶ χρόνοι τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν ἡρωϊσμῶν.

Χάριν τῆς πατρίδος οἱ Ρωμαῖοι εἶχον τυφλὴν ὑπακοὴν εἰς τοὺς ἀρχοντας των. Ἔχομεν παράδειγμα μεγάλων Ρωμαίων, οἱ ὅποιοι κατεδίκασαν εἰς θάνατον τοὺς υἱοὺς των, διότι παρήκουσαν τὰς διαταγὰς των. Κατὰ τοὺς πολέμους ἐναντίον τῶν Ἰταλικῶν λαῶν, πολλάκις ἔπαθον μεγάλας ἀτυχίας. Ἐνίοτε οἱ ἐχθροὶ ἐφθασαν ἕως τὴν Ρώμην. Ἀλλ' ἡ φιλοπατρία ἔδιδε πάντοτε νέας δυνάμεις εἰς αὐτοὺς.

Οἱ ἡρωῖσμοι τῶν Ρωμαίων.—Ἡ ἱστορία δὲν γνωρίζει καλῶς τοὺς παλαιοὺς ἐκείνους πολέμους μὲ τοὺς Ἰταλικοὺς λαοὺς. Οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοὶ τῆς Ρώμης, διὰ νὰ ἐμπνεύσουν τὸν θαυμασμόν πρὸς τὴν μεγάλην πόλιν, διηγοῦνται ἱστορίας γεμάτας ἀπὸ ἡρωϊσμοὺς καὶ θυσίας ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Εἰς Ρωμαῖος, ὁ Μούκιος Σκεβόλας, συνελήφθη αἰχμάλωτος. Διὰ νὰ

δείξῃ εἰς τοὺς ἐχθροὺς ὅτι δὲν φοβεῖται τὸν θάνατον, βάλλει τὴν χεῖρα εἰς τὸ πῦρ καὶ τὴν ἀφίνει νὰ καῇ ὁλόκληρη, χωρὶς νὰ ὀμιλήσῃ. Ἄλλοι πάλιν ρίπτονται πάνοπλοι εἰς τὸ μέσον τοῦ ἐχθροῦ, διότι ἡ θυσία των θὰ ἔκαμνε τοὺς θεοὺς νὰ ἐκδικηθοῦν κατὰ τὴν Ρώμην θὰ ἐσώζετο.

Ὁ βίος τῶν παλαιῶν Ρωμαίων. — Εἰς τὸν βίον των οἱ παλαιοὶ Ρωμαῖοι ἦσαν πολὺ σκληραγωγημένοι. Μόνας ἀσχολίας εἶχον τὴν γεωργίαν καὶ τὸν πόλεμον. Ἀκόμη καὶ οἱ σπουδαιότεροι Ρωμαῖοι, μόλις ἄφιναν τὰ ὄπλα, ἐπήγαιναν εἰς τοὺς ἀγροὺς των, ὅπου οἱ ἴδιοι ἐκαλλιέργουν τὰ κτήματά των. Ὁ βίος των ἦτο βίος χωρικῶν.

Εἰς μίαν πολὺ δύσκολον περίστασιν μόνον ὁ **Κικιννᾶτος** ἠδύνατο νὰ σώσῃ τοὺς Ρωμαίους. Ἔστειλαν λοιπὸν εἰς αὐτὸν πρέσβεις διὰ νὰ τὸν παρακαλέσωσι νὰ γίνῃ δικτατωρ καὶ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ. Οἱ ἀπεσταλμένοι τὸν εὗρον νὰ ὀργώνει τὴν γῆν μετὰ τὸ ἄροτρον του. Ὁ Κικιννᾶτος ἀναλαμβάνει τὴν ἀρχηγίαν, νικᾷ τοὺς ἐχθρούς, ἔπειτα ἐπιστρέφει ἀμέσως πάλιν εἰς τὴν ἐξοχὴν.

Εἰς τὸ φαγητὸν καὶ τὸ ποτὸν οἱ Ρωμαῖοι ἦσαν πολὺ ὀλιγαρκεῖς. Εἰς ἀπλοῖς ζωμός, ὀλίγα λάχανα καὶ καρποὶ ἦσαν ἡ τροφή των. Τὸ ἐνδυμὰ των δὲν διέφερε πολὺ ἀπὸ τὸ ἐνδυμὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἐφόρουν ἓνα χιτῶνα, ὃ ὁποῖος ὁμοίαζε μετὰ ὑποκάμισον. Οἱ καλύτεροι ἐφόρουν καὶ ἓνα μανδύαν ὡς ἐπανωφόριον. Πολὺ πτωχικαὶ ἦσαν καὶ αἱ οἰκίαι των.

Ὁ Ρωμαϊκὸς στρατός.— Ὁ στρατός των ὅμως ἦτο λαμπρὰ κατρητισμένος. Ὅλοι οἱ πολῖται ἦσαν διηρημένοι εἰς τάξεις (λόχους). Κάθε εἰς ἐγνώριζεν ἀπὸ πρὶν τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰς τὸν στρατόν. Τὴν ἡμέραν, ποῦ ἐδίδετο τὸ σημεῖον, ἔτρεχον μετὰ τὰ ὄπλα καὶ ἐπαιρναν τὴν τάξιν των.

Εἰκ. 13. Ρωμαῖος στρατιώτης.

Εἰκ. 14.—^ο Ὀπλα Ρωμαϊκὰ
(θώραξ καὶ ξίφος).

Ὁ στρατὸς ἦτο διηρημένος εἰς **λεγεῶνας**. Ὁ λεγεὼν περιελάμβανε 5.000 περίπου ἄνδρας. Ἦτο εἰς μικρὸς στρατὸς μὲ πεζικὸν καὶ ἱππικόν. Ὡς σημαίαν εἶχεν ὁ λεγεὼν ἓνα κοντάρι, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτο εἷς ἀετός. Ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ ἦτο εἰς **ὑπάτος**.

Τὰ γυμνάσια καὶ ἡ πειθαρχία. — Ὁ ὅπλισμός τῶν Ρωμαίων στρατιωτῶν δὲν διέφερεν ἀπὸ τὸν ὅπλισμόν τῶν Ἑλλήνων. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔκαμνε τοὺς Ρωμαίους ἀκατανικήτους, ἦσαν τὰ τακτικὰ γυμνάσιά των καὶ ἡ σκληρὰ πειθαρχία. Ὁ στρατηγὸς εἶχε δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου ἐπὶ τῶν στρατιωτῶν του.

Εἰς τὴν Ρώμην ὑπῆρχε μία μεγάλη πλατεῖα : τὸ **πεδῖον τοῦ Ἀρεως**, ὅπου ἐγυμνάζοντο οἱ Ρωμαῖοι. Οἱ νέοι ἔκαμνον πορείας, ἔτρεχον, ἐπῆδων μὲ τὰ ὅπλα των. Πολλάκις οἱ μεγαλύτεροι ἄνδρες τῆς Ρώμης, καὶ οἱ στρατηγοὶ ἀκόμη, ἀνεμιγνύοντο μὲ τοὺς

νέους. Ἦθελαν νὰ δείξουν ὅτι καὶ οἱ στρατηγοὶ ἦσαν ἄξιοι νὰ εἶναι στρατιῶται.

Εἰκ. 15. — Ρωμαῖος ἀξιωματικός. Παραπλεύρως ἡ σημαία τοῦ λεγεῶνος.

Ὁ θρίαμβος. — Ὁ νικητὴς στρατηγὸς ἐλάμβανεν ἀπὸ τὴν Σύγκλητον τὸ δικαίωμα νὰ τελέσῃ **θρίαμβον**. Ἦτο ἡ μεγαλύτερα τιμὴ, τὴν ὁποίαν ἠδύνατο νὰ ἐπιθυμήσῃ κανεὶς.

Ὁ θριαμβεύων στρατηγὸς εἰσῆρχετο μέ τὸν στρατὸν του εἰς τὴν πόλιν. Προπορεύονται οἱ Συγκλητικοὶ καὶ ἄλλοι ἄρχοντες, ἔπειτα ἔρχονται οἱ αἰχμάλωτοι καὶ τὰ λάφυρα καὶ τέλος ὁ νικητὴς ἐπάνω εἰς ἓνα μέγα ἄρμα, τὸ ὁποῖον σύρουν τέσσαρες λευκοὶ ἵπποι. Ὅπισθεν τὸν ἀκολουθοῦν οἱ στρατιῶταί του. Ἡ παρέλασις ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε ἐνίοτε διήρκει δύο καὶ τρεῖς ἡμέρας. Ἡ πομπὴ διήρχετο τὴν πόλιν καὶ ἀνέβαινεν εἰς τὸ Καπιτώλιον, ὅπου ἐγίνοντο αἱ εὐχαριστήριοι θυσίαι εἰς τοὺς θεοὺς.

Εικ. 16.—Θρίαμβος Ρωμαίου στρατηγού. Ἡ Νίκη τὸν στεφανώνει
(ἀπὸ ἀρχαίων ἀνάγλυφον)

Ἡ Λατινικὴ γλῶσσα. — Ὃταν ἡ Ρώμη κατέκτησε τὴν Ἰταλίαν, ἡ γλῶσσα τῶν Ρωμαίων διεδόθη εἰς ὅλην τὴν Ἰταλικὴν χερσόνησον. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ρωμαῖοι ἦσαν Λατῖνοι, ἡ γλῶσσά των λέγεται **Λατινικὴ γλῶσσα**. Ἀργότερα, μὲ τὰς κατακτήσεις τῶν Ρωμαίων, ἡ Λατινικὴ γλῶσσα διεδόθη εἰς ὅλην τὴν Δύσιν. Πολλὰ σημερινὰ γλῶσσαι τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης (ἡ Ἰταλική, ἡ Γαλλικὴ, ἡ Ἰσπανικὴ κλ.) κατάγονται ἀπὸ τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν.

Ἡ διοικήσεις τῆς Ἰταλίας. — Ἡ Ρώμη δὲν ἤξευρε μόνον νὰ νικᾷ, ἀλλ' ἤξευρε καὶ νὰ κρατῇ τὰς κατακτήσεις της. Ὃταν κατέκτησε τὴν Ἰταλίαν, εἰργάσθη πολὺ διὰ νὰ τὴν διοικήσῃ καλῶς. Ὅλους τοὺς λαοὺς τοὺς ἐκυβέρνησε μὲ αὐστηρότητα, ἀλλὰ καὶ μὲ σύνεσιν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Ἰταλία ἔμεινε ἡνωμένη ὁλόκληρος ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς Ρώμης. Οὔτε αἱ Ἀθῆναι, οὔτε ἡ Σπάρτη εἶχον κατορθώσει νὰ ἐνώσουν ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

ΟΙ ΡΩΜΑΙΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΤΗΣ ΔΥΣΕΩΣ.

Τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ Ἕλληνες εἶχον ἐξαπλωθῇ εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν, μετὰ τὰς κατακτήσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου, οἱ Ρωμαῖοι ἐξηκολούθουν ἀκόμη τοὺς ἀγῶνάς των πρὸς κατάκτησιν τῆς Ἰταλίας (κατὰ τὸ 300 π.Χ.). Εἶχον κυριεύσει τὴν Βορείαν καὶ τὴν Κεντρικὴν Ἰταλίαν. Ἐπλησίαζον ἤδη εἰς τὴν Νοτίαν Ἰταλίαν. Ἐκεῖ ἤκμαζον ἀπὸ παλαιῶς χρόνους αἱ μεγάλαι καὶ πλούσαι Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι. Οἱ Ρωμαῖοι ἦσαν χωρικοί, οἱ ὅποιοι δὲν εἶχον ἀκόμη ἴδει πλουσίας καὶ πολιτισμένας πόλεις. Εἰς τὴν Νοτίαν Ἰταλίαν ἦλθον διὰ πρώτην φορὰν εἰς σύγκρουσιν οἱ Ρωμαῖοι μὲ τοὺς Ἕλληνας.

α'. — Ἡ Μεγάλη Ἑλλάς. - Ἡ Σικελία.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ὡς γνωρίζομεν, εἶχον γεμίσει τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου μὲ τὰς ἀποικίας των. Οἱ Ἕλληνες τῆς Δύσεως ἀπέκτησαν μεγάλην λάμπιν εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ εἰσήγαγον αὐτὸν εἰς τοὺς βαρβάρους λαοὺς τῆς Δύσεως. Τόσον δὲ πολλοὶ Ἕλληνες εἶχον ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν Νοτίαν Ἰταλίαν καὶ τὴν Σικελίαν, ὥστε ὁ τόπος ἐκεῖνος ὠνομάσθη **Μεγάλη Ἑλλάς**.

Αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας εἶχον ἀποκτήσει μὲ τὸ ἐμπόριόν των κολοσσιαῖα πλοῦτη καὶ δύναμιν. Μεγάλῃ δὲ λάμπιν ἔρριψαν εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Πολλοὶ μεγάλοι ἄνδρες, οἱ ὅποιοι ἐδόξασάν τὴν Ἑλλάδα, καταγονται ἀπὸ τὰς ἀρχαίας ἐκεῖνας ἀποικίας.

Ἡ Σικελία. — Ἡ Σικελία εἶναι μεγάλη καὶ ὠραία νῆσος, ἥ ὁποία ἐγγίζει σχεδὸν τὴν Ἰταλίαν. Ἀπὸ τὸ ἐν μέρος ἔχει τὴν Ἰταλίαν, ἀπὸ τὸ ἄλλο τὴν Ἀφρικὴν. Οἱ Ἕλληνες τῆς Σικελίας εἶχον πρὸς Βορρᾶν τοὺς Ρωμαίους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν κύριοι τῆς Ἰταλίας, πρὸς Νότον δὲ ἓνα ἄλλον ἰσχυρὸν λαόν, τοὺς Καρχηδόνιους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν κύριοι εἰς τὴν Ἀφρικὴν. Ἡ ὠραία καὶ εὖμορφος Σικελία ἦτο τὸ μῆλον τῆς ἐριδος τῶν δύο μεγάλων λαῶν. Πρῶτοι οἱ Καρχηδόνιοι ἀπὸ τοὺς παλαιούς χρόνους ἤρχισαν νὰ κάμνουν ἐκστρατείας διὰ νὰ κυριεύσουν τὴν Σικελίαν. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ὑπερησπίζοντο γενναίως τὴν ἐλευθερίαν των.

Αἱ Συρακούσαι. — Εἰς τὴν Σικελίαν τὴν μεγαλυτέραν δύναμιν εἶχεν ἡ παλαιὰ Ἑλληνικὴ πόλις **Συρακούσαι**. Τὴν ἔκαμε μεγάλην ὁ τύραννος **Γέλων** ἀπὸ τὴν ἡμέραν, ποὺ ἐνίκησε τοὺς Καρχηδόνιους πλησίον τῆς Ἑλληνικῆς πόλεως **Ἰμέρα** (480). Καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, ὅταν ἠλευθερώθησαν ἀπὸ τοὺς Πέρσας, ἤρχισαν νὰ μεγαλώνουν.

Ἀργότερα οἱ Καρχηδόνιοι πολλὰς φορὰς ἐφάνησαν καὶ πάλιν εἰς τὴν Σικελίαν, διὰ νὰ τὴν κατακτήσουν. Οἱ Συρακούσιοι τοὺς ἀπέκρουσαν μὲ γενναιότητα. Ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν ἐνθυμούμεθα ὅτι εἰς τὸν καιρὸν τῶν Πελοποννησιακῶν πολέμων οἱ Ἀθηναῖοι ἔκαμαν μίαν μεγάλην, ἀλλὰ δυστυχῆ ἐκστρατείαν, διὰ νὰ κυριεύσουν τὴν Σικελίαν. Ἐπειτα γνωρίζομεν τὸν σκληρὸν τύραννον Διονύσιον καὶ μετ' αὐτὸν τὸν ἐνάρετον Τιμόλεοντα, ὁ ὁποῖος ἔφερε τὴν τάξιν εἰς τὰς Συρακούσας.

Ὁ Ἀγαθοκλῆς. — Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν **Διαδόχων**, ὅτε ἔζων οἱ δύο μεγάλοι στρατηγοὶ **Δημήτριος ὁ Πολιορκητῆς** καὶ **Πύρρος**, ἀνεφάνη εἰς τὰς Συρακούσας καὶ εἰς ἄλλος ἱκανώτερος στρατηγός, ὁ **Ἀγαθοκλῆς**. Ἦτο ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ, ἔλαβε δύναμιν καὶ ἐγίνε τύραννος, ὅπως ἔλεγον, ἐφάνη ὅμως ἄξιος, διότι ἦτο ἱκανὸς καὶ ἀνδρεῖος. Μικρὸν κατὰ μικρὸν κατῴρθωσε νὰ ἐπεκτείνει τὴν κυριαρχίαν τῶν Συρακουσῶν εἰς ὅλην τὴν Σικε-

λίαν. Τότε πάλιν οἱ Καρχηδόνιοι ἀπεβίβασαν στρατὸν εἰς τὴν Σικελίαν, ἐνίκησαν τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐπολιόρκησαν τὰς Συρακούσας.

Ὁ Ἀγαθοκλῆς εἰς τὴν Ἀφρικὴν. — Διὰ τὴν ἀναγκάσῃ τοὺς ἐχθροὺς ν' ἀπομακρυνθῶν, ὁ Ἀγαθοκλῆς ἀπεφάσισε νὰ μεταφέρῃ τὸν πόλεμον εἰς τὴν χώραν αὐτῶν. Μόλις ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀφρικὴν, ἔκαυσεν ὅλα τὰ πλοῖα του. Ἦθελε νὰ δείξῃ εἰς τοὺς στρατιώτας του ὅτι ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ νικήσουν, ἀφοῦ δὲν τοὺς ἔμεινε καμμία ἄλλη ἐλπίς σωτηρίας. Ὁ Ἀγαθοκλῆς ἐνίκησε πολλὰς φορὰς τοὺς Καρχηδονίους καὶ κατέκτησε μέγα μέρος τοῦ κράτους των εἰς τὴν Ἀφρικὴν. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἔκαμεν εὐνοϊκὴν εἰρήνην μετὰ τοὺς Καρχηδονίους καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Σικελίαν.

Ἀπὸ τότε ὁ Ἀγαθοκλῆς ἐστερέωσε τὴν ἐξουσίαν του εἰς τὴν Σικελίαν καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον **βασιλεὺς**. Ἐκυβέρνησε μετὰ συνέσιν καὶ ἐπροστάτευσεν τὰς Ἑλληνικὰς ἀποικίας. Ἡ Σικελία ἤκμασε κατὰ τὸν καιρὸν τῆς βασιλείας του (κατὰ τὸ 300 π. Χ.).

β'.—Οἱ Ρωμαῖοι καὶ Πύρρος.

Οἱ Ταραντῖνοι. — Ἀφοῦ ἡ Ρώμη κατέκτησε τὴν Ἰταλίαν, ἤρchiσε νὰ κυριεύῃ μ' εὐκολίαν τὰς Ἑλληνικὰς ἀποικίας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν εἰς τὰ Νότια. Δὲν ἀντεστάθη παρὰ μόνον ἡ πλοισία πόλις **Τάρας**, ἡ ὁποία ἦτο ὑπερήφανος διὰ τὰ πλούτη καὶ τὸν στόλον της. Ἀλλ' οἱ Ταραντῖνοι ἦσαν συνηθισμένοι εἰς τὴν καλοπέρασιν, καὶ δὲν ἤθελον νὰ χάσουν τὴν ἡσυχίαν των. Ἐξελεξαν λοιπὸν στρατηγὸν τὸν γνωστὸν εἰς ἡμᾶς βασιλέα τῆς Ἡπείρου Πύρρον, ὁ ὁποῖος ἦτο δοξασμένος. καὶ προθυμίαν ἐδέχθη ὁ Πύρρος, διότι ἡ πρόσκλησις τῶν Ταραντίνων τοῦ ἐδίδεν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιδιώκῃ τὰ μεγάλα του σχέδια. Ἐξήτει νὰ κατακτήσῃ τὴν Ἰταλίαν, καὶ νὰ κάμῃ εἰς τὴν Δύσιν ἓνα μέγα κράτος ὅμοιον μετὰ τὰ κράτη τῶν διαδόχων εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ὁ φίλος καὶ σύμβουλος αὐτοῦ ρήτωρ Κινέας τὸν ἀπέτρεψεν ἀπὸ τὸ παράτολμον

σχέδιον, ἀλλ' ὁ Πύρρος δὲν ἠθέλησε ν' ἀκούσῃ τὰς φρονίμους συμβουλὰς του.

Αἱ νίκαι τοῦ Πύρρου.—Μόλις ἔφθασεν ὁ Πύρρος εἰς τὸν Τάραντα, ἔκλεισε τὰ θέατρα καὶ ἠνάγκασεν ὅλους τοὺς νέους νὰ κάμνουν στρατιωτικὰ γυμνάσια. Οἱ Ταραντῖνοι εἶχον νομίσαι ὅτι θὰ ἔκαμνε τὸν πόλεμον ὁ Πύρρος μὲ τὸν στρατόν του καὶ αὐτοὶ θὰ ἐξηκολούθουν τὰς διασκεδάσεις των.

Εἰς τὰς ἀρχὰς ὁ Πύρρος ἐκέρδισε δύο νίκας. Κατὰ τὴν πρώ-την μάχην οἱ Ρωμαῖοι ἐφοβήθησαν τοὺς ἐλέφαντας, τοὺς ὁποίους εἶχεν εἰς τὸν στρατόν του. Ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ κατεκερματίσθησαν. Μετὰ τὴν δευτέραν μάχην ὁ Πύρρος ἔφθασε πολὺ πλησίον εἰς τὴν Ρώμην. Ἡ μεγάλη πόλις, ἥ ὁποία ἔμελλε νὰ κατακτήσῃ τὸν κόσμον, παρ' ὀλίγον νὰ ἐξαφανισθῇ τότε ἀπὸ τὴν ἱστορίαν.

Ὁ Πύρρος ἔμεινε νικητὴς, ἀλλ' εἶχεν ὑποστῇ μεγάλας ἀπωλείας. Ἔστειλε λοιπὸν εἰς τὴν Ρώμην τὸν φίλον του **Κινέαν** διὰ νὰ ζητήσῃ ἔντιμον εἰρήνην. Ὁ Κινέας ἔφερε πολλὰ δῶρα εἰς τοὺς Συγκλητικοὺς διὰ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των. Οἱ Συγκλητικοὶ ἀπήντησαν μὲ ὑπερηφάνειαν : «Νὰ φύγῃ ἀμέσως ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν ὁ Πύρρος καὶ τότε θὰ ἴδωμεν». Ὅταν ὁ Κινέας ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Πύρρον, τοῦ εἶπεν : «Ἡ Σύγκλητος μοῦ ἐφάνη ὡς ἐν συνέδριον βασιλέων».

Ὁ Πύρρος καὶ ὁ Φαβρίκιος.— Κατὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον οἱ Ρωμαῖοι ἔγιναν ὀνομαστοὶ διὰ τὴν φιλοπατρίαν των. Πρὸ παντὸς διεκρίθη ὁ Ρωμαῖος Φαβρίκιος. Εἶχεν ἀποσταλῇ εἰς τὸν Πύρρον δι' ἀνταλλαγὴν αἰχμαλώτων. Ὁ βασιλεὺς τοῦ ἐπρόσφερε πολὺ χρυσίον. Ὁ Φαβρίκιος εἶπεν ὅτι δὲν χρειάζεται τίποτε. Ἐπειτα ὁ Πύρρος ἠθέλησε νὰ τὸν τρομάξῃ μὲ ἓνα ἐλέφαντα. Ὁ Φαβρίκιος εἶπε πρὸς τὸν βασιλέα : «Οὔτε χθὲς ὁ χρυσὸς σου, οὔτε σήμερον τὸ θηρίον μὲ ἐτρόμαξεν».

Ὁ ἱατρὸς τοῦ Πύρρου ἔστειλε γράμμα εἰς τὸν Φαβρίκιον, ὅτι ἦτο πρόθυμος νὰ δηλητηριάσῃ τὸν βασιλέα του. Ὁ Φαβρίκιος

ὁμως ἔδωκε τὸ γράμμα εἰς τὸν Πύρρον, ὁ ὁποῖος, συγκινηθεὶς ἀπὸ τὴν μεγολοφροσύνην τοῦ Ρωμοίου, ἀπηλευθέρωσε χωρὶς λύτρα τοὺς αἰχμαλώτους. Ἄλλ' ὁ Φαβρίκιος ἀπέστειλεν ἰσαριθμούς Ἕλληνας αἰχμαλώτους καὶ τοῦ παρήγγειλεν, ὅτι οἱ Ρωμαῖοι δὲν κατεδέχοντο νὰ ἐτωφελοῦνται ἀπὸ συνωμοσίας ἀλλ' ἠγωνίζοντο νὰ νικοῦν φανερὰ τοὺς ἐχθρούς των.

Ὁ Πύρρος εἰς τὴν Σικελίαν. — Διὰ νὰ ἐξέλθῃ ὁ Πύρρος ἀπὸ τὴν στενόχωρον θέσιν, πού εὐρίσκετο, ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν τῶν Συρακουσίων νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Σικελίαν. Ἦτο ἀνάγκη νὰ προστατεύσῃ τοὺς Ἕλληνας ἐναντίον τῶν Καρχηδονίων. Αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις τὸν ἐξέλεξαν ἀρχηγον ἔλαβε δὲ καὶ τὸν τίτλον βασιλεὺς τῆς Σικελίας. Πολλὰς νίκας ἐκέρδισεν ἐναντίον τῶν Καρχηδονίων, εἶχε μάλιστα σκοπὸν νὰ περάσῃ εἰς τὴν Ἀφρικὴν διὰ νὰ κατακίῃ τὸ κράτος τῆς Καρχηδόνας.

Ἄλλ' εἰς τὸ τέλος ὁ Πύρρος, εὐρίσκων πολλὰς δυσκολίας, ἐβαρύνθη καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Οἱ Ρωμαῖοι ὁμως τὸν ἐπερίμεναν εἰσιμοὶ καὶ τὸν ἐνίκησαν. Τότε πλέον ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἑπείρον.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Πύρρου οἱ Ἕλληνες τῆς Νοτίας Ἰταλίας καὶ Σικελίας ἔμειναν ἀβοήθητοι εἰς τὴν τύχην των. Δὲν κατώρθωσαν πλέον ν' ἀντισταθοῦν εἰς τὴν δύναμιν τῶν Ρωμαίων. Ὀλίγον καιρὸν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Πύρρου ὁ Τάρας καὶ αἱ ἄλλαι Ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Ἰταλίας ἔπεσαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ρωμαίων (τὸ 272 π.Χ.).

Ἡ κατάκτησις τῆς Σικελίας. Ὁ Ἀρχιμήδης. — Ἀργότερα οἱ Ρωμαῖοι ἐκυρίευσαν καὶ τὴν Σικελίαν. Οἱ Συρακούσιοι ἐπολέμησαν γενναίως διὰ τὴν ἐλευθερίαν των, καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἐχρειάσθησαν δύο ἔτη, διὰ νὰ τοὺς ὑποδουλώσουν. Ἡ μεγάλη Ἑλληνικὴ πόλις, ἣ ὁποία εἶχεν ἀντισταθῇ εἰς τὴν δύναμιν τῶν Ἀθηῶν καὶ τῆς Καρχηδόνας, ὑπέκυψεν εἰς τὴν δύναμιν τῆς Ρώμης (212).

Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Συρακουσῶν ὁ μέγας μηχανικὸς Ἀρχιμήδης ἐφεύρισκε μηχανάς, αἱ ὁποῖαι ἐξηκόντιζον κατὰ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων μεγάλους βράχους. Μὲ τεράστια δὲ κάτοπτρα κατῴρθωνε νὰ συγκεντρώῃ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου καὶ νὰ καίῃ τὰ ἐχθρικά πλοῖα. Ὅτε δὲ οἱ Ρωμαῖοι ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν, ὁ σοφὸς ἐκεῖνος ἦτο τόσον ἀπερροφημένος ἀπὸ τὴν μελέτην, ὥστε δὲν ἐγνώριζε τί συνέβαινεν. Εἷς Ρωμαῖος στρατιώτης εἰσώρμησεν εἰς τὸ δωμάτιόν του καὶ ἐκεῖνος τοῦ ἐφώναξε «μὴ μου τοὺς κύκλους τάραττε» Ὁ Ρωμαῖος μὴ ἐννοῶν τὸν ἐφόνευσεν.

γ'.) Οἱ Καρχηδονιακοὶ πόλεμοι.

Ἡ Καρχηδὼν καὶ ἡ Ρώμη.— Ὅταν ἡ Ρώμη ἐκυρίευσεν τὴν Ἰταλίαν, ἐγίνετο πολὺ μεγάλη δύναμις. Ἐπειτα ἐξηκολούθησε τὰς κατακτήσεις της εἰς τὴν Μεσόγειον. Ἡ κατάκτησις τοῦ κόσμου ἤρχισε μὲ ἓνα ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους πολέμους τῆς ἀρχαιότητος, οἱ ὁποῖοι ὠνομάσθησαν *Καρχηδονιακοὶ πόλεμοι*.

Ἀπέναντι τῆς Σικελίας, εἰς τὴν Ἀφρικὴν, ὑπῆρχε μία μεγάλη καὶ ἰσχυρὰ πόλις, ἡ *Καρχηδὼν*. Τὴν εἶχον κτίσει εἰς παλαιοὺς χρόνους οἱ Φοίνικες. Ἡ Ρώμη δὲν ἠδύνατο νὰ μεγαλώσῃ, ἂν δὲν κατέστρεφε πρωτύτερα τὴν Καρχηδόνα.

Ἡ Καρχηδὼν εἶχε γίνετο μεγάλη καὶ ἰσχυρὰ πόλις, εἶχε συγκεντρώσει μὲ τὸ ἐμπόριον ἄπειρα πλοῦτη. Ἄλλ' οἱ Καρχηδόνιοι, δὲν διεκρίνοντο διὰ τὴν μεγάλην φιλοπατρίαν των. Ὁ καθεὶς ἐσκέπτετο περισσότερον τὸν ἑαυτὸν τοῦ παρὰ τὸ κοινὸν συμφέρον τῆς πατρίδος. Τὸ ἐναντίον, εἰς τὴν Ρώμην οἱ πολῖται ἦσαν ἡνωμένοι, ἠγάπων τὴν πατρίδα των καὶ ἐμάχοντο μὲ ἐνθουσιασμόν δι' αὐτήν.

Ὁ πρῶτος Καρχηδονιακὸς πόλεμος.— Ἡ ἀρχὴ τοῦ πολέμου ἐγίνετο εἰς τὴν Σικελίαν, τὴν ὁποίαν ἐπεθύμουν νὰ Ἀδαμαντίου Ἑλλ. Ἰστ. διὰ τὴν Β' τοῦ Ἑλλ. ἐκδ. β' 15/10/923 5

ἀποκτήσουν καὶ οἱ δύο λαοί. Οἱ Καρχηδόνιοι εἶχον μέγαν στόλον καὶ ἐλεηλάτουν τὰ παράλια τῆς Ἰταλίας. Τότε οἱ Ρωμαῖοι, οἱ ὅποιοι ἦσαν πολεμισταὶ τῆς ξηρᾶς, ἐνόησαν ὅτι ἔπρεπε νὰ κάμουν καὶ αὐτοὶ στόλον. Ἐφωδίασαν λοιπὸν τὰ πλοῖά των μὲ τεράστια σιδηρᾶ ἄγκιστρα, τὰ ὅποια τὰ ἔρριπτον εἰς τὰ ἐχθρικά πλοῖα, καὶ οἱ Ρωμαῖοι τὰ ἐκράτουν πλησίον εἰς τὰ ἰδικά των. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ναυμαχία ὁμοιάζε μὲ πεζομαχίαν. Οἱ ἀνδρεῖοι πολεμισταὶ τῆς ξηρᾶς ἔγιναν πολεμισταὶ τῆς θαλάσσης καὶ κατώρθωσαν νὰ καταστρέφουν τὸν στόλον τῶν Καρχηδονίων εἰς τὰ παράλια τῆς Σικελίας (260).

Ἐξηκολούθησις τοῦ πολέμου. — Ἐνθουσιασμένοι οἱ Ρωμαῖοι μέ τὴν ἀνέλπιστον νίκην τῶν ἔστειλαν στρατὸν εἰς τὴν Ἀφρικὴν, ὃ ὁποῖος ἐπολιόρχησε τὴν Καρχηδόνα. Ἦτο ἀπελπιστικὴ ἡ θέσις τῶν Καρχηδονίων. Τότε ἐπῆραν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των τὸν Σπαρτιάτην στρατηγὸν **Σάνθιππον**, ὃ ὁποῖος ἐγύμνασε καὶ διωργάνωσε τὸν Καρχηδονιακὸν στρατὸν. Ὅλος σχεδὸν ὁ Ρωμαϊκὸς στρατός, ὃ ὁποῖος ἦτο εἰς τὴν Ἀφρικὴν, κατεστράφη, συνελήφθη μάλιστα αἰχμάλωτος ὁ στρατηγὸς των Ρήγουλος. Οἱ Καρχηδόνιοι ἔστειλαν τὸν Ρήγουλον εἰς τὴν Ρώμην διὰ νὰ φέρῃ προτάσεις εἰρήνης. Ἀλλὰ μὲ ἡρωϊσμὸν συνεβούλευσεν οὗτος τὴν Σύγκλητον νὰ μὴ δεχθῇ τὰς προτάσεις. Κατόπιν, διὰ νὰ μείνῃ πιστὸς εἰς τὸν λόγον του, ἐπέστρεψε νὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς ἐχθρούς, οἱ ὅποιοι τὸν ἐθανάτωσαν μὲ φρικτὰ βασανιστήρια.

Ὁ πόλεμος ἔπειτα ἐξηκολούθησεν εἰς τὴν Σικελίαν. Ἐπὶ τέλους οἱ Καρχηδόνιοι ἐφοβήθησαν μήπως χάσουν τὸ ἐμπόριόν των, καὶ ἐξήτησαν εἰρήνην. Ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Σικελίαν καὶ νὰ πληρώσουν μεγάλην ἀποζημίωσιν (241).

Ὁ Ἀννίβας. — Εἰς ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους στρατηγούς τοῦ κόσμου ὑπῆρξεν ὁ **Ἀννίβας** ὁ Καρχηδόνιος, ὃ ὁποῖος εἶχε τὴν φιλοδοξίαν νὰ ἐκδικηθῇ τὴν πατρίδα του καὶ νὰ τὴν μεγαλώσῃ.

Αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ Ρωμαῖοι τὸν ἐθαύμιζον καὶ τὸν ἐφοβοῦντο : «Δὲν ὑπῆρξε κόπος, ἔλεγον, ὃ ὁποῖος νὰ κουράῃ τὴν ψυχὴν ἢ τὸ σῶμά του. Ἔζη μαζὶ μὲ τοὺς στρατιώτας του καὶ ὑφίστατο ὅλους τοὺς κινδύνους, ὅπως καὶ ἐκεῖνοι. Ἦτο ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς πεζοὺς, καὶ ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς ἵππεῖς», Ὁ Ἀννίβας ἦτο ὁ φοβερώτερος ἐχθρὸς τῆς Ρώμης.

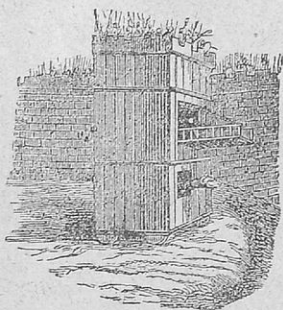
Δεύτερος Καρχηδονιακὸς πόλεμος. — Ὁ Ἀννίβας ἠθέλησε νὰ κυπήσῃ εἰς τὴν κεφαλὴν τὴν δύναμιν τῆς Ρώμης. Ἀπεφάσισε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ νὰ πολεμήσῃ ἐκεῖ τοὺς Ρωμαίους. Ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν διὰ ξηρᾶς. Ἐπέρασε τὰ Πυρηναῖα ὄρη, ἔπειτα τὰς Ἀλπεις μὲ 50,000 ἄνδρας, καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἡ διάβασις τῶν Ἀλπεων ἦτο μέγα κατόρθωμα. Ἡ Ρώμη ὁλοὲν ἔστελλε στρατοὺς ἐναντίον τοῦ Ἀννίβα. Ἀλλ' ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον ὅλοι κατεστράφησαν. Εἰς τὴν πόλιν **Κάνναι** τῆς Ἰταλίας συνεκροτήθη μεγάλη μάχη. Ἄν καὶ ὁ στρατὸς τῶν Ρωμαίων ἦτο διπλάσιος κατεστράφη καθ' ὁλοκληρίαν (216 π. Χ.).

Ὁ Ἀννίβας δὲν ἐβάδισεν ἀμέσως ἐναντίον τῆς Ρώμης, ἐφοβήθη τὴν μεγάλην πόλιν. Ἐπῆγεν εἰς τὰ Νότια μέρη τῆς Ἰταλίας καὶ ἐκεῖ ἔμεινε πολὺν καιρὸν. Ἀλλ' οὔτε συμμάχους εὑρίσκειν, οὔτε βοήθειαν ἐλάμβανεν ἀπὸ τὴν Καρχηδόνα. Κατὰ τὸν ἴδιον δὲ χρόνον ἡ Ρώμη ἀνηγείρετο ἀπὸ τὴν φοβερὰν καταστροφὴν τῆς. Μὲ τὸν φλογερὸν πατριωτισμὸν τῆς κατώρθωσε θαύματα καὶ ἔκαμε νέους στρατοὺς.

Ὁ Σκιπίων εἰς τὴν Ἀφρικὴν. — Οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἐτόλμων νὰ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον τοῦ Ἀννίβα. Ἀλλ' ἔστειλαν εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἓνα νεαρὸν στρατηγόν, ὃ ὁποῖος ὠνομάζετο **Σκιπίων**. Οἱ Καρχηδόνιοι ἐφοβήθησαν καὶ ἐκάλεσαν τὸν Ἀννίβαν νὰ ἐπιστρέψῃ. Κλαίων ἀπὸ τὴν λύπην του ἀφῆκε τὴν Ἰταλίαν ὃ μέγας στρατηγός. Δεκαεπτὰ ἔτη εἶχε μείνει καὶ εἶχε κάμει τοὺς Ρωμαίους νὰ τρέμουν, δὲν εἶχε νικηθῇ οὔτε μίαν φορὰν.

Οἱ δύο στρατοὶ συνηνητήθησαν εἰς τὴν *Ζάμαν* πέραν ἀπὸ τὴν Καρχηδόνα (202). Δύο μεγάλοι στρατηγοὶ ἦσαν ἀντιμέτωποι. Ὁ εἰς ἦτο γέρον, ὁ ἄλλος νέος. Καὶ οἱ δύο ἦσαν ἀφωσιωμένοι πρὸς τὴν πατρίδα των. Συνεκροτήθη μεγάλη μάχη εἰς τὴν ὁποίαν ἐνίκησεν ὁ Ρωμαῖος στρατηγός. Ἡ Καρχηδὼν ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ πάλιν εἰρήνην. Οἱ Καρχηδόνιοι ὑπεχρεώθησαν νὰ δώσουν τὰ ὄπλα, τὸν στόλον των καὶ μεγάλην ἀποζημίωσιν.

Ἡ καταστροφὴ τῆς Καρχηδόνης. — Πεντήκοντα μόλις ἔτη μετὰ τὴν εἰρήνην ἡ Καρχηδὼν εἶχεν ἀνακτήσει καὶ πάλιν τὴν δύναμίν της. Οἱ Ρωμαῖοι ἦσαν πάντοτε ἀνήσυχoi. Μίαν ἡμέραν αἰφνιδίως ὁ Ρωμαϊκὸς στρατὸς ἐμφανίζεται πρὸ τῆς Καρχηδόνης καὶ πολιορκεῖ αὐτήν.

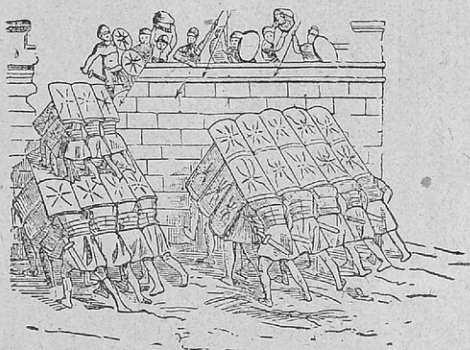

Εἰκ. 17. — Πολιορκητικὸς πύργος. — Κατὰ τὰς πολιορκίας τῶν ἐχθρικῶν πόλεων οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι κατασκεύαζον ὑψηλοὺς πύργους, διὰ νὰ δύνανται νὰ φθάσουν ἕως τὸ ὕψος τῶν τειχῶν.

Ἀπελπισία καταλαμβάνει τοὺς Καρχηδονίους. Κατεδαφίζουν τὰς οἰκίας των διὰ νὰ πάρουν τὰ ξύλα καὶ νὰ κάτασκευάσουν πλοῖα. Αἱ γυναῖκες δίδουν τὴν κόμην των διὰ νὰ κατασκευασθοῦν σχοινία τῶν πλοίων. Οἱ Ρωμαῖοι ἐφοβήθησαν. Ἐπὶ τρία ἔτη δὲν κατώρθωσαν νὰ κυριεύσουν τὴν πόλιν. Ἐπὶ τέλους ὁ Ρωμαϊκὸς στρατὸς εἰσορμᾷ εἰς τὴν πόλιν. Ἐξ ἡμέρας καὶ ἐξ νύκτας,

διαρκεῖ ἡ φοβερά μάχη. Φρικώδης εἶναι ἡ σφαγή. Ἐπάνω δὲ εἰς τὰ ἑρείπια τῆς ἄλλοτε πλουσίας πόλεως οἱ Ρωμαῖοι περνοῦν τὸ ἄροτρον, διὰ νὰ μείνῃ αἰωνίως ἔρημον τὸ μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον ἦτο κτισμένη ἡ Καρχηδὼν (146 π.Χ.). Τοιοῦτον τέλος ἔχουν οἱ λαοί, τοὺς ὁποίους ὁ πλοῦτος κάμνει νὰ χάνουν τὸ θάρος τοῦ πολέμου καὶ νὰ λησμονοῦν τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Καρχηδόνης δὲν ὑπῆρχε πλέον ἄλλη δύναμις ἱκανὴ νὰ σταματήσῃ τὴν Ρώμην. Ἡ μεγάλη πόλις προχωρεῖ πλέον χωρὶς σπουδαῖα ἐμπόδια εἰς τὴν κατάκτησιν τοῦ κόσμου.

Εἰκ. 18.—Ἐπίθεσις Ρωμαίων ὁπλιτῶν ἐναντῖον τοῦ τείχους. Ἐσκεπάζοντο μετὰ στερεάς ἀσπίδας των διὰ νὰ εἶναι προφυλαγμένοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

ΟΙ ΡΩΜΑΙΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Μετά τὴν ἥτταν τοῦ Ἀννίβα (εἰς τὴν Ζάμον τῆς Ἀφρικῆς) ἡ Καρχηδὼν δὲν ἦτο πλέον ἐπίφοβος. Εἰς ὁλόκληρον τὴν Δύσιν δὲν ἔχει ἀντίπαλον ἢ Ῥώμη καὶ ἔχει ἰδρύσει ἐν μέγα κράτος κατὰ τὸ 200 π. Χ. Τότε οἱ Ρωμαῖοι εἰσέρχονται τὰ βλέμματά των εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὅπου ὑπάρχουν μεγάλα κράτη καὶ ἀπειράριθμα πλούτη.

α' Τὰ Ἑλληνικὰ Βασίλεια τῆς Ἀνατολῆς.

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνατολή. Ἡ Ἑλλὰς δὲν ἔχει πλέον δυνάμεις. Οἱ μόνοι, οἱ ὅποιοι ὑπερησπίζοντο τὴν Ἑλλάδα, ἦσαν οἱ Ἀχαιοί. Μεγάλην δύνάμιν εἶχον ἀκόμη τὰ Ἑλληνικὰ Βασίλεια τῆς Μακεδονίας, τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου. Τὰ μεγάλα ἐκεῖνα βασίλεια εἶναι πολὺ ἐνδοξα καὶ πολὺ πλούσια. Οἱ Ρωμαῖοι θέλουν νὰ συναθροίσουν πλούτη. Ἀρχίζουν νὰ ἐποφθαλμιοῦν τὰς πλουσίας Ἑλληνικὰς χώρας.

Αἰσθάνονται ὅμως ὅτι δὲν ἔχουν ἀκόμη ἀρκετὰς δυνάμεις νὰ κατακτήσουν τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Διὰ τοῦτο ἀρχίζουν μικρὸν κατὰ μικρὸν ν' ἀναμειγνύωνται εἰς τὰς ὑποθέσεις τῶν Ἑλλήνων. Ἐν πρὸς ἐν κυριεύουν τὰ Ἑλληνικὰ βασίλεια. Ἐχρειάσθησαν δύο ὁλοκλήρους αἰῶνας διὰ νὰ κατακτήσουν τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολήν (τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνας π. Χ.).

Τὸ Βασίλειον τῆς Μακεδονίας.—Ἡ πλουσιωτέρα χώρα τοῦ κόσμου ἦτο ἡ Μακεδονία. Ἐκεῖ εἶχον οἱ Ἕλληνες

συναθροίσει ἀνεξάντλητα πλούτη ἀπὸ τὰς κατακτήσεις των. Πρώτη λοιπὸν ἡ Μακεδονία προσείλκυσε τοὺς Ρωμαίους.

Οἱ Ρωμαῖοι εὗρηκαν τὴν εὐκαιρίαν καὶ ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ Φιλίππου τοῦ Ε', βασιλέως τῆς Μακεδονίας. Ἄλλ' ὁ πόλεμος αὐτὸς ἦτο δύσκολος διὰ τοὺς Ρωμαίους. Διὰ νὰ νικήσουν τὸν Φίλιππον εὐκολώτερα, ἔσπευσαν νὰ κηρύξουν ὅτι εἶναι φίλοι καὶ προστάται τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ πόλεμος τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν Μακεδόνων. — Ἐπὶ ἐννέα ἔτη ἐπολέμει ὁ Φίλιππος ἐναντίον τῆς Ρώμης, κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον ποὺ ἐπολέμει ὁ Ἀννίβας εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Ὅταν ἐνίκησε τὸν Ἀννίβαν ἡ Ρώμη ἔστειλε πολυάριθμον στρατὸν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἄλλ' ἐπὶ δύο ἔτη οἱ λεγεῶνες τῆς Ρώμης δεν ἠδύναντο νὰ κατορθώσουν τίποτε. Ἐπὶ τέλους οἱ δύο στρατοὶ συνητηθήσαν εἰς μίαν θέσιν τῆς Θεσσαλίας, ἡ ὁποία ἐλέγετο *Κυνὸς Κεφαλαί*, διότι εἶχε πολλοὺς μικροὺς λόφους. Ἡ Μακεδονικὴ φάλαγξ ἐπολέμησε μὲ ἀνδρείαν. Ἄλλ' εἰς τὸ ἀνώμαλον ἐκεῖνο ἔδαφος δὲν ἦτο εὐκὸλον νὰ κινήθῃ. Οἱ Ρωμαῖοι, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀρχηγὸν τὸν Φλαμινῖον, κατάρθωσαν καὶ διέσπασαν τοὺς Μακεδόνας (197). Ὁ Φίλιππος ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ σχέδιά του.

Τὸ τέλος τοῦ Μακεδονικοῦ Βασιλείου. — Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φιλίππου ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ *Περσεὺς* ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον. Συνήθροισεν ἄπειρα χρήματα καὶ πολυάριθμον στρατὸν, διὰ νὰ ἀνακτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος του. Ἦτο γενναῖος καὶ ἀγαπητός. Ἐπὶ δύο ἔτη καὶ ὁ Περσεὺς ἀντεστάθῃ νικηφόρος εἰς τὸν στρατὸν τῆς Ρώμης. Ἐπὶ τέλους οἱ Ρωμαῖοι ἔστειλαν εἰς τὴν Μακεδονίαν ἓνα ἱκανὸν στρατηγὸν τὸν *Παῦλον Αἰμίλιον*. Μεγάλῃ μάχῃ συνεκροτήθη εἰς τὴν *Πύδιναν* τῆς Μακεδονίας, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ πάλιν ἐνικήθησαν οἱ Μακεδόνες, ἀν καὶ ἐπολέμησαν, ὅπως πάντοτε, μὲ μεγάλῃν ἀνδρείαν (168 π. Χ.).

Εἰκ. 19.— Ἡ Μακεδονικὴ φάλαγξ.

Εἰκ. 20.— Ὁ Ρωμαϊκὸς λεγεών.

Ὁ θρίαμβος τοῦ Παύλου Αἰμιλίου. — Εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους εἶχε μείνει ζωηρὰ ἡ ἐντύπωσις ἀπὸ τὴν δόξαν τῆς Μακεδονίας. Οἱ Ρωμαῖοι εἶχον νικήσει τὸ ἰσχυρότερον καὶ ἐνδοξότερον βασίλειον τοῦ κόσμου. Εἶχον κατακτήσει τὴν πλουσι-

ωτέραν χώραν τοῦ κόσμου. Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος Αἰμίλιος, ὅταν ἐπέστρεψεν, ἔτελεσε μέγαν θρίαμβον διὰ τὴν νίκην του ἦτο ὁ μεγαλοπρεπέστερος θρίαμβος, ὃ ὁποῖος εἶχε γαίνει εἰς τὴν Ρώμην. Τρεῖς ἡμέραι ἐχρειάσθησαν διὰ νὰ περάσουν τὰ λάφυρα, οἱ αἰχμάλωτοι καὶ ὁ Περσεὺς μετὰ τοὺς μεγιστάνάς του. Τὸ δημόσιον ταμεῖον τῆς Ρώμης ἐγέμισεν ἀπὸ τόσον πολὺ χρῆμα, ὥστε οἱ Ρωμαῖοι ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὸν πολεμικὸν φόρον.

Ἡ κατάκτησις τῶν Ἑλληνικῶν βασιλείων. Μετὰ τὴν καθυπόταξιν τῆς Μακεδονίας οἱ Ρωμαῖοι ἦσαν οἱ κύριοι εἰς τὴν Ἀνατολήν. Τὰ ἄλλα Ἑλληνικὰ βασίλεια δὲν εἶχον πλέον δύναμιν ν' ἀντισταθοῦν.

Ὁ τελευταῖος σπουδαῖος βασιλεὺς εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἦτο ὁ βοσιλεὺς τῆς Συρίας, **Ἀντίοχος ὁ Μέγας**. Ὁ Ἀντίοχος εἶχε δώσει ἄσυλον εἰς τὸν Ἀντίβαν. Παρακινούμενος ἀπὸ τὸν μέγαν στρατηγὸν τῶν Καρχηδονίων, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Ρωμαίων. Ἀλλ' ἐνικήθη καὶ ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ σκληροὺς ὅρους εἰρήνης (190 π.Χ.).

Οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἐβιάζοντο, κατὰ τὴν συνήθειάν των. Μικρὸν κατὰ μικρὸν κατέκτησαν καὶ τὰ ἄλλα μικρότερα Ἑλληνικὰ βασιλεία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἀπὸ τὸ 100 π. Χ. ὁλόκληρος ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνατολὴ ἦτο εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ρωμαίων.

β'. Ἡ κατάκτησις τῆς Ἑλλάδος.

Μεγάλην δυσκολίαν εὗρον οἱ Ρωμαῖοι διὰ νὰ κατακτήσουν τὴν ἑνδοξὸν χώραν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Δὲν ἦτο εὐκόλον εἰς αὐτοὺς νὰ τὴν νικήσουν ἀμέσως μὲ τὰ ὅπλα. Ἐντρέποντο δὲ νὰ παρουσιασθοῦν ἀμέσως ὡς ἐχθροί. Διὰ τοῦτο ἔβαλαν εἰς ἐνέργειαν ὅλα τὰ μέσα, διὰ νὰ φθάσουν ἥτιστα εἰς τὸν σκοπὸν των. Δὲν ἤθελον οὔτε νὰ ρισκοκινδυνεύσουν, οὔτε νὰ δεῖξουν τοὺς κατακτητικoὺς σκοποὺς των.

Οἱ Ρωμαῖοι καὶ οἱ Ἕλληνες. — Κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν μεγαλυτέραν δύναμιν, ὡς γνωρίζομεν, εἶχεν ἡ Ἀχαΐκῃ Συμπολιτεία. Οἱ Ρωμαῖοι εἶχον νικήσει τοὺς Μακεδόνας. Δὲν ἐνόμιζον ὅμως κατάλληλον τὴν στιγμήν νὰ κατακτήσουν τὴν Ἑλλάδα. Διὰ τοῦτο ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς **Φλαμίνιος**, ὁ νικητὴς τοῦ Φιλίππου, ἦλθεν εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς Κορίνθου καὶ ἐκεῖ ἐνώπιον τοῦ πλήθους ἐκήρυξε μὲ μεγάλην ἐπισημότητα : « Ἡ Ρωμαϊκὴ Σύγκλητος ἀφίνει ὅλους τοὺς Ἕλληνας ἐλευθέρους ἀπὸ κάθε φόρον καὶ ἐλευθέρους νὰ κυβερνῶνται κατὰ τοὺς νόμους των ». Μέγας ἐνθουσιασμός κατέλαβε τοὺς Ἕλληνας. Ὅλοι ἔκλαιον ἀπὸ τὴν χαράν των. Οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἔκαμνον

τοῦτο ἀπὸ καλωσύνης των, ἀλλ' ἐξήτουν ν' ἀποκτήσουν φίλους εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ τὴν κατακτήσουν εὐκολότερον.

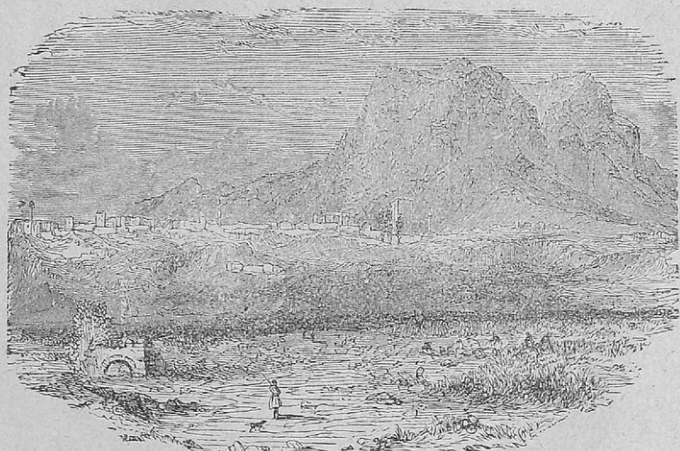
Ἡ ἀνάμιξις τῶν Ρωμαίων.— Ἄλλ' ἢ Ἑλλὰς δὲν ἦτο ἥσυχος, οὔτε ἡνωμένη. Τότε ἔζη ἀκόμη ὁ Φίλοποίμην. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου ἐκείνου πατριώτου ἡ Ἀχαιὴ Συμπολιτεία εἶχεν ἀρχίσει νὰ καταπίπτῃ. Ἀπὸ τότε οἱ Ρωμαῖοι ἤρχισαν νὰ κάμνουν πολλοὺς ὁπαδοὺς εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ ἀριστοκρατικοὶ καὶ δημοκρατικοὶ ἐξηκολοῦθουν τὰς ἐριδὰς των. Οἱ Ρωμαῖοι εὖρον εὐκαιρίαν νὰ ἐπέμβουν. Ἐξήτουν δῆθεν νὰ φέρουν ἥσυχίαν εἰς τὸν τόπον. Ὑπεστήριξαν τὸ κόμμα τῶν πλουσίων καὶ ἔφερον τρομοκρατίαν. Ἐτιμώρησαν τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι εἶχον βοηθήσει τοὺς Μακεδόνας. Ἄλλους ἐπῆραν ὡς ὁμήρους εἰς τὴν Ρώμην. Ἄλλους ἔσφαξαν. Περισσότεροι ἀπὸ 150,000 ἄνθρωποι ἐχάθησαν τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ Ἀχαιοί.— Ἀπὸ τὰς πολλὰς καταδιώξεις οἱ Ἕλληνες, ἰδίως οἱ δημοκρατικοί, ἔφθασαν εἰς ἀπελπισίαν. Ἐξηγέρθησαν ἐναντίον τῶν Ρωμαίων καὶ ἐπροσπάθησαν νὰ ἐλευθερωθοῦν. Οἱ τελευταῖοι ὑπερασπισταὶ τῆς Ἑλλάδος ἦσαν οἱ Ἀχαιοί. Τὸ κέντρον τῆς ἀντιστάσεως ἔγινεν ἡ πλουσία πόλις Κόρινθος, ἡ ὁποία ἦτο τότε ἡ μεγαλυτέρα πόλις τῆς Ἑλλάδος. Ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀχαιῶν Δίαιος ἐπῆρε τὰ χρήματα τῶν πλουσίων καὶ κατωρθώσε νὰ κάμῃ στρατόν. Ἐπῆγε καὶ ἐστάθῃ εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Ρωμαϊκὸν στρατὸν νὰ περάσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ἡ τελευταία μάχη.— Ἡ θέσις ἐκείνη ὠνομάζετο *Δευκόπετρα*. Αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά ἔβλεπον τὴν μάχην ἀπὸ τοὺς λόφους τριγύρω. Ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς *Μόμμιος* εἶχε πολυάριθμον στρατόν. Οἱ Ἕλληνες ἐπολέμησαν μὲ γενναιότητα, ἀλλὰ ἦσαν ὀλίγοι καὶ διεσκορπίσθησαν. Ὁ Δίαιος ἐφόνευσε τὴν σύζυγόν του καὶ ἔπειτα ἠῤτοκτόνησεν. Οἱ Ρωμαῖοι εἰσῆλθον εἰς τὴν Κόρινθον, ἔσφαξαν τοὺς κατοίκους, ἐλαφυραγώγησαν τὴν πόλιν καὶ ἔπειτα τὴν ἔκαυσαν (146 π.Χ.). Τὸ ἴδιον ἔτος εἶχε καταστραφῇ καὶ ἡ

Καρχηδών. Ἀργότερα ἡ Ἑλλάς ἀπετέλεσε μίαν Ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν με ὄνομα Ἀχαΐα.

Ὁ τελευταῖος αὐτὸς ἀγὼν, τὸν ὁποῖον ἀνέλαβον οἱ Ἕλληνες ἐναντίον τῶν Ρωμαίων, ἦτο ἀγὼν χωρὶς ἐλπίδα. Διότι ἡ Ἑλλὰς εἶχεν ἐξασθενήσει καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἦσαν ἰσχυροὶ. Ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν ὁμονοίας καὶ ἐνώσεως ἡ Ἑλλὰς ἔχασε τὴν ἐλευθερίαν της. Ὁ ἄνισος ὅμως ἐκεῖνος ἀγὼν δίδει μεγάλην τιμὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ λομπρύνει τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ἐλευθερίας της.

Εἰκ. 21.—Ἡ ἀρχαία Κόρινθος (τὰ εἱρεῖνια. — Ὁ Ἀκροκόρινθος).

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ

ΜΕΡΟΣ Β'.—Η ΠΑΛΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

Ε'. Οἱ πρότοι αἰῶνες. — Ἡ Ρώμη ἦτο ἐν μικρὸν χωρίον, εἰς τὸ ὁποῖον κατώκουν μερικοὶ γεωργοὶ καὶ ποιμένες. Λέγεται, ὅτι τὴν ἔκτισαν ὁ Ρωμύλος καὶ ὁ Ρῶμος (753 π. Χ.). Αμέσως ἤρχισεν ἀγῶνας με τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς διὰ ν' αὐξήσῃ τὸ ἔδαφός της. Μὲ πολλοὺς ἀγῶνας ὁλοέν ἐμεγάλωνεν ἡ Ρώμη.

Κατὰ τὰς παραδόσεις εἰς τὴν Ρώμην ἐβασίλευσαν ἑπτὰ βασιλεῖς. Μετ' αὐτοὺς κατηργήθη ἡ βασιλεία, ὅπως καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀντὶ βασιλέως ἐξελέγοντο *δύο ὑπατοί*. Οἱ εὐγενεῖς ἀπετέλουν ἐν συμβούλιον, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο *Σύγκλητος*. Ἀπὸ τότε ἤρχισαν ἀδιάκοποι πόλεμοι τῆς Ρώμης (500)

Εἰς τὴν παλαιὰν Ρώμην οἱ κάτοικοι δὲν ἦσαν ἴσοι. Αἱ δύο τάξεις, οἱ *πατρίκιοι* καὶ οἱ *πληβεῖοι*, ἐπάλασσαν μὲ πείσμα. Μόλις μετὰ τρεῖς αἰῶνας ἔγιναν ἴσοι. Οἱ πληβεῖοι ἀπέκτησαν ὅλα τὰ δικαιώματα καὶ τὰ προνόμια ποὺ εἶχον οἱ πατρίκιοι καὶ ἡ ἰσότης τῶν τάξεων ἔγινε τελεία (300 π. Χ.).

ΣΤ'. Αἱ κατακτήσεις τῆς Ρώμης. — Τρεῖς αἰῶνας ἐχρειάσθησαν οἱ Ρωμαῖοι διὰ νὰ κατακτήσουν τὴν

Ἰταλίαν. Ἀπὸ τότε ποὺ ἔγινεν ἡ ἰσότης τῶν τάξεων ἤρκεσε μόνον εἰς καὶ ἡμῖς αἰὼν διὰ νὰ κυριεύσουν ὅλας τὰς χώρας τῆς Μεσογείου.

Ἡ μεγάλη ἀντίπαλος τῆς Ρώμης ὑπῆρξε ἡ *Καρχηδὼν* εἰς τὴν Ἀφρικὴν. Οἱ πόλεμοι μεταξὺ τῆς Ρώμης καὶ Καρχηδόνας εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους πολέμους τῆς ἀρχαίας ἱστορίας καὶ ὠνομάσθησαν *Καρχηδονιακοὶ πόλεμοι*.

Ὁ μέγας στρατηγὸς τῶν Καρχηδονίων Ἀννίβας ἔφερε τὴν Ρώμην εἰς κίνδυνον. Ἐπὶ τέλους οἱ Ρωμαῖοι κατέστρεψαν ὁλοσχερῶς τὴν Καρχηδόνα (146 π. Χ.).

Ζ'. Οἱ Ρωμαῖοι καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς Δύσεως. — Ὅταν οἱ Ρωμαῖοι ἐκυρίευσαν τὴν Κεντρικὴν Ἰταλίαν ἐπλησίασαν εἰς τὰς μεγάλας Ἑλληνικὰς ἀποικίας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν εἰς τὰ Νότια. Ὁ Τάρας δὲν ἠθέλησε νὰ ὑποταχθῇ εἰς τοὺς Ρωμαίους. Οἱ Ταραντῖνοι ἐκάλεσαν τὸν Πύρρον ἐναντὶον αὐτῶν. Κατ' ἀρχὰς ἐνίκησεν οὗτος, ἀλλ' εἰς τὸ τέλος ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἡπειρον. Οἱ Ρωμαῖοι ἐκυρίευσαν τότε ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς ἀποικίας. Κατὰ δὲ τὴν διάρκειαν τῶν Καρχηδονιακῶν πολέμων εὗρον τὴν εὐκαιρίαν καὶ ἐκυρίευσαν τὰς Συρακούσας. Ὅλοι λοιπὸν αἱ λαμπραὶ Ἑλληνικαὶ πόλεις εἰς τὴν Δύσιν ἔπεσαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ρωμαίων.

Η'. Οἱ Ρωμαῖοι καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀνατολῆς. — Κατὰ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὅποιον οἱ Ἕλληνες ἐκυριαρχοῦν εἰς τὴν Ἀνατολὴν μετὰ τὰς κατακτή-

σεις τοῦ Ἀλεξάνδρου (κατὰ τὸ 300 π. Χ), ἡ Ρώμη ἐπάλαισεν ἀκόμη διὰ τὰ καθυποτάξῃ τὴν Ἰταλίαν. Ἀπὸ τὸ 200 π. Χ. οἱ Ρωμαῖοι εἶναι κύριοι εἰς τὴν Δύσιν. Ἐποφθαλμιοῦν τώρα τὰ πλούσια Ἑλληνικὰ βασίλεια τῆς Ἀνατολῆς. Πρῶτον καθυποτάσσουν τὸ ἔνδοξον Βασίλειον τῆς Μακεδονίας. Ἀργότερα καὶ τὰ ἄλλα Ἑλληνικὰ βασίλεια. Τότε ἀρχίζουν καὶ ἀναμυγνύονται εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Ἀχαιοὶ ἀντεστάθησαν, ἀλλ' ἐνίκηθησαν καὶ ἡ Ἑλλὰς ἔγινε Ρωμαϊκὴ ἐπαρχία μετ' ὄνομα Ἀχαΐα (146 π. Χ.).

ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΕΝΙΚΑΙ

ΕΙΣ ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΜΕΡΟΣ

Η ΠΑΛΑΙΑ ΡΩΜΗ

1. Ὁ λαός, ὁποῖος ὑπεδούλωσε τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ἦσαν οἱ *Ρωμαῖοι*. Ἀπὸ ἓν μικρὸν χωρίον ποῦ ἦτο ἡ *Ρώμη* εἰς τὴν ἀρχήν, ἔγινε μὲ τὴν φιλοπατρίαν καὶ τὸν ἡρωϊσμὸν τῶν κατοίκων τῆς κοσμοκράτειρα πόλις.

Οἱ πρῶτοι αἰῶνες τῆς Ρώμης εἶναι σκοτεινοὶ εἰς τὴν ἱστορίαν. Ἐπειτα οἱ Ρωμαῖοι ἤρχισαν πολέμους μὲ τοὺς γειτονικοὺς λαούς, διὰ νὰ μεγαλώσουν. Ἡ ἱστορία τῶν πολέμων ἐκείνων εἶναι γεμάτη μὲ ἡρωϊσμοὺς καὶ θυσίας ὑπὲρ Πατρίδος. Αἱ μεγάλαι στρατιωτικαὶ ἀρεταὶ τῶν παλαιῶν Ρωμαίων ἔμειναν παράδειγμα καὶ ἔκαμαν μεγάλην τὴν Ρώμην.

2. Συγχρόνως ἤρχισεν ὁ ἐμφύλις πόλεμος μεταξὺ τῶν πληβείων, ὁ ὁποῖος διήρκεσε δύο αἰῶνας (500-300 π. Χ.). Κατὰ τοὺς δύο αὐτοὺς αἰῶνας ἡ Ρώμη δὲν κατάρθωσε νὰ κατακτήσῃ ὁλόκληρον τὴν Ἰταλίαν. Διότι ἐπολέμει κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' εἶχε καὶ τοὺς ἐσωτερικοὺς ἀγῶνας. Ἀπὸ τότε ποῦ οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἔγιναν εἰς λαὸς ἤρκεσεν εἰς τὴν Ρώμην εἰς καὶ ἡμισυς αἰῶν, διὰ νὰ κατακτήσῃ τὸν κόσμον.

3 Ἡ σπουδαιοτέρα δύναμις, τὴν ὁποίαν ἐνίκησαν οἱ Ῥωμαῖοι ἦτο ἡ δύναμις τῶν Καρχηδονίων. Μεγάλοι πόλεμοι, ἐγιναν μετὰ τῶν δύο λαῶν, ἀλλ' εἰς τὸ τέλος ἡ Ῥώμη κατέστρεψε τὴν Καρχηδόνα. Οἱ Καρχηδόνιοι ἐνίκηθησαν, διότι ἦσαν ἔμποροι, οἱ ὁποῖοι ἐζήτουν μόνον νὰ πλουτήσουν. Οἱ Ῥωμαῖοι εἶχον ἐνθουσιασμόν διὰ τὴν πατρίδα των καὶ ἠγάπων τὴν δόξαν.

4. Καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνατολὴ ἔπεσεν ἐπίσης εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ῥωμαίων. Διότι τὰ Ἑλληνικὰ βασίλεια, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἄλλοτε ἰσχυρά, τώρα εἶχον πέσει εἰς τὴν μαλθακότητα. Ἡ δὲ ἔνδοξος χώρα τῆς Ἑλλάδος δὲν κατώρθωσε ν' ἀντισταθῇ, διότι οἱ κάτοικοι ἦσαν διηρημένοι. Οἱ Ἕλληνες ἐπολέμησαν γενναίως, ἀλλ' εἶχον χάσει τὰς παλαιὰς ἀρετάς των καὶ ἐνίκηθησαν ἀπὸ ἑνα νέον καὶ ἰσχυρὸν λαόν.

Γ'—ΟΙ ΕΛΛΗΝΟΡΩΜΑΪΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

146--π. Χ.--323 μ. Χ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

ΟΙ ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

Ἡ Ῥώμη κατέκτησε τὴν Ἑλλάδα συγχρόνως μὲ τὴν Καρχιδόνα. Ἀπὸ τότε, ἀπὸ τοῦ 146 π.Χ., ἀρχίζουν οἱ **Ἑλληνορωμαϊκοὶ χρόνοι**.

Εἰς ὅλον τὸν κόσμον δὲν ὑπῆρχε πλέον καμμία δύναμις, ἣ ὁποία νὰ ἠδύνατο ν' ἀντισταθῇ εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Μὲ τὴν κατάκτησιν δὲ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς ἡ ἐξουσία τῆς Ῥώμης ἐκτείνεται ἀπὸ τὴν Συρίαν ἕως τὰς στήλας τοῦ Ἡρακλέους (τὸ Γιβραλτάρ). Μὲ θαυμασμόν ὁμιλοῦν ὅλοι διὰ τὸν ἰσχυρὸν λαὸν τῆς Δύσεως, **«ὃ ὁποῖος κατέστρεψε ὅλα τὰ Βασιλεια καὶ καθυπέταξεν ὅλους τοὺς λαούς»**.

α'.—**Ἡ διαφθορὰ εἰς τὴν Ῥώμην.**

Τὰ παλαιὰ ἥθη.—Οἱ παλαιοὶ Ῥωμαῖοι εἶχον μείνει πολὺν καιρὸν χωρικοί, καὶ δὲν ἐγνώριζον παρὰ μόνον νὰ καλλιεργοῦν τοὺς ἀγρούς των καὶ νὰ πολεμοῦν. Ἦσαν γεωργοί, στρατιῶται ἢ ἡσυχολοῦντο εἰς τὴν διοίκησιν. Ὅλα τὰ ἄλλα ἐπαγγέλματα ὅπως τὸ ἐμπόριον, τὰς τέχνας, τὰ ἄφιναν εἰς τοὺς ξένους καὶ εἰς τοὺς δούλους.

Ἀδαμαντίου Ἑλλ. Ἱστ. διὰ τὴν Β' τοῦ Ἑλλ. ἐκδ. β' 15/10/923 6

Ὁ Ρωμαῖος, ὡς πατήρ, ἦτο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀπόλυτος κύριος τῆς οἰκογενείας του. Τὰ παιδιά ἀντρεφόροντο ἀπὸ τὴν μητέρα καὶ ἔπειτα ἐπῆγαιναν εἰς τὸ σχολεῖον. Ἐκεῖ ἐμάνθανον ν' ἀναγινώσκουν, νὰ γράφουν καὶ νὰ λογαριάζουν. Ἐπειτα εἰργάζοντο εἰς τοὺς ἀγροὺς μὲ τὸν πατέρα τοὺς ἢ ἐγυμνάζοντο εἰς τὰ ὄπλα. Ὁ Ρωμαῖος ἠθέλε τὰ τέκνα του σοβαρὰ καὶ ὑπῆκοα.

Οἱ δοῦλοι. — Οἱ αἰχμάλωτοι τοῦ πολέμου ἀνῆκον εἰς τοὺς νικητάς. Εἰς κάθε πόλεμον ἐπώλουν οἱ νικηταὶ χιλιάδας αἰχμαλώτους, ἄνδρας καὶ γυναῖκας. Οἱ αἰχμάλωτοι, ποὺ ἐπωλοῦντο, ἦσαν δοῦλοι, καὶ ὁ κύριός των εἶχε κάθε δικαίωμα ἐπ' αὐτῶν, ἀκόμη καὶ νὰ τοὺς φονεύσῃ. Ὅλοι οἱ Ρωμαῖοι, ἀκόμη καὶ οἱ πτωχοί, εἶχον δούλους. Οἱ πλούσιοι εἶχον παρὰ πολλοὺς (ἐφθάναν νὰ ἔχουν μερικοὶ καὶ ἕως εἴκοσι χιλιάδας δούλους).

Οἱ δοῦλοι ἔκαμνον ὅλας τὰς ἐργασίας τοῦ οἴκου καὶ κάθε ἄλλην τέχνην. Ἡ ζωὴ των ἦτο πολὺ σκληρὰ καὶ οἱ κύριοί των τοὺς μετεχειρίζοντο μὲ ἀπανθρώπιαν. Οἱ Ρωμαῖοι δὲν εἶχον τὰ φιλόπνευστα αἰσθήματα τῶν Ἑλλήνων.

Πτωχοὶ καὶ πλούσιοι. — Εἰς τὴν Ρώμην ἀπὸ τὸ 300 π.Χ. δὲν ὑπῆρχον, ὅπως γνωρίζομεν, πατρίκιοι καὶ πληβεῖοι. Ὅταν ὅμως ἡ Ρώμη ἔγινε μεγάλη καὶ κατέκτησε τὸν κόσμον, ἐφάνη τότε ἅλιν ἡ ἀνισότης τῶν τάξεων. Ὁ παλαιὸς λαὸς τῆς Ρώμης συνίστατο ἀπὸ γεωργοὺς καὶ κτηματίας. Ἀλλὰ μὲ τοὺς πολέμους μερικοὶ ἔγιναν πολὺ πλούσιοι. Ὑπῆρχον 200 ἢ 300 οἰκογένειαι μὲ ἑκατομμύρια. Ὅλον δὲ τὸν ἄλλον λαὸν ἀπετέλουν πάμπτωχοι ἄνθρωποι. Ἦτο δὲ ἀπειράριθμος λαὸς ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου (Ἑλλήνες, Αἰγύπτιοι, Ἰσπανοί, Γαλάται) καὶ ἄλλοι.

Ἡ πολυτέλεια. — Ἀπο τὰς κατακτήσεις ἀμέτρητος πλοῦτος συνηθροίσθη εἰς τὴν Ρώμην. Ἡ μανία τοῦ χρήματος εἶχε καταλάβει τοὺς Ρωμαίους. Οἱ στρατηγοὶ εἶχον βαρυνθῇ τὸν ἀπλοῦν βίον, τὸν ὅποῖον διῆγον οἱ πρόγονοὶ των καὶ ἤρχισαν νὰ

ζοῦν πολυτελῶς. Μὲ τὸν μέγαν πλοῦτον εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ῥώμην ἡ πολυτέλεια τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ πλούσιοι εἶχον εἰς τὴν ἑξοχὴν μεγάλας ἐπαύλεις ὡς ἀνάκτορα, διήρχοντο δὲ τὸν καιρὸν τῶν εἰς συμπόσια καὶ εἰς διασκεδάσεις.

Ὁ Κάτων καὶ ὁ Λούκουλλος.— Δύο ἄνθρωποι δεικνύουν πολὺ καλὰ τὴν κατάστασιν. Ὁ εἰς δεικνύει πῶς ἦσαν οἱ παλαιοὶ Ῥωμαῖοι, ὁ ἄλλος, πῶς ἔγιναν ἀργότερα. Ὁ πρῶτος ἦτο ὁ *Κάτων*, ὁ ὁποῖος ἦτο ὀνομαστὸς διὰ τὴν ἀγάπην του «εἰς τὰς συνηθείας καὶ τὰ ἔθιμα τῶν προγόνων» (ἤκμασε κατὰ τὸ 160)

Ὅλως διόλου διαφορετικὸς ἦτο ὁ *Λούκουλλος*, ὁ ὁποῖος ἤκμασε μετὰ ἓνα αἰῶνα (κατὰ τὸ 60 π. Χ.). Ὁ Λούκουλλος κατήγετο ἀπὸ πλουσίαν οἰκογένειαν· ἔλαβε καὶ αὐτὸς μεγάλας θέσεις καὶ ἐπολέμητε γενναίως, ἀλλ' ἐβαρύνθη καὶ ἀπεσύρθη νὰ ζήσει εἰς τὴν μοναξιάν μὲ τὰ ἄπειρα πλούτη του. Ἐκαμε μεγάλα ἑξοχικὰ παλάτια, ὅπου ἔζη μὲ πρωτοφανῇ πολυτέλειαν. Περὶφημα ἰδίως διὰ τὴν σπατάλην ἔγιναν τὰ συμπόσιά του (Λουκούλλεια γεύματα).

Ἡ διαφθορὰ εἰς τὴν Ῥώμην. Ὅσον ἐμεγάλωνε τὸ Ῥωμαϊκὸν Κράτος, τόσον ὀλιγόστευαν αἱ ἀρεταὶ τῶν Ῥωμαίων. Ἡ κατάστασις τόσων πολλῶν καὶ πλουσίων χωρῶν εἶχε κατὰ ἀποτελέσματα εἰς τὰ ἦθη τῆς Ῥώμης.

Οἱ πλούσιοι ἀπετέλουν τὴν ἀριστοκρατίαν, ἡ ὁποία εἶχε ὅλα τὰ ἀξιώματα. Τὸ ἴδιον συνέβαινεν ἄλλοτε μετὰ τοὺς πατριχίους. Οἱ ἄρχοντες ἐπῆγαιναν ὡς διοικηταὶ εἰς τὰς ἑπαρχίας, τὰς ἐλήστευον καὶ ἐμάζευαν τὰ πλούτη των. Τοῦναντίον δὲ οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ ἐγίνοντο ὀλοὲν πτωχότεροι. Καὶ οἱ πλούσιοι καὶ οἱ πτωχοὶ ἔχασαν τὰς μεγάλας ἀρετὰς τῶν ἀρχαίων Ῥωμαίων. Οἱ πλούσιοι δὲν ἐσκέπτοντο παρὰ πῶς νὰ συναθροίσουν καὶ ἄλλα πλούτη διὰ νὰ ζοῦν πολυτελῶς. Οἱ πτωχοὶ ἐπροσπάθουν νὰ ζήσουν. Τὰ παλαιὰ ἦθη ἐξηφανίσθησαν, τὰ καλὰ ἐκεῖνα ἦθη καὶ ὁ ἡρωϊσμός, μὲ τὸν ὁποῖον εἶχε γίνῃ μεγάλη ἡ Ῥώμη.

Ὁ στρατός. Ἡ ἰδία ἀλλαγὴ, ὅπως εἰς τὸν λαόν, ἔγινε καὶ

εἰς τὸν στρατὸν. Οἱ στρατιῶται δὲν ἦσαν πλέον οἱ παλαιοὶ Ρωμαῖοι, οἱ ὅποιοι ἄφιναν τὸ κτῆμά των καὶ ἐπήγαιναν εἰς τὸν πόλεμον διὰ νὰ μεγαλώσουν τὴν Ρώμην. Οἱ στρατηγοὶ ἤρχισαν νὰ κάμνουν στρατὸν ἀπὸ τυχωδιώκτας, οἱ ὅποιοι ἐζήτουν νὰ ζήσουν. Οἱ δὲ μισθοφόροι οὗτοι δὲν ὑπῆκουον εἰς τοὺς νόμους, ἀλλ' ἦσαν ἀφωσιωμένοι εἰς τὸν στρατηγὸν των

Ἀπὸ τὰς αἰτίας αὐτὰς ἤρχισαν μεγάλοι ἐμφύλιοι πόλεμοι δηλαδὴ πόλεμοι μεταξὺ τῶν πολιτῶν. Μερικοὶ πατριῶται, ὅπως οἱ Γράκχοι, ἐζήτουν νὰ βοηθήσουν τοὺς πτωχοὺς. Ἐπειτα ἤρχισαν οἱ στρατηγοὶ νὰ πολεμοῦν ἀναμεταξύ των, ποῖος θὰ ἐγίνετο κύριος. Ἐπὶ ἓνα αἰῶνα οἱ Ρωμαῖοι καὶ οἱ ὑπήκοοι των ἐζησαν εἰς ἀγρίους ἐμφυλίους πολέμους.

β'. — Οἱ Γράκχοι — Ο Μάριος καὶ ὁ Σύλλας.

Οἱ Γράκχοι. — Ἀπὸ μικρὰ παιδία οἱ ἀδελφοὶ Γράκχοι Τιβέριος καὶ Γάιος, ἀνεντράφησαν μὲ μεγάλας ἀρετάς. Περίφημος ἦτο εἰς τὴν Ρώμην ἡ μήτηρ των **Κορνηλία** διὰ τὴν ἀρετὴν της. Διὰ τὰ τέκνα της ἔλεγεν «ὅτι ἦσαν τὸ πολυτιμότερον κόσμημά της.»

Ἄν καὶ ἦσαν πλούσιοι οἱ Γράκχοι ἠγάπων τὸν πτωχὸν λαόν, ἡ ψυχὴ των συνεκινεῖτο ἀπὸ τὰς στερήσεις καὶ τὴν δυστυχίαν του. Τὸ κακὸν προήρχετο, διότι ὁ λαὸς δὲν εἶχε πλέον κτήματα. Τοῦ τὰ εἶχον πάρει οἱ πλούσιοι τὸν καιρὸν ποὺ ἐκεῖνος ἦτο εἰς τὸν πόλεμον. «Τα θηρία, ἔλεγον οἱ Γράκχοι, ἔχουν μίαν φωλιάν. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ (ὁ λαὸς τῆς Ρώμης) δὲν ἔχουν οὔτε ἓνα κομμάτι γῶμα διὰ τάφον. Καὶ ὅμως τοὺς λέγουν, ὅτι εἶναι κύριοι τοῦ κόσμου.»

Ὅταν ὁ πρεσβύτερος, ὁ Τιβέριος, ἐγίνε δῆμαρχος, ὅταν δηλαδὴ ἔλαβεν ἀρκετὴν ἐξουσίαν, ἐσκέφθη νὰ διανείμῃ τὰ μεγάλα κτήματα εἰς τοὺς πτωχοὺς (τὸ 132 π. Χ.). Ἀλλ' οἱ πλούσιοι, οἱ ὅποιοι ἀπετέλουν τὴν Σύγκλητον, διήγειρον τὸν λαὸν ἐναντίον του καὶ ἐπροκάλεσαν ταραχάς, κατὰ τὰς ὁποίας ἐφονεύθη. Μετὰ

δέκα ἔτη ὁ νεώτερος ἀδελφός του, ὁ Γάιος Γράκχος, ἐζήτησε νὰ ἐπιτύχῃ τὰ σχέδια τοῦ Τιβερίου, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐχάθη ἀπὸ τὴν ἀντίδρασιν τῶν πλουσίων. Τὰ ἴδια, πρὸ 100 περίπου ἐτῶν, εἶχον προσπαθῆσαι νὰ κατορθώσουν καὶ τὰ ἴδια εἶχον πάθει οἱ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης Ἀγίς καὶ Κλεομένης.

Οἱ Κίμβροι καὶ οἱ Τεύτονες. — Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον μέγας κίνδυνος ἠπειλῆσε τὴν Ρώμην ἀπὸ τὸν Βορρᾶν. Βάρβαροι λαοί, οἱ **Κίμβροι** καὶ οἱ **Τεύτονες**, κατέρχονται ἀπὸ τὰ βόρεια μέρη τῆς Γερμανίας, πρὸς Νότον. Φέρουν μαζί μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα, τὰ ποίμνια καὶ τὰ ζῶά των εἰς μεγάλας ἀμάξας, τὰς ὁποίας ἔσυρον βόες. Ἦσαν περίπου 300,000.

Ὅλας τὰς χώρας, ἀπὸ τὰς ὁποίας διῆλθον, τὰς ἠρῆμωσαν. Ἐνίκησαν πολλοὺς Ρωμαίικους στρατοὺς καὶ οἱ Ρωμαῖοι στρατιῶται ἐτρόμαζον ἀπὸ τοὺς γίγαντας ἐκείνους. Ὁ γενναῖος ὅμως στρατηγὸς **Μάριος** ἐπέφερεν εἰς αὐτοὺς φοβερὰν καταστροφὴν (101 π. Χ.) καὶ ἔσωσε τὴν Ἰταλίαν.

Απὸ τότε ὁ Μάριος ἔγινε πολὺ δημοτικὸς εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἔλαβε μεγάλας τιμὰς. Εἶχε τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ καὶ στρατοῦ καὶ ἐτκέσθη νὰ γίνῃ αὐτὸς μόνος κύριος εἰς τὴν Ρώμην.

Ὁ Σύλλας. — Ἀλλ' ὁ Μάριος εἶχεν ἰσχυρὸν ἀντίπαλον τὸν **Σύλλαν**, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀπὸ μεγάλην οἰκογένειαν. Ὁ Σύλλας ἐγένεν ἀρχηγὸς τῆς ἀριστοκρατίας, ὁ Μάριος ἦτο ἀρχηγὸς τοῦ λαοῦ.

Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον οἱ Ἰταλικοὶ λαοὶ ἔκαμαν μεγάλην ἐπανάστασιν ἐναντίον τῆς Ρώμης, τὴν ὁποίαν ἔσωσε ὁ Σύλλας. Συγχρόνως εἰς τὴν Ἀσίαν ἔκαμε φοβερὰν ἐπανάστασιν ἐναντίον τῶν Ρωμαίων ὁ βασιλεὺς τοῦ Πόντου Μιθραδάτης. Καὶ ὁ Μάριος καὶ ὁ Σύλλας, ἐξήτουν τὴν τιμὴν νὰ διευθύνουν τὴν ἐκστρατείαν ἐναντίον τοῦ Μιθραδάτου. Ἡ σύγκλητος ἐξέλεξε τὸν Σύλλαν, ὁ ὁποῖος ἐξεδίωξε τὸν Μάριον. Ὁ ἄλλοτε πανίσχυρος στρατηγὸς ἔφυγεν εἰς τὴν Ἀφρικήν.

Μόλις δὲ ἀπεβιβάσθη μὲ ὀλίγους ἄλλους ἐκεῖ ὅπου ἦτο ἄλ-

λοτε ἡ Καρχηδών, ὁ διοικητὴς τῆς Αἰφρικῆς ἔστειλε νὰ τοῦ εἰπουν «Σοὶ ἀπαγορεύει ὁ διοικητὴς, ὁ Μάριος, νὰ μείνης εἰς τὴν Ἀφρικὴν». Ὁ Μάριος ἐστέναξε βαθειὰ καὶ ἀπήντησε. «Νὰ εἴπης εἰς τὸν διοικητὴν, ὅτι εἶδες τὸν Μάριον νὰ κάθεται φυγὰς εἰς τὰ ἔρειπια τῆς Καρχηδόνας». Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔφερεν ὡς παράδειγμα τὴν δυστυχίαν του καὶ τὴν δυστυχίαν τῆς μεγάλης ἐκείνης πόλεως.

Αἱ προγραφαί. — Κατὰ τὸν ἐμφύλιον ἐκεῖνον πόλεμον, ὅποιος ἀπὸ τοὺς δύο ἀντιπάλους ἐνίκα, ἔκαμνε μεγάλας σφαγὰς τῶν ἀντιθέτων εἰς Ρώμην. Τὰς φοβερωτέρας ἔκαμνε ὁ Σύλλας. Εἶχεν ἐπιτρέψει δοξασμένος ἀπὸ τὴν Ἀσίαν, ὅπου ἐνίκησε τὸν Μιθραδάτην. Ἡ Σύγκλητος τὸν ἀνεκύρηξε *δικτάτορα* ἐφ' ὅλης τῆς ζωῆς, δηλαδὴ τοῦ ἔδωκε δύναμιν Αὐτοκράτορος. Τότε ὁ Σύλλας κατήρτισεν ἓνα κατάλογον τῶν ἐχθρῶν του καὶ ἔδιδε τὸ δικαίωμα εἰς ὅποιονδήποτε ἤθελε νὰ τοῖς φονεύουν. Ἐπὶ ἕξι μῆνας οἱ στρατιῶται τοῦ Σύλλα ἐφόνεον καὶ ἐλαφυραγῶγουν. Αἱ φοβερὰὶ αὐταὶ καταδίκαι ὠνομάσθησαν *προγραφαί* (κατὰ τὸ 80 π.Χ.).

γ'. Ὁ Πομπήϊος καὶ ὁ Καῖσαρ.

Ἀπὸ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον δὲν ἔπαυσαν αἱ ἐπαναστάσεις εἰς τὴν Ρώμην, οὔτε καὶ οἱ πόλεμοι μετὰ τοὺς ἐχθρούς. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μαρίου καὶ τοῦ Σύλλα (79) ἄλλοι πάλιν ἀνεφάνησαν καὶ ἔγιναν κύριοι τῆς Ρώμης.

Πόλεμος τῶν δούλων καὶ τῶν πειρατῶν. — Ἀπὸ τοὺς πολέμους εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Ρωμαῖοι εἶχον ἀποκτήσει ἀπείρους δούλους. Διὰ νὰ διακρίνωνται ἦσαν ὅλοι σφραγισμένοι εἰς τὸ σῶμα μὲ καυτὸν σίδηρον (στιγματισμένοι). Ὁ βίος τῶν δούλων ἦτο ἀνυπόφορος. Ἐπὶ τέλους ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπαναστατήσουν. Ἀρχηγὸς των ἦτο εἰς δραστήριος δούλος, ὁ Θρόξ Σπάρτακος. Οἱ Ρωμαῖοι στρατηγοὶ Κράσσος καὶ Πομπήϊος τοὺς ἐνίκησαν. Ὁ δὲ Πομπήϊος ἔσωσε τὸ Κράτος

καὶ ἀπὸ τοὺς πειρατὰς, οἱ ὅποιοι εἶχον λάβει τόσην δύναμιν, ὥστε κατήρτιζον ὀλοκλήρους στόλους. Νικηφόρως ἐπίσης ὁ Πομπήϊος ἀπετελείωσε τὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ Μιθραδάτου. Ἀπέκτεψε λοιπὸν ἐνδοξον ὄνομα εἰς τὴν Ρώμην.

Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ (60 π.Χ.). Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἤρχισε νὰ γίνεται πολὺ δημοτικὸς εἰς τὴν Ρώμην ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ, ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους στρατηγούς. Ἀπὸ νέος ὁ Καῖσαρ εἶχε μεγάλην φιλοδοξίαν. Μίαν ἡμέραν διήρχετο ἀπὸ ἓν μικρὸν χωρίον. «Θὰ ἐπρωτίμων, εἶπεν εἰς τοὺς φίλους του, νὰ εἶμαι ὁ πρῶτος εἰς τὸ χωρίον αὐτὸ παρὰ ὁ δεύτερος εἰς τὴν Ρώμην». Ἄλλοτε πάλιν ἐκλαυσεν ἀναγινώσκων τὴν ἱστορίαν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. «Εἰς τὴν ἡλικίαν μου, εἶπεν, ἐκεῖνος εἶχε κατακτήσει τὸν κόσμον, καὶ ἐγὼ δὲν ἔκαμα τίποτε ἀκόμη».

Ἡ πρώτη τριανδρία.—Διὰ νὰ κατορθώσῃ εὐκολώτερον τὸν σκοπὸν του, συνεδυάσθη ὁ Καῖσαρ μὲ τοὺς δύο ἄλλους ἰσχυροὺς ἄνδρας τὸν *Πομπήϊον* καὶ τὸν *Κράσσον*. Ὁ σύνδεσμος αὐτὸς τῶν τριῶν ἀνδρῶν διὰ νὰ διοικοῦν τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος ὠνομάσθη εἰς τὴν ἱστορίαν *τριανδρία*.

Ἡ κατάκτησις τῆς Γαλατίας. Ὁ Καῖσαρ διὰ ν' ἀποκτήσῃ δόξαν καὶ χρήματα, ἐπῆγε νὰ κατακτήσῃ τὴν Γαλατίαν (τὴν σημερινὴν Γαλλίαν). Ἡ κατάκτησις τῆς χώρας ἐκείνης εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα κατορθώματα τῆς Ρώμης.

Οἱ Γαλάται ἦσαν ξανθοκόκκινοι, ὕψηλοι καὶ ἀτρόμητοι πολεμισταί. Ἐπολέμουν σχεδὸν γυμνοί, ἦσαν ὀπλισμένοι μὲ βαρὺ δόρυ καὶ μεγάλην σπάθην. Ἀπὸ τὴν ἰδίαν φυλὴν κατήγοντο οἱ Γαλάται, οἱ ὅποιοι εἶχον καταστρέψει τὴν Ρώμην, ἐπίσης καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι εἶχον ἐρημώσῃ τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Ἡ κατάκτησις τῆς Γαλατίας ὑπῆρξε πολὺ δύσκολος. Ὁ Καῖσαρ ἐχειρίσθη ὀκτὼ ἔτη διὰ νὰ κατακτήσῃ ὀλόκληρον τὴν χώραν (58-50). Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Γαλατίας ὁ Καῖσαρ ἐπανῆλθε δοξασμένος.

Οἱ θρίαμβοί του ἐκίνησαν τὴν ἀντιζηλίαν τοῦ Πομπηίου. Ἄλλ' ὁ Καῖσαρ εἰσέρχεται μὲ τὸν στρατὸν τοῦ εἰς τὴν Ῥώμην καὶ ὁ Πομπήϊος ἀναγκάζεται νὰ καταφύγῃ μὲ στρατὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Καῖσαρ τὸν καταδιώκει καὶ τὸν φθάνει εἰς τὰ Φάρσαλα τῆς Θεσσαλίας. Ἐκεῖ ἔγινε μεγάλη μάχη, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἐξησκημένοι στρατιῶται τοῦ Καίσαρος τρέπουν εἰς φυγὴν τὸν πολυάριθμὸν στρατὸν τοῦ Πομπηίου (48 π. Χ.). Καταδιωκόμενος δὲ οὗτος κατέφυγεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου εὗρε τὸν θάνατον.

Ὁ Καῖσαρ πρὶν ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ῥώμην, ἔκαμε πολλοὺς πολέμους, διὰ νὰ εἰρηνεύσῃ τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς. Μὲ τόσῃ ταχύτητι ἐτελείωσεν ὅλα, ὥστε εἰς ἓνα φίλον του ἔγραψε μόνον τὰς λέξεις «Ἦλθον, εἶδον, ἐνίκησα».

Ὁ φόνος τοῦ Καίσαρος.— Ὁ Καῖσαρ ἦτο κύριος τῆς Ῥώμης καὶ ὅλου τοῦ κόσμου. Ἦτο ἀληθὴς βασιλεὺς χωρὶς νὰ ἔχῃ τὸ ὄνομα. Ἀλλὰ δὲν ἦτο σκληρός, ὅπως ὁ Μάριος καὶ ὁ Σύλλας. Ἐκαμε πολλὰ καλὰ κατὰ τὴν διοίκησίν του. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀνοικοδόμησε τὴν Κόρινθον καὶ ἐτακτοποίησε τὸ ἡμερολόγιον (*Ἰουλιανὸν* ἡμερολόγιον). Ἐφερε παντοῦ τὴν δικαιοσύνην καὶ ἔδωσεν ἐργασίαν εἰς τὸν ὄχλον. Εἶχε δὲ καὶ πολλὰ ἄλλα μεγάλα σχέδια, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε νὰ τὰ ἐκτελέσῃ. Οἱ εὐγενεῖς τὸν ἐθεώρουν ὡς τύραννον. διὰ τοῦτο ἔγινε συνωμοσία καὶ ἐδόλοφονηθῇ εἰς τὴν Σύγκλητον (44 π. Χ.).

Τὸ ἔργον τοῦ Καίσαρος ἐπέζησε καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του. Διότι οἱ χρόνοι τῆς δημοκρατίας ἐτελείωναν πλέον. Ὁ Καῖσαρ ὑπῆρξεν ὡς εἷς Αὐτοκράτωρ. Ὁ κόσμος καὶ ἰδίως ἡ Ῥώμη ἤθελον νὰ ἔχουν ἓνα κύριον. Ὁ Καῖσαρ εἶχεν ἀποθάνει, ἀλλ' ὁ ἀνεπιός του Ὁκτάβιος ὁ ὁποῖος τὸν διεδέχθη, ἱδρυσεν τὴν Ῥωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

Η ΡΩΜΑ·Ι·ΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

(31 — 192 μ.Χ.)

α'.—Ὁ Ἀντώνιος καὶ ἡ Κλεοπάτρα.— Ἡ ἐγκατάστασις τῆς Αὐτοκρατορίας.

Ὁ Ἀντώνιος καὶ ὁ Ὀκτάβιος.— Ὁ λαὸς ἦτο ὑποχαρακτηρισμένος μὲ τὴν καλὴν διοίκησιν τοῦ Καίσαρος. Διὰ τοῦτο ὁ φόνος αὐτοῦ ἐρριψε τὴν Ῥώμην εἰς μεγάλην ταραχήν. Εἰς ἀπὸ τοὺς φίλους τοῦ Καίσαρος, ὁ ὕπατος Ἀντώνιος, ἠθέλησε νὰ ἐπωφεληθῇ τὴν περίστασιν. Τὴν ἡμέραν τῆς κηδείας ἐξήγειρε τὸν λαὸν τῆς Ῥώμης ἐναντίον τῶν δολοφόνων, οἱ ὅποιοι ἠναγκάσθησαν νὰ φύγουν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Ἀντώνιος ἠτοίμασε τὸν δρόμον εἰς τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Καίσαρος Ὀκτάβιον, ὁ ὁποῖος εἶχε μεγάλην φιλοδοξίαν καὶ ἤθελε νὰ γίνῃ αὐτὸς διάδοχος τοῦ Καίσαρος καὶ μόνος κύριος τῆς Ῥώμης.

Ἡ δευτέρα τριανδρία. Ἡ μάχη τῶν Φιλίπων.— Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τοὺς σκοποὺς του ὁ Ὀκτάβιος συνηνώθη μὲ τὸν Ἀντώνιον καὶ μὲ ἓνα ἰσχυρὸν, τὸν Λέπιδον. Οὕτως ἀπετελέσθη ἡ δευτέρα τριανδρία. Διὰ νὰ ἐμπνεύσουν τὸν φόβον, οἱ τρεῖς ἄνδρες ἔκαμαν νέας προγραφάς, ὅπως εἶχον κάμει ἄλλοτε ὁ Μάριος καὶ ὁ Σύλλας. Πολλοὶ ἐφονεύθησαν κατὰ τὰς προγραφάς ἐκεῖνας, μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ ὁ λαμπρὸς ῥήτωρ Κικέρων.

Ὁ Ἀντώνιος καὶ ὁ Ὀκτάβιος κατεδίωξαν τοὺς δολοφόνους τοῦ Καίσαρος, οἱ ὅποιοι εἶχον καταφύγει μὲ στρατὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τοὺς συνήντησαν εἰς τὴν πόλιν τῆς Μακεδονίας, ἥ ὁποία λέγεται *Φίλιπποι*, καὶ τοὺς κατετρόπωσαν (42 π. Χ.). Τότε οἱ νικηταὶ ἐμοιράσθησαν τὸν κόσμον. Ὁ Ὀκτάβιος ἐπῆρε τὴν Δύσιν, ὁ

Ἀντώνιος τὴν Ἀνατολήν, ὅπου ἔκαμε πρωτεύουσάν του τὴν Ἀλεξάνδρειαν.

Ἡ Κλεοπάτρα καὶ ὁ Ἀντώνιος. — Ἡ ὄραιο-
τάτη βασίλισσα τῆς Αἰγύπτου Κλεοπάτρα, ἀπάγονος τῶν Πτολε-
μαίων, προσεῖλκυσε τὸν Ἀντώνιον. Δὲν τὸν ἄφινε ποιέ, οὔτε τὴν
ἡμέραν, οὔτε τὴν νύκτα. Τὸν ἠκολούθει παντοῦ, εἰς τὰς διασκε-
δάσεις, εἰς τὸ κυνήγιον, ἀκόμη καὶ εἰς τὰ στρατιωτικὰ γυμνάσια.
Εἰς τόσον βαθμὸν ἐγοητεύθη ὁ Ἀντώνιος ἀπὸ τὸ πνεῦμα καὶ
τὴν χάριν τῆς Κλεοπάτρας, ὥστε τὴν ἀνεκήρυξε **βασίλισσαν τῶν**
βασιλέων. Ὁ Ἀντώνιος ὠνειρεύθη νὰ κάμῃ εἰς τὴν Ἀνατολήν ἐν
ἰσχυρὸν βασίλειον μὲ πρωτεύουσαν τὴν μεγάλην Ἑλληνικὴν πόλιν.

Τὸ τέλος τοῦ Βασιλείου τῶν Πτολεμαίων. —
Ἡ διαγωγή τοῦ Ἀντωνίου ἐπροκάλεσε σκάνδαλον εἰς τὴν ὑπε-
ρήφανον Ῥώμην. Ὁ Ὀκτάβιος τὸν κατηγόρησεν εἰς τὴν Σύγ-
κλητον, ὅτι ἀτιμάζει τὸ Ῥωμαϊκὸν ὄνομα. Ἀπεφασίσθη ἐκστρα-
τεία ἐναντίον τῆς γυναικὸς ἐκείνης, ἡ ὁποία ὠνειρεύετο νὰ γίνῃ
κυρία εἰς τὸ Καπιτώλιον». Ὁ Ἀντώνιος καὶ ἡ Κλεοπάτρα ἐπε-
ρίμεναν τὸν Ὀκτάβιον εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἡπείρου μὲ στόλον καὶ
στρατόν. Ὁ πολυάριθμος στόλος τῶν ἐνίκηθη εἰς τὸ ἀκρωτήριον
Ἀκτιον (31 π.Χ.).

Ἡ Κλεοπάτρα ἔφυγεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. ὁ δὲ Ἀντώνιος
ἔτρεξεν ὀπίσω τῆς. Ἀλλὰ τοὺς ἠκολούθησεν ὁ Ὀκτάβιος. Ὁ Ἀν-
τώνιος ἐγκατελείφθη ἀπὸ τὸν στρατόν του καὶ ἠτύοκτόνησεν.
Ἐπίσης καὶ ἡ Κλεοπάτρα, διὰ νὰ μὴ τὴν σύρουν αἰχμάλωτον εἰς
τὴν Ῥώμην. Ἡ τελευταία ἀπάγονος τῶν Πτολεμαίων εἶχεν ἐκ-
λείψει. Ὁ Ὀκτάβιος δὲν ἐπείραξε καθόλου τὸν λαόν, οὔτε τὴν
πόλιν. «Πρῶτον μὲν διότι τὴν ἔκτισεν ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ἔπειτα
διότι ἐθαύμασε τὸ κάλλος καὶ τὸ μέγεθος αὐτῆς» (Πλούταρχος),

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ Ῥωμαῖοι εὗρισκον εὐκαιρίαν
ὁλοὲν νὰ κατακτοῦν νέας χώρας εἰς τὴν Ἀσίαν. Μὲ τὴν κατά-
κτησιν τῆς Αἰγύπτου ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ βασίλεια συμπεριελήφθη-
σαν εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος.

β'. — *Ἡ ἐποχὴ τοῦ Αὐγούστου.*

Ὁ Αὐτοκράτωρ. — Ὁ Ὀκτάβιος ἔμεινε μόνος κύριος εἰς τὸ ἀπέραντον Κράτος (30 π. Χ.). Ἀπὸ τότε ἀρχίζει ἡ *ἐποχὴ τῆς Αὐτοκρατορίας*. Εἶναι οἱ χρόνοι, κατὰ τοὺς ὁποίους ὅλην τὴν ἐξουσίαν εἰς τὸ κράτος συγκεντρώνει εἰς μόνον ἄρχων. Ὁ Ὀκτάβιος δὲν ἔλαβε τὸν τίτλον *βασιλεὺς*, τὸν ὁποῖον δὲν ἠγάπα ὁ λαός. Εἶχε τὴν ὀνομασίαν *Αὔγουστος*, δηλαδὴ *Σεβαστός*. Ἐπειδὴ δὲ συνεκέντρωνεν ὅλην τὴν ἐξουσίαν, ἐλέγετο καὶ *Αὐτοκράτωρ*.

Ὁ Αὔγουστος ἄφησε νὰ ὑπάρχουν ὅλοι οἱ ἄρχοντες, ὅπως καὶ πρωύτερα. Ὑπῆρχον καὶ οἱ Ὑπατοὶ καὶ ἡ Σύγκλητος καὶ ὅλαι αἱ ἄλλαι ἀρχαί. Ἀλλ' ὁ Αὔγουστος εἶχεν ἰδιαίτερον συμβούλιον καὶ ἰδικούς του ὑπαλλήλους. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκυβέρνηα αὐτὸς διὰ τῶν ὑπαλλήλων τοῦ ὁλόκληρον τὸ κράτος.

Ἡ Ρωμαϊκὴ εἰρήνη. — Ἀπὸ τοὺς φοβεροὺς ἐμφυλίους πολέμους καὶ τὰς καταστροφὰς ὅλος ὁ κόσμος εἶχεν ἀποκάμει πλέον. Ὁ Αὔγουστιος ἐφρόντιζε ν' ἀπονέμεται μὲ ἀκρίβειαν ἡ δικαιοσύνη καὶ νὰ ὑπάρχῃ παντοῦ τάξις καὶ ἀσφάλεια.

Μὲ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς Αὐτοκρατορίας ἐκέρδισαν πολὺ αἱ ἐπαρχαί. Πρωύτερα οἱ διοικηταὶ τῶν ἐπαρχιῶν τὰς ἐλήστευον. Τώρα ὁ Αὔγουστος ὥρισε διοικητάς, οἱ ὁποῖοι εἶχον ὑποχρέωσιν νὰ τοῦ δίδουν λόγον, καὶ ἐπομένως δὲν εἶχον εὐκολίαν νὰ κλέπτουν καὶ νὰ ἀδικοῦν.

Εἰς ὅλον τὸν κόσμον ἐβασίλευε τότε εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια. Οἱ νικημένοι λαοὶ ἀνεγώρισαν τὸ μέγα αὐτὸ εὐεργέτημα τῆς Αὐτοκρατορίας. Οἱ ποιετὰ ἐπαλλον τὴν γαλήνην καὶ τὴν εὐτυχίαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ὁ Αἰὼν τοῦ Αὐγούστου. — Ἀλλ' ἐκεῖνο, ποὺ ἔδωκε μεγαλυτέραν ἀκόμη δόξαν εἰς τὸν Αὔγουστον, ἦτο ἡ προστασία τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Ὁ πλούσιος φίλος τοῦ Αὐγούστου *Μαικήνας*, προσείλκυσε πέριξ αὐτοῦ ποιητὰς καὶ συγγρα-

φεῖς. Διὰ τοῦτο ἡ ἐποχὴ ἐκείνη ὠνομάσθη **Χρυσοῦς αἰὼν τοῦ Αὐγούστου**.

Καὶ πρὸ τοῦ Αὐγούστου ἤκμασαν σπουδαῖοι Λατῖνοι συγγραφεῖς, ὅπως ὁ μέγας στρατηγὸς **Καῖσαρ**, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τοῦ Γαλατικοῦ πολέμου, καὶ ἰδίως ὁ ῥήτωρ **Κικέρων**. Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ Αὐγούστου ἐφάνησαν πολλοὶ ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς. Οἱ σπουδαιότεροι εἶναι ὁ ποιητὴς **Όράτιος**, καὶ ὁ ἱστορικὸς **Τίτος Δίβιος**.

Ὁ μέγας δὲ ποιητὴς τῶν Ρωμαίων εἶναι ὁ **Βιργίλιος**, ὁ ὁποῖος ἔγραψεν ἓν μεγαλοπρεπὲς ποίημα, εἰς τὸ ὁποῖον διηγεῖται τὴν καταγωγὴν τῆς Ῥώμης. Τὸ ποίημα τοῦ Βιργίλιου ὀνομάζεται **Αἰνείας**, ἀπὸ τὸν ἥρωα **Αἰνείαν**, ὁ ὁποῖος ἦλθεν ἀπὸ τὴν Τροίαν εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Τὰ σύνορα τῆς Αὐτοκρατορίας.— Ἀπέραντος ἦτο ἡ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία. Οἱ Αὐτοκράτορες ἐξηκολογύθησαν νὰ πολεμοῦν καὶ μετὰ τὸν Αὐγουστον. Ἔτι ἀμάρτησαν μόνον ὅταν ἔφθασαν ἔμπρὸς εἰς τὴν ἔρημον ἢ ἔμπρὸς εἰς μεγάλους ποταμούς. ἕως τὸν Ῥῆνον καὶ τὸν Δούναβιν, εἰς δὲ τὴν Ἀσίαν ἕως τὸν Εὐφράτην ποταμόν. Ὅλαι αἱ κατακτηθεῖσαι χῶραι ἀπετέλεσαν τὴν **Ῥωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν**.

Αἱ χῶραι αὗται ἦσαν ἡ **Δυτικὴ Εὐρώπη**, δηλαδὴ ὅλαι αἱ χῶραι, αἱ ὁποῖαι σήμερον ὀνομάζονται Ἀγγλία, Γαλλία, Ἰσπανία, Πορτογαλλία, Ἑλβετία καὶ μέρος τῆς Γερμανίας. Ἐπειτα πρὸς Ἀνατολὰς ὅλαι αἱ χῶραι τῆς **Ἑλληνικῆς Χερσονήσου** (πρὸς Ν. τοῦ Δουνάβεως), ὅλη ἡ Μικρὰ Ἀσία, ἕως τὸν Εὐφράτην. Προσέτι ὅλη ἡ Βόρειος Ἀφρικὴ ἕως τὴν Σαχάραν. Ἡ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία ἦτο τὸ μεγαλύτερον κράτος, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἴδαι ποτὲ ὁ κόσμος.

Οἱ Βάρβαροι.— Τὰ φυσικὰ σύνορα τῆς Αὐτοκρατορίας ἦσαν οἱ μεγάλοι ποταμοί, ὁ Ῥῆνος, ὁ Δούναβις καὶ ὁ Εὐφράτης. Ἐπειτα αἱ ἔρημοι τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς.

Πέραν, μακρύτερα ἀπὸ τὰ σύνορα τοῦ Κράτους, κατοικοῦν οἱ

Βάρβαροι λαοί. Ἡ εὐτυχία τοῦ Κράτους προσείλκυε τὴν ἀπληστίαν τῶν ἡβερβάρων αὐτῶν. Ἐκαμνον διαρκῶς ἐπιδρομάς, ἰδίως ἀπὸ τὸν Βορρᾶν οἱ Γερμανοί, διὰ νὰ λεηλατοῦν τὰς πλουσίας χώρας του. Διὰ νὰ συγκρατῇ λοιπὸν τοὺς Βαρβάρους, ὁ Αὐγούστος, εἶχε τοποθετήσῃ στρατοὺς εἰς ὅλα τὰ σύνορα.

Ἡ γέννησις τοῦ Χριστοῦ. — Κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Αὐγούστου ἐγεννήθη εἰς τὴν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας ἓν παιδίον, τὸ ὁποῖον ἐμελλε νὰ φέρῃ τὴν χαρὰν καὶ τὴν σωτηρίαν εἰς τὸν κόσμον. Ἦτο ὁ **Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός**. Ἡ Γέννησις τοῦ Χριστοῦ ἔφερε μεγάλην ἀλλαγὴν εἰς τὸν κόσμον. Ἀπὸ τότε δὲ ἀλλάσκειν εἰς τὴν ἱστορίαν χρονολογίαν καὶ μετροῦμεν τὰ ἔτη μετὰ Χριστόν (μ. Χ.)

Θὰ χρειασθοῦν ὅμως τρεῖς αἰῶνες ἀκόμη, ἕως ὅτου ἐπικρατήσῃ ἡ νέα θρησκεία. Ἡ ἀρχαία ἱστορία ἐξακολουθεῖ ἀκόμη. Μόνον ὅταν ἐθριάμβευσεν ἐντελῶς ὁ Χριστιανισμός, ἔγινε διαφορετικὸς ὁ κόσμος καὶ ἤρχισε νέα περίοδος.

β'. — Οἱ δύο πρώτοι αἰῶνες τῆς Αὐτοκρατορίας

Οἱ δώδεκα Καίσαρες. — Διάδοχος τοῦ Αὐγούστου ἦτο ὁ ἱκανὸς Αὐτοκράτωρ **Τιβέριος** (14-37 μ. Χ.). Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐδίδαξεν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ ἐσταυρώθη (33 μ. Χ.). Ἀπὸ τότε ἀρχίζει νὰ διαδίδεται ὁ Χριστιανισμός.

Οἱ πρώτοι Αὐτοκράτορες ὀνομάζονται **Καίσαρες** ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου στρατηγοῦ Καίσαρος. Εἶχον τὴν δύναμιν νὰ κάμνουν ὅ,τι ἤθελον, ὅλοι ὑπῆκουον εἰς αὐτοὺς. Μερικοὶ μετεχειρίσθησαν τὴν δύναμίν των διὰ νὰ κυβερνήσουν τιμῶς τὸ κράτος. Οἱ περισσότεροι ὅμως εἶχον μεγάλας κακίας. Ἦσαν φιλάργυροι καὶ σκληροί. Μερικοί, διὰ νὰ μὴ κοπιᾶζουν, ἄφινον τοὺς δούλους των νὰ διοικοῦν. Φαντασθῆτε σήμερον ἓνα ὑπουργόν, ὃ ὁποῖος θὰ ἐκυβέρνηα τὸν τόπον μὲ τὸν ὑπηρέτην του.

Ὁ Νέρων (κατὰ τὸ 60 μ. Χ.). — Ὁ πλέον γνωστὸς διὰ

τὴν σκληρότητά του Αὐτοκράτωρ ὑπῆρξεν ὁ **Νέρων**. Ἐνόμιζεν οὐκ ἦτο σπουδαῖος καλλιτέχνης καὶ παρίστανεν ὁ ἴδιος εἰς τὸ θέατρον διὰ νὰ χειροκροτῇται. Τὸν εἶδεν ὁ κόσμος νὰ ὀδηγῇ ἄρματα εἰς τὰς ἐορτάς, νὰ ἀπαγγέλλῃ στίχους εἰς τὸ θέατρον καὶ νὰ παίξῃ λύραν.

Μίαν ἡμέραν ἡ Ρώμη κατεστράφη ἀπὸ μεγάλην πυρκαϊάν, ἡ ὁποία διήρκεσεν ὀκτὼ ἡμέρας. Ἐπὶ τέλους κατήντησεν ἀνυπόφορος ὁ τρελλὸς ἐκεῖνος τύραννος, κατεδιώχθη ἀπὸ τοὺς στρατιώτας του καὶ ἠὺτοκτόνησεν ἀνακράζων : « Ποῖον καλλιτέχνην χάνει ὁ κόσμος ! »

Ὁ **Τίτος**. — Οἱ στρατιῶται ἀνεκέρουσαν πολλοὺς Αὐτοκράτορας συγχρόνως. Ἄλλ' ὑπερτερεῖ ὅλους ὁ **Βεσπασιανός**, ὁ ὁποῖος ἐκυβέρνησε μὲ αὐστηρότητα καὶ δικαιοσύνην. Ὁ δὲ υἱὸς τοῦ **Τίτος** ἔγινε περίφημος διὰ τὴν ἀγαθότητά του. Τὸν ὠνόμασαν **χαρὰν τοῦ ἀνθρώπινου γένους**. Ὅταν παρήρχετο καμμία ἡμέρα χωρὶς νὰ κάμῃ καλὴν πράξιν, ἔλεγεν « Ἐχασα τὴν ἡμέραν μου ».

Ἡ καταστροφή τῆς Ἱερουσαλήμ (70 μ. Χ.). — Μέγα γεγονός κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους εἶναι ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἰουδαίων καὶ ἡ καταστροφή τῆς Ἱερουσαλήμ. Ὁ Τίτος εἶχε σταλῆ ὡς στρατηγὸς διὰ νὰ καταστείλῃ τὴν ἐπανάστασιν αὐτὴν. Οἱ Ἰουδαῖοι ὑπερησπίσθησαν μὲ ἡρωϊσμόν τὴν ἁγίαν πόλιν αὐτῶν. Ἐπὶ τέλους ὁ Τίτος τὴν ἐκυρίευσεν. Ἡ πόλις κατεστράφη τελείως. Ὁ περίφημος ναὸς τοῦ Σολομῶντος ἐπυρπολύθη, καὶ ὁ Τίτος ἔφερεν εἰς τὴν Ρώμην πλουσιώτατα λάφυρα.

Ἀπὸ τότε οἱ Ἰουδαῖοι διεσκορπίσθησαν εἰς τὸν κόσμον χωρὶς νὰ ἠμποροῦν νὰ κάμουν ἓν κράτος. Ἐμείναν ὅμως πιστοὶ εἰς τὰς συνηθείας καὶ τὴν θρησκείαν των, καὶ περιμένουν πάντοτε τὸν **Μεσσίαν**, δηλαδὴ τὸν ἐλευθερωτὴν. Ἄλλ' ὁ Μεσσίας ἦτο ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει εἰς τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Αὐγούστου.

Οἱ καλοὶ Αὐτοκράτορες. Οἱ Ἀντωνῖνοι.—Μὲ τὸν Τίτον τελειώνουν οἱ δώδεκα Καίσαρες. Ἐπειτα τὸν Β' αἰῶνα μ. Χ. (96-192) ἀναβαίνουν εἰς τὸν θρόνον πέντε Αὐτοκράτορες, οἱ ὅποιοι λέγονται Ἀντωνῖνοι καὶ εἶνε ὑπέροχοι ἄνθρωποι καὶ κυβερνῆται. Ἡ ἐποχὴ αὕτη ὑπῆρξεν ἡ εὐτυχέστερα περίοδος τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας.

Ὁ Τραϊνὸς (κατὰ τὸ 100 μ. Χ.) ἦτο ἱκανὸς στρατηγὸς καὶ ἔκαμε νέας κατακτήσεις. Ἀλλ' ἰδίως ἔγινε περίφημος διὰ τὴν χρηστότητά του. Ἐξῆ βίον ἀπλοῦν καὶ δίκαιον : «Θὰ εἶμαι πρὸς τοὺς ἄλλους, ἔλεγεν, ὅπως, ἂν ἤμην ἀπλοῦς πολίτης, θὰ ἤθελον νὰ εἶναι πρὸς ἐμὲ οἱ Αὐτοκράτορες». Ἡ Σύγκλητος ηὔχετο εἰς κάθε Αὐτοκράτορα : «νὰ εἶναι εὐτυχέστερος ἀπὸ τὸν Αὔγουστον καὶ ἀγαθότερος ἀπὸ τὸν Τραϊνόν».

Ὁ δὲ Ἀδριανὸς (μετὰ τὸ 120 μ. Χ.) ὑπῆρξε πολὺ μορφωμένος ἄνθρωπος. Ἦτο δὲ καὶ ἀκούραστος περιηγητής. Ἐταξίδευσεν εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον. Εἰς πολλὰ μέρη ἵδρυσεν πόλεις καὶ μεγάλα μνημεῖα, μὲ μεγάλην δὲ χαράν, ὥς θὰ ἴδωμεν, ἔμενεν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας καὶ πρὸ παντὸς εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ὁ Μάρκος Αὐρήλιος.—Οἱ χρηστότεροι Αὐτοκράτορες ὑπῆρξαν ὁ Ἀντωνῖνος ὁ Εὐσεβὴς καὶ ὁ Μάρκος Αὐρήλιος ὁ ὅποιος ἐπωνομάσθη Φιλόσοφος. Διῆγε πάντοτε αὐστηρότατον βίον, ἔτρωγεν ὀλίγον, εἰργάζετο πολὺ καὶ ἐκοιμᾶτο πολὺ σκληρά. Δὲν εἶχε καμμίαν ἄλλην διασκέδασιν παρὰ νὰ γράφῃ τὰς σκέψεις του. Εἰς ἓν ὥραϊον βιβιβλίον, ποὺ ἔγραψε, μᾶς λέγει πολὺ εὐγενεῖς ἰδέας. Ἐλεγε : «Ποῖον εἶναι τὸ καθήκόν σου ; νὰ τιμᾷς τοὺς θεοὺς καὶ νὰ ἀγαπᾷς τοὺς ἀνθρώπους».

Ἡ ἐποχὴ τῶν Ἀντωνίνων ὑπῆρξε σπουδαιότητι δι' ὅλον τὸν κόσμον. Ἡ Αὐτοκρατορία εἶχε φθάσει τότε εἰς τὴν μεγαλυτέραν ἔκτασίν της. Τὰ ἐσωτερικὰ ἦσαν καλῶς διοργανωμένα, οἱ στρατοὶ ἰσχυροὶ καὶ ἐφύλασσον καλῶς τὰ σύνορα. Ὁ κόσμος ἦτο εὐτυχὴς κατὰ τὸν Β' αἰῶνα μετὰ Χριστόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄. Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΡΩΜΗ

ΔΙΑΔΟΣΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟΝ

α΄.—*Ἡ Ἑλλάς ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους.*

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κυριαρχίας τῶν Ρωμαίων οἱ Ἕλληνες καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα ἦσαν ἡσυχοί. Αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Ἀνατολῆς ἤκμαζον. Ἡ δὲ παλαιὰ Ἑλλάς ἀπετέλει τότε μίαν Ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν μὲ τὸ ὄνομα *Ἀχαΐα*. Οἱ Ρωμαῖοι διοικηταί, οἱ ὁποῖοι ἐστέλλοντο εἰς τὴν Ἀχαΐαν, ἐφέροντο καλῶς πρὸς τοὺς Ἕλληνας, διότι ἐτίμων τὴν σοφίαν καὶ τὴν παλαιὰν δόξαν των.

Ὁ Σύλλας εἰς τὰς Ἀθήνας (86 π. Χ.).—Ὅτε ἔγι-
νεν εἰς τὴν Ἀσίαν ἡ μεγάλη ἐπανάστασις τοῦ Μιθραδάτου τότε αἱ Ἀθηναῖοι ἔπαθον μεγάλην συμφοράν. Ὁ γενναῖος ἐκεῖνος βασιλεὺς τοῦ Πόντου εἶχε κατορθώσει νὰ συνενώσῃ ὅλους τοὺς Ἕλληνας καὶ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας ἐναντίον τῶν Ρωμαίων. Ἡ ἐπανάστασις ἦναψεν εἰς ὅλον τὸν κόσμον τῆς Ἀνατολῆς. Ὁγδοήκοντα χιλιάδες Ρωμαῖοι ἐσφάγησαν εἰς μίαν νύκτα.

Ἐναντίον τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου ἀντιπάλου εἶχε σταλῆ στρατηγὸς ὁ Σύλλας. Ὁ δὲ Μιθραδάτης εἶχε στείλει τοὺς στρατοὺς του εἰς τὴν Ἑλλάδα. Διὰ τοῦτο ὁ Σύλλας ἐπῆγε καὶ ἐπολιόρκησε τὰς Ἀθήνας. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀντεστάθησαν γενναίως. Ἐπὶ τέλους ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς ἐκυρίευσεν τὰς Ἀθήνας καὶ ἔκαμε τόσον μεγάλην σφαγὴν τῶν κατοίκων, ὥστε τὸ αἷμα ἔτρεξε, λέγουν, ἀπὸ τὴν ἀγορὰν ἕως τὰ προάστεια. Ὅλοι παρεκάλουν τὸν Σύλλαν νὰ λυπηθῇ τὴν ἑνδοξὸν πόλιν. Καὶ ὁ Σύλλας, ἀφοῦ ἔκαμε τὸ

ἐγκώμιον τῶν παλαιῶν Ἀθηνῶν, εἶπεν ὅτι συγχωρεῖ τοὺς ζῶν-
τας χάριν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι εἶχον ἀποθάνει» (Πλούταρχος).

Ἡ Ἑλλάς κατὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους.—
Ὅταν ἤρχισαν εἰς τὴν Ρώμην οἱ μεγάλοι ἐμφύλιοι πόλεμοι, ἡ
Ἑλλάς ὑπέστη πολλὰ παθήματα. Διότι καὶ οἱ Ἕλληνες ἐλάμβανον
μέρος ὑπὲρ τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους, ἔπειτα δὲ ὁ νικητὴς
τοὺς ἐξεδικεῖτο. Εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα ἐγίναν, ὥς γνωρίζο-
μεν, τρεῖς μεγάλαι μάχαι μεταξὺ τῶν Ρωμαίων στρατηγῶν : εἰς
τὰ **Φάρσαλα**, ὅπου ὁ Καῖσαρ ἐνίκησε τὸν Πομπηϊνόν (48 π.Χ.),
εἰς τοὺς **Φιλίππους**, ὅπου ἐνικήθησαν οἱ δολοφόνοι τοῦ
Καίσαρος (42 π. Χ.), καὶ τέλος εἰς τὸ **Ἀκτιον**, ὅπου ὁ Αὐγου-
στος ἐνίκησε τὸν Ἀντώνιον (31 π. Χ.). Μετὰ τὴν νίκην τοῦ
Αὐγουστού ὅλος ὁ κόσμος καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνατολὴ ἀπετέλεσαν
τὴν **Ρωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν**.

Ἡ Ἑλλάς ἐπὶ τῶν Αὐτοκρατόρων.—Κατὰ τὴν
ἐποχὴν τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ἡ Ἑλλάς προώδευσε καὶ
ἐτιμήθη πολὺ ἀπὸ τοὺς Αὐτοκράτορας. Εἰς πολλὰς Ἑλληνικὰς
πόλεις οἱ Αὐτοκράτορες εἶχον ἀφήσει τὴν ἐλευθερίαν των.

Καὶ αὐτὸς ὁ σκληρὸς Νέρων (54—68 μ.Χ.) ἀπὸ φιλοδοξίαν
ἐτίμησε τὴν Ἑλλάδα. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἕλληνες εἶχον φήμην ὅτι
ἦσαν καλύτεροι κριταὶ εἰς τὴν τέχνην, ἐπῆγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα,
διὰ νὰ ἀκούσουν «τὴν θεῖαν φωνὴν του». Ἐπῆγαιναν εἰς τοὺς
ἀγῶνας καὶ ἔψαλλεν. Ἐννοεῖται κανεὶς δὲν ἐτόλμα νὰ εἴπῃ τίποτε
καὶ ἔπαιρνε τὸ ἄθλον. Ἀφοῦ συνήθροισε 1800 στεφάνους, ἐπέ-
στρεψεν εἰς τὴν Ρώμην ὥς θριαμβεύων Ὀλυμπιονίκης.

Ὁ Ἀδριανὸς εἰς τὴν Ἑλλάδα.—Ἡ Ἑλλάς ἔλαβε
πολλὰς εὐεργεσίας ἀπὸ τοὺς καλοὺς Ρωμαίους αὐτοκράτορας.
Ἰδιαιτέραν ἰδίως ἀγάπην εἶχε διὰ τὰς Ἑλληνικὰς χώρας ὁ Ἀδρι-
ανός. Αὐτὸς ἵδρυσε τὴν **Ἀδριανούπολιν** εἰς τὴν Θράκην. Ἐπε-
σκέφθη προσέτι τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐπῆ-
γαιναν εἰς κάθε Ἑλληνικὸν τόπον, ὅπου ὑπῆρχε κἄτι τι νὰ θαυ-
μάσῃ. Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐπεσκέφθη τὸ περίφημον Μουσεῖον
Ἀδαμαντίου Ἑλλ. Ἱστορία διὰ τὴν Β' τοῦ Ἑλλ. ἔκδ.β' . 15/10/923 7

καὶ συνωμίλησε μὲ τοὺς Ἑλληνας φιλοσόφους. Εἰς πολλὰς Ἑλληνικὰς πόλεις ἔκαμνε καὶ ἐν μνημεῖον (κατὰ τὸ 130 μ. Χ.).

Μ' ἐνθουσιασμὸν ἰδίως διέμενεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐνεδύετο μὲ τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν ἔνδυμα καὶ ἔζη ὡς οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι. Ἔκαμεν εἰς τὰς Ἀθήνας ὠφέλιμα ἔργα (ὡς τὸ λεγόμενον ἀπὸ τὸ ὄνομά του *Ἀδριάνειον ὑδραγωγεῖον*), καὶ τὰς ἐστόλισε μὲ μεγαλοπρεπῇ οἰκοδομήματα. Ἔκτισε δὲ καὶ ὁλόκληρον νέαν πόλιν πλησίον εἰς τὴν παλαιάν. Μεταξὺ τῶν δύο ἀνήγειρε τὴν θριαμβευτικὴν ἀψίδα, ἣ ὁποία σώζεται καὶ σήμερον, μὲ τὴν ἐπιγραφὴν : «ἐδῶ εἶναι ἡ πόλις τοῦ Θεσέως» (ἡ παλαιά)· ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος : «ἐδῶ εἶνε ἡ πόλις τοῦ Ἀδριανοῦ»,

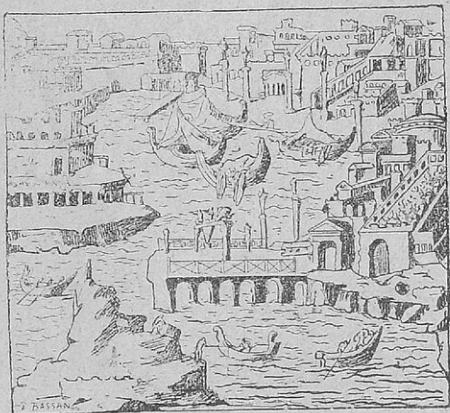
β'. — Οἱ Ρωμαῖοι τὸν καιρὸν τῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἡ διοίκησις. — Τὸν κόσμον ἐκυβέρνην πρωτύτερα ἡ Σύγκλητος. Ἀλλ' ὁ Αὐτοκράτωρ συνεκέντρωσεν ὅλην τὴν δύναμιν εἰς τὰς χεῖράς του. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι εἰς ἄνθρωπος δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κυβερνᾷ ὅλον τὸν κόσμον, σχεδὸν 100 ἑκατομμύρια ἀνθρώπους. Εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ βοηθούς. Ἐδιάλεγε λοιπὸν ἀφωσιωμένους ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν οἱ ὑπάλληλοι τοῦ Κράτους, ὅπως λέγομεν σήμερον. Τοὺς ἀνωτέρους ὑπαλλήλους τοὺς ἔστελλε νὰ διοικοῦν τὰς ἐπαρχίας. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ διοικηταί, οἱ ὁποῖοι ἐστελλόντο καὶ εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς.

Τὰ Ρωμαῖκά μνημεῖα. — Μεγάλην προσοχὴν ἔδιδον οἱ Αὐτοκράτορες νὰ κρατοῦν τὴν ἀσφάλειαν εἰς τὸ κράτος. Δὲν εἶχον μόνον τοὺς στρατοὺς των εἰς τὰ σύνορα, διὰ νὰ φυλάττουν. Κατεσκεύασαν μεγάλας ὁδοὺς καὶ γεγάλας γεφύρας διὰ νὰ διευκολύνουν τὴν συγκοινωνίαν.

Τοιαῦτα μεγάλα κτίρια ἔκτισαν οἱ Ρωμαῖοι εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Αὐτοκρατορίας, δηλαδὴ εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Πολλὰ ἐξ αὐτῶν σώζονται καὶ σήμερον, προξενοῦν τὸν θαυμασμὸν διὰ

τὸ μέγεθος καὶ τὴν στερεότητά των. Δὲν ὁμοιάζουν μὲ τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ μνημεῖα, τὰ ὁποῖα κινεοῦν τὸν θαυμασμὸν διὰ τὴν ὠραιότητά των.

Εἰκ. 22.—Λιμὴν τῆς Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς (φαίνονται τὰ οἰκοδομήματα, τὰ πλοῖα εἰς τὸν λιμένα, ἡ προκυμάλαι).

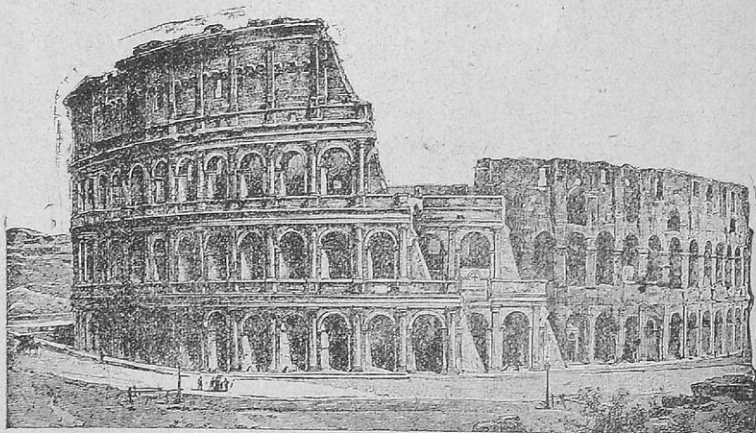
Ὁ βίος τῶν πλούσιων. — Οἱ πλούσιοι τῆς Ρώμης ἔξων ὅπως ὁ Λούκουλλος, μὲ διασκεδάσεις καὶ μὲ ἀφάνταστον πολυτέλειαν εἰς τὰ μεγαλοπρεπῆ παλάτιά των. Ἐμειναν ἀλησμόνητα τὰ μεγάλα συμπόσιά των, τὰ ὁποῖα διήρκουν νύκτας καὶ ἡμέρας.

Ἄλλ' ἔπρεπε νὰ διασκεδάξῃ καὶ ὁ ἄεργος λαός, ὁ ὁποῖος ἤρχετο ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου εἰς τὴν Ρώμην. Οἱ Αὐτοκράτορες ἐδίδον τὰ μέσα νὰ διασκεδάξῃ ὁ ὄχλος διὰ νὰ μένῃ ἡσυχός καὶ νὰ μὴ κάμνῃ ἐπαναστάσεις.

Τὰ θεάματα. — Ἡ σπουδαιότερα διασκέδασις ἦσαν τὰ δημόσια θεάματα. Αἱ ἐορταὶ καὶ αἱ πανηγύρεις αὐταὶ ἐστοίχιζον ἀνυπολόγιστα χρήματα. Δὲν ὁμοιάζον μὲ τοὺς ἀγῶνας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, οἱ ὁποῖοι εἶχον ὑψηλὸν σκοπὸν, νὰ γίνετα ὥραϊον τὸ σῶμα καὶ νὰ διεγείρεται μὲ τὴν αἰγίλλαν ἡ φιλοτιμία. Ἄλλ'

ἦσαν διασκεδάσεις μόνον χάριν ἀπλῆς εὐχαριστήσεως. Ἐγίνοντο πολὺ συχνά, διήρκουν δλόκληρον τὴν ἡμέραν καὶ ἤρχιζον πάλιν τὴν ἐπομένην. Μερικαὶ διήρκουν πολλὰς ἡμέρας κατὰ συνέχειαν. Ὁ Αὐτοκράτωρ παρευρίσκετο εἰς τὰς ἐορτάς καὶ ἐμοίραζεν εἰς τὸν λαὸν διάφορὰ δῶρα. Αἱ ἐορταὶ αὗται ἐγίνοντο εἰς τὸ **θέατρον**, εἰς τὸν **ἱππόδρομον** καὶ εἰς τὸ **ἀμφιθέατρον**.

Τὸ θέατρον καὶ ὁ ἱππόδρομος.— Εἰς τὰ **θέατρα** τῶν Ρωμαίων παριστάνοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κωμωδίαὶ καὶ παντομίμαι, διὰ νὰ γελᾷ ὁ ὄχλος. Ὑπῆρχε δὲ εἰς τὴν Ρώμην ἐν ἀπέραντον κίριον, ὁ μέγας **ἱππόδρομος** (ὁμοίαζε μὲ τὸ στάδιον τοῦ Ἀβέρωφ), ὁ ὁποῖος ἠδύνατο νὰ χωρέσῃ σχεδὸν 400,000 θεατὰς. Ἐκεῖ ἐγίνοντο **ἀρματηλασίαι**, δηλαδὴ ἔτρεχον τὰ ἄρματα ποῖον θὰ περάσῃ τὸ ἄλλο.

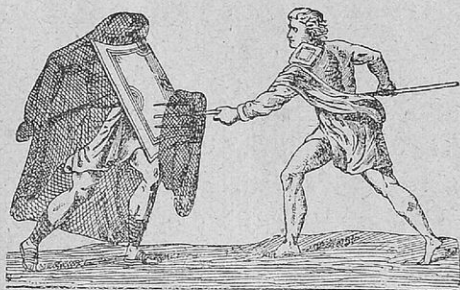

Εἰκ. 23.—Τὸ Κολοσσαῖον, τεράστιον ἀμφιθέατρον τῆς Ρώμης. Ἐδῶ ἐγίνοντο αἱ μάχαι τῶν μονομάχων καὶ ἐρρίπτοντο οἱ χριστιανοὶ εἰς τὰ ἄγρια θηρία.

Τὰ ἀμφιθέατρα. Αἱ μονομαχίαι.— Ὁ Ρωμαϊκὸς ὄχλος ἠὲ χαριστεῖτο ἀκόμη περισσότερον νὰ βλέπῃ ἀνθρώπους, οἱ

ὅποιοι ἐμάχοντο ἐναντίον ἀλλήλων μέχρι θανάτου. Οἱ αἵματη-
ροὶ αὐτοὶ ἀγῶνες ἐλέγοντο **μονομαχίαι**, διότι κατ' ἀρχὰς ἡγω-
νίζοντο εἰς πρὸς ἓνα. Ἀργότερα πολλοὶ πρὸς πολλούς.

Αἱ μονομαχίαι ἐγίνοντο εἰς ἓν εἶ-
δος ἵπποδρόμων, οἱ ὅποιοι ἦσαν
σχεδὸν στρογγυλοὶ καὶ ἐλέγοντο **ἀμ-
φιθέατρα**. Οἱ μο-
νομάχοι ἦσαν αἰχ-
μάλωτοι καὶ δοῦ-
λοι. Ἄλλοτε ἐγί-
νοντο **θηρσομα-
χίαι**, δηλαδή ἡ

Εἰκὼν 24.—Ἀγῶνες μονομάχων.

ναγκάζοντο ὥπλισμένοι ἄνθρωποι νὰ μάχωνται μὲ ἄγρια θηρία,
λέοντας, πάνθηρας, ἄρκτους, κροκοδείλους. Τὰ ἄγρια εἰεῖνα θεά-
ματα, τὰ ὅποια μᾶς κάμνουν σήμερον νὰ φρίττωμεν, ἦτο ἡ εὐχα-
ρίστησις τοῦ Ρωμαϊκοῦ λαοῦ.

γ'. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ Ἑλληνισμὸς εἰς τὴν Ῥώμην. — Οἱ Ρωμαῖοι δὲν
εἶχον τὰ φιλανθρωπικὰ αἰσθήματα τῶν Ἑλλήνων. Ἐν γένει ὁ
Ῥωμαϊκὸς κόσμος δὲν παρουσιάζει τὸ εὐχάριστον θέαμα τῆς ἀρ-
χαίας Ἑλλάδος. Εἰς τὸν σκληρὸν βίον τῶν Ρωμαίων ἔφερε κά-
ποιαν ἐξημέρωσιν ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμός.

Ἀπὸ τότε ποῦ κατέκτησαν οἱ Ῥωμαῖοι τὴν Ἑλλάδα (146
π. Χ.), ἤρχισαν νὰ στέλλουν ἀπὸ τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις εἰς τὴν
Ῥώμην κατὰ χιλιάδας ἀγάλματα, ζωγραφίας καὶ ἀγγεῖα. Ἦτο
ὑπερηφάνειά των νὰ στολίζουσιν μὲ τὰ Ἑλληνικὰ ἀριστουργήματα
τὰς οἰκίας των. Οἱ Ῥωμαῖοι ἀξιοματικοὶ ἔξω πολὺν καιρὸν εἰς
τὰς Ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς. Ἐπειτα ἐπῆγαν κατὰ χι-

λιάδας οἱ Ἕλληνες νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν Ῥώμην καὶ εὗρουν ἐργασίαν. Ἦνοιξαν σχολεῖα, ὅπου ἐδίδασκον τὴν γραμματικὴν καὶ τὴν φιλοσοφίαν.

Ἀπὸ τότε αἱ σκληραὶ συνήθειαι τῶν Ῥωμαίων ἤρχισαν νὰ ἐξημερώνωνται. Μερικοὶ Ῥωμαῖοι ἠγάπησαν τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα. Ἡἵχαριστοῦντο νὰ διαβάζουν τὰ ἀθάνατα ἔργα τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων. Ἐπροσπάθουν δὲ νὰ μιμοῦνται τοὺς Ἕλληνας, νὰ γίνωνται κομψότεροι εἰς τοὺς τρόπους καὶ νὰ ὁμιλοῦν Ἑλληνικά. Οἱ Ῥωμαῖοι, οἱ ὅποιοι πρῶτα ἦσαν χωρικοὶ καὶ στρατιῶται, ἤρχισαν νὰ ἐξευγενίζωνται. Εἰς ἀπὸ τοὺς ποιητὰς τῶν, ὁ Ὀράτιος, εἶπεν : *« Ἡ Ἑλλάς, τὴν ὅποίαν κατεκτήσαμεν, κατέκτησε τὸν ἄγριον νικητὴν καὶ ἔφερε τὰς τέχνας εἰς τὸ ἀγροῖκον Δάτιον.*

Αἱ Ἀθῆναι. — Ἡ φήμη τῶν Ἀθηνῶν, ὡς πόλεως τῆς σοφίας, εἶχεν ἐξαπλωθῇ εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἔλειτούργουν τότε μεγάλοι Φιλοσοφικαὶ σχολαί. Ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου συνηθροίζοντο νέοι, διὰ νὰ ἀκούσουν τοὺς Ἀθηναίους φιλοσόφους καὶ νὰ μαθάνουν τὴν παλαιὰν σοφίαν τῶν Ἑλλήνων. Οἱ πλούσιοι Ῥωμαῖοι ἔστελλον τὰ τέκνα τῶν νὰ σπουδάσουν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὁ Αὐτοκράτωρ Μάρκος Αὐρήλιος ἔλαβεν ὑπὸ τὴν προστασίαν του τὰς Φιλοσοφικὰς σχολὰς τῶν Ἀθηνῶν, ἔδιδε μάλιστα καὶ χρήματα πρὸς συντήρησίν τῶν.

Τὰ Λατινικὰ γράμματα. — Οἱ παλαιοὶ Ῥωμαῖοι δὲν εἶχον κλίσιν εἰς τὰ γράμματα οὔτε ἔγραφον βιβλία. Ἐπειτα ἤρχισαν νὰ μεταφράζουσιν Ἑλληνικὰ βιβλία, καὶ εἰς τὸ τέλος ἔγραφον καὶ εἰς τὴν γλῶσσάν των, τὴν Λατινικὴν. Πάντοτε ὅμως οἱ Λατῖνοι συγγραφεῖς ἦσαν ἅπλοῖ μαθηταὶ τῶν Ἑλλήνων. Μερικοὶ παρήγαγον ὥραϊα ἔργα (ὡς ὁ *Κικέρων*, ὁ *Βιργίλιος* καὶ ὁ *Οράτιος*).

Οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς. — Κατὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐποχὴν ἤκμασαν σπουδαῖοι Ἕλληνες συγγραφεῖς, εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν ὁ μέγας ἱστορικὸς *Πολύβιος*, ἀργότερα ὁ γεωγράφ-

φος **Στράβων** καὶ ὁ ἱστορικὸς **Διόδωρος**. Πολὺν δὲ καιρὸν ἔζησεν εἰς τὴν Ῥώμην ὁ **Πλούταρχος**, ὁ ὁποῖος ἔγραψε πολλὰ συγγράμματα. Τὸ σπουδαιότερον εἶναι οἱ **Παράλληλοι βιοί**, εἰς τοὺς ὁποίους διηγεῖται τὸν βίον τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαιότητος, καὶ Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων.

Ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφία.—Οἱ Ῥωμαῖοι κατέκτησαν τὸν κόσμον, καὶ ἔφεραν τὴν εἰρήνην εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ περίοδος αὕτῃ τῆς εἰρήνης συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ διαδίδεται ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμός. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν εἶχε διαδοθῇ ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Τώρα διαδίδεται καὶ εἰς τὴν Δύσιν.

Μέγαν ἰδίως θαυμασμὸν εἶχον οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν. Πολλοὶ ἐπροσπάθουν νὰ μιμοῦνται τοὺς **Στωϊκοὺς** φιλοσόφους, οἱ ὁποῖοι ἐδίδασκον, ὅτι τὸ **ὑψηλότερον ἀγαθὸν εἶναι ἡ ἀρετὴ**. Πολὺ δὲ ἀγαπητὸς ἦτο ὁ φιλόσοφος **Ἐπίκτητος**, ὁ ὁποῖος ἔλεγεν : « **Ὁ θεὸς διέταξε νὰ μὴ ἐπιθυμῇς τὰ ἀγαθὰ τοῦ πλησίον σου, ν' ἀγαπᾷς τοὺς ἀνθρώπους, νὰ εἶσαι δίκαιος καὶ πιστός** ». Οἱ καλοὶ Αὐτοκράτορες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ εὐγενέστερος εἶναι ὁ Μάρκος Αὐρηλῖος, ἠκολούθουν τὰ διδάγματα τῶν Στωϊκῶν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχε κατακτῆσαι καὶ τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν, τότε ἔλαμψεν εἰς τὸν κόσμον ἡ νέα θρησκεία τοῦ Χριστοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

α'. — Ὁ Χριστιανισμός.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστός. — Ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον ἐπερίμεναν οἱ Ἰουδαῖοι ὡς τὸν *Μεσσίαν*, δηλαδή ἐλευθερωτὴν, ἐγεννήθη εἰς μίαν μικρὰν πόλιν τῆς Παλαιστίνης, εἰς τὴν Βηθλεέμ, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου. Ὀνομάζεται *Ἰησοῦς*, τὸ ὁποῖον σημαίνει Σωτὴρ. Οἱ Ἕλληνες τὸν ὠνόμασαν *Χριστόν*, δηλαδή βασιλέα χρισμένον μὲ τὸ ἱερὸν ἔλαιον.

Ὅταν ἔφθασεν εἰς ἡλικίαν ἄνδρος ὁ Ἰησοῦς, ἤρχισε νὰ λέγῃ ὅτι εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ἦρχετο εἰς τὸν κόσμον, διὰ νὰ σώσῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Οἱ Ἰουδαῖοι ὅμως δὲν ἀνεγνώρισαν ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ Μεσσίας, τὸν ὁποῖον ἐπερίμεναν. Οἱ ἱερεῖς τῶν συνέλαβον τὸν Ἰησοῦν καὶ τὸν κατεδίκασαν εἰς θάνατον. Ὁ Ῥωμαῖος διοικητὴς τῆς Ἰουδαίας Πιλάτος ἠθέλησε νὰ σώσῃ τὸν δίκαιον ἐκεῖνον. Ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσε καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐσταύρωσαν τὸν Χριστόν. Ἡ θρησκεία, τὴν ὁποίαν ἱδρυσεν ὁ Χριστός, εἶναι ἡ θρησκεία μας.

Ἡ εἰδωλολατρεία. — Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι ἐπίστευον εἰς πολλοὺς θεοὺς καὶ ἐνόμιζον, ὅτι οἱ θεοὶ εἶχον μορφήν ἄνδρος ἢ γυναικὸς. Διὰ νὰ παραστήσουν τοὺς θεοὺς τῶν ἑκαμναν εἰδῶλα, δηλαδή ὁμοιώματα. Διὰ τοῦτο ἡ θρησκεία τῶν ἀρχαίων λέγεται *εἰδωλολατρεία*, λατρεία τῶν εἰδώλων. Διὰ νὰ τοὺς εὐχαριστήσουν, τοὺς προσέφερον θυσίας ζώων. Ἀλλὰ δὲν ἐνόμιζον ὅτι, διὰ νὰ ἀρέσκῃ κανεὶς εἰς τοὺς θεοὺς, ἦτο ἀνάγκη νὰ εἶναι καλὸς καὶ φιλεύσπλαγχνος.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ. — Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς

ἐδίδασκεν ὅτι εἰς Θεὸς μόνον ὑπάρχει, «ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Ἐδίδασκε προσέτι, ὅτι τὸ πρῶτον καθήκον τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεόν, ἔπειτα πρὸς τὸν πλησίον. Ὅτι ἡ ταπείνωσις, ἡ πτωχεία, ἡ δικαιοσύνη θὰ ἀνταμειφθῶν. Ἐνώπιον δὲ τοῦ Θεοῦ εἶναι ὅλοι ἴσοι, δὲν ὑπάρχει οὔτε πλούσιος οὔτε πτωχός, οὔτε ἐλεύθερος οὔτε δοῦλος, οὔτε Ἕλλην οὔτε Ἰουδαῖος. Ὑπάρχουν μόνον ἄνθρωποι ἀγαθοί, εἰς τοὺς ὁποίους εἶναι προωρισμένη θέσις εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ περιέχεται εἰς τὸ ἱερὸν βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἔγραψαν οἱ μαθηταὶ του καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ **Εὐαγγέλιον**, δηλαδή ἡ καλὴ ἀγγελία διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου.

Οἱ Ἀπόστολοι.—Ὁ Χριστὸς εἶπεν εἰς τοὺς μαθητάς του. «Ὑπάγετε καὶ διδάξατε ὅλα τὰ ἔθνη». Οἱ δώδεκα μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ ἔγιναν οἱ **Ἀπόστολοι** δηλαδή οἱ ἀπεσταλμένοι διὰ νὰ διαδώσουν εἰς τὸν κόσμον τὴν καλὴν ἀγγελίαν. Μὲ ἀπίστυτον ταχύτητα διεδόθη τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὸν κόσμον.

Οἱ μεγαλύτεροι Ἀπόστολοι, οἱ **κορυφαῖοι**, εἶναι ὁ Ἅγιος Πέτρος καὶ ὁ Ἅγιος Παῦλος. Ὁ Ἅγιος Πέτρος εἶχε γνωρίσει τὸν Χριστὸν καὶ τὸν εἶχεν ἶδει ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ. Ὁ Ἅγιος Παῦλος ἐκήρυξεν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἐπῆγε καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὴν Κόρινθον, εἰς τὴν Ῥώμην. Μὲ ἱερὸν ἐνθουσιασμόν ἐδίδασκεν, ἔγραφεν ἐπιστολάς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, προσεῖλκε πιστούς.

Οἱ Ἕλληνες καὶ ἡ νέα θρησκεία.—Ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν, ὠνομάθησαν **Χριστιανοί**. Οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ ἦσαν Ἕλληνες καὶ Ἰουδαῖοι. Οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι εἶχον διδάξει εἰς τὸν κόσμον, ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ζῇ συμφῶνως μὲ τὰ ἠθικὰ παραγγέλματα. Ὁ Σωκράτης, ἔπειτα οἱ στωικοὶ φιλόσοφοι εἶχον διαδώσει τὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν. Γνωρίζομεν δὲ πόσον ἤρρεσεν αὕτη εἰς τὴν Ῥώμην. Μὲ τὰ ὑψηλὰ διδάγματα τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, οἱ ἄνθρωποι ἦσαν προητοιμασμένοι νὰ δεχθῶν τὴν νέαν θρησκείαν.

Ἡ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ.—Υπῆρχον τότε εἰς τὸν κόσμον ἄνθρωποι πτωχοὶ καὶ δυστυχεῖς, ἀπειράριθμοι δοῦλοι, τοὺς ὁποίους ἐβασάνιζον οἱ κύριοί των. Οἱ δυστυχεῖς οὗτοι ἐδέχθησαν μὲ χαρὰν τὴν νέαν θρησκείαν, ἥ ὁποία τοὺς ἐδίδασκεν, ὅτι ὅλοι ἦσαν ἴσοι, καὶ τοὺς ὑπέσχετο τὸν οὐρανόν, ἀρκεῖ νὰ ἦσαν ἀγαθοί.

Πολὺ ταχέως λοιπὸν εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Αὐτοκρατορίας ἐγίναν Χριστιανοί, κατ' ἀρχὰς ὀλίγοι καὶ σχεδὸν ὅλοι οἱ πτωχοὶ ἄνθρωποι. Ἀργότερα προσῆλθον εἰς τὸν Χριστὸν καὶ οἱ πλούσιοι ἄνθρωποι μὲ μεγάλην θέσιν εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ εἰς τὸ Κράτος.

Ἡ Ἐκκλησία.—Κατ' ἀρχὰς οἱ Χριστιανοὶ ἐκράτουν μυστικὴν τὴν θρησκείαν των καὶ ἐλάτρευον τὸν Χριστὸν εἰς κρυφὰ μέρη. Συνήθως κατεσκεύαζον κρύπτας, ὑπόγεια κάτω ἀπὸ τὴν γῆν, ὅπου ἔθαπτον τοὺς νεκροὺς των. Τὰ μεγάλα αὐτὰ ὑπόγεια νεκροταφεῖα λέγονται **κατακάμβαι**. Αἱ σπουδαιότεραι εἶναι τῆς Ῥώμης, ὅπου ἦσαν πολλοὶ Χριστιανοί. Ἀργότερα εἰς τὰς πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας οἱ Χριστιανοὶ ἦσαν πολλοί, συνήρχοντο ὅλοι μαζί, διὰ ν' ἀναγινώσκουν τὸ Εὐαγγέλιον, νὰ ψάλλουν ὕμνους πρὸς τὸν Θεὸν καὶ νὰ λαμβάνουν τὴν θεῖαν κοινωνίαν. Ἡ συνάθροισις λέγεται **ἐκκλησία**, ὅπως ἔλεγον καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες (ἐκκλησία τοῦ δήμου).

Οἱ διωγμοί.—Οἱ Αὐτοκράτορες καὶ οἱ διοικηταὶ τῶν ἐπαρχιῶν εἶχον διατηρήσει τὴν θρησκείαν τῶν εἰδώλων. Ἐλαβον αὐστηρὰ μέτρα ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν, οἱ ὅποιοι δὲν ἐπίστευον εἰς τοὺς θεοὺς τοῦ Κράτους. Ἐπὶ τέλους ἤρχισαν νὰ τοὺς καταδιώκουν μὲ σκληρότητα. Μερικοὶ Αὐτοκράτορες ἔκαμαν μεγάλας καταδιώξεις τῶν Χριστιανῶν, οἱ ὅποιοι ὀνομάζονται **διωγμοί**.

Πολλοὶ ἦσαν οἱ μεγάλοι διωγμοὶ τῶν Χριστιανῶν. Ὁ πρῶτος εἶναι τοῦ **Νέρωνος**, ὁ ὁποῖος κατηγορήσε τοὺς Χριστιανούς ὅτι ἐπυρπόλησαν τὴν Ῥώμην (64 μ. Χ.). Ὁ τελευταῖος ἐγένετο τῷ 303 μ. Χ. ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ.

Οἱ μάρτυρες.—Οἱ Ῥωμαῖοι ἐθανάτωνον τοὺς Χριστιανούς με τρομερὰ βασανιστήρια. Ἄλλους ἔκαιον ζωντανούς, ἄλλους ἐσταύρωνον. Συνήθως τοὺς ἐθανάτωνον εἰς τὰ ἀμφιθέατρα. Ἐμπρὸς εἰς τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ καὶ εἰς τοὺς ἄρχοντας, οἱ ὁποῖοι ἔλαμπον ἀπὸ τὰ πλούτη, ἐρρίπτοντο οἱ Χριστιανοί, διὰ νὰ τοὺς κατασπαράξουν τὰ ἄγρια θηρία. Οἱ Χριστιανοὶ γονάτισμένοι ἐπερίμεναν με θάρρος καὶ με πίστιν τὸν θάνατον.

Οἱ Χριστιανοὶ ὁμως ὑπέφερον με χαρὰν τὰ βασανιστήρια. Διότι τοὺς ἐδίδετο εὐκαιρία νὰ δείξουν εἰς ὅλον τὸν κόσμον νὰ **μαρτυρήσουν** τὴν πίστιν των. Καὶ διὰ τοῦτο λέγονται **μάρτυρες** καὶ τὰ βασανιστήριά των **μαρτύρια**. Ἀναρίθμητοι ὑπῆρξαν οἱ Χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι ἐμαρτύρησαν εἰς ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν. Ἡ Ἐκκλησία διετήρησε μέγαν σεβασμὸν πρὸς τοὺς μάρτυρας. Διότι με **τὸ αἷμά των ἐστερέωσαν τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ**. Ὁ βίος των καὶ τὰ μαρτύριά των περιγράφονται εἰς διηγήσεις, αἱ ὁποῖαι ὀνομάζονται **Βίοι Ἀγίων ἢ μαρτύρων**.

β'.—Ἡ καταστροφή τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους.

Ἡ πρόοδος τοῦ Χριστιανισμοῦ ἦτο σωτηρία διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἀλλὰ μέγα κακὸν διὰ τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος, ὃ Χριστιανισμὸς ἔσεισεν ἀπὸ τὰ θεμέλια τὸ Κράτος τῶν εἰδωλολατρῶν. Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐπίσης ἐποχὴν ἐπληθύνοντο καὶ οἱ ἐξωτερικοὶ ἔθροί, οἱ **Βάρβαροι**. Ἐπειτα, ἐκτὸς τούτων, κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα μ. Χ. βασιλεύει εἰς ὅλον τὸ Κράτος φοβερὰ ἀναρχία. Οἱ Αὐτοκράτορες, οἱ ὁποῖοι διεδέχθησαν τοὺς Ἀντωνίνους, δὲν εἶναι ἄξιοι νὰ τὸ συβερνήσουν. Αὐταὶ ἦσαν αἱ αἰτίαι, αἱ ὁποῖαι ἔφερον τὴν καταστροφὴν τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἡ Αὐτοκρατορία τὸν Γ' μ. Χ. αἰῶνα.—Οἱ Αὐτοκράτορες κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν δὲν ἦσαν ἐλεύθεροι νὰ κυβερνοῦν οἱ ἴδιοι. Οἱ στρατιῶται εἶχον γίνει οἱ κύριοι. Ὅταν εἰς Αὐτοκράτωρ δὲν τοὺς ἐδίδεν ἄρκετὰ χρήματα ἢ δὲν ὑπήκουον εἰς αὐτόν, ἢ τὸν ἐσφαζον καὶ ἐξέλεγον ἄλλον.

Κατὰ τὸν χρόνον ἐκείνον ὑπῆρχον πολλοὶ Ῥωμαῖκοι στρατοὶ εἰς διάφορα μέρη. Ἄλλος εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἄλλος εἰς τὸν Ῥήνον, ἄλλος εἰς τὴν Ἀνατολήν. Κάθε στρατὸς ἀνεκῆρυττεν ἰδικόν του Αὐτοκράτορα, ἔπειτα ἔκαμνε πόλεμον ἐναντίον τοῦ ἄλλου. Εἰς μίαν περίστασιν τόσον μεγάλη σύγχυσις ἐγένετο, ὥστε ὑπῆρξαν συγχρόνως εἴκοσιν Αὐτοκράτορες. Συγχρόνως δὲν ἔπαυαν οἱ πόλεμοι μὲ τοὺς Βαρβάρους. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀπὸ δύο μέρη ἦτο ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος, ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἀπὸ τὸν Βορρᾶν. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν εἶχον ἰδρύσει μέγα κράτος οἱ Πέρσαι. Ἀπὸ τὸν Βορρᾶν ἤρχισαν νὰ καταβαίνουν οἱ Γερμανοί.

Οἱ γενναῖοι Αὐτοκράτορες.—Ἐν τούτοις ἐράνησαν μερικοὶ καλοὶ Αὐτοκράτορες. Τοιοῦτος ὑπῆρξε ὁ **Σεπτίμιος Σεβήρος** (κατὰ τὸ 200 μ. Χ.) τοῦ ὁποῖου ἡ τελευταία λέξις ὑπῆρξε «*Laboremus*», νὰ ἐργαζώμεθα. Ἐπίσης ὁ **Ἀλέξανδρος Σεβήρος** ὁ ὁποῖος εἰς τὴν εἰσοδὸν τοῦ παλατίου τοῦ ἔγραψε τὰ ἑξῆς: «*Κάμνε εἰς τοὺς ἄλλους, ὅτι θὰ ἤθελες νὰ κάμνουν εἰς σὲ τὸν ἴδιον*».

Ὁ φόβος ἀπὸ τοὺς Πέρσας καὶ τοὺς Γερμανοὺς ἠνάγκασε τοὺς στρατιώτας, κατὰ τὰ τέλη τοῦ Γ' αἰῶνος μ. Χ. νὰ ἐκλέξουν ἱκανοὺς Αὐτοκράτορας. Ἦσαν δὲ οὗτοι, ὅπως καὶ οἱ στρατιῶται, χωρικοὶ ἀπλοῖοι καὶ ἀνδρεῖοι. Ἐδίωξαν τοὺς βαρβάρους ἀπὸ τὰ σύνορα καὶ ἔφεραν τὴν τάξιν εἰς τὸ Κράτος. Οἱ Αὐτοκράτορες οὗτοι ἔζων μὲ τὴν σκληραγωγίαν τῶν στρατιωτῶν. Εἰς ἑξ αὐτῶν, ὁ **Πρόβος** (κατὰ τὸ 275 μ. Χ.), ἔτρωγε καθήμενος εἰς τὸ χῶμα καὶ ἡ τροφή του ἦταν τὰ λάχανα. Ἦθελε νὰ διδάξῃ εἰς τοὺς στρατιώτας του τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὴν ἐργασίαν. Οἱ Αὐτοκράτορες οὗτοι ἐπέρασαν τὴν ζωὴν των νὰ τρέχουν εἰς ὅλα τὰ σύνορα. Ἐτρεχον ἀπὸ τὴν Ἀσίαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἔπειτα εἰς τὸν Δούναβιν, ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὸν Ῥήνον.

Ὁ Διοκλητιανός.—Ἡ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία κατὰ τὸ 300 μ. Χ. ἀποτελεῖ ἓνα ἀπέραντον κόσμον, ὁ ὁποῖος ἦτο δύσκολον νὰ προφυλαχθῇ καὶ νὰ διοικηθῇ. Π δυσκολία αὕτη τότε ἦτο πολὺ μεγαλυτέρα ἀπὸ ὅ,τι θὰ ἦτο σήμερον. Διότι δὲν ὑπῆρ-

χον τὰ ταχέα μέσα τῆς συγκοινωνίας (τὰ ἀτμόπλοια, οἱ σιδηρόδρομοι).

Διὰ τοῦτο ὁ Διοκλητιανὸς (284.305) ἀπεφάσισε νὰ λάβῃ καὶ ἄλλους συνεργάτας. Ἀπὸ τότε ἐπεκράτησε νὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι Αὐτοκράτορες. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δὲν θὰ ἐγίνοντο ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ θὰ ἐφυλάσσετο τὸ ἀπέραντον κράτος.

Καὶ ὅμως ταχέως πάλιν ἤρχισαν πολλοὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι. Εἰς τὸ τέλος ἔμεινε μόνος Αὐτοκράτωρ ὁ **Μέγας Κωνσταντῖνος**, ὁ ὁποῖος ἔκτισε μίαν νέαν πρωτεύουσαν εἰς τὴν Ἀνατολὴν, εἰς τὸν Βόσπορον, τὴν **Κωνσταντινούπολιν**. Ἀργότερα ὅμως ἔγιναν πάλιν δύο Αὐτοκράτορες, ὁ εἷς εἶχε πρωτεύουσάν του τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ ἄλλος τὴν Ῥώμην, ὁ εἷς ἐκυβέρνηε τὴν Ἀνατολήν, ὁ ἄλλος τὴν Δύσιν. Τὸ **Ἀνατολικὸν κράτος** διήρκεσε πάρα πολὺν χρόνον (περισσότερον ἀπὸ 1100 ἔτη). Ἀλλὰ τὸ **Δυτικὸν Ῥωμαϊκὸν κράτος** κατεστράφη ταχέως ἀπὸ τοὺς Βαρβάρους.

Οἱ Γερμανοί.— Οἱ σπουδαιότεροι Βάρβαροι ἦσαν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι κατόικουν εἰς τὸν Βορρᾶν, εἰς τὰς χώρας, ὅπου εἶναι ἡ σημερινὴ Γερμανία. Οἱ Γερμανοὶ ἀπετελοῦντο ἀπὸ πολλοὺς λαούς, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο **Γότθοι, Φράγκοι** κ.λ. Ἦσαν πολὺ γενναῖοι καὶ ἀτρόμητοι πολεμισταί. Ὁ τόπος τῶν ὅμως ἦτο πολὺ πτωχός, καὶ διὰ τοῦτο ἐπήγαιναν κατὰ μεγάλα στίφη νὰ ζητήσουν πλουσιωτέρας χώρας πρὸς Νότον. Ἦρχισαν λοιπὸν νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος, καὶ δὲν ἤρχοντο μόνον οἱ πολεμισταί, ἀλλὰ ἔφερνον μαζὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά καὶ τὰ ζῶα των, ἐνόμιζες ὅτι ὅλος ὁ λαὸς εὗρισκετο εἰς κίνησιν. Ἡ διάβασις τῶν Γερμανῶν εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν Κράτος ὀνομάζεται εἰς τὴν ἱστορίαν **Ἐπιδρομὴ τῶν Βαρβάρων**.

Οἱ Οὐννοι καὶ ἡ μεγάλη Ἐπιδρομὴ (375 μ. Χ.).— Κατὰ τὸ τέλος τοῦ Δ' αἰῶνος ἀρχίζουν ὅλοι οἱ Βάρβαροι νὰ τίθενται εἰς κίνησιν. Ἡ αἰτία ἦτο εἰς φοβερὸς βάρος λαός: οἱ **Οὐννοι**, οἱ ὁποῖοι ἦλθον εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀσίας. Οἱ Οὐννοι ἦσαν φρικτὰ ὄντα καὶ ἄγριοι πο-

λεμισταί, ἔξων διαρκῶς ἐπάνω εἰς τὸ ἄλογόν των καὶ ἔτρωγον ὠμὸν κρέας. Ἐπεσαν μὲ ὀρμὴν ἐπάνω εἰς τοὺς Γερμανοὺς, οἱ ὅποιοι, διὰ νὰ σωθοῦν, κατέφυγον εἰς τὰς χώρας τοῦ Ῥωϊμακοῦ Κράτους. Ἀπὸ τότε ἤρχισεν ἡ μεγάλη *Ἐπιδρομὴ τῶν Βαρβάρων*.

Οἱ Γερμανοὶ Βάρβαροι εἰσποροῦν ἀπὸ ὅλα τὰ σύνορα. Ἐπὶ ἓνα ὀλόκληρον αἰῶνα (ἀπὸ τὸ 375 ἕως τὸ 476 μ.Χ.) διαρκῶς εἰσέρχονται εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν Κράτος καὶ ἐγκαθίστανται εἰς τὰς χώρας του. Ἀπὸ τὴν ἐγκατάστασιν αὐτὴν τῶν Βαρβάρων εἰς τὰς διαφόρους χώρας προῆλθον τὰ σημερινὰ μεγάλα κράτη τῆς Εὐρώπης (ἡ *Γαλλία*, ἡ *Γερμανία*, ἡ *Ἰταλία κ.λ.π.*)

Ἡ καταστροφὴ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Κράτους. — Τὸ Κράτος τῆς Δύσεως καὶ ἡ Ῥώμη καταπίπτουν διαρκῶς. Τὰ χωράφια μένουں ἀκαλλιέργητα, πολεμισταὶ δὲν ὑπάρχουν διὰ νὰ ὑπερασπισθοῦν τὸν τόπον. Οἱ Αὐτοκράτορες δὲν ἔχουν πλέον καμμίαν δύναμιν. Οἱ Βάρβαροι καίουν, καταστρέφουν τὰς χώρας, φονεύουν τοὺς ἀνθρώπους. Ἐπὶ τέλους εἰς ἀπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Βαρβάρων, ὁ Ὀδόακρος, κατεβίβασεν ἀπὸ τὸν θρόνον τὸν τελευταῖον Αὐτοκράτορα τῆς Ρώμης (476 μ.Χ.).

Δὲν ὑπάρχει πλέον Ῥωμαϊκὸν κράτος εἰς τὴν Δύσιν. Ὑπάρχει μόνον εἰς Αὐτοκράτωρ, ἐκεῖνος, ὁ ὅποῖος ἐδρεύει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸ Ἀνατολικὸν Κράτος διήρκεσε πολλοὺς αἰῶνας. Μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἔγινεν *Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία*. Ἐφθασε δὲ εἰς τόσον μεγάλην ἀκμὴν καὶ δύναμιν, ὥστε ὑπῆρξεν, ὡς θὰ ἴδωμεν, τὸ μεγαλύτερον καὶ τὸ μόνον πολιτισμένον κράτος καθ' ὅλον τὸν Μεσαίωνα.

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ

ΜΕΡΟΣ Γ'.—ΟΙ ΕΛΛΗΝΟΡΩΜΑΪΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

146 π. Χ.—325 μ. Χ.

Θ'. Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι τῆς Ῥώμης.— Αἱ ἀρεταὶ τῶν παλαιῶν Ῥωμαίων ἔκαμαν μεγάλην τὴν Ῥώμην. Αἱ κατακτήσεις ὅμως ἔφεραν τὸν πλοῦτον καὶ ὁ πλοῦτος τὴν διαφθοράν. Μερικοὶ εἶχον γίνεαι πολὺ πλούσιοι, ὅλοι οἱ ἄλλοι ἦσαν πτωχοί. Δύο ἀδελφοί, ὁ **Τιβέριος** καὶ ὁ **Γάϊος Γράκχος**, ἠθέλησαν νὰ μοιράσουν τὰ μεγάλα κτήματα εἰς τοὺς πτωχοὺς. Ἄλλ' οἱ πλούσιοι ἔκαμαν ἐπαναστάσεις καὶ οἱ Γράκχοι ἐφονεύθησαν (τὸ 133 καὶ τὸ 131 π. Χ.).

Μὲ τὴν διαφθοράν ἀρχίζουσιν καὶ οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι. Οἱ μεγάλοι στρατηγοὶ θέλουν νὰ γίνουν μόνοι κύριοι. Οἱ πρῶτοι, οἱ ὁποῖοι ἐπολέμησαν μεταξύ των, ἦσαν ὁ **Μάριος** καὶ ὁ **Σύλλας**. Μὲ μεγάλας σκληρότητας νικᾷ ὁ Σύλλας καὶ γίνεται δικτάτωρ (82 π. Χ.). Κατόπιν ἀναφαίνονται δύο μεγάλοι στρατηγοί. ὁ **Πομπήϊος** καὶ ὁ **Καῖσαρ**. Καὶ οἱ δύο ἦσαν ἑνδοξοί, ἀλλ' ὁ Καῖσαρ ἔλαβε μεγαλυτέραν δόξαν καὶ δύναμιν, διότι κατέκτησε τὴν Γαλατίαν. Ὁ Καῖσαρ νικᾷ τοὺς στρατοὺς τοῦ Πομπηίου εἰς τὰ **Φάρσαλα** (48 π. Χ.) καὶ γίνεται δικτάτωρ. Ὁ Καῖσαρ εἶναι κύριος τοῦ κόσμου. Εἶχε μεγάλα σχέδια, ἀλλ' ἐθεωρήθη ὡς τύραννος καὶ ἐδολοφονήθη.

Ι΄. Ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία.—Ἐπὶ τέλους ὁ τελευταῖος νικητὴς, ὁ *Οκτάβιος* (31 π. Χ.), ἔλαβε καὶ δύο νέους τίτλους, *Αὔγουστος* καὶ *Αὐτοκράτωρ*. Ἀπὸ τότε ἰδρύθη ἡ *Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία*. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Αὔγουστου ἐγεννήθη ἐν Βηθλεὲμ ὁ *Χριστός*. Ἡ ἐποχὴ τοῦ Αὔγουστου ὠνομάσθη *Χρυσοῦς αἰὼν*, διότι ἤκμασαν τὰ γράμματα. Ἡ εἰρήνη ἐβασίλευσεν εἰς ὅλον τὸ κόσμον,

Οἱ περισσότεροι Αὐτοκράτορες τοῦ Α' αἰῶνος μετὰ Χριστὸν ἦσαν πολὺ σκληροί, ὅπως ὁ *Νέρων* καὶ ἄλλοι. Οἱ πρῶτοι δώδεκα Αὐτοκράτορες ὠνομάσθησαν *Καίσαρες*, ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Καίσαρος. Μετ' αὐτοὺς ἦλθον οἱ λαμπρότεροι Αὐτοκράτορες, οἱ ὅποιοι λέγονται *Ἀντωνῖνοι* (ἐβασίλευσαν κατὰ τὸν Β' αἰῶνα μ. Χ.). Ὁ μεγαλύτερος ἐξ αὐτῶν ὑπῆρξεν ὁ φιλόσοφος Αὐτοκράτωρ *Μάρκος Αὐρήλιος*. Ἡ ἐποχὴ τῶν Ἀντωνίνων ἦτο πολὺ εὐτυχὴς διὰ τὸν κόσμον.

ΙΑ'. Ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ἡ Ρώμη.—Ὅλοι οἱ μεγάλοι Ρωμαῖοι ἐτίμησαν τὴν Ἑλλάδα διὰ τὴν παλαιὰν δόξαν αὐτῆς. Μεγάλας εὐεργεσίας ἔκαμεν εἰς αὐτὴν ὁ Αὐτοκράτωρ *Ἀδριανός*, ὁ ὅποιος ἦτο εὐτυχὴς νὰ ζῇ εἰς τὰς Ἀθήνας.

Οἱ Ρωμαῖοι ἦσαν ἄνθρωποι σκληροί. Ἀλλ' ἀπὸ τότε ποὺ ἐγνώρισαν τὴν Ἑλλάδα ἤρχισαν νὰ ἐξευγενίζωνται. Ἰδίως ἠγάπων πολὺ τὴν φιλοσοφίαν τῶν *Στωϊκῶν*, ἡ ὁποία μὲ τὰ διδάγματά της ἐξηυγένισε τὸν κόσμον καὶ τὸν προητοίμασε νὰ δεχθῇ τὸν Χριστιανισμόν.

ΙΒ'. Ὁ Χριστιανισμὸς καὶ τὸ τέλος τῆς Ῥώμης.— Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Αὐτοκρατορίας ὑπῆρχον πολλοὶ ἄνθρωποι δυστυχεῖς. Μὲ τὴν σωτήριον διδασκαλίαν τοῦ ὁ Χριστιανισμὸς διεδόθη ταχέως. Οἱ διωγμοὶ τῶν Αὐτοκρατόρων ἐστερέωσαν τὴν Χριστιανικὴν πίστιν. Ἡ Ῥωμαϊκὴ ὁμῶς Αὐτοκρατορία διαρκῶς καταπίπτει. Διότι οἱ Αὐτοκράτορες εἶναι εἰδωλολάτραι, ἐνῶ ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ὁλοὺν νικητὴς. Ἐξωτερικῶς δὲ ἀρχίζουν αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Βαρβάρων. Μερικοὶ ἀνδρεῖοι Αὐτοκράτορες, ὅπως ὁ Σεβῆρος, ὁ Πρόβος καὶ ἄλλοι, πολέμοῦν γενναίως ἐναντίον τῶν βαρβάρων.

Ἡ ἀναρχία ὁμῶς αὐξάνει εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Διὰ τὴν προφυλάττεται τὸ κράτος καλύτερα, γίνονται δύο Αὐτοκράτορες, ὁ εἰς εἰς τὴν Ἀνατολήν, καὶ ὁ ἄλλος εἰς τὴν Δύσιν. Οἱ Βάρβαροι ἀπὸ παντοῦ εἰσέρχονται εἰς τὸ Κράτος τῆς Δύσεως, καὶ ἡ Ῥώμη καταστρέφεται. Τὸ Κράτος τῆς Ἀνατολῆς γίνεται ἡ μεγάλη Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

ΕΙΣ ΤΟ Γ' ΜΕΡΟΣ. — ΟΙ ΕΛΛΗΝΟΡΩΜΑΪΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

1. Ὄταν ἡ Ῥώμη ἐκυρίευσεν τὸν κόσμον, τὰ παλαιὰ ἦθη τῶν Ῥωμαίων ἤρχισαν νὰ διαφθείρωνται. Ἀπὸ τὰς κατακτήσεις συνεσωρεύθη ἀμέτρητος πλοῦτος εἰς τὴν Ῥώμην. Οἱ Ῥωμαῖοι διήρχοντο τὸν καιρὸν τῶν εἰς συμπόσια καὶ διασκεδάσεις. Τότε ἤρχισαν μεγάλοι ἐμφύλιοι πόλεμοι, οἱ ὅποιοι ἐτάραξαν τὴν Ῥώμην περισσότερον ἀπὸ ἓνα αἰῶνα. Ἐφ' ὅσον ἡ Ῥώμη εἶχε τὰς ἀρετὰς τῶν παλαιῶν Ῥωμαίων, ἐμεγάλωνεν διαρκῶς, ὥστε ἔφθασεν εἰς τὴν κατάκτησιν τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ ἡ φιλοδοξία καὶ ἡ φιλοχρηματία ἔφερε τὴν διαφθορὰν καὶ τοὺς ἐμφυλίουσ παρὰ γμούς.

2 Ἐπὶ τέλους ἔγινεν εἰς τὴν Ῥώμην *Αὐτοκρατορία*. Ἡ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία περιελάμβανεν ὅλον τὸν γνωστὸν κόσμον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς κοσμοκρατορίας ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἐπλημύρισε τὴν Ῥώμην. Τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, ἡ τέχνη, αἱ ιδέαι αἱ Ἑλληνικαὶ ἐξηπλησαν ὅθι εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ἄν καὶ ἡ Ῥώμη κατέκτησε τὴν Ἑλλάδα, ὅμως κατεκτήθη καὶ αὕτη καὶ ὅλοι οἱ λαοὶ ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν της. Ἡ Ῥώμη ἐνίκησε τὸν κόσμον μὲ τὰ ὅπλα. Ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὸν πολιτισμὸν της.

3. Αἱ ἰδέαι τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων παρεσκεύασαν τὸν κόσμον, διὰ μίαν μεγάλην ἀλλαγὴν τῆς κοινωνίας. Ἦσαν σύμφωνοι μὲ τὴν διδασκαλίαν, τὴν ὁποίαν ἐκήρυξεν ὁ Χριστός. Μὲ τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν διεδόθη ἡ νέα θρησκεία τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλπίδος. Ὁ δὲ Ρωμαῖ· κὸς λαὸς ἐξηντλήθη καὶ αὐτός, ὅπως καὶ οἱ Ἕλληνες. Ἡ Αὐτοκρατορία του κατεστράφη ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Ἄλλ' ἡ δύναμις τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐξῆλθε καὶ ἐδημιούργησε μίαν μεγάλην Χριστιανικὴν Αὐτοκρατορίαν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς.

Εἰκ 25 —. *Βυζαντινὸν κόσμημα.*

Δ'—Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

(325—1204 μ.Χ.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Ο ΜΕΓΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΟΙ ΔΥΟ ΠΡΩΤΟΙ ΑΙΩΝΕΣ

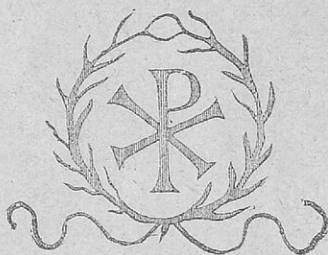
(325—527).

Ἡ κοσμοκράτειρα Ῥώμη ἔπιπτεν, ὁ Χριστιανισμὸς καὶ οἱ Βάρβαροι ὑπέσκαπτον τὴν μεγάλην Αὐτοκρατορίαν. Ὁ μέγας Κωνσταντῖνος μετέφερε τὴν πρωτεύουσάν εἰς τὸν βόσπορον καὶ ἵδρυσεν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀπὸ τότε ἐδημιουργήθη μία μεγάλη Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία, ἣ ὁποία ὀνομάζεται εἰς τὴν ἱστορίαν *Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία*.

α'.—Ἡ ἵδρυσις τοῦ Ἀνατολικοῦ Κράτους.

Ὁ θρίαμβος τῆς Ἐκκλησίας. Μεγάλοι ἀγῶνες ἐγίναν εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος, ποῖος θὰ λάβῃ τὸν θρόνον. Μετὰ πολλοὺς πολέμους ἔμεινε μόνος Αὐτοκράτωρ ὁ Κωνσταντῖνος (325 μ. Χ.). Εἰς μίαν ἀπὸ τὰς μάχας ἐναντίον τῶν ἀντιπάλων του ἔξω ἀπὸ τὴν Ῥώμην ὁ Κωνσταντῖνος εἶδεν ἓν ὄραμα :

Τὴν παραμονὴν τῆς μά-
χης, καθὼς ὁ οὐρανὸς ἦτο γε-
ματός ἀπὸ τοῦ φωὸς τῆς ἡμέ-
ρας, ὁ Κωνσταντῖνος εἶδεν
αἰφνιδίως ἓνα φωτεινὸν σταυ-
ρόν. Τριγύρω εἰς τὸν σταυ-
ρὸν ἀνέγνωσε τὴν ἐπιγραφὴν
μὲ Ἑλληνικὰ γράμματα « **Ἐν
τούτῳ νίκη** ». Τότε ὁ Κων-
σταντῖνος διέταξε τοὺς στρα-
τιώτας του καὶ ἔκαμαν σημαίας,
εἰς τὰς ὁποίας ἦτο ζωγραφι-
σμένον τὸ μονόγραμμα τοῦ Χριστοῦ
καὶ τὸ σημεῖον τοῦ Σταυ-
ροῦ. Οἱ Χριστιανοὶ στρατιῶται
ὥρμησαν μ' ἐνθουσιασμόν εἰς
τὴν μάχην.

Εἰκ. 26.— Τὸ μονόγραμμα
τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐνίκησε μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Σταυροῦ.
Εὐγνώμωνδων ἔγινεν ὁ ὑπερασπιστὴς τῆς Χριστιανικῆς θρη-
σκείας. Μετὰ τοὺς σκληροὺς διωγμούς, τοὺς ὁποίους ὑπέστη ἡ
θρησκεία τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας, τώρα θριαμβεῖ. Ὁ
Θρίαμβος τῆς Ἐκκλησίας. ἐπανηγυρίσθη ἀπὸ τοὺς Χριστιαν-
οὺς εἰς ὅλον τὸν κόσμον μὲ μεγάλην ἀγαλλίασιν.

Μὲ στενοχωρίαν ὁ Κωνσταντῖνος ἔμμενεν εἰς τὴν Ρώμην. Διότι
ἡ μεγάλη ἐκείνη πόλις ἦτο ἡ πόλις τῶν εἰδώλων. Ἐπειτα ἔπρεπεν
ἡ πρωτεύουσα νὰ εἶναι πλησίον εἰς τὰ σύνορα, διὰ νὰ ἐπιτηρῇ
τοὺς βαρβάρους. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐξέλεξε τὸ ἀρχαῖον Βυζάντιον
εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Βοσπόρου. Ἡ νέα πρωτεύουσα ὠνομάσθη
ἀπὸ τὸ ὄνομά του **Κωνσταντινούπολις**.

Τὸ Κράτος καὶ ἡ Ἐκκλησία.— Ἄλλο σπουδαῖον
ἔργον τοῦ Κωνσταντίνου ἦτο ἡ ἀναδιοργάνωσις τοῦ Κράτους.
Ὁ Αὐτοκράτωρ εἶχεν εἰς τὸ Παλάτιον τοὺς μεγάλους ἄρχοντας
καὶ εὐγενεῖς. Οὗτοι ἦσαν ἡ **αὐλή** αὐτοῦ. Ὁ καθεὶς εἶχε τὴν
ἰδιαιτέραν τάξιν καὶ τίτλον. Ἐλέγοντο **εὐγενέστατοι**, λάμ-

πρότατοι κ. λ. Τοιουτοτρόπως ἀπετελεῖτο μία κλίμαξ εἰς τὰς διαφορoυς τάξεις, ἡ ὁποία λέγεται **ιεραρχία**.

Ἐπίσης καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὑπῆρχεν **ιεραρχία**. Εἰς τὰς μεγάλας πόλεις εἰς **ἐπίσκοπος** ἐπιβλέπει (ἐπισκοπεῖ) τὰς ἐκκλησίας τῆς περιφερείας του. Αἱ μεγαλύτεραι πόλεις λέγονται **μητροπόλεις** καὶ οἱ ἐπίσκοποι τῶν **μητροπολῖται**.

Εἰς τὰς τέσσαρας δὲ πρωτευούσας τῆς Ἀνατολῆς εἶναι οἱ **πατριάρχαι**, εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, τὴν Ἀντιόχειαν, τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Διὰ τὴν Δύσιν εἰς μόνος εἶναι ὁ πατριάρχης, ὁ **πάπας** τῆς Ρώμης.

Ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ἡ Ἑλένη.— Ἡ μήτηρ τοῦ Κωνσταντίνου Ἑλένη ἔγινε περίφημος διὰ τὴν εὐσέβειάν της.

Εἰκ. 27.— Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος
(νόμισμα).

Ἐπῆγεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἔκαμεν ἀνασκαφάς, διὰ ν' ἀνακαλύψῃ τὸν Ἅγιον Τάφον καὶ τὸν τίμιον Σταυρόν. Ἐν μεγάλῃ πομπῇ ἔστησε τὸν τίμιον Σταυρόν εἰς τὸν Γολγοθᾶν, τὸν τόπον τοῦ Κρά-

νίου. Εἰς ὅλην τὴν Αὐτοκρατορίαν ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ἡ μήτηρ του Ἑλένη ἔκτισαν μεγαλοπρεπεῖς ἐκκλησίας. Ἰδίως δὲ εἰς τοὺς Ἁγίους τόπους, ὅπου ἐπάτησεν ὁ ποὺς τοῦ Κυρίου.

Ἡ ἐν Νικαίᾳ Σύνοδος (325 μ. Χ.).— Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἀνεφάνησαν ψευδεῖς θρησκευτικαὶ διδασκαλαί, τὰς ὁποίας πολλοὶ ἠκολούθουν ἀπὸ ἄγνοιαν. Ἠγέρθη λοιπὸν μεγάλη διχόνοια μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν. Ὁ Κωνσταντῖνος ἀπεφάσισε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν εἰρήνην εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Πρὸς τοῦτο συνεκάλεσεν ὅλους τοὺς ἐπισκόπους εἰς τὴν **Νικαίαν** τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπου ἔγινε μέγα συμβούλιον αὐτῶν. Ἐπειδὴ εἶχον κληθῇ ὅλοι οἱ ἱεράρχαι τῆς οἰκουμένης, διὰ τοῦτο ὠνο-

μάσθη Οικουμενική Σύνοδος (*ἡ πρώτη ἁγία ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενική Σύνοδος*).

Ὁ ἴδιος ὁ Αὐτοκράτωρ ἐπῆγεν εἰς τὴν Σύνοδον μὲ μεγάλην ἐπισημότητα καὶ ἐξεφώνησε λόγον. Κατόπιν οἱ ἱεράρχαι συνεζήτησαν καὶ ἐκανόνισαν ὀριστικῶς ποία εἶναι ἡ *ὀρθή δόξα*, δηλαδή ἡ ὀρθή διδασκαλία. Ἀπὸ τότε ἡ γνησία πίστις εἶναι ἡ *Ὁρθοδοξία*. Ὁ νόμος τῆς Ἐκκλησίας περιέχεται εἰς τὸ ἱερὸν *Σύμβολον τῆς πίστεως*, τὸ ὁποῖον ὀφείλει νὰ *πιστεύῃ* πᾶς Χριστιανός, ἂν θέλῃ νὰ εἶναι ἀληθινὸς Χριστιανός: «*Πιστεύω εἰς ἕνα Θεόν*» κ. λ.

Ὁ πρῶτος Χριστιανὸς Αὐτοκράτωρ. — Διὰ τὰ μεγάλα ἔργα, τὰ ὁποῖα ἔκαμεν ὁ Κωνσταντῖνος, ἡ ἱστορία τοῦ ἔδωκε τὴν ὀνομασίαν *Μέγας*. Διὰ τὴν ὑποστήριξιν δὲ τοῦ Χρι-

Εἰκ. 28. — Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος.

στιανισμοῦ ἡ Ἐκκλησία ἐτίμησε καὶ αὐτὸν καὶ τὴν μητέρα του ὡς *Ἁγίους*, καὶ ἐορτάζομεν τὴν ἱερὰν μνήμην των τὴν 21ην ἑκάστου Μαΐου. Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος τιμᾷ ἰδιαιτέρως τὸν μέγαν Κωνσταντῖνον, διότι εἶναι ὁ *πρῶτος* Αὐτοκράτωρ τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, ὁ *πρῶτος Χριστιανὸς Αὐτοκράτωρ*.

Οἱ Χριστιανοὶ ἡμῶν Αὐτοκράτορες ἀρχίζουν ἀπὸ τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον καὶ τελειώνουν εἰς τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Παλαιολόγον (325—1453).

Τὸ Ἑλληνικὸν κράτος τῆς Ἀνατολῆς.— Μὲ τὴν ἰδρυσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ μέγας Κωνσταντῖνος συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ δημιουργηθῇ ἐν μέγα Ἑλληνικὸν κράτος. Διότι ὅλαι αἱ χῶραι γύρω εἰς τὴν πρωτεύουσαν, καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν, ἦσαν χῶραι Ἑλληνικαί.

Τὸ κράτος ἐκεῖνο τῆς Ἀνατολῆς ὀνομάζεται εἰς τὴν ἱστορίαν **Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία**. Διότι ἡ πρωτεύουσά του ἦτο τὸ ἀρχαῖον **Βυζάντιον**. Ὅταν λέγωμεν Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, ἐννοοῦμεν Μεσαιωνικὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν. Διότι εἶναι

Εἰκ. 29. — Ἡ Θράκη καὶ ὁ Βόσπορος (ἡ θέσις, ποῦ καίται ἡ Κωνσταντινούπολις)

κράτος Ἑλληνικὸν, καὶ ἤκμασε κατὰ τὸν Μεσαιῶνα, δηλαδὴ μεταξὺ τῆς Ἀρχαιότητος καὶ τῶν Νεωτέρων χρόνων.

Ἡ Κωνσταντινούπολις. — Ἡ πρωτεύουσα, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Κωνσταντῖνος ἔδωκε τὸ ὄνομά του, κεῖται ἐκεῖ, ὅπου ἡ Εὐρώπη ἐνώνεται μετὰ τὴν Ἀσίαν. Αἱ δύο μεγάλαι ἡπείροι χωρίζονται ἀπὸ ἑνα στενὸν πορθμὸν, ὁ ὁποῖος λέγεται **Βόσπορος**. Πρὸς Βορρᾶν ἡ θάλασσα ὁδηγεῖ εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον, πρὸς Νότον εἰς τὴν Προποντίδα καὶ τὸ Αἰγαῖον Πέλαγος.

Εἰς τὸ Βόρειον μέρος τῆς πόλεως ἡ θάλασσα εἰσχωρεῖ βαθεὺς εἰς τὴν ξηρὰν τῆς Εὐρώπης καὶ σχηματίζει τὸν **Κεράτιον κόλπον** ἢ **Χρυσοῦν κέρας**. Ἀπέναντι εἶναι τὸ προάστειον : ὁ **Γαλαῖς**, εἰς δὲ τὴν Ἀσιατικὴν ἀκτὴν ἡ **Χρυσόπολις** (Σκούταρι) καὶ πρὸς Νότον ἡ **Χαλκηδών** (Καδίκιοι).

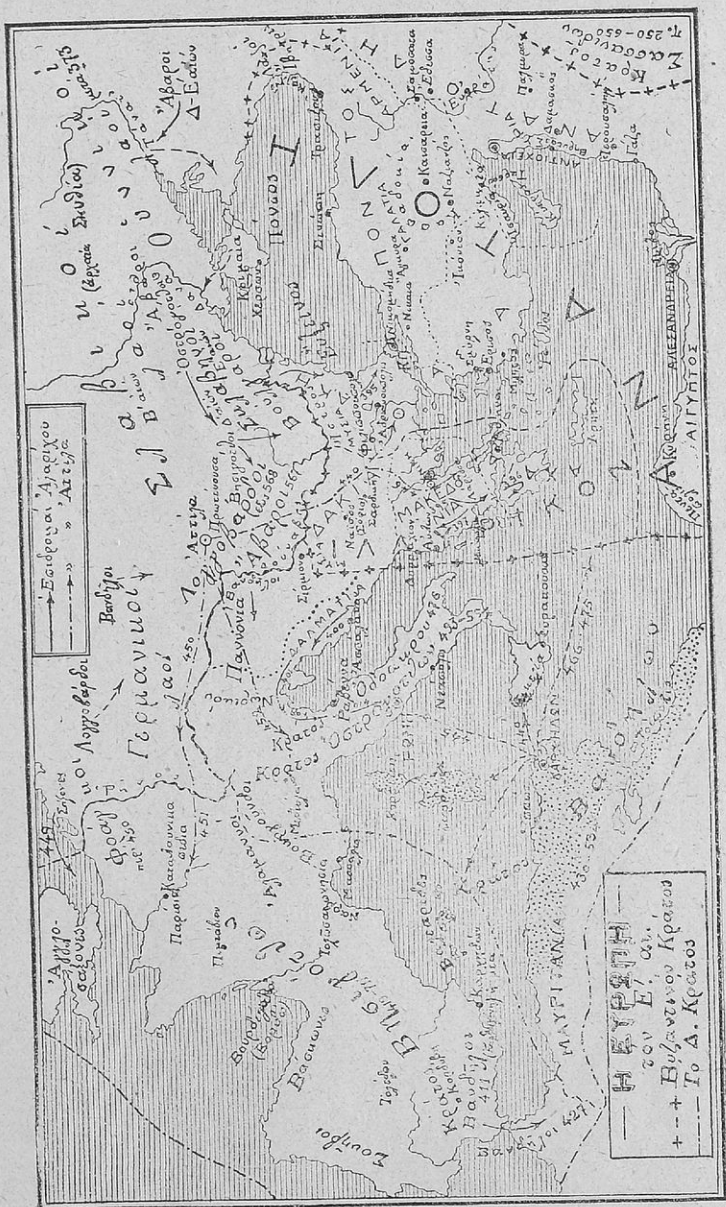
Ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο περιτριγυρισμένη μετὰ μεγάλην τεῖχιν. Ἐντὸς τῶν τευχῶν τῆς περιεῖχε θαυμάσια κτίρια καὶ μνημεῖα. Ἐξω δὲ ἡ φύσις εἶναι μαγευτικὴ καὶ ἡ γῆ παράγει ὅλα τὰ ἀγαθὰ. Ἡ θέσις τῆς ἦτο μοναδικὴ διὰ τὰ νὰ γίνῃ ἡ πρωτεύουσα ἑνὸς μεγάλου κράτους. Ἡ Κωνσταντινούπολις συνεκέντρωσε τὸ ἐμπόριον καὶ τὰ πλούτη ὅλου τοῦ κόσμου. Ἐγένετο μεγάλη καὶ δυνατὴ, ἡ κατ' ἐξοχὴν **Πόλις** τῆς οἰκουμένης, ἡ ἀγαπητὴ πόλις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Αἱ χῶραι τοῦ Κράτους. — Εἰς τὴν Βυζαντινὴν Αυτοκρατορίαν ὑπάγονται μεγάλαι χῶραι, αἱ ὁποῖαι ἀνήκουν καὶ εἰς τὰς τρεῖς ἡπείρους :

1ον. **Εἰς τὴν Εὐρώπην :** Ὅλαι αἱ χῶραι ἀπὸ τὸν Δούναβιν ἕως τὸ Ταίναρον (αἱ σημεριναί : Ῥουμανία, Σερβία, Βουλγαρία καὶ αἱ κυρίως Ἑλληνικαὶ χῶραι). Προσέτι ὅλαι αἱ νῆσοι, αἱ ὁποῖαι τριγυρίζουν τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον.

2ον. **Εἰς τὴν Ἀσίαν :** Ὀλόκληρος ἡ Μικρὰ Ἀσία ἀπὸ τὴν θάλασσαν ἕως τὸν Εὐφράτην ποταμὸν. Πρὸς Νότον ἡ Συρία καὶ Παλαιστίνη.

3ον. **Εἰς τὴν Ἀφρικὴν :** Ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἀνῆκον εἰς τὸ Κράτος ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Βορεῖα Ἀφρικὴ.

Ο Ἑλληνισμός.—Κατὰ τὴν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἰδρῦθη ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία (τὸν Δ' αἰῶνα), ἡ Ἀνατολὴ ἦτο τὸ μόνον πολιτισμένον μέρος τοῦ κόσμου. Εἰς τὴν Ἀσίαν τὴν Συρίαν, τὴν Αἴγυπτον ἤκμαζε τότε μέγας Ἑλληνικὸς πολιτισμός. Ἦτο ὁ πολιτισμός, τὸν ὁποῖον διέδωκαν τὰ Ἑλληνικὰ Βασίλεια τῶν Διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἤκμαζον τότε πλούσιαι καὶ πολυάριθμοι Ἑλληνικαὶ πόλεις. Ἡ *Ἀντιόχεια*, ἡ *Ἀλεξάνδρεια* ἦσαν αἱ μεγαλύτεραι πόλεις τοῦ κόσμου μετὰ τὴν Ῥώμην. Ὅλαι αἱ πολυάνθρωποι ἐκείναι πόλεις τῆς Ἀνατολῆς ἦσαν λαμπρότατα κέντρα Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Ο Χριστιανικὸς Ἑλληνισμός.—Μὲ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ πολιτισμὸν διεδόθη ὁ Χριστιανισμός εἰς τὸν κόσμον. Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐγράφησαν τὰ Εὐαγγέλια. Ἑλληνες ἦσαν οἱ μεγάλοι Χριστιανοὶ συγγραφεῖς. Ἡ παγκόσμιος Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐγένεν ἡ γλῶσσα τῆς Ἐκκλησίας.

Τότε διέλαμψαν οἱ μεγάλοι *Ἱεράρχαι καὶ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας*. Οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν οἱ *Τρεῖς Ἱεράρχαι, οἱ τρεῖς μεγάλοι διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας*, ὁ Ἅγιος Βασίλειος, ὁ Ἅγιος Γρηγόριος, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ἔλαμψαν μὲ τόσον δυνατὴν λάμψιν, ὥστε ὁ Δ' καὶ Ε' μ. Χ. αἰὼν εἶναι ὁ Χριστιανικὸς χρυσοῦς αἰὼν.

Ἡ ζωτικότης τοῦ Κράτους.—Ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία διήρκεσε περισσότερον ἀπὸ 1100 ἔτη. Κατὰ τοὺς ἑνδεκα αὐτοὺς αἰῶνας δὲν ἔπαυσε ν' ἀγωνίζεται ἐναντίον τῶν βαρβάρων οἱ ὁποῖοι ἀπὸ παντοῦ ἐξώρμων διὰ νὰ τὴν καταστρέψουν. Ὅλους τοὺς ἀπέκρουε καὶ ἔσωζε τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τὸν πολιτισμὸν.

Ποῖται ἦσαν αἱ μεγάλαι δυνάμεις τοῦ κράτους; Ἦσαν ὁ Χριστιανισμός μὲ τὴν ὁρθὴν πίστιν, δηλαδὴ ἡ *Ὁρθοδοξία*. Ἄλλη δύναμις ἦτο ὁ *Ἑλληνισμός*. Ὅλοι ἠγωνίζοντο διὰ νὰ σώσουν τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ τὸν Ἑλληνισμὸν. Πρῶτος ἀπὸ ὅλους ὁ *Αὐτο-*

κράτωρ, ὁ κατ' ἐξοχὴν **Χριστιανὸς Αὐτοκράτωρ**, ὁ ὁποῖος ὤφειλε μὲ τὸν στρατὸν του νὰ σώξῃ τὸ Χριστιανικὸν Κράτος.

γ'.—Τὸ Ἀνατολικὸν κράτος κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας (τὸν Δ' καὶ Ε').

Οἱ πρώτοι Αὐτοκράτορες. — Ἀπὸ τοὺς διαδόχους τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου οἱ σπουδαιότεροι εἶναι ὁ **Ἰουλιανὸς** καὶ ὁ **Θεοδοσίος ὁ Μέγας**.

Ὁ Ἰουλιανὸς (361), ἂν καὶ ἀνετράφη ὡς Χριστιανός, ἐξήτησε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν. Ὡνομάσθη **Ἀποστάτης**, διότι ἀπηνήθη τὸν Χριστιανισμόν. Ὑπῆρξεν ὁμῶς γενναῖος στρατηγός, ἰδίως δὲ ἄνθρωπος μὲ μεγάλην παιδείαν καὶ ἠθικὴν. Εἶχε σπουδάσει εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἶχε συμμαθητὰς τοὺς μεγάλους Χριστιανοὺς συγγραφεῖς Γρηγόριον Ναζιανζηνὸν καὶ μέγαν Βασίλειον.

Κατόπιν ἤρχισεν ἡ μεγάλη Ἐπιδρομὴ τῶν Βαρβάρων. Ὁ ἀνδρεῖος Αὐτοκράτωρ **Θεοδοσίος** (κατὰ τὸ 390) ἀπέκρουσε τοὺς Βαρβάρους. Ἐπίσης ὑπεστήριξε τὴν Ὁρθοδοξίαν. Ὅταν ἀπέθανεν (τὸ 395) ἐχώρισεν ὀριστικῶς τὸ ἀπέραντον Κράτος εἰς τοὺς δύο υἱοὺς του. Ὁ **Ἀρκάδιος** ἐβασίλευσεν εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὁ **Ὠνώριος** ἐβασίλευσεν εἰς τὴν Δύσιν.

Ὁ Ἀρκάδιος καὶ οἱ διάδοχοι. — Ὁ Ἀρκάδιος εἶναι ὁ πρῶτος Αὐτοκράτωρ, ὁ ὁποῖος ἐβασίλευσε χωριστὰ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀπὸ τότε (ἀπὸ τὸ 395) τὸ Κράτος τῆς Ἀνατολῆς εἶναι ἐντελῶς χωριστὸν κράτος.

Τὸν Ἀρκάδιον διεδέχθησαν Αὐτοκράτορες, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶναι μεγάλοι, ἀλλ' εἶναι γενναῖοι καὶ ἀφωσιωμένοι εἰς τὸ καθήκον των. Πολεμοῦν ἀκούραστοι ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν. Μὲ τοὺς πολέμους των ἔσωσαν τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ τὸ Κράτος. Συγχρόνως δὲ εἰργάσθησαν διὰ νὰ ἐξελληνίσουν αὐτό. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἔλαβε μεγάλην δυναμιν καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ Ἀνατολικὸν Κράτος ἔγινε μία μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Αὐτοκρατορίᾳ.

Καθ' ὅλην τὴν ἐποχὴν αὐτὴν δὲν ἔπαυσαν αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Βαρβάρων. Ἡ Ρώμη δὲν κατώρθωσε νὰ σωθῇ καὶ ἔπεσε (τὸ 476 μ. Χ.). Ἀλλ' ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία διήρκεσεν ἐπὶ δέκα αἰῶνας ἀκόμη.

Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.—Ἐπὶ τοῦ Ἀρκαδίου πατριάρχης εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἦτο ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Ἐγινε περίφημος διὰ τὴν εὐσέβειαν καὶ διὰ τὴν παιδείαν τοῦ Αἰ *ὀμιλίου*, τὰς ὁποίας ἐξεφώνει ἀπὸ τὸν ἄμβωνα τῆς ἐκκλησίας, ἦσαν ὑπέροχοι διὰ τὴν δυνάμιν των. Μὲ τὴν ὁρμητικὴν εὐγλωττίαν τοῦ προσεῖλκυε τὰ πλήθη καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάσθη *Χρυσόστομος*.

Κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἐπεκράτει εἰς τὸ Παλάτιον μεγάλη πολυτέλεια. Ὁ Χρυσόστομος ἤθελε νὰ ζοῦν ὅλοι ὡς ἀληθινοὶ Χριστιανοί. Εἰς τὰς ὀμιλίας του δὲν ἔπαυε νὰ δίδῃ συμβουλὰς. Ἐτόλμησε νὰ ἐλέγξῃ καὶ αὐτὴν τὴν Αὐτοκρατείραν, τὴν σύζυγον τοῦ Ἀρκαδίου διὰ τὴν πολυτέλειαν. Ἡ Αὐτοκράτειρα τὸν ἔστειλεν εἰς μακρυνὴν ἐξορίαν, ὅπου ἀπέθανεν ἀπὸ τὰς κακουχίας. Μὲ τοιούτους ἀγῶνας οἱ ἅγιοι ἐκεῖνοι ἄνδρες ἐστερέωσαν τὴν ἀληθινὴν πίστιν, ἣ ὁποία ἦτο ἡ *Ὁρθοδοξία*.

Εἰκ. 32.—"Ἄγγελος ἐντὸς κύκλου (ἀπὸ ψηφιδωτὸν εἰς Βυζαντινὴν ἐκκλησίαν).

Εἰκ. 33.—*Ἀγλαὶ γυναικες*, ἐνδεδυμέναι ὡς ἀρχόντισσαι τῆς Βυζαντινῆς Αὐλῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Ο ΜΕΓΑΣ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ

ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ.—ΜΕΓΑΛΑ ΕΡΓΑ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

(327—363)

α'. Οἱ—Πόλεμοι.

Ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ Θεοδώρα.—Τὰς ἀρχὰς τοῦ 5^{ου} αἰῶνος (τὸ 527) ἀνέρχεται εἰς τὸν θρόνον εἰς μέγας Αὐτοκράτωρ, ὁ Ἰουστινιανός. Ἡ δραστηριότης καὶ ἡ θέλησις τοῦ Ἰουστινιανοῦ, προξενοῦν τὴν κατάπληξιν. Ἔῖχεν ἑξαιρετικὴν ἀντοχήν εἰς τοὺς κόπους. Ἡ τροφή του ἦτο ὀλίγα χόρτα. Μιᾶς ὥρας ὕπνος τοῦ ἦτο ἀρκετός. Ἐγνώριζεν ὁ ἴδιος κάθε ἐπιστήμην καὶ τέχνην, καὶ εὑρίσκει τοὺς πλέον καταλλήλους διὰ κάθε ἔργον ἀνθρώπους. Μεγάλοι στρατηγοί, μεγάλοι σοφοὶ καὶ ἀρχιτέκτονες ἐλάμπρυναν τὴν βασιλείαν του.

Ἡ δὲ σύζυγος τοῦ Θεοδώρα κατήγετο ἀπὸ τὰ χαμηλότερα στρώματα τῆς κοινωνίας. Ἀλλ' ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν λαμπρότερον θρόνον τῆς οἰκουμένης, ἐδείχθη ἀνταξία βασίλισσα. Ἡ Θεοδώρα εἶχε μεγάλην ὡραιότητα, ἀλλ' ἐπίσης καὶ μεγάλην κρίσιν, ἦτο ὁ καλύτερος σύμβουλος τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Ὁ Ἰππόδρομος.—Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦσαν πολὺ ἀγαπηταὶ αἱ ἀρματηλασίαι. Ἐτελοῦντο δὲ αὗται εἰς τὸν Ἰππόδρομον, ἐν ἀτέραντον μνημεῖον, τὸ ὁποῖον ὠμοιάζει μὲ

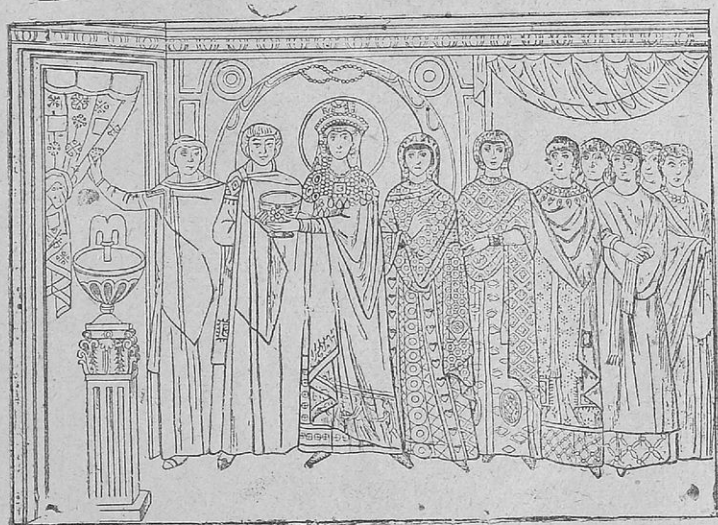

34.—*Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (ἀπὸ παλαιῶν ψηφιδωτῶν).*

στάδιον. Ἐκεῖ συνήρχοντο οἱ ἄρχοντες καὶ ἄπειρος λαός. Οἱ ἄρματηλάται ἔτρεχον μὲ τὰ ἄρματά των· καὶ ὁ καθείς εἶχεν ἰδιαιτέρον χρώμα διὰ νὰ γνωρίζεται. Ὁ λαὸς ἐλάμβανε τὸ μέρος τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου ἡνιόχου. Ὅλοι ἐφανατίζοντο φοβερὰ καὶ ὁ λαὸς ἐχωρίζετο εἰς κόμματα, *φατρίας*. Αἱ σπουδαιότεραι φατρίαι ἦσαν, κατὰ τὸ χρώμα τοῦ ἡνιόχου, οἱ *Πράσινοι* καὶ οἱ *Βένετοι* (γαλάζιοι).

Ἡ στάσις τοῦ Νίκα.—Πολλάκις τόσον μέγας ἦτο ὁ φανατισμός, ὥστε συχνὰ ἐγίνοντο ταραχαὶ εἰς τὸν Ἰππόδρομον. Εἰς δὲ τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐγίνε μία φο-

βερά ἐπανάστασις ἢ *στάσις τοῦ Νίκα*. Ὡνομάσθη δὲ οὕτω ἀπὸ τὴν φωνὴν τοῦ λαοῦ πρὸς τοὺς ἀρματηλάτας «*νίκα, νίκα*». Οἱ ἐπαναστάται διασκορπίζονται εἰς τὴν πόλιν, λεηλατοῦν, φονεύουν, πυρπολοῦν. Ὁ Ἰουστινιανὸς φοβεῖται καὶ συγκαλεῖ συμβούλιον, εἰς τὸ ὁποῖον, ὅπως πάντοτε, παρίσταται καὶ ἡ Θεοδώρα. Στρατηγοί, *τρόμητοι* εἰς τοὺς πολέμους, συμβουλευοὺν τὸν Αὐτοκράτορα νὰ φύγῃ. Αἰφνιδίως ἐγείρεται ἡ ὑπερήφανος Θεοδώρα καὶ λέγει ὠραίους λόγους, οἱ ὁποῖοι ἔμειναν ἀθάνατοι εἰς τὴν ἱστορίαν:

Εἰκ. 25.— Ἡ Αὐτοκράτειρα Θεοδώρα μετὰ κυριῶν τῆς αὐλῆς της.

«Νὰ μὴ ζήσω ποτὲ τὴν ἡμέραν ἐκείνην πού θὰ παύσουν νὰ μὲ ὀνομάζουν βασίλισσαν. Ἄν θέλῃς νὰ φύγῃς, βασιλεῦ, εὐκόλον εἶναι. Ἄλλ' εἰς ἐμὲ ἀρέσκει εἰς πολαιὸς λόγος, ὃ ὁποῖος λέγει: ἡ βασιλεία εἶναι καλὸν σάβανον».

Τότε ὅλοι ἔλαβον θάρρος. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔστειλε τοὺς στρατηγούς του εἰς τὸν Ἰππόδρομον καὶ διεσκόρπισαν τὸ πλῆθος. Ἀδαμαντίου Ἑλλ. Ἰστ. διὰ τὴν Β' τοῦ Ἑλλ. ἐκδ. β' 15/10/923 9

Πόλεμοι κατακτήσεων. — Ἀμέσως ἔπειτα ὁ Ἰουστινιανὸς ἔβαλεν εἰς ἐνέργειαν ἓν μέγα σχέδιον. Ἦθελε ν' ἀποκτήσῃ τὰς χώρας, τὰς ὁποίας οἱ Βάρβαροι εἶχον ἀρπάσει ἀπὸ τὸ Ρωμαϊκὸν Κράτος τῆς Δύσεως. Διὰ νὰ κατορθώσῃ τοῦτο ἔκαμε δύο μεγάλους πολέμους :

1ον. — **Εἰς τὴν Ἀφρικὴν.** — Οἱ βάρβαροι **Βανδῆλοι**, οἱ ὁποῖοι ἦσαν Γερμανικὸς λαός, εἶχον ἰδρύσει εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἓν δυνατὸν κράτος μὲ πρωτεύουσαν τὴν Καρχηδόνα. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἀνέθεσε τὴν ἀρχιστρατηγίαν τῆς ἐκστρατείας εἰς τὸν ἡρωϊκὸν στρατηγὸν **Βελισσάριον**.

Τρεῖς μῆνες ἤρκεσαν εἰς τὸν Βελισσάριον νὰ κατακτήσῃ τὴν Ἀφρικὴν. Ὁ Βελισσάριος αἰχμαλωτίζει τὸν Βασιλέα τῶν Βανδῆλων καὶ τὸν φέρει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἔκαμε θρίαμβον. Μετὰ τὰ λάφυρα καὶ τοὺς αἰχμαλώτους τοῦ πολέμου ὁ Βελισσάριος διέρχεται ἓν πομπῇ διὰ μέσου τῆς πόλεως. Ὁ βασιλεὺς τῶν Βανδῆλων μὲ τὴν οἰκογένειαν καὶ τοὺς μεγιστᾶνάς του ἀκολουθεῖ πεζὸς τὸν θρίαμβον. Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸν Ἰππόδρομον καὶ εἶδε τὸν λαὸν καὶ τὸν Αὐτοκράτορα, καὶ εἶδε τὸν ἑαυτὸν του εἰς ποίαν δυστυχίαν κατήντησεν, ἀνέκραξε : « Ματαιότης ματαιότητων τὰ πάντα ματαιότης ».

2ον. — **Εἰς τὴν Ἰταλίαν.** — Οἱ δὲ **Ὀστρογότθοι**, ἄλλας Γερμανικὸς λαός, εἶχον κατακτήσει τὴν Ἰταλίαν. Ὁ πόλεμος ἐναντίον αὐτῶν ὑπῆρξε δύσκολος. Διήρκεσεν εἴκοσι ἔτη. Ὁ Βελισσάριος πάλιν κατετρόπωσε τοὺς ἐχθρούς, καὶ ἔσυρεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν αἰχμάλωτον τὸν βασιλέα των. Ἐπειτα ἐξηκολούθησεν ὁ πόλεμος. Ὁ γενναῖος στρατηγός, ὁ Ναρσῆς, κατέκτησεν ἐντελῶς τὴν Ἰταλίαν.

Ἡ Ἀφρικὴ καὶ ἡ Ἰταλία Βυζαντιναί. — Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ Ἑλληνικοὶ στρατοὶ κατέστρεψαν δύο μεγάλα βασίλεια. Δύο βασιλεῖς ἐσύρθησαν δέσμοι εἰς τοὺς πόδας τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἡ Ἀφρικὴ καὶ ἡ Ἰταλία ἔγιναν μεγάλαι ἐπαρχίαι τῆς Αὐτοκρατορίας. Πρωτεύουσα εἶναι εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἡ **Καρχηδὼν** καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἡ **Ραβέννα**.

Τὸ Ἑλληνικὸν κράτος τῆς Ἀνατολῆς ἐτείνεται τώρα ἀπὸ τὰς Ἡρακλείας στήλας ἕως τὴν Κασπίαν θάλασσαν. Ὅλαι αἱ χώραι τῆς Μεσογείου θαλάσσης περιλαμβάνονται εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν. Ἡ Μεσόγειος εἶναι πάλιν Ἑλληνικὴ θάλασσα, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα.

Εἰκ. 36.—Αἱ κατακτήσεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἡ μεγαλειτέρα ἔκτασις τῆς Αὐτοκρατορίας.

Ὁ πόλεμος ἐναντίον τῶν Περσῶν.—Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν **Χοσρόης δ' Α'** εἶχεν ὑψώσει τὴν Περσίαν εἰς μεγάλην δύναμιν. Ὁ Χοσρόης ὠναιρεύετο ν' ἀνακτήσῃ τὴν δόξαν τῶν ἀρχαίων μεγάλων βασιλέων. Ὁ στρατός του εἰσβάλλει αἰφνιδίως εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀσίας καὶ λεηλατεῖ αὐτάς. Ὁ Ἰουστινιανὸς στέλλει τὸν Βελισάριον καὶ ὁ ἐνδοξὸς στρατηγὸς κατ' ὥρθωσεν μετὰ μεγάλους ἀγῶνας νὰ ἀποκρούσῃ τοὺς Πέρσας.

Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι βάρβαροι κάμνουν φοβεράς ἐπιδρομὰς ἀπὸ τὸν Βορρᾶν. Εἶναι οἱ φρικτοὶ Οὐννοι καὶ ἄλλοι λαοὶ τῆς ἰδίας φυλῆς μετὰ αὐτοὺς καὶ τῆς ἰδίας θηριωδίας. Κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐμφανίζονται εἰς τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον

δύο λαοί, τοὺς ὁποίους θὰ γνωρίσωμεν καλῶς ὑστερώτερα καὶ οἱ ὅποιοι ἔκαμαν μεγάλα κακὰ εἰς τὸν Ἑλληνισμόν, οἱ **Σλάβοι** καὶ οἱ **Βούλγαροι**. Οἱ στρατηγοὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, πρῶτος ὁ γέρων Βελισσάριος ὑπερασπίζονται τὸ Κράτος.

β'.—Τὰ μεγάλα ἔργα τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ **ἀρχαία Ἑλλὰς** ἔφθασεν εἰς τὸ ὑψιστον σημεῖον τοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους, τὸν **Ε' αἰῶνα π. Χ.** Μετὰ δέκα αἰῶνας τὸν **ΣΤ' αἰῶνα μ. Χ.** φθάνει πάλιν ἡ **Χριστιανικὴ Ἑλλὰς**, δηλαδή ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, εἰς τὸ ὑψιστον σημεῖον τοῦ πολιτισμοῦ.

Κατ' ὅλην τὴν μακροτάτην βασιλείαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ οἱ Ἑλληνικοὶ στρατοὶ μάχονται καὶ θριαμβεύουν μακρὰν καὶ εἰς τὰς τρεῖς ἡπείρους τοῦ κόσμου, εἰς τὴν Ἀφρικὴν, εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν. Κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον ὁ Ἰουστινιανὸς μετὰ τὴν σύντροφόν του τὴν Θεοδώραν δημιουργοῦν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἀθάνατα ἔργα εἰρήνης καὶ πολιτισμοῦ. Ἡ δόξα τῶν πολέμων τοῦ Ἰουστινιανοῦ παρῆλθεν, ἀλλ' ἡ ἀνθρωπότης δὲν θὰ λησμονήσῃ, ὅσον ὑπάρχει ὁ κόσμος, τὰ μεγάλα ἔργα τοῦ πολιτισμοῦ.

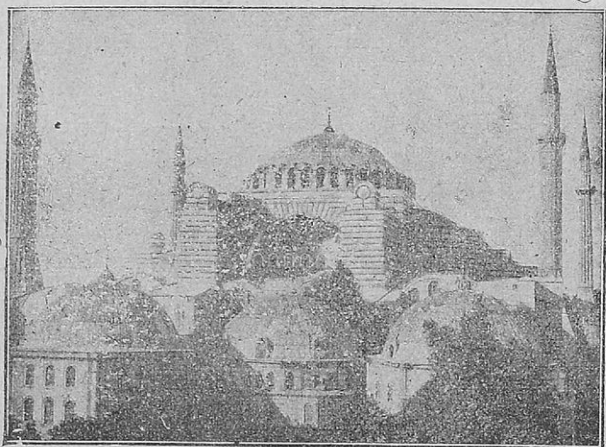
Οἱ νόμοι.—Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἡ δικαιοσύνη ἀπενέμετο συμφώνως μὲ νόμους, οἱ ὅποιοι ἦσαν σκορπισμένοι εἰς πολλὰ παλαιὰ συγγράμματα. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἠθέλησε νὰ τακτοποιήσῃ τοὺς νόμους. Ἦθελε νὰ εὐκολύνῃ τοὺς δικαστὰς διὰ νὰ εὐρίσκουν τοὺς νόμους καὶ τοὺς σπουδαστὰς διὰ νὰ τοὺς μανθάνουν εὐκόλως. Ἀνέθεσε λοιπὸν εἰς νομοδιδασκάλους νὰ ξεκαθαρίσουν καὶ νὰ περισυλλέξουν τοὺς νόμους.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔγιναν μεγάλαι συλλογαὶ νόμων, διὰ τὰς ὁποίας ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπέκτησε τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐγιναν δὲ καὶ νέοι νόμοι περισσότερον φιλόφθοροι διὰ τοὺς ἀδυνάτους καὶ δυστυχεῖς. Τόσον μέγα εἶναι τὸ ἔργον τοῦτο, ὥστε ἀκόμη καὶ σήμερον ἰσχύει ἡ νομοθεσία τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ σπουδάζεται εἰς ὅλα τὰ Πανεπιστήμια.

Ἡ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ.—Ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ Θεοδώρα διέδωκαν τὴν Χριστιανικὴν πίστιν εἰς τὰ εἰδωλολατρικὰ ἔθνη ἕως τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Τολμηροὶ ἱεραπόστολοι ἐπῆγαν εἰς τοὺς βαρβάρους λαοὺς εἰς τὰ βάθη τῆς Ἀσίας μὲ ἡρωϊσμόν καὶ αὐτοθυσίαν, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ εἰς τὴν Κίαν. Μὲ τὸν Χριστιανισμόν διεδόθη μακρὰν καὶ ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμός.

Προσέτι οἱ ἀείμνηστοι ἐκεῖνοι βασιλεῖς ἐσκόρπισαν εἰς ὅλους τοὺς ὑπηκόους τῶν ἀγαθοεργίας. Ἐκτίσαν παντοῦ νοσοκομεῖα, πτωχοκομεῖα καὶ παντὸς εἶδους φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα.

Ὁ ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας.—Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπεφάσισε ν' ἀνεγείρῃ μίαν μεγάλην ἐκκλησίαν, τὴν *ἁγίαν τοῦ Θεοῦ σοφίαν*. Διὰ τὴν κτίσιν ἔκαμε μεγάλας προετοιμασίας. Ἀνέ-

Εἰκ. 37.— Ἡ Ἀγία Σοφία.

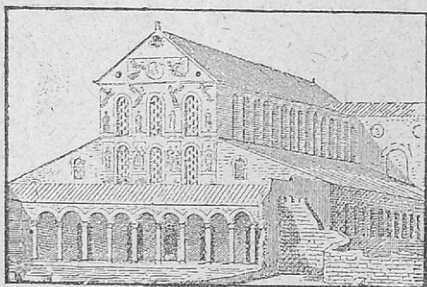
θηκε τὸ ἔργον εἰς δύο μεγαλοφυεῖς Ἕλληνας μηχανικοὺς ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Τοὺς ἔδωκε χρήματα μὲ ἀτελείωτον ἀφθογίαν. Δέκα χιλιάδες ἐργάται ἐργάσθησαν. Ὁ ἴδιος ὁ Αὐτοκρά-

τωρ ἐπῆγαινε κάθε ἡμέραν, διὰ νὰ ἐπιβλέπη καὶ δίδῃ συμβουλὰς. Αἱ ἐργασίαι ἐγίναν μὲ τόσην δραστηριότητα, ὥστε ἡ μεγάλη ἐκκλησία εἰς πέντε ἔτη ἦτο ἐτοιμή (537).

Τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἀγίας Σοφίας. — Ἡ Ἀγία Σοφία εἶναι τὸ μεγαλοπρεπέστατον δημιούργημα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, εἶναι θαῦμα στερεότητος καὶ τελειότητος. Πρὸς στολισμὸν αὐτῆς ὁ Ἰουστινιανὸς ἐσπατάλησεν ἀφθόῳ τὸν χρυσόν, τὸν ἄργυρον, τὸ ἐλεφαντοστοῦν, τοὺς πολυτίμους λίθους. Οἱ τοῖχοι ἦσαν σκεπασμένοι ὡς εἰς πολύχρωμος τάπης μὲ χρωματιστὰ μάρμαρα. Τὴν ἡμέραν τῶν ἐγκαινίων ὁ Ἰουστινιανὸς ὕψωσε τὰς χεῖρας καὶ ἐφώνησε: «Νενίκησά σε Σολομών».

Οἱ ἀρχαῖοι καὶ οἱ μεταγενέστεροι δὲν ἔπαυσαν νὰ θαυμάζουν τὴν Ἀγίαν Σοφίαν. «Οὐδεὶς ποτὲ ἐχώρτασε νὰ βλέπῃ τὸ θέσμα τοῦτο». Ἡ Ἀγία Σοφία εἶναι, ὅπως ὁ Παρθειὼν διὰ τὴν ἀρχαιότητα, τὸ αἰώνιον μνημεῖον τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης. Προσέτι εἶναι ὁ σεβαστότερος ναὸς τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἀπὸ τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν ἐξεκίνουν οἱ Αὐτοκράτορες μὲ τὸν σταυρὸν εἰς τὰς χεῖρας διὰ τὸν πόλεμον. Ἐκεῖ ἐπέστρεφον θρισμβεύοντες καὶ ἀνέπεμπον τὰ εὐχαριστήρια διὰ τὰς «**νίκας κατὰ βαρβάρων**».

Ἡ Βυζαντινὴ τέχνη. — Ὅπως ὁ αἰὼν τοῦ Περικλέους,

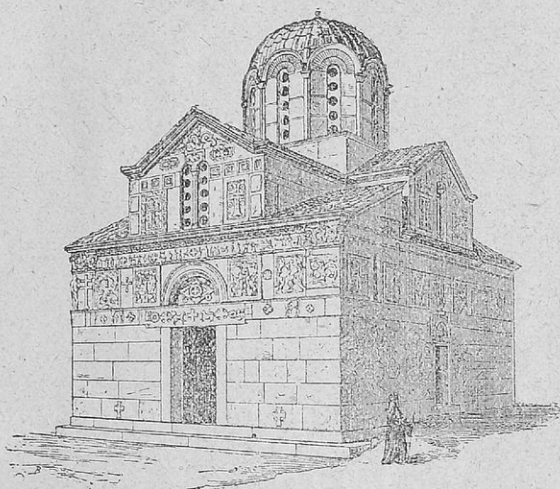

Εἰκ. 37. — Ἡ βασιλικὴ (τὸ παλαιὸν σχέδιον τῆς ἐκκλησίας).

ἐπίσης καὶ ἡ ἐποχὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶνε μεγάλη εἰς τὴν τέχνην. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔκτισε πάρα πολλὰ κτίρια διὰ διαφόρους ὠφελίμους σκοποὺς, καστρα, ὑδραγωγεῖα κ. λ. π. Ἐκτισε δὲ καὶ πολλὸς ἐκκλησίας.

Αἱ παλαιαὶ Χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι ἐλέγοντο **Βασιλικαὶ** (δη-

λαδὴ οἰκίαι). Ἡ βασιλικὴ ἦτο μία μεγάλη ἐπιμήκης αἵθουσα μὲ σειρὰς κιόνων. Ἐμπροσθεν εἶχεν ἕνα προθάλαμον, ὃ ὁποῖος ἐλέγετο νάρθηξ. Ἀπὸ τὸν νάρθηκα εἰσερχόμεθα εἰς τὸν κυρίως ναόν, ὅπου βλέπομεν τὸ **Ἄγιον Βῆμα**, τὸ ἱερόν, ὅπου ὁ ἱερεὺς τελεῖ τὴν θεῖαν λειτουργίαν.

Εἰκ. 38.—Ἐκκλησίᾳ μὲ τροῦλλον (τὸ ἐπικρατήσαν σχέδιον τῆς ἐκκλησίας). Ὁ Ἅγιος Ἐλευθέριος ἐν Ἀθήναις.

Μὲ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ἐδημιούργησεν ὁ Ἰουστινιανὸς ἕνα νέον ρυθμόν. Εἰς τὸ μέσον ἡ ἐκκλησία σκεπάζεται ἀπὸ ἕνα θόλον ἡμισφαιρικόν, ὃ ὁποῖος λέγεται **τροῦλλος**. Ἀπὸ τότε ἕως σήμερον αἱ ἐκκλησίαι τῶν Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν κτίζονται μὲ τροῦλλον κατὰ τὸ σχέδιον τῆς Ἁγίας Σοφίας.

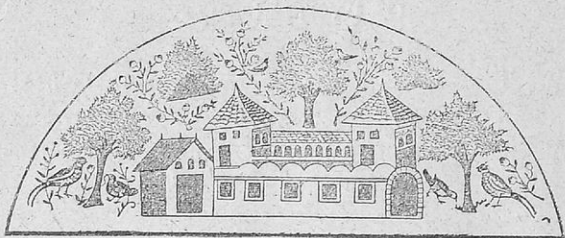
Αἱ ἐκκλησίαι ἐστολίζοντο εἰς τοὺς τοίχους ἀπὸ ζωγραφίας μὲ μικρὰ χρωματιστὰ λιθάρια. Αἱ ζωγραφίαι αὗται λέγονται **ψηφιδωτὰ** (ψηφίδες-λιθάρια). Ἐπίσης κατεσκευάζοντο τότε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ὠραιότατα κομψοτεχνήματα ἀπὸ μέταλ-

μνήμη τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῆς Θεοδώρας θὰ μείνῃ εἰς τοὺς αἰῶνας, διότι διέδωκαν μακρὰν εἰς τὸν κόσμον τὸν Χριστιανισμόν καὶ τὸν πολιτισμόν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἀειμνήστων βασιλέων ἐκείνων τὸ Βυζαντινὸν Κράτος εἶχε γίνῃ παγκόσμιος **Χριστιανικὴ Αὐτοκρατορία.**

Εἰκ. 40.— *Μετάλλιον Βυζαντινόν, τὸ ὁποῖον παριστάνει τὸν Ἰουστινιανὸν ἀπὸ τὸ ἓν μέρος ἐν προτομῇ καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἐφιππον.*

Πλησίον του βαδίζει ἡ πτερωτὴ Νίκη.

Εἰκ. 41.—Βυζαντινὴ ἔπαυλις.—Ἀπὸ παλαιόν ψηφιδωτόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ΄. Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΠΡΑΚΛΕΙΟΣ

ΟΙ ΠΕΡΣΑΙ—ΟΙ ΑΡΑΒΕΣ

Ζ΄. αἰών.

ΤΟΝ μέγαν Ἰουστινιανὸν διεδέχθησαν μέτριοι Αὐτοκράτορες. Τὸ ἀπέραντον κράτος ἤρχισε νὰ καταπίπτῃ. Κατὰ τὸ 600 μ. **Χ.** ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία εὐρίσκεται εἰς πολὺ δεινὴν θέσιν καὶ πολλοὶ ἐχθροὶ ὁρμοῦν εἰς τὰς χώρας τῆς ἀπὸ ὅλα τὰ σύνορα.

Εἰς τὴν Ἰταλίαν, τὴν ὁποίαν εἶχε κατακτήσει ὁ Ἰουστινιανός, ἐγκατεστάθη εἰς νέος Γερμανικὸς λαός, οἱ **Δογγοβάρδοι** ἢ **Λομβαρδοί**. Φοβεροὶ δὲ εἶναι οἱ ἐχθροὶ εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἰμου. Ἀπὸ τὴν Ἀσίαν μετὰ τοὺς Οὐννοὺς ἐφάνησαν εἰς τὸν Δούναβιν οἱ συγγενεῖς μὲ αὐτοὺς λαοὶ **Βούλγαροι** καὶ οἱ **Ἀβαροι**. Ἐκτὸς αὐτῶν ἔχουν καταβῆ ἀπὸ τὸν Βορρᾶν οἱ **Σλάβοι**. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἄγριοι λαοὶ γύρω εἰς τὸ 600 μ. **Χ.** περνοῦν τὸν Δούναβιν, καταβαίνουν πρὸς Νότον καὶ σκορπίζονται εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Πολὺν καιρὸν διαρκοῦν αἱ ἐπιδρομαὶ των καὶ εἶναι φοβεραί. Λεηλατοῦν, καίουν, σφάζουν, ὅλα τὰ καταστρέφουν. Πολὺ συχνὰ θὰ ἴδωμεν εἰς τὴν ἱστορίαν μας

τοὺς Σλάβους καὶ ἰδίως τοὺς Βουλγάρους, οἱ ὅποιοι γίνονται φοβεροὶ ἐχθροὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἀλλὰ τώρα μεγαλύτεροι ἐχθροὶ εἶναι οἱ *Πέρσαι*, εἰς τὴν Ἀνατολήν, οἱ ὅποιοι προχωροῦν ὁλοὲν καὶ κυριεύουν τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Ἡ Αὐτοκρατορία ἔρχεται εἰς μέγαν κίνδυνον. Εἰς τὴν φοβεράν ἐκείνην στιγμήν καταλαμβάνει τὸν θρόνον εἰς ἡρωϊκὸς Αὐτοκράτωρ, ὁ *Ἡράκλειος*, ὁ ὁποῖος μὲ τὰς νίκας του ἔσωσε τὸν Χριστιανισμόν καὶ ἐδόξασε τὸν Μεσαιωνικὸν Ἑλληνισμόν (610 — 611 μ. Χ.).

ἀ.—*Αἱ νῖκαι τοῦ Ἡρακλείου.*

Οἱ Πέρσαι ἔχουν κυριεύσει τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην. Τέλος εἰσέρχονται εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν τῆς Ἱερουσαλήμ. Ὁ τίμιος Σταυρὸς, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀπέθανεν ὁ Σωτὴρ, ἦτο εἰς τὰς χεῖράς των. Ὁ δε βασιλεὺς των Χοσρόης ὁ Β' φθάνει πλησίον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τότε ὁ Ἡράκλειος ἐξεγείρεται «ὥς λέων, ὁ ὁποῖος ἐκοιμᾶτο καὶ ἐξύπνησεν».

Αἱ ἐκστρατεῖαι τοῦ Ἡρακλείου.— Ἀφοῦ ἡτοιμάσθῃ ὁ Ἡράκλειος διὰ τὴν ἐκστρατείαν, ἐπῆγεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας. Πίπτει πρηγῆς, ἔμπρὸς εἰς τὸ ἱερὸν καὶ ἀνακράζει: «*Δέσποτα Θεὲ καὶ Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, μὴ παραδώσῃς ἡμᾶς ὄνειδος εἰς τοὺς ἐχθρούς σου διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ἀλλὰ ἐπιβλέψας ἐλέησον, καὶ τὴν κατὰ τῶν ἐχθρῶν σου νίκην δώσε εἰς ἡμᾶς*». Κατόπιν πορεύεται εἰς τὴν παραλίαν καὶ ἐπιβιβάζεται ἐπὶ τοῦ στόλου αὐτοῦ. Ἀναρίθμητος λαὸς ἐπευφημεῖ καὶ εὐλογεῖ τὸν βασιλέα.

Ὁ Ἡράκλειος ἀποβιβάζεται μὲ τὸν στόλον του εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, νικᾷ τοὺς Πέρσας, καὶ ἀπελευθερώνει τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Κατόπιν εἰσχωρεῖ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Περσικοῦ Κράτους. Παντοῦ κερδίζει ὁ Χριστιανὸς Αὐτοκράτωρ μεγάλας νίκας, ἀπελευθερώνει μυριάδας αἰχμαλώτων, ἐδικεῖται διὰ τὰς καταστροφὰς τῶν Χριστιανῶν.

Ἡ πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως.—Ἄλλὰ καὶ οἱ Πέρσαι δὲν ἄφιναν τὸν ἀγῶνα χωρὶς ἀντίστασιν. Ὁ Χοσρόης συνεννοεῖται μὲ τοὺς ἀγρίους τοῦ Δουνάβεως, στέλλει στρατὸν καὶ πολιορκεῖ μὲ τοὺς Ἀβάρους τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἄλλ' οἱ κάτοικοι ὑπερασπίζονται μὲ ἥρωϊσμόν τὴν πόλιν των. Οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Ἀβαροὶ ἀποκρούονται καὶ σώζεται ἡ Κωνσταντινούπολις ἀπὸ τοὺς φοβεροὺς ἐχθροὺς (626).

Ἡ νίκη τοῦ Σταυροῦ.—Μόλις ἔμαθεν ὁ Ἡράκλειος, ὅτι ἐλυτρώθη ἡ πόλις, ὁρμᾷ ἐναντίον τῶν Περσῶν, τοὺς εὐρίσκει πλησίον τῆς ἀρχαίας Νινευτὶ καὶ τοὺς κατατροπώνει (627). Ἐκεῖ εἶναι τὰ πολυτελῆ παλάτια τῶν βασιλέων τῆς Περσίας. Ἀπειρα πλούτη καὶ λάφυρα εὐρίσκουν εἰς αὐτὰ οἱ Βυζαντινοί. Οἱ Πέρσαι ἀναγκάζονται ταπεινωμένοι νὰ ζητήσουν εἰρήνην. Αἱ Ἑλληνικαὶ χῶραι, τὰς ὁποίας εἶχον κατακτήσει, ἐπιστρέφονται εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ἐπιστρέφεται καὶ ὁ τίμιος Σταυρὸς (628).

Ὁ θρίαμβος τοῦ Ἡρακλείου.—Ὁ Χριστιανισμὸς εἶχε νικήσει. Οὐδέποτε πλέον οἱ Πέρσαι ἠνόχλησαν τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν. Ὁ νικηφόρος βασιλεὺς ἐπιστρέφει εἰς τὴν πρωτεύουσάν του. Ἐξέρχονται νὰ τὸν προὔπαντήσουν ὁ λαός, ὁ πατριάρχης καὶ οἱ μεγιστᾶνες τοῦ Κράτους, *«βαστάζοντες κλάδους ἐλαιῶν καὶ λαμπάδας καὶ εὐφημοῦντες αὐτὸν μετὰ χαρᾶς καὶ δακρύων. Ὅλοι μαζὶ ἀναπέμπουσιν εὐχαριστηρίους ὕμνους εἰς τὸν Θεόν»*. Ἐν θριάμβῳ εἰσέρχεται εἰς τὴν πόλιν, προπορεύονται ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι κρατοῦν ὑψηλὰ τὸν τίμιον Σταυρόν.

Ἡ ὕψωσις τοῦ τιμίου Σταυροῦ.—Τὸ ἐπόμενον ἔτος (629) ὁ Βασιλεὺς Ἡράκλειος φέρει εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ τὸν τίμιον Σταυρὸν καὶ τὸν ὑψώνει πανηγυρικῶς ἐκεῖ ὅπου ἄλλοτε τὸν εἶχε στήσει τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἡ Ἀγία Ἑλένη. Καὶ ἐπῆγεν ὁ ἴδιος εἰς τὸν Κρανίου τόπον βαστάζων τὸν Σταυρόν, καθ' ὃν χρόνον ἔψαλλον οἱ ἱερεῖς *Σῶσον Κύριε τὸν λαόν σου καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου, νίκας τοῖς Βασιλεῦσι κατὰ βαρβά-*

ρων δωρούμενος». Κάθε ἔτος, εἰς τὰς 14 Σεπτεμβρίου, ἡ Ἐκκλησία μας πανηγυρίζει τὴν μνήμην τῆς μεγάλης ἡμέρας.

Τὰ τρόπαια τοῦ Ἡρακλείου λαμπρύνουν τὸν Μεσαιωνικὸν Ἑλληνισμόν. Ἐπροξένησαν εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς κατάπληξιν, καὶ ἀπὸ μακρινὰς χώρας ἤλθον πρέσβεις διὰ νὰ τὸν συγχαροῦν.

Ὁ νέος ἐχθρὸς. — Αἰφνιδίως ὁμως εἰς νέος ἐχθρὸς τῆς πίστεως ἐπιπίπτει ὡς κεραυνός. Ἀπὸ τὰ Νότια μέρη ὁρμᾷ εἰς πολεμικώτατος λαός, οἱ Ἄραβες, οἱ ὁποῖοι ἀρχίζουν μὲ φοβερὰν ὁρμὴν τὰς κατακτήσεις των. Οἱ στρατοὶ ὁρμοῦν καὶ καθυποτάσσουσιν συγχρόνως τὰς ἐπαρχίας καὶ τοῦ Περσικοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους.

β'. — Οἱ Ἄραβες. — Ὁ Ἀραβικὸς πολιτισμός.

Τὰς ἀρχὰς τοῦ Ζ' αἰῶνος ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀραβίαν μία νέα θρησκεία, ἡ ὁποία λέγεται **Ἰσλαμισμός** (Ἰσλάμ σημαίνει ὑποταγὴ εἰς τὸν Θεόν). Οἱ πιστοὶ εἰς τὸ Ἰσλάμ λέγονται Μουσουλμάνοι. Ἡ νέα θρησκεία τοῦ Ἰσλάμ κατέκτησε μέγα μέρος τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς.

Οἱ Ἄραβες καὶ ὁ Μωάμεθ. — Ἡ Ἀραβικὴ Χερσόνησος εἶναι ἔρημος, μόνον εἰς τὰς ἀκτὰς ὑπάρχουν πόλεις, ἡ **Μέκκα**, ἡ **Μεδίνα**. Οἱ Ἄραβες ἔχουν κανονικὸν πρόσωπον καὶ ῥωμαλέον. Τὸ ἐνδυμὰ των ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓν ὑποκάμισον καὶ ἓνα μέγαν μανδύαν, ὅπως καὶ σήμερον. Ἠγάπων πολὺ τὸν πόλεμον. Ἦσαν ὤπλισμένοι μὲ μίαν ἐλαφρὰν λόγχην, μὲ τόξον καὶ μὲ μικρὰν στρογγυλὴν ἀσπίδα.

Εἰς πτωχὸς ποιμὴν Ἀραβ, ὁ Μωάμεθ, μίαν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔβροσκε τὰ πρόβατά του, εἶδεν ἓν ὄραμα. Ἦτο ἓν ὑπερφυῆς ὄν, ὁ ἄγγελος Γαβριήλ, τὸ ὁποῖον τοῦ εἶπε: «κήρυξε!». Καὶ ἀπὸ τότε ὁ Μωάμεθ ἐνόμισεν ὅτι ἦτο προφήτης καὶ ὤφειλε νὰ ἀποκαλύψῃ εἰς τοὺς ὁμοεθνεῖς τὴν ἀληθινὴν πίστιν.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Μωάμεθ περιέχεται εἰς τὸ ἱερὸν βιβλίον:

τὸ Κοράνιον: «Δὲν ὑπάρχει παρὰ εἰς μόνος Θεός, ὁ Ἀλλάχ, καὶ ὁ Μωάμεθ εἶναι ὁ προφήτης τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ».

Αἱ κατακτήσεις. — Ὁ Μωάμεθ εἶπεν: «Κάμετε τὸν πόλεμον ἐναντίον ἐκείνων, οἱ ὅποιοι δὲν πιστεύουν εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὸν προφήτην του». Μόλις ἀπέθανεν (632), οἱ Ἀραβες ἤρχισαν τὸν *ἱερὸν πόλεμον* διὰ νὰ διαδώσουν τὴν θρησκείαν των.

Οἱ Ἀραβες ἦσαν συνηθισμένοι εἰς πολὺ πτωχὸν βίον. Ἐρρίφθησαν λοιπὸν ἀκράτητοι εἰς τὰς εὐφόρους χώρας, ὅπου θὰ εὗρισκον πλούσια λάφυρα. Εἰς στρατὸς ὁρμᾷ καὶ καθυποτάσσει ἀμέσως τὴν Περσίαν. Ἄλλος ὁρμᾷ εἰς τὴν Συρίαν, τρίτος στρατὸς διευθύνεται πρὸς Δυσμᾶς· εἰς τὴν Ἀφρικὴν. Μόλις 50 ἔτη εἶχαν περᾶσει ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ Μωάμεθ, καὶ οἱ Ἀραβες εἶχον φθάσει εἰς τὸν Ὠκεανόν. Ἐπειτα περνοῦν τὸν πορθμὸν τοῦ Γιβραλτᾶρ καὶ κυριεύουν τὴν Ἰσπανίαν. Κατόπιν διέρχονται τὰ Πυρηναῖα καὶ εἰσρρομοῦν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ὁ ἀνδρεῖος δοῦξ (dux, ἀρχηγός) τῶν Φράγκων *Κάρολος Μάρτελος* κατορθώνει νὰ τοὺς κατατροπώσῃ εἰς τὴν μεγάλῃν μάχην τοῦ *Ποατιέ* (732).

Τὰ Ἀραβικὰ κράτη. — Ἀπέραντον ἦτο τὸ κράτος τῶν Ἀράβων μετὰ τὰς κατακτήσεις. Ἐξεστίνετο ἀπὸ τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν ἕως τὸν Ἀτλαντικὸν Ὠκεανόν. Οἱ πρῶτοι διάδοχοι τοῦ Μωάμεθ ἔλαβον τὸν τίτλον *Καλίφαι* (τοποτηρηταὶ τοῦ προφήτου). Τὸ ἀπέραντον ὅμως κράτος ταχέως διμελίσθη, καὶ ἐξ αὐτοῦ παρήχθησαν δύοφορα Ἀραβικὰ κράτη.

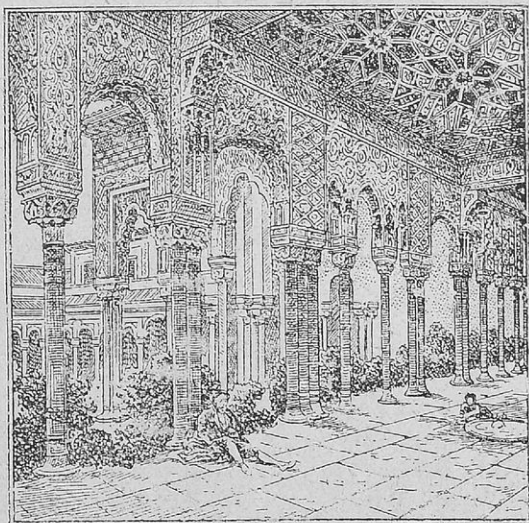
Ὁ Ἀραβικὸς πολιτισμός. — Οἱ Ἀραβες ἦσαν πολὺ εὐφυῆς λαός. Ἀνέπτυξαν λοιπὸν, ὅπως καὶ οἱ Ἕλληνες, καὶ οἱ Πέρσαι, λαμπρὸν πολιτισμόν.

Τὰ σπουδαιότερα κέντρα τοῦ Ἀραβικοῦ πολιτισμοῦ ὑπῆρξαν αἱ τρεῖς πρωτεύουσαι τῶν μεγάλων Ἀραβικῶν κρατῶν, τὰ ὅποια ἐλέγοντο *Καλιφᾶτα*, ἢ *Βαγδάτη* εἰς τὴν Ἀσίαν, τὸ *Κάιρον* εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ ἡ *Κορδοῦη* εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ἀπίστευτος ἦτο ἡ πολυτέλεια καὶ ἀστείρευτα ἦσαν τὰ πλούτη τῶν Καλιφῶν. Πολλοὶ Καλίφαι ἔγιναν περὶφημοὶ διὰ τὴν δύναμιν καὶ τὴν παιδείαν αὐτῶν. Ὁ πλέον φημισμένος ἦτο ὁ *Ἀρουν-ἄλ Ρασίτ* (κατὰ τὸ 800 μ.Χ.).

Οἱ Ἀραβες κατεσκεύαζον ὠραιότατα μεταξωτὰ καὶ τάπητας. Μὲ μεγάλην τέχνην κατεργάζοντο τὰ δέρματα, ἡγάπων πολὺ τὰ ὠραῖα ὄπλα, ἰδίως ξίφη (*δαμασκηνά*, ἀπὸ τὴν Δαμασκόν). Ἐξαισία δὲ εἶναι τὰ κομψοτεχνήματα μὲ ἐλεφαντοστοῦν καὶ μάργαρον (σιντέφι). Ἐκτιζόν δὲ καὶ ὠραῖα παλάτια καὶ ὠραῖα τεμένη (τζαμιά) διὰ τὴν προσευχὴν των.

Ἐπίσης διέπρεψαν οἱ Ἀραβες καὶ εἰς τὰς ἐπιστήμας, τὰ μαθηματικά, τὴν ἀστρονομίαν, τὴν γεωγραφίαν. Ἀπέκτησαν δὲ μεγάλην φήμην εἰς τὴν Ἱατρικὴν. Ἰδρυσαν πολυάριθμα σχολεῖα, πανεπιστήμια, βιβλιοθήκας. Εἰς ὅλην ὁμως τὴν πρόοδον αὐτὴν, καὶ εἰς τὰς τέχνας καὶ ἰδίως εἰς τὰς ἐπιστήμας ἐμιμήθησαν τοὺς Ἕλληνας καὶ ἦσαν μαθηταὶ των.

Βυζαντινοὶ καὶ Ἀραβες. — Αἱ πρῶται χῶραι, τὰς

Εἰκ. 42.— Ἡ Ἀλάμπρα (παλαιὸν παλάτιον τῶν Ἀράβων εἰς τὴν Ἰσπανίαν).

ὁποίας οἱ Ἀραβες κατέκτησαν, ἦσαν χῶραι Ἑλληνικαί, ἡ *Συρία* καὶ ἡ *Αἰγυπτos*. Αἱ ἐνδοξοὶ αὗται χῶραι τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ αἱ μεγάλαι Ἑλληνικαὶ πόλεις ἡ Ἀντιόχεια καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια, εἶχον καθῆ διὰ τὴν Αὐτοκρατορίαν.

Ἄλλ' εἰς τὰς χώρας αὐτὰς εὗρον οἱ Ἀραβες Ἑλληνικὰ βιβλία, τὰ μετέφρασαν καὶ οὕτως ἐγνώρισαν τὰς Ἑλληνικὰς ἐπιστήμας. Διὰ τοῦτο οἱ Ἀραβες ὀφείλουν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς τὴν πρόοδόν των εἰς τὰ γράμματα, εἰς τὴν τέχνην καὶ εἰς ὅλον ἐν γένει τὸν πολιτισμὸν των.

γ'. — Αἱ πολιορκίαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ποὺ ἐφάνησαν οἱ Ἀραβες (640) ἕως τὸν ΙΑ' αἰῶνα, δηλαδὴ ἐπὶ τέσσαρας ὁλοκλήρους αἰῶνας, διαρκεῖ ἡ φοβερὰ πάλῃ ἐναντίον αὐτῶν. Ἐπειτα τοὺς Ἀραβας διαδέχονται οἱ Τούρκοι, οἱ ὁποῖοι παρέλαβον τὴν θρησκείαν των. Λοιπὸν ἀπὸ τὸν Ζ' αἰῶνα ἕως σήμερον οἱ Ἕλληνες, οἱ μαχηταὶ τοῦ Σταυροῦ, ἀγωνίζονται ἐναντίον τῶν πολεμιστῶν τοῦ Ἰσλάμ.

Αἱ πολιορκίαι τῆς Πόλεως. — Ἡ μεγάλη Χριστιανικὴ πρωτεύουσα ὑπέστη πολλὰς πολιορκίας. Ἀπὸ τὴν ἰδρυσιν αὐτῆς ἕως τὴν καταστροφὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων (325—1453) εἴκοσι φορὰς τοῦλάχιστον τὴν ἐπολιόρχησαν οἱ βάρβαροι λαοί, Πέρσαι, Ἀραβες, Βούλγαροι. Ρῶσσοι καὶ ἄλλοι βάρβαροι. Πολάκις ἡ Πόλις ἦλθεν εἰς κίνδυνον. Ἀλλ' ἔσωζεν αὐτὴν ἡ ἀνδρεία τῶν κατοίκων καὶ τοῦ στρατοῦ, τὴν ὁποίαν ἐμεγάλωνεν ἡ βαθεῖα πίστις.

Ἰδίως οἱ πολεμισταὶ τοῦ Ἰσλάμ, οἱ Ἀραβες καὶ ἔπειτα οἱ Τούρκοι, πολλὰς φορὰς μετέλυσσαν ἠγωνίσθησαν νὰ κυριεύσουν τὴν πρωτεύουσαν τῶν Χριστιανῶν. Ὁ προφήτης των εἶχεν εἶπει. «ὅτι θὰ γίνῃ ἰδικὴ των ἡ μεγάλη πόλις, τὴν ὁποίαν περιβάλλει ἀπὸ τὸ ἐν μέρος ἡ ξηρὰ καὶ ἀπὸ δύο μέρη ἡ θάλασσα».

Ἡ πρώτη πολιορκία ὑπὸ τῶν Ἀράβων.

Ὁ Καλίφης Μωσβίας ἔχει κατακτήσει ὅλας σχεδὸν τὰς

χώρας τῆς Ἀσίας ἕως τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Μὲ πολυάριθμον στρατὸν κάθε χρόνον ὁρμᾷ ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως (ἀπὸ τὸ 672).

Αὐτοκράτωρ τότε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἦτο εἰς ἀπὸ τοὺς διαδόχους τοῦ Ἡρακλείου ὁ γενναῖος **Κωνσταντῖνος ὁ Παγωνᾶτος**. Μὲ ἀνδρείαν ὑπερησπίσθη ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ οἱ κάτοικοι τὴν πρωτεύουσάν των. Ἐπὶ ἐπὶ ὁλόκληρα ἔτη ἐξακολουθεῖ ὁ Μωαβίας μὲ μανίαν τὴν πολιορκίαν καὶ διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης.

Ὁ θρίαμβος τῶν Χριστιανῶν. — Ἐκεῖνον τὸν καιρὸν εἰς Ἑλλήν μηχανικὸς ἀπὸ τὴν Συρίαν, ὁ **Καλλίνικος**, εἶχεν ἐφεύρει ἐν ὑγρὸν, τὸ ὁποῖον κατέκαιε τὰ πάντα, ἀκόμη καὶ τοὺς λίθους καὶ τὸν σίδηρον. Τὸ ὑγρὸν τοῦτο ἔκαιε καὶ εἰς τὸ ὕδωρ, διὰ τοῦτο ὠνομάσθη **ὑγρὸν πῦρ**. Τὸ ἐξηκόντιζον διὰ σιδηρῶν σωλῆνων ἐναντίον τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου καὶ στρατοῦ.

Ἐπὶ τέλους οἱ Ἀραβες δὲν δύνανται νὰ ἀνθέξουν. Ὁ ἰσχυρὸς στόλος καταστρέφεται ὁλοσχερῶς, ἡ περὶ κτὴν δύναμις των ἐξολοθρεύεται. Ὁ ἀγέρωχος Μωαβίας ἀναγκάζεται νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἥτταν του καὶ νὰ διαλύσῃ τὴν πολιορκίαν.

Τὸ μέγα ἐκεῖνο Ἑλληνικὸν κατόρθωμα τὸ ἀνεγνώρισεν ὁλόκληρος ὁ κόσμος. Πολυάριθμοι πρεσβεῖαι καὶ ἀπὸ τοὺς βαρβάρους λαοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τῆς Δύσεως ἦλθον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ συγχαροῦν τὸν Αὐτοκράτορα τῶν Χριστιανῶν.

Ἡ Θεσσαλονίκη καὶ οἱ Σλάβοι. — Κατὰ τοὺς ἰδίους χρόνους σώζεται ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ἀπὸ τοὺς βαρβάρους τοῦ Δουνάβεως. Κάθε ἔτος σχεδὸν ἡ Θεσσαλονίκη πολιορκεῖται μὲ μανίαν ἀπὸ τοὺς Σλάβους «καὶ ἄλλους ἀνὰριθμητους βαρβαρικοὺς καὶ ἀνημέρους λαούς». Ἡ γενναιότης τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν κατοίκων σώζει τὴν πόλιν. Ὅπως ἡ Παναγία ἐβοήθει τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁμοίως καὶ ἡ Θεσσαλονίκη εἶχε προστάτην καὶ σωτῆρα τὸν Ἅγιον Δημήτριον.

Ἀδάμαντιου Ἑλλ. Ἰστ. διὰ τὴν Β' τοῦ Ἑλλ. ἔκδ. β' 15/10/23 10

Ἀπὸ τότε ἡ Θεσσαλονίκη ἤρχισε νὰ γίνεται μεγάλη Διὰ νὰ δείξουν τὴν εὐγνώμοσύνην των οἱ κάτοικοι ἀνήγειραν τότε τὸν μεγαλοπρεπῆ ναὸν τοῦ μεγαλομάρτυρος Ἀγίου Δημητρίου καὶ τὸν ἐστόλισαν μὲ ὀραιότατα ψηφιδωτά.

Εἰκ. 43.—Σκηνὴ μάχης. Εἰς τὸ μέσον ὁ Βυζαντινὸς στρατηγός.
(ἀπὸ μικρογραφίαν ἀρχαίου χειρογράφου).

Νέαι προετοιμασίαι τῶν Ἀράβων. — Ἐπειτα ἦλθον Αὐτοκράτορες χωρὶς ἀξίαν. Οἱ Ἀραβες ἐπωφελοῦνται ἀπὸ τὴν ἀνικανότητά των καὶ λεηλατοῦν τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Οἱ Καλίφαι κάμνουν φοβερὰς προετοιμασίας διὰ νὰ κυριεύσουν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Μὲ τρόπον μανθάνουν οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὰς φοβερὰς δυνάμεις ποὺ συναθροίζουσιν.

Οὐδεμία ἀνθρωπίνη δύναμις ἐφαίνετο ἱκανὴ νὰ σώσῃ τὸν Χριστιανισμόν. Οἱ κάτοικοι τῆς πρωτευούσης ἐτοιμάζονται ὅσον ἡμποροῦν νὰ ὑπερασπισθοῦν τὴν πόλιν των. Ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχεν ἀκόμη μεγάλας δυνάμεις. Ἀλλὰ τοῦ ἐχρειάζετο ὁ κατάλληλος ἄνθρωπος νὰ ὀδηγήσῃ τὰς δυνάμεις του. Ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἐμφανίζεται, εἶναι ὁ στρατηγὸς **Λέων ὁ Ἰσαυρὸς**, ὁ ὁποῖος ἀναβαίνει εἰς τὸν θρόνον μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ σώσῃ τὸ Χριστιανικὸν Βασίλειον.

Ἡ δευτέρα πολιορκία. — Μόλις ἀνῆλθεν ὁ Λέων εἰς τὸν θρόνον, οἱ Ἀραβες περιέκύκλωσαν μὲ στρατὸν καὶ στόλον τὴν

πρωτεύουσαν. Οἱ στρατοὶ τῶν Ἀράβων σκεπάζουν τοὺς λόφους, ὁ στόλος τῶν σκεπάζει τὴν θάλασσαν, «ὅπως ἄλλοτε ὁ στόλος τοῦ Ξέρξου».

Ἐπὶ δύο ἔτη ἐπιπίπτουν μὲ μανίαν ἐναντίον τῆς πόλεως καὶ ἀπὸ τὴν ξηρὰν καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Μὲ ἀκαταδάμαστον θάρρος ὑπερασπίζονται οἱ κάτοικοι τὴν ἀγαπητὴν τῶν πόλιν. Ἐπὶ τέλους κατακαίουν τὸν ἐχθρικὸν στόλον μὲ τὸ ὑγρὸν πῦρ, ἔπειτα κατατροπώνουν καὶ τὸν στρατόν. Οἱ Ἀραβες ἀναγκάζονται πάλιν νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ φύγουν. Φοβερὰ ἦτο ἡ πανωλεθρία τῶν. Ἐχασαν 2.500 πλοῖα καὶ 500.000 ἄνδρας (τὸ 717).

Ἡ διάσωσις τῆς πόλεως.— Οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Ἑλληνικὸς στρατός, ὁ Αὐτοκράτωρ εἶχον καὶ πάλιν σώσει τὸν Ἑλληνισμόν, τὸν Χριστιανισμόν καὶ τὸν πολιτισμόν. Οὐδέποτε ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ εἶχε ταπεινωθῇ περισσότερον. Οὐδέποτε ὁ θρίαμβος τοῦ Σταυροῦ ὑπῆρξε λαμπρότερος.

Οἱ γενναῖοι καὶ εὐσεβεῖς κάτοικοι ἔτρεξαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας διὰ νὰ εὐχαριστήσουν τὴν Παναγίαν τὴν **ὑπέρμαχον στρατηγὸν** τῆς πόλεως. Οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ἀναγνωρίζουν, ὅτι ἡ Εὐρώπη ὀφείλει τὴν σωτηρίαν της εἰς τοὺς μεγάλους ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκρατόρων. Ὁ πάπας τῆς Ρώμης, διὰ νὰ δείξῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του, ἔστειλε τὰς εἰκόνας τοῦ Λέοντος εἰς τοὺς Χριστιανοὺς βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης.

Ὁ Ἀκάθιστος ὕμνος.— Ἡ χαρὰ, τὴν ὁποίαν ἠσθάνθησαν οἱ εὐσεβεῖς Βυζαντινοὶ καὶ ὁλόκληρος ὁ Χριστιανικὸς κόσμος δεικνύει πόσον μέγας ἦτο ὁ κίνδυνος. Καὶ ἀπὸ ἄλλους πολλοὺς κινδύνους ἐσώθη ἀργότερα ἡ Πόλις. Ἄλλ' αἱ πρῶται τρεῖς μεγάλαι πολιορκίαι ἔμειναν ἀλησμόνητοι. Καὶ οἱ τρεῖς Χριστιανοὶ βασιλεῖς: ὁ **Ἡράκλειος**, ὁ **Παγωνᾶτος** καὶ ὁ **Λέων Ἰσαυρος** ἀφῆκαν ἀλησμόνητον μνήμην.

Ἡ ἐκκλησία μας πανηγυρίζει ἀπὸ τότε ἕως σήμερον τὴν λύ-

τρωσιν τῆς πόλεως ἀπὸ τοὺς Πέρσας καὶ τοὺς Ἀραβας Μὲ τοὺς **Χαιρετισμοὺς τῆς Θεοτόκου** ψάλλεται καὶ ὁ **Ἀκάθιστος ὕμνος** (διότι δὲν κάθηνται οἱ ἐκκλησιαζόμενοι) κάθε Παρασκευὴν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Ὡς νικητήριος παιὰν ἀντηχεῖ εἰς τὰς ἐκκλησίας μας ἐπὶ 1200 ἔτη ὁ εὐχαριστήριος ὕμνος :

«*Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια*
Ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια
Ἀναγράφω σοι ἡ πόλις σου. Θεοτόκε.»

Εἰκ. 44. — *Ἡ Παναγία ἡ Πλατυτέρα*, ὅπως εἰκονίζεται ἀπὸ αἰῶνας εἰς τὸ ἱερόν.

Εικ. 45. — Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου (μικρογραφία ἀπὸ ἀρχαῖον χειρόγραφον).

ΚΕΦ. ΙΕ

ΟΙ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΟΙ ΒΑΣΙΛΕΙΣ

718—867. Η' καὶ Θ' αἰών.

α'. Οἱ Ἰσαυροὶ.—Οἱ Ἀραβες καὶ οἱ Βούλγαροι.

Οἱ Αὐτοκράτορες, οἱ ὁποῖοι ἀρχίζουν μὲ τὸν Λέοντα Γ' ὀνομάζονται **Ἰσαυροὶ**, διότι κατήγοντο ἀπὸ τὴν Ἰσαυρίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Οἱ Ἰσαυροὶ ἐπολέμησαν γενναίως ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τοῦ Κράτους. Ἐγίναν δὲ ὀνομαστοὶ εἰς τὴν ἱστορίαν, διότι ἐπροσπάθησαν ν' ἀναμορφώσουν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν κοινωνίαν. Ἡ προσπάθειά των ἤρχισε μὲ τὴν καταδίωξιν τῶν εἰκότων, καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάσθη **Εἰκονομαχία**.

Ἡ θέσις τοῦ Κράτους.— Τὰς ἀρχὰς τοῦ Η' αἰῶνος ἡ Αὐτοκρατορία πεφαίνετο ὅτι ἦτο εἰς τὰς παρομονὰς τῆς καταστροφῆς. Ἡ Συρία καὶ ἡ Αἴγυπτος ἔχουν χαθῇ διὰ τοὺς Ἕλληνας. Οἱ Ἀραβες ἔκαμνον τακτικὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Τὰς δὲ Εὐρωπαϊκὰς χώρας διαρκῶς ἐληλάτουν οἱ Σλάβοι καὶ οἱ Βούλγαροι.

Εἶχεν ὅμως ἀκόμη μεγάλας χώρας τὸ Κράτος· ἡ Θράκη, ἡ Μακεδονία, ἡ παλαιὰ Ἑλλὰς καὶ ὅλαι αἱ νῆσοι ἀνῆκον εἰς τὸ

Ἑλληνικὸν κράτος. Εἶχε δὲ μέγαν πλοῦτον καὶ ἀρκετὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις.

Οἱ δύο πρῶτοι Ἰσαυροί. — Μόλις ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ ἀρχηγὸς τῆς δυναστείας ὁ **Λέων Γ' Ἰσαυρός** (717) ἔσωσε τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τὴν φοβερὰν πολιορκίαν τῶν Ἀράβων. Τὸ Κράτος ἤρχισε ν' ἀναλαμβάνῃ τὰς δυνάμεις του. Ἀργότερα ὁ Λέων ἐξωλόθρευσεν τὸν στρατὸν τῶν Ἀράβων καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν (740). Ἐπίσης γενναῖος ἦτο καὶ ὁ υἱὸς του **Κωνσταντῖνος δ' Ε'**, ὁ ὁποῖος κατετρόπωσε καὶ τοὺς Ἀραβας καὶ τοὺς Βουλγάρους.

Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία. — Ἀργότερα ἀνέλαβε τὴν βασιλείαν ἡ **Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία**. Ἡ βασιλεία της συμπίπτει μὲ μεγάλα γεγονότα τῆς παγκοσμίου ἱστορίας. Γύρω εἰς τὸ 800 μ. Χ. ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον δύο μεγάλων λαῶν καὶ κρατῶν. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν οἱ Ἀραβες μὲ τὸν Καλίφην αὐτῶν Ἀρουν-ἄλ-Ρασὶδ φθάνουν εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τοῦ πολιτισμοῦ των. Εἰς δὲ τὴν Δύσιν ὁ **Κάρολος ὁ Μέγας** ἱδρύει τὸ μέγα **Φραγκικὸν κράτος**.

Οἱ Σλάβοι εἰς τὴν Πελοπόννησον. — Εἶδομεν, ὅτι ἀπὸ τὸ 600 περίπου μεγάλη στίφη Σλάβων εἶχον εἰσορμήσει εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Ἡ Ἑλλὰς διέτρεξε τότε μέγαν κίνδυνον νὰ ἐκσλαβισθῇ, δηλαδὴ νὰ γίνουν οἱ κάτοικοί της Σλάβοι. Ἀλλ' ἡ δύναμις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἦτο πολὺ μεγάλη καὶ ἀντέδρασεν εἰς τὸ πλῆθος τῶν Σλάβων.

Οἱ Ἰσαυροὶ ἔκαμαν πολλὰς ἐκστρατείας διὰ νὰ καθυποτάξουν τοὺς Σλάβους ἐκείνους. Προπύργιον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἔγινεν εἰς τὴν Πελοπόννησον αἱ Πάτραι, ὅπως ἡ Θεσσαλονίκη εἰς τὴν Μακεδονίαν. Οἱ Σλάβοι τῆς Πελοποννήσου ἐπετέθησαν ὅλοι μαζὶ ἐναντίον τῶν Πατρῶν. Ἀλλ' οἱ κάτοικοι ἐπεξέρχονται γενναίως ἐναντίον των, τοὺς τρέπουν εἰς φυγὴν καὶ σώζουν τὴν πόλιν

(807). Οἱ εὐσεβεῖς κάτοικοι ἀπέδωκαν τὴν νίκην των εἰς τὸν Ἅγιον Ἀνδρέαν, ὃ ὁποῖος ἦτο ὁ προστάτης τῆς πόλεως.

Οἱ Βούλγαροι. — Φοβεροὶ ὅμως ἐχθροὶ γίνονται τώρα οἱ Βούλγαροι. Καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὸ 600 εἶχον διαβῆ τὸν Δούναβιν, καὶ εἶχον ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν χώραν, ἣ ὁποία εἶναι ἡ σημερινὴ Βουλγαρία. Ἀπὸ τότε δὲν ἔπαυσαν νὰ εἶναι οἱ ἄσπονδοι ἐχθροὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Οἱ βασιλεῖς ἡμῶν πολεμοῦν μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις ἐναντίον των.

Ἡ καταστροφὴ τοῦ Νικηφόρου. Μετὰ τὴν Εἰρήνην ἐβασίλευσεν εἰς γενναῖος Αὐτοκράτωρ ὁ **Νικηφόρος Α΄**. Οἱ Βούλγαροι ἐφορμοῦν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας καὶ τὰς καταστρέφουν, ὁ Νικηφόρος εἰσορμᾷ εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ κυριεύει τὴν πρωτεύουσάν της Σόφειαν. Ἄλλ' ἐνῶ ἐπέστρεφεν, οἱ Βούλγαροι τὸν περικυκλώνουν. Ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ οἱ μεγιστάνες πίπτουν ἡρωικῶς (811). Ὁ ἄγριος ἀρχηγὸς τῶν Βουλγάρων Κροῦμος ἐγύμνωσε τὸ κρανίον τοῦ Χριστιανοῦ Βασιλέως καὶ ἔπινεν οἶνον εἰς τὰ συμπόσιά του.

β' Ἡ Εἰκονομαχία.

Οἱ ἐξωτερικοὶ τύποι τῆς λατρείας. — Οἱ Βυζαντινοὶ εἶχον πολὺ βαθεῖαν πίστιν εἰς τὴν θρησκείαν. Ἐσυνήθιζον ὅμως νὰ ἐκδηλώνουν μὲ ἐξωτερικὰ σημεῖα τὴν πίστιν αὐτῶν. Ἐπροσκύνουν τὰς ἁγίας εἰκόνας, τὰ ἅγια λείψανα, ἔκαμναν πολλὰς νηστείας. Αἱ ἐκδηλώσεις αὐταὶ τῆς εὐλαβείας λέγονται **ἐξωτερικοὶ τύποι** τῆς λατρείας.

Ἀπὸ παλαιοὺς χρόνους οἱ Χριστιανοὶ κατεσκεύαζον κινητὰς εἰκόνας ἀπὸ ξύλον. Εἰς αὐτὰς ἐξωγράφιζαν, ὅπως καὶ εἰς τοὺς τοίχους τῶν ἐκκλησιῶν, τὸν Σωτῆρα, τὴν Παναγίαν, τὰ θαύματα τῶν Ἀγίων. Προσέτι ἐφύλαττον τὰ ἅγια λείψανά των μὲ μεγάλην

εὐλάβειαν. Πολλοὶ δὲ θεοσεβεῖς ἄνθρωποι ἐνόμισαν ὅτι ἡ λατρεία των θὰ ἦτο ἀγνοτερά, ἂν ἔζων μακρὰν ἀπὸ τὸν κόσμον. Διὰ τοῦτο ἐπήγαιναν εἰς **μοναστήρια**, τὰ ὁποῖα ἦσαν κτισμένα εἰς ἐρημικὰ μέρη.

Τὰ ἄτοπα τῶν ἐξωτερικῶν τύπων.—Μὲ τὸν καιρὸν ἐκτίσθησαν πολυάριθμα μοναστήρια καὶ πάρα πολλοὶ ἔτρεχον νὰ κλεισθοῦν εἰς αὐτά. Πολλοὶ ἄνθρωποι λοιπόν, οἱ ὁποῖοι ὤφειλον νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν, νὰ ἐργάζωνται εἰς τὴν κοινωνίαν, ἐγίνοντο ἄχρηστοι. Ἐπίσης οἱ ἀπλοικοὶ ἄνθρωποι ἐνόμιζον, ὅτι αἱ εἰκόνες καὶ τὰ ἅγια λείψανα ἔχουν θαυματουργὸν δύναμιν. Ἦτο ἀρκετὸν νὰ τὰ προσκυνοῦν διὰ νὰ εἶναι τέλειοι Χριστιανοί. Αἱ ὑπερβολαὶ αὐταὶ ἦσαν κατάχρησις καὶ εἶχον καταντήσῃ δεισιδαιμονίαι. Διὰ τοῦτο μερικοὶ ἀνεπτυγμένοι ἄνθρωποι ἐσκέπτοντο ἀπὸ καιρὸν, ὅτι ἔπρεπε νὰ διορθωθοῦν τὰ ἄτοπα αὐτά. Ἐπρεπε νὰ πολεμηθοῦν αἱ δεισιδαιμονίαι καὶ τὰ κακὰ ἀποτελέσματά των. Τότε ἡ Ἐκκλησία θὰ ἐπανήρχετο εἰς τὴν παλαιὰν ἀπλότητα. Τοῦτο λέγεται **μεταρρύθμισις**, ἐπεχείρησαν δὲ αὐτὴν οἱ Ἰσαυροὶ.

Ἡ Μεταρρύθμισις.—Οἱ δύο πρῶτοι Ἰσαυροὶ, ὁ Λέων Γ' καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Ε', ἐξέδωκαν αὐστηρὰ διατάγματα ἐναντίον τῶν εἰκόνων καὶ τῶν μοναστηρίων. Ἐπειδὴ, ἔλεγον, ἡ λατρεία τῶν εἰκόνων εἶχε καταντήσῃ εἰδωλολατρεία, ἔπρεπε νὰ καταργηθῇ. Ἐπίσης ἔπρεπε νὰ περιορισθοῦν τὰ μοναστήρια.

Αἱ διαταγαὶ αὐταὶ ἐπέφεραν μεγάλην ἀναστάτωσιν εἰς τὴν κοινωνίαν. Ὁ ἀπλοῦς λαὸς καὶ οἱ μοναχοὶ τὰς ἐθεώρησαν ὡς ἀσέβειαν καὶ ἐξηγέρθησαν. Ἡ κοινωνία διηρέθη τότε εἰς δύο στρατόπεδα. Ἀπὸ τὸ ἓν μέρος ἦσαν οἱ καταδιώκοντες τὰς εἰκόνας, οἱ **εἰκονομάχοι**, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος οἱ ἐμμένοντες εἰς τὰ παλαιά, οἱ **εἰκονολάτραι**. Τὰ δύο στρατόπεδα ἦσαν πολὺ φανατισμένα καὶ ἔγιναν μεγάλαι ταραχαὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτήν, ἡ ὁποία ὠνομάσθη **Εἰκονομαχία**. Οἱ δύο πρῶτοι Ἰσαυροὶ, οἱ σπουδαιότεροι **Εἰκονομάχοι βασιλεῖς**, δὲν ἐζήτησαν μόνον τὴν κατάργη-

σιν τῶν εἰκόνων ἀλλ' ἐζήτουν νὰ βελτιώσουν δολόκληρον τὴν κοινωνίαν. Διώρθωσαν τὰ οἰκονομικὰ καὶ στρατιωτικὰ, ἔκαμαν διαφοροὺς νόμους μὲ ἀρχὰς φιλανθρωπίας καὶ ἰσότητος.

Ὁ τελευταῖος εἰκονομᾶχος βασιλεὺς ἦτο ὁ **Θεόφιλος** (829—842), ὁ ὁποῖος ἐπροστάτευσε τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Ὁ Θεόφιλος ἐπήγαινε τακτικὰ εἰς τὴν ἐκκλησίαν διερχόμενος ἐπίτηδες ἀπὸ τὴν ἀγοράν. Διότι ἤθελε νὰ δείξῃ ὅτι αἱ ἰδέαι του ἐναντίον τῶν εἰκόνων δὲν ἀπέκλειον τὴν ἀληθινὴν εὐλάβειαν.

Ἡ ἀναστήλωσις τῶν εἰκόνων.— Ἡ διχόνοια αὕτῃ εἰς τὸ κράτος καὶ ἡ ἀνάστασις τῆς κοινωνίας διήρκεσε περισσότερον ἀπὸ ἓνα αἰῶνα. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοφίλου ἡ σύζυγος του **Θεοδώρα** ἐκάλεσε Σύνοδον, ἡ ὁποία ἐπανέφερε τὴν τιμὴν καὶ προσκύνησιν τῶν εἰκόνων. Διὰ νὰ ἐορτασθῇ ἡ **ἀναστήλωσις**, ὅπως ἔλεγον, τῶν **εἰκόνων**, ἔγινε μία μεγάλη ἐκκλησιαστικὴ πανήγυρις (843). Ἀπὸ τότε ἡ Ἐκκλησία μας ἐορτάζει τὴν πρώτην Κυριακὴν τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς τὸν θρίαμβον τῆς ὁρθῆς πίστεως. Διὰ τοῦτο ἡ Κυριακὴ αὕτη λέγεται **Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας**.

γ'—Ὁ πατριάρχης Φώτιος.—Οἱ Φράγκοι.

(κατὰ τὸ 850).

Οἱ Ρῶσοι.— Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀναφαίνεται εἰς νέος ἐχθρὸς, ὁ ὁποῖος μέλλει νὰ ἔλθῃ εἰς μεγάλας σχέσεις μὲ τὸν Ἑλληνισμόν. Ὁ λαὸς οὗτος εἶναι οἱ **Ρῶσοι**, οἱ ὁποῖοι καταβαίνουν ἀπὸ τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν. Οἱ νέοι ἐπιδρομεῖς περνοῦν τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ ἐμφανίζονται αἰφνιδίως ἐνώπιον τῆς πρωτεύουσας μὲ 200 μονόξυλα. Ἐτρόμαξαν οἱ κάτοικοι, ἀλλὰ μὲ τὴν γενναίαν ἄμυνάν των καὶ μὲ τὸ ὕγρον πῦρ ἔσωσαν τὴν πρωτεύουσαν (860). Οἱ εὐσεβεῖς κάτοικοι ἀπέδωκαν πάλιν τὴν σωτηρίαν των εἰς τὴν βοήθειαν τῆς Παναγίας, ἡ ὁποία εἶχε σώσει τὴν πόλιν ἀπὸ τὸν Χοσρόην καὶ τὸν Μωαβίαν. Μὲ τὸν πατριάρ-

χην των Φώτιον τρέχουν εἰς τοὺς ναοὺς καὶ ἀναπέμπουν εὐχαριστήρια διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς πόλεώς των.

Ὁ Κύριλλος καὶ ὁ Μεθόδιος.— Οἱ Ρῶσοι εἶναι Σλαβικὸς λαός, ὥς καὶ οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Βούλγαροι, οἱ ὁποῖοι ἔξεσλαβίσθησαν καὶ αὐτοί. Μερικοὶ Σλάβοι ἔστειλαν καὶ ἐζήτησαν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἱεραποστόλους. «*Ἡμεῖς οἱ Σλάβοι εἶπον, εἴμεθα εἰς ἀπλοὺς λαὸς καὶ δὲν ἔχομεν κανένα νὰ μᾶς διδάξῃ ποῦ εἶναι ἡ ἀλήθεια. Δώσατέ μας λοιπὸν ἓνα ἄνθρωπον νὰ μᾶς διμλήσῃ φρόνιμα, διότι ἀπὸ οἷς βγαίνει ὁ καλὸς νόμος καὶ διαδίδεται εἰς ὅλον τὸν κόσμον*». Τότε δύο μοναχοὶ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην ἐπῆγαν εἰς τοὺς Σλάβους διὰ νὰ κηρύξουν τὸ Εὐαγγέλιον.

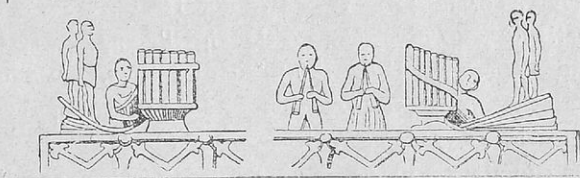
Οἱ δύο αὐτοὶ μοναχοὶ εἶναι ὁ **Μεθόδιος** καὶ ὁ **Κύριλλος**, καὶ ἔγιναν δι' ὅλους τοὺς Σλαβικοὺς λαοὺς μεγάλοι **ἀπόστολοι**. Ἡ μνήμη των διατηρεῖται ἀθάνατος εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Οἱ ἅγιοι ἐκεῖνοι ἄνδρες ἔφερον τὴν ἐξημέρωσιν εἰς τοὺς ἀπολιτίστους καὶ ἀναλφαβήτους ἐκείνους λαούς.

Ὁ πατριάρχης Φώτιος.— **Τὸ σχίσμα μετὰ τὴν Δύσιν.**— Ἀπὸ αἰῶνας οἱ πάπαι τῆς Ρώμης εἶχον τὴν ἀξίωσιν νὰ ἐπιβάλλουν τὴν γνώμην των εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πατριάρχης ἦτο ὁ **Φώτιος**, εἰς ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους ἄνδρας, τοὺς ὁποῖους παρήγαγε τὸ ἔθνος ἡμῶν. Ὅλα τὰ ἐπιθυμητὰ χαρίσματα ἐπτόλιζον αὐτόν, μέγας νοῦς καὶ θέλησις, ἰδίως ἀπέραντος παιδεία. Ὁ πάπας ὅμως τῆς Ρώμης δὲν ἠθέλησε ν' ἀναγνώρισῃ τὸν Φώτιον ὡς πατριάρχην. Τὸν ἐκήρυξεν ἑκπτωτον ἀπὸ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, τὸν καθήρεσεν, ὅπως λέγομεν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Φώτιος καθήρεσε τὸν πάπαν. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Φώτιος διετήρησε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἔφερον τὸ σχίσμα, δηλαδὴ τὴν διαίρεσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν (867).

Ἡ ἀναπτυξίς τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης.— Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μέγας ἦτο ὁ ζῆλος διὰ τὰ γράμματα καὶ τὴν παιδείαν. Εἰς πολλὰ διδασκῆρια ἐδιδάσκοντο μ' ἐπιμέλειαν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς. Τότε μάλιστα ἰδρύθη ἓν μέγα Πανεπιστήμιον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου σοφοὶ καθηγηταὶ ἐδίδασκον ὅλας τὰς ἐπιστήμας. Τότε ἤκμασαν σπουδαῖοι λόγιοι, φιλόσοφοι καὶ μαθηματικοί. Ὁ λαμπρότερος ἀπὸ τούτων σοφούς, ἦτο ὁ πατριάρχης **Φώτιος**, ὁ ὁποῖος ἔγραψε μεγάλα συγγράμματα.

Ἐπίσης ἤκμασε τότε καὶ ἡ τέχνη. Ἐγίναν λαμπρὰ ἔργα ἀρχιτεκτονικῆς, ζωγραφικῆς καὶ μηχανικῆς. Ἐκτίσθησαν ὥραϊα παλάτια, ἐκκλησίαι, καὶ πολλὰ ἄλλα κτίρια. Εἶχε δὲ καὶ πολὺ προοδεύσει καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ. Τότε κατεσκευάσθησαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ πολυτελέστατα μουσικὰ ὄργανα, ἀπὸ τὰ ὅποια προῆλθον τὰ σημερινὰ ὄργανα, πού ἔχουν οἱ Φράγκοι εἰς τὰς ἐκκλησίας των.

Εἰκ. 46.—**Ὅργανον.**— Σκλάβοι πατοῦν εἰς τὰ φουσέρᾳ καὶ τὸ ὄργανον παίζει.

Οἱ Φράγκοι.— Κατὰ τὴν περίοδον τῆς Εἰκονομαχίας (τὸν Η' καὶ Θ' αἰῶνα) συνέβησαν εἰς τὴν Εὐρώπην μεγάλα γεγονότα. Δύο σπουδαῖαι δυνάμεις ἐμεγάλωσαν εἰς τὴν Δύσιν, αἱ ὁποῖαι ἦσαν οἱ Φράγκοι καὶ ὁ πάπας. Τὸν ἴδιον χρόνον συνέπεσε καὶ ἡ ἀκμὴ τῶν Ἀράβων εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Βαυβάρων Γερμανῶν εἶχε φέρει πολλὰς ἀλλαγὰς εἰς τὴν Εὐρώπην. Πρὸ τῆς ἐπιδρομῆς ὑπῆρχεν ἓν **μόνον** Ρωμαϊκὸν Κράτος. Κατόπιν ἔγιναν **πολλὰ** βαρβαρικά βασίλεια (ἀπὸ τὸν Ε' αἰῶνα μ. Χ.).

Κατ' ἀρχὰς οἱ Βάρβαροι ἦσαν εἰδωλολάτραι. Ἄλλ' ὅσοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς χώρας τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ἐγιναν Χριστιανοί. Ἀπὸ ὅλους δὲ τοὺς Γερμανικοὺς λαοὺς ὁ σπουδαιότερος ἦσαν οἱ Φράγκοι, οἱ ὅποιοι εἶχον καταλάβει τὴν ἀρχαίαν Γαλατίαν, τὴν σημερινὴν Γαλλίαν. Τόσον σπουδαῖοι ἐγιναν οἱ Φράγκοι, ὥστε ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς Δύσεως οἱ Βυζαντινοὶ τοὺς ὠνόμαζον Φράγκους. Ὁ σπουδαιότερος ἀρχηγὸς αὐτῶν (δοῦξ) ἦτο ὁ Κάρολος ὁ Μάρτελος, ὁ ὁποῖος ἐνίκησε τοὺς Ἀραβας εἰς τὸ Ποατιέ (732).

Ὁ Κάρολος ὁ μέγας.—**Ἡ Δυτικὴ Αὐτοκρατορία.**—Ὁ μεγαλύτερος βασιλεὺς τῶν Φράγκων ὑπῆρξεν ὁ **Κάρολος**, ὁ ὁποῖος ἐπωνομάσθη εἰς τὴν ἱστορίαν **μέγας**. Ὁ Κάρολος ὑπῆρξε λαμπρὸς κυβερνήτης καὶ μέγας κατακτητής. Ἐδημιούργησεν ἐν ἀπέραντον Κράτος εἰς τὴν Δύσιν. Τὸ Φραγκικὸν Κράτος περιελάμβανεν ὅλας τὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι σήμερον εἶναι ἡ Ἰσπανία, Γαλλία, Γερμανία, Αὐστρία, Ἰταλία.

Ὁ Κάρολος ὁ μέγας ἐπῆγεν εἰς τὴν Ῥώμην καὶ ἐστέφθη Αὐτοκράτωρ ὑπὸ τοῦ Πάπα (800) ἕως τῶρα ὑπῆρχε μία μόνον Αὐτοκρατορία, ἡ Βυζαντινὴ. Τώρα γίνεται μία ἄλλη εἰς τὴν Δύσιν μὲ Αὐτοκράτορα τὸν Κάρολον τὸν μέγαν.

Ἡ δύναμις τοῦ Πάπα.—Κατὰ τοὺς ἰδίους ἐκείνους χρόνους ὁ πάπας λαμβάνει πολὺ μεγάλην δύναμιν. Ὁ πάπας γίνεται ὁ ὑπέρτατος ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας εἰς ὅλην τὴν Δύσιν.

Κατ' ἀρχὰς οἱ πάπαι κατῴρθωσαν νὰ γίνουν ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς. Φυσικὰ οἱ βασιλεῖς δὲν τὸ ἐδέχθησαν. Ἀπὸ τὴν αἰτίαν αὐτὴν προέκυψαν μεγάλοι πόλεμοι μεταξὺ τῶν παπῶν καὶ τῶν βασιλέων τῆς Δύσεως.

Οἱ Νορμανδοί.—Μόλις ἀπέθανεν ὁ Κάρολος ὁ μέγας, ἡ ἀπέραντος αὐτοκρατορία του διμελίσθη εἰς πολλὰ μικρὰ κράτη. Εἰς τὸν διαμελισμὸν αὐτὸν συνετέλεσαν αἱ ἐπιδρομαὶ νέων βαρβάρων, οἱ ὅποιοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν Σκανδιναυικὴν Χερσόνησον καὶ λέγονται **Νορμανδοί**, (ἄνθρωποι τοῦ Βορρᾶ) Ἀπὸ τὸν Θ' αἰῶν

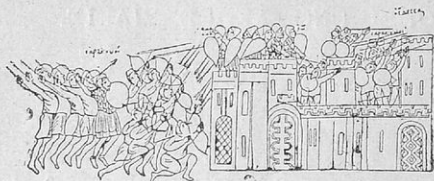
ἀρχίζουν φοβεράς ἐπιδρομὰς εἰς τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης. Πλέουν μὲ μικρὰ πλοιάρια καὶ ὑπακούουν εἰς ἀρχηγούς, τοὺς ὁποίους ὀνομάζουν *Βασιλεῖς τῆς θαλάσσης*. Ἦσαν ἀτρόμητοι ναυτικοί. Ἐπὶ ἓνα αἰῶνα ἔκαμνον ἐπιδρομὰς καὶ λεηλασίας εἰς τὴν Εὐρώπην.

Οἱ Νορμανδοὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Γαλλικὴν χώραν, ἣ ὁποία ἀπὸ τότε ὀνομάσθη *Νορμανδία*. Ἀπὸ τὴν Γαλλικὴν Νορμανδίαν ὤρμησαν εἰς κατάκτησιν τῆς Ἀγγλίας. Ἀργότερα ἤρπασαν τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Κάτω Ἰταλίαν. Ἐνταῦθα ἵδρυσαν ἓν ἰσχυρὸν Νορμανδικὸν βασίλειον, τὸ ὁποῖον ἐπροσπάθησε νὰ κατακτήσῃ καὶ αὐτὴν τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν.

Ἡ Γερμανικὴ Αὐτοκρατορία. — Μετὰ πολλοὺς πολέμους οἱ διάδοχοι τοῦ Καρόλου τοῦ μεγάλου ἐμοιράσθησαν τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης. Ὅλαι αἱ χῶραι τῆς Εὐρώπης ἔπεσαν εἰς μεγάλας ταραχάς. Ἀπὸ τὰ μικρὰ κράτη, ποὺ ἐδημιουργήθησαν τότε, ἔγιναν μὲ τὸν καιρὸν τὰ μεγάλα σημερινὰ κράτη τῆς Εὐρώπης.

Μόνον τὸ βασίλειον τῆς Γερμανίας ἔγινεν ἰσχυρὸν τὸν Ι' αἰῶνα. Ὁ μεγαλύτερος βασιλεὺς τῆς Γερμανίας ἦτο ὁ *Ὁθων δ' Α'*, ὁ ὁποῖος, ὅπως καὶ ὁ Κάρολος ὁ μέγας, ἐστέφθη εἰς τὴν Ῥώμην Αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως (962).

Τὰ σπουδαῖα αὐτὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα γίνονται εἰς τὴν Δύσιν, ἔχουν μεγάλην ἐπίδρασιν καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἀπὸ τότε ἐπέρχεται ῥῆγμα μεταξὺ τῆς Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Οἱ ἡγεμόνες τῆς Δύσεως ὀνειρεύονται νὰ κατακτήσουν τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν. Ἀλλ' ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν, τὸν Ι' αἰῶνα, ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία φθάνει, ὥς θὰ ἴδωμεν, εἰς τὸ ὑψιστον σημεῖον τῆς δυνάμεως αὐτῆς.

Εικ. 47.—Σκηνή πολιορκίας.—Οι Σαρακηνοὶ ἐπιτίθενται ἐναντίον μιᾶς Ἑλληνικῆς πόλεως (μικρογραφία).

ΚΕΦ. ΙΣΤ'.

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ

ΑΡΑΒΕΣ—ΡΩΣΟΙ—ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ

867—1025 μ. Χ.

ἰς τὴν μεγαλυτέραν δύναμιν καὶ λάμψιν αὐτῆς ἔφθασεν ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα. Ἰσχυρότερον κράτος κατὰ τὸ 1000 μ.Χ. δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὸν κόσμον, οὔτε εἰς τὴν Ἀνατολήν, οὔτε εἰς τὴν Δύσιν.

Εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν δύναμιν ἔφθασεν ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν εἰσέεινεν εἶχε τὸ εὐτύχημα νὰ κυβερνᾶται ἀπὸ μεγάλους Αὐτοκράτορας. Ἡ δυναστεία τῶν Αὐτοκρατόρων αὐτῶν λέγεται **Μακεδονικὴ δυναστεία**, διότι ὁ ἰδρυτὴς αὐτῆς, **Βασίλειος ὁ Α'**, ἦτο εἰς χωρικὸς ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν.

Α'.—Οἱ μεγάλοι κατακτηταί.—Ὁ Φωκᾶς καὶ ὁ Τσιμισκῆς.

Ὁ ἰδρυτὴς τῆς ἐνδόξου Μακεδονικῆς δυναστείας Βασίλειος Α' (867—886) ἦτο ἄνθρωπος ἀμόρφωτος, ἀλλ' εἶχε μεγάλην σύνεσιν. Ἐπολέμησεν ἐνδόξως ἐναντίον ὅλων τῶν ἐχθρῶν. Μὲ μεγάλην δύ-

ναμιν ἐπίσης ἐκυβέρνησε τὸ Κράτος κατόπιν ὁ Αὐτοκράτωρ *Ρωμανὸς ὁ Δεκαπηνδός* (920—944). Ἡ ἰσχὺς τῶν Ἑλληνικῶν ὀπλων ἐπέβαλε τὸν σεβασμὸν εἰς ὅλους τοὺς ἐχθρούς.

Οἱ ἥρωες βασιλεῖς.—Ἄλλ' οἱ μεγάλοι ἥρωες καὶ κατακτηταὶ εἶναι οἱ τρεῖς Αὐτοκράτορες: ὁ *Νικηφόρος Φωκᾶς*, ὁ *Ἰωάννης Τσιμισκῆς* καὶ ὁ *Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος*. Εἰς κανέν κράτος τοῦ κόσμου δὲν ἐβασίλευσαν ποτὲ τόσοι μεγάλοι βασιλεῖς, χωρὶς διακοπὴν, ὡς εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου.

Οἱ τρεῖς ἀνίκητοι βασιλεῖς τρέχουν ἀκούραστοι παντοῦ, ὅπου εἶναι ἐχθροί. Ἡ ἀκαταδάμαστος ἀνδρεία των ἐμβάλλει τρόμον εἰς τοὺς ἐχθρούς. Μὲ τὰς μεγάλας νίκας των ἔκαμαν τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν νὰ τρέμουν καὶ ὅλους τοὺς λαοὺς νὰ ὑποταχθοῦν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν. Οἱ μεταγενέστεροι ὀφείλομεν νὰ εἴμεθα εὐγνώμονες εἰς τὴν μνήμην αὐτῶν, διότι ἔσωσαν τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν ἀπὸ φοβεροῦς ἐχθροῦς.

Οἱ Ἀραβες πειραταί.—Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην φοβερὰς καταστροφὰς ἔκαμναν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ παράλια οἱ Ἀραβες πειραταί (*Σαρακηνοὶ ἢ Ἀγαρηνοὶ*). Εἶχον καταρτίσει δυνατοὺς στόλους, οἱ ὅποιοι ἐκρύπτοντο εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Ἀπὸ ἐκεῖ αἰφνιδίως ἐξώρμων, ἐπέπιπτον ἐναντίον μιᾶς πλουσίας πόλεως καὶ εἰς μίαν στιγμὴν τὴν μετέβαλλον εἰς φρικώδη ἐρημίαν. Ὁ Βασίλειος Α' εἶχε κατατροπώσει τοὺς πειρατὰς καὶ εἶχεν ἐλευθερώσει τοὺς Χριστιανικοὺς λαοὺς ἀπὸ τὸν τρόμον αὐτῶν.

Οἱ αἰμοχαρεῖς ἐκεῖνοι Σαρακηνοὶ εἶχον κυριεύσει τὴν μεγάλην νῆσον Κρήτην καὶ εἶχον ἰδρύσει ἐκεῖ ἐν ἀληθινὸν πειρατικὸν βασίλειον. Οἱ Αὐτοκράτορες ἐπεχείρησαν μεγάλας ἐκστρατείας, διὰ νὰ λυτρώσουν τὴν χώραν των. Ἄλλ' ὅλοι εἶχον ἀποτύχει.

Ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς.—Ἐπὶ τέλους ἀπεστάλη ὁ στρατηγὸς Νικηφόρος Φωκᾶς, διὰ νὰ καταστρέψῃ τὸ πειρατικὸν βασίλειον. Ὁ Φωκᾶς πηγαίνει μὲ τὰς εὐλογίας τῆς Ἐκκλησίας ν' ἀπελευθερώσῃ τοὺς Χριστιανικοὺς ἀπὸ τοὺς ἀπίστους. Ὡς ἀστραπὴ φθάνει καὶ ἀποβιβάζεται εἰς τὴν Κρήτην καὶ τὴν ἀπελευθερώνει

Μεγαλοπρεσιάτη τοῦ ἐγένεν ὑποδοχή, ἀμύθητα πλούτη καὶ λάφυρα, πολυπληθέστατοι αἰχμάλωτοι ἠκολούθουν τὸν θρίαμβόν του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἀμέσως τότε ἔτρεξεν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ κατετρόπωσε τοὺς Ἀραβας τῆς ξηρᾶς. Ὅταν ἐγύρισεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ λαὸς τὸν ἀνεκήρυξε μὲ ἐνθουσιασμόν Αὐτοκράτορα.

Ὁ Φωκᾶς Αὐτοκράτωρ.—Ὅπως ἔζησεν ὁ Νικηφόρος ὡς ἀρχιστράτηγος, ὁμοίως ἔζησε καὶ ὡς Αὐτοκράτωρ. Ὅλην του τὴν βασιλείαν τὴν ἐπέρασεν εἰς τὸν πόλεμον: *«Τότε ἐφάνη ὁ Φωκᾶς ὥσπερ ἀστραπή καὶ ἔδραμεν εἰς τοὺς ἐχθροὺς τῶν Ρωμαίων, καὶ κατέκοπτε καὶ ἐξωλόθρευε καὶ ἡχμαλώτιζε καὶ ἐχάλα πόλεις καὶ χώρας βαρβαρικὰς. Ἐτρόμαξαν οἱ Ἀραβες, ἔφριξαν οἱ Ἀρμένιοι καὶ οἱ Σύριοι, ἐδειλίασαν οἱ Σαρακηνοὶ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Φωκᾶ ἦτο φοβερόν εἰς πάντας».*

Ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς ἦτο πολὺ αὐστηρὸς εἰς τοὺς ὑπηκόους του. Πρὸ πάντων ἔκαμνε μεγάλας οἰκονομίας διὰ νὰ ἔχη ὁ στρατὸς χρήματα καὶ διὰ τοῦτο ἀπέκτησε πολλοὺς ἐχθροὺς. Ἐγινε συνωμοσία ἐναντίον του καὶ ἐδολοφονήθη. Εἰς τὸν θρόνον ἀνῆλθε τότε ὁ ἀνεψιὸς του Ἰωάννης ὁ Τσιμισκῆς.

Μὲ θαυμασμόν ὁμιλοῦν οἱ πολαιοὶ ἱστορικοὶ διὰ τὸν Τσιμισκῆν, τὸν *κὺρ Γιάννην*, ὅπως τὸν λέγουν. Εἶχεν ἀνάστημα μέτριον, ἀλλὰ ῥώμην γίγαντος. *«Ἐστράτευσε κατὰ τῶν Ἀράβων καὶ κατὰ παντὸς ἐχθροῦ τῶν Ρωμαίων, καὶ ἐφοβήθησαν τὰ ἔθνη ἀπὸ τὴν ὁρμὴν τοῦ Τσιμισκῆ φόβον μέγαν, καὶ τὸ σπαθί τῶν Χριστιανῶν ἐπλευσεν ὥσπερ δρέπανον, καὶ ἐστράτευσεν ἕως τὸν Δούναβιν καὶ κατέκοψε μυριάδας πολλὰς Ρώσων καὶ Βουλγάρων».*

Οἱ Ἀραβες ἦσαν ταπεινωμένοι ἀπὸ τὰς μεγάλας νίκας τοῦ Φωκᾶ. Ἐνεφανίσθη ὅμως τότε ἓνας ἄλλος ἐχθρὸς. Οἱ Ρῶσοι εἶχον κατέλθει ἀπὸ Βορρᾶν καὶ εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Ὁ κίνδυνος ἦτο φοβερὸς καὶ πολὺ πλησίον.

Οἱ Ρῶσοι καὶ οἱ Βυζαντινοί.—Ὁ Τσιμισκῆς ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ ὁ ἴδιος μὲ ὅλον τὸν στρατὸν του. Πρὶν

ἀναχωρήσῃ ὁ βασιλεὺς, κρατῶν εἰς τὰς χεῖρας τὸν σταυρόν, ἐπῆγε νὰ προσκυνήσῃ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας, ἔπειτα καὶ εἰς τοὺς ἄλλους μεγάλους ναοὺς. Τὸν ἀκολουθεῖ ὁ κλῆρος καὶ ὁ λαὸς καὶ ὁ στρατός του.

Εἰς ὀλίγας ἡμέρας, ἀφοῦ διήλθεν ὁ Τσιμισκῆς τὰ στενὰ τοῦ Αἵμου, φθάνει εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ συντρίβει τοὺς Ρώσους, καὶ τοὺς Βουλγάρους. Ἄλλ' ὁ φοβερὸς ἀρχηγὸς τῶν Ρώσων, ὁ Σβιατοσλάβος, πηγαίνει νὰ ὀχυρωθῇ εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Δουνάβεως. Ἀκράτητος ἐπέρχεται ἐναντίον του ὁ Τσιμισκῆς. Οἱ ἀντίπαλοι μάχονται μὲ ἀγρίαν ῥώμην. Ἐπὶ μῆνας ἐξακολουθοῦν αἱ μεγάλοι μάχαι. Ἐπὶ τέλους ὁ Σβιατοσλάβος στέλλει πρέσβεις καὶ ζητεῖ νὰ συναντηθῇ μὲ τὸν Αὐτοκράτορα. Εἰς τὴν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως ἔρχεται ἔφιππος ὁ Ἕλλην βασιλεὺς «ὠπλισμένος μὲ κατὰ χρυσον πανοπλίαν, ἐν μέσῳ χρυσοστολιστῶν ἱππέων. Ὁ Ρῶσος ἀρχηγὸς φθάνει ἄοπλος ἐπὶ ἐνὸς ἀκατίου κωπηλατῶν καὶ αὐτός, ὅπως καὶ ἄλλοι». Οἱ Ρῶσοι περνοῦν τὸν Δούναβιν καὶ φεύγουν.

Μεγαλοπρεπέστατος ἦτο ὁ θρίαμβος τοῦ ἥρωος βασιλέως, ὅταν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Αἱ οἰκίαι ἐκοσμήθησαν μὲ πολύχρωμα ὑφάσματα, οἱ δρόμοι μὲ κλάδους δάφνης καὶ μὲ χρυσοκεντήτους πέπλους. Ὁ βασιλεὺς μὲ τὸν λαὸν καὶ τὸν στρατὸν του προπορεύεται εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ ἀναπέμπει τὰ εὐχαριστήρια διὰ τὰς νίκας καὶ τὴν διάσωσιν τοῦ Χριστιανικοῦ Βασιλείου.

Κατακτήσεις εἰς τὴν Ἀσίαν.— Ἀμέσως ἔπειτα ἐπιπίπτει ὁ Τσιμισκῆς ὡς κεραυνὸς εἰς τὴν Ἀσίαν ἐναντίον τῶν Ἀράβων. Ἐξακολουθεῖ τὴν ἐνδοξὸν ἐκστρατεῖαν τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ. Τριακοσίας πόλεις καὶ κάστρα κατέστρεψε καὶ προχωρεῖ νικηφόρος εἰς τὴν Συρίαν. Κινεῖ τέλος νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἀποθνήσκει αἰφνιδίως ὁ λαμπρὸς ἥρωας.

Ἀδαμαντίου Ἑλλ. Ἱστορία διὰ τὴν Β' τοῦ Ἑλλ. ἐκδ. β'. 15/10/923 11

β'.—Οἱ μεγάλοι κατακτηταί.—'Ο Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος. 'Ο μέγας πόλεμος κατὰ τῶν Βουλγάρων.

Κατὰ τὸ 1000.

Μόλις εἴκοσιν ἔτων ἦτο ὁ Βασίλειος ὁ Β', ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον. Ἀσυνήθιστος διὰ τὴν ἡλικίαν του σοβαρότης ἔκαμε τὸν νεαρὸν βασιλέα ν' ἀφήσῃ κάθε ἡδονὴν τοῦ βίου. «*Τὴν ἀνάπαυσιν*, λέγουν οἱ παλαιοί, *ἐντελῶς ἐμίσησεν ἀπὸ καρδίας. Ἐγάπησε δὲ τοὺς κόπους καὶ τὰ ἄρματα καὶ τοὺς πολέμους. Φορέματα δὲ εὐμορφα ἢ κρεβάτια χρυσόστρωτα δὲν ἤθελεν. Ἄλλ' ἐπεθύμει σκουταρίων κτύπους καὶ ἄλογα πολεμικὰ καὶ ἡκονισμένα σπαθιά.*»

Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλείας του ὁ Βασίλειος ὁ Β' εὗρε πολλὰς δυσκολίας. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων δύο μεγάλοι στρατηγοὶ ἔκαμαν ἐπαναστάσεις. Ἀλλὰ κατῴρθωσε νὰ νικήσῃ ὅλους τοὺς ἐχθροὺς του καὶ ἐβασίλευσε μόνος καὶ πανίσχυρος.

Οἱ πόλεμοι τοῦ Βασιλείου Β'. — 'Ο στρατιώτης βασιλεὺς ἔχει καταπληκτικὴν δραστηριότητα. Παντοῦ διευθύνεται, εἰς ὅλα τὰ σύνορα τοῦ Κράτους. Ἀκούραστος περνᾷ διὰ μίαν στιγμὴν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην εἰς τὴν Ἀσίαν. Πολεμεῖ ἐναντίον τῶν Ἀράβων εἰς τὴν Ἀσίαν. Τρέχει εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπου διεξάγει φοβερὸν πόλεμον κατὰ τῶν Βουλγάρων : «*καὶ ἐποίησε τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ νὰ τρέμωσι τὴν σπάθην τῶν Ρωμαίων.*»

'Ο μέγας Βουλγαρικὸς πόλεμος. — 'Ο ἀκοίμητος, ὁ φοβερὸς ἐχθρὸς ἦσαν οἱ Βούλγαροι. Πρὸ ἑκατὸν ἔτων εἶχον πολὺ μεγαλώσει. Βασιλεὺς αὐτῶν ἦτο τότε ὁ ἀνδρεῖος Συμεών. Καὶ τώρα ἐπίσης ἔχουν βασιλέα ἓνα γενναῖον πολεμιστὴν, τὸν **Σαμουήλ**. 'Ο Ἕλλην Αὐτοκράτωρ ἀναλαμβάνει μέγαν πόλεμον ἐναντίον τῶν Βουλγάρων. 'Ο ἀγὼν ὑπῆρξε σκληρός. Εἶναι εἰς ἀπὸ τοὺς πλέον αἱματηροὺς πολέμους, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει ἡ

ιστορία. Ἦτο ἀγὼν διὰ τὴν ὑπαρξιν τῆς φυλῆς ἡμῶν. Τὸν διε-
ξήγαγεν ὁ σιδηροῦς βασιλεὺς χωρὶς ἀνάπαυσιν 40 ἔτη, τὸν ἤρχισε
νέος καὶ τὸν ἐτελείωσε γέρον.

Αἱ κατακτήσεις τῶν Βουλγάρων.—Εἰς ὀλίγον χρό-
νον ὁ Σαμουήλ γίνεται κύριος ὅλων σχεδὸν τῶν Ἑλληνικῶν
χωρῶν ἀπὸ τὸν Δούναβιν ἕως τὴν Θεσσαλίαν. Μία πρὸς μίαν
πίπτουν αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις καὶ τὰ κάστρα εἰς τὴν ἐξουσίαν του.
Ἐπειτα ὁρμᾷ πρὸς Νότον καὶ φθάνει ἕως τὴν Πελοπόννησον.
Ὁ Σαμουήλ θέλει νὰ καθυποτάξῃ ὁλόκληρον τὸν Ἑλληνικὸν
κόσμον. Ὁ στρατὸς του προχωρεῖ μὲ λεηλασίας καὶ πυρπολήσεις.
Τρόμος καὶ ἀπελπισία ἔχει καταλάβει τοὺς κατοίκους.

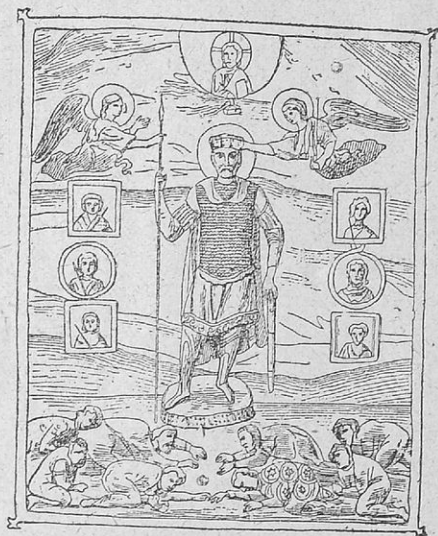
Ὁ Αὐτοκρατορικὸς στρατὸς περιπίπτει εἰς ἀτυχήματα. Μόνον
τὸ 20ὸν ἔτος τοῦ πολέμου εἰς γενναῖος στρατηγός, ὁ **Νικηφόρος**
Οὐρανός, προφθάνει τὸν Σαμουήλ εἰς τὸν Σπερχειδὸν ποταμὸν
καὶ καταστρέφει τὸν στρατὸν του. Ὁ Σαμουήλ μὲ δυσκολίαν
ἐσώθη. Ἀπὸ τότε ὁ πόλεμος ἀρχίζει νὰ εὐνοῇ τοὺς Ἕλληνας.

Ἡ καταστροφή τῶν Βουλγάρων.—Ὁ πόλεμος
ὅμως ἐξακολουθεῖ ἀκόμη πολλὰ ἔτη. Κάθε ἔτος ὁ Αὐτοκράτωρ
ἐισβάλλει εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Ὁ Σαμουήλ προσπαθεῖ νὰ σταμα-
τήσῃ τὸν Βισίλειον εἰς τὸ **Κλειδίον** (Δεμίρ-Ἰσάαρ), εἰς τὴν ὁδὸν
ἀπὸ τὰς Σέρρας πρὸς τὸ Μελένικον. Εἰς τὰ στενὰ ἐκεῖνα, τὰ
ὅποια ἔμελλε νὰ δοξάσῃ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς μετὰ ἐννέα πάλιν
αἰῶνας (τὸ 1913), γίνεται φοβερὰ μάχη. Οἱ Βούλγαροι περικυ-
κλῶνται, κατακόπτονται, μόλις διαφεύγει καὶ τώρα ὁ Σαμουήλ.

Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐδείχθη πολὺ σκληρός. Λέγεται ὅτι ἐτύφλωσε
15000 αἰχμαλώτους καὶ ἀφῆκεν εἰς 100 ἄνδρας ἀπὸ ἑνα μονό-
φθαλμον διὰ νὰ τοὺς ὀδηγῇ Χάριν τῆς ὑπάρξεως τοῦ Κράτους.
Ὁ Βασίλειος ἠθέλητε νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τοὺς ἐχθροὺς τὸν τρόμον.
Ὅταν τὸ πλῆθος τῶν δυστυχῶν ἐκείνων ἀνθρώπων ἐφθασεν
ἐνώπιον τοῦ Σαμουήλ, ὁ γέρον πολεμιστὴς ἔπεσε λιπόθυμος καὶ
ἔπειτα ἀπέθανεν.

Ἡ κατάκτησις τῆς Βουλγαρίας.—Κατόπιν ἐξηκο-
λούθησεν ἀκόμη ὁ ἀγὼν εἰς τὰ ὄρεινά μέρη. Ὁ Αὐτοκράτωρ

διατρέχει τὴν ἀγρίαν χώραν καὶ καταδαμάζει τὴν ἀντίστασιν. Τόσος εἶναι ὁ τρόμος, τὸν ὁποῖον ἐμπνέει, ὥστε, ὅταν τὸν βλέπουν ἀπὸ μακρὰν οἱ Βούλγαροι, φωνάζουν «*φύγετε, φύγετε, ἔρχεται ὁ Αὐτοκράτωρ*».

Εἰκ. 48.— 'Ο Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος. — Εἰκονίζεται μετὰ μεγάλην στρατιωτικὴν στολὴν (ἀπὸ χρωματιστὴν μικρογραφίαν ἐνὸς πολυτελεστάτου χειρογράφου τοῦ ΙΑ' αἰῶνος). Βούλγαροι μεγιστᾶνες πίπτουν εἰς τοὺς πόδας καὶ τὸν προσκυνοῦν.

Ὁ Βασίλειος προχωρεῖ καὶ θριαμβεύει παντοῦ. Ἐκεῖ, ὅπου σταθμεύει, προσέρχονται οἱ Βούλγαροι στρατηγοὶ καὶ ἄρχοντες νὰ παραδοθῶν. Φθάνει εἰς τὴν *Ἀχρίδα*, ὅπου ὁ Σαμουήλ εἶχε τὰ παλάτια τοῦ. Ὁ λαὸς ἐξέρχεται εἰς προὑπάντησιν τοῦ βασιλέως «*μὲ παιᾶνας καὶ ἀλαλαγμοὺς καὶ ἐπευφημίας*». Ἐκεῖ εὐρίσκει ὁ Αὐτοκράτωρ μεγάλους θησαυροὺς. Βάλλει φρουροὺς εἰς

τὰ κάστρα καὶ στερεώνει τὴν δύναμιν τοῦ εἰς τὰς μακρινὰς ἐκεῖνας χώρας, ὅπου κανεῖς ἄλλος οὔτε πρὶν, οὔτε ὕστερα ἀπὸ αὐτόν δὲν κατώρθωσε νὰ κυριαρχήσῃ (1018).

Οἱ δύο θρίαμβοι τοῦ κατακτητοῦ.—Ἡ ἐπίφοβος Βουλγαρία δὲν ὑπάρχει πλέον. Ἐγινε Ἑλληνικὴ ἐπαρχία καὶ κυβερνᾶται ἀπὸ Ἑλλήνας διοικητὰς. Ἀνηλεῶς διεξήγαγε τὸν πόλεμον ὁ Βασίλειος. Ὅταν ὅμως ἐνίκησε μετεχειρίσθη μὲ ἐπιείκειαν τὸν ὑποταχθέντα λαόν.

Τότε ὁ Χριστιανὸς βασιλεὺς ἀρχίζει θριαμβευτικὴν περιόδιαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Χερσόνησον. Κατέρχεται πρὸς Νότον καὶ ἔρχεται εἰς τὰς Ἀθήνας ν' ἀναπέμψῃ τὰ εὐχαριστήρια εἰς τὸν Παρθενῶνα, ὃ ὅποιος εἶναι τώρα Χριστιανικὴ ἐκκλησία τῆς Παναγίας. Ἐπειτα, ἀπὸ τὴν παλαιὰν πρωτεύουσαν τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου, πηγαίνει εἰς τὴν νέαν, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸν ἀκολουθοῦν εἰς τὸν θρίαμβόν του ἅμαξαι φορτωμένοι μὲ τὰ λάφυρα καὶ τοὺς θησαυροὺς, βαδίζουν πεζοὶ πλησίον τοῦ ἄρματός του οἱ υἱοὶ καὶ αἱ κόραι τῶν βασιλέων τῆς Βουλγαρίας καὶ οἱ μεγιστᾶνες αὐτῆς. Ἀπὸ τὸν θριαμβεύοντα λαόν του ἐπευφημεῖται ὁ νικητὴς βασιλεὺς *Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος*.

Ἡ Βυζαντινὴ Ἰταλία.— Καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βουλγαροκτόνου (1025) οἱ Ἑλληνικοὶ στρατοὶ πολεμοῦν γενναίως. Ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχε κάμει τὴν Ἰταλίαν Βυζαντινὴν ἐπαρχίαν. Ἀλλὰ πρὸ καιροῦ οἱ Λομβαρδοὶ εἶχον κατακτήσει τὴν Ἰταλίαν, πρὸ ὀλίγου δὲ χρόνου οἱ Ἀραβες τὴν Σικελίαν.

Ἡ κυβέρνησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔστειλε στρατοὺς, οἱ ὅποιοι ἀνέκτησαν τὴν Σικελίαν. Πάλιν ἡ μεγάλη νῆσος καὶ ἡ Κάτω Ἰταλία ἐγιναν Ἑλληνικαί. Ἡ ἀνάκτησις τῆς Σικελίας καὶ τῆς Νοτίας Ἰταλίας εἶναι μέγα κατόρθωμα τῆς ἡρωϊκῆς δυναστείας τῶν Μακεδόνων. Ἀπὸ τότε ὁ Ἑλληνισμὸς διετηρήθη ἀκμαῖος ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας εἰς τὰς χώρας ἐκεῖνας. Ἀκόμη καὶ σήμερον εὐρίσκομεν τὰ ἔχνη αὐτοῦ εἰς τοὺς κατοίκους.

γ'—Ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία κατὰ τὸ 1000

Ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ ποτὲ ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία δὲν εἶχε φθάσει εἰς τόσον μεγάλην δύναμιν, ὥπως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας. Κατὰ τοὺς δύο ἐκείνους αἰῶνας (γύρω εἰς τὸ 1000) δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὸν κόσμον οὔτε εἰς τὴν Ἀνατολήν, οὔτε εἰς τὴν Δύσιν, μεγαλύτερον καὶ ἰσχυρότερον κράτος ἀπὸ τὸ Ἑλληνικόν.

Ἡ χώρα, ἡ ὁποία ἀνῆκεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν, ἦτο ἀπέραντος. Ἡρχίζεν ἀπὸ τὸν Δούναβιν καὶ ἐτελείωνεν εἰς τὴν Συρίαν, ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν ἕως τὸν Εὐφράτην ποταμόν. Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν χωρῶν τούτων πολλοὶ λαοὶ ἦσαν ὑποτελεῖς εἰς αὐτήν. Εἰς ὅλους δὲ σχεδὸν τοὺς λαοὺς τοῦ κόσμου ἐξηπλώνετο ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς.

Οἱ ὑποτελεῖς λαοί.— Γύρω εἰς τὰ σύνορα τῆς Αὐτοκρατορίας ὑπῆρχον πολλὰ μικρὰ κράτη. Οἱ Αὐτοκράτορες ἔκαμαν τὰ κράτη αὐτὰ ὑποτελεῖ, δηλαδὴ ὑπήκουα τοῦ ἰδικοῦ των μεγάλου κράτους. Ἐδίδον στρατὸν καὶ στόλον, ὃ δὲ Αὐτοκράτωρ ἦτο προστάτης των. Ἦσαν λοιπὸν ὥς προπύργιον ἐναντίον τῶν βαρβάρων. Τοιοῦτοτρόπως ἡ χώρα τῆς Αὐτοκρατορίας ἦτο ἀσφαλέστερον προφυλαγμένη.

Τὰ σπουδαιότερα ἀπὸ τὰ κρατίδια αὐτὰ εὗρίσκοντο εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἦσαν δὲ διάφορα μικρὰ κράτη Ἀραβικά, ἰδίως οἱ Ἀρμένιοι καὶ οἱ λαοὶ τοῦ Καυκάσου. Ἡ Ἀρμενία ἦτο μάλιστα σχεδὸν Βυζαντινὴ. Οἱ εὐγενεῖς Ἀρμένιοι ἐπήγαινον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ εὗρουν θέσεις. Πολλοὶ σπουδαῖοι στρατηγοί, ἀκόμη καὶ Αὐτοκράτορες κατήγοντο ἀπὸ τὴν Ἀρμενίαν. Εἰς δὲ τὴν Εὐρώπην ἡ Σερβία καὶ ἡ Βουλγαρία ἀπετέλουν μέρος τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους.

Εἰς δὲ τὴν Ἰταλίαν ἔχει ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία πολλὰ ὑποτελεῖ κρατίδια. Ἰδίως οἱ Ἐνετοὶ θέλουν νὰ εἶναι «δοῦλοι τοῦ βασιλέως». Οἱ εὐγενεῖς τῆς Ἐνετίας πηγαίνουν εἰς τὴν Κων-

σταντινούπολιν, οἱ *δόγαι* (δοῦκες) τῆς Ἑνετίας προσπαθοῦν νὰ μιμοῦνται τὴν Αὐτοκρατορικὴν αὐλήν. Ἡ μεγαλοπρεπὴς ἐκκλησία τοῦ *Ἀγίου Μάρκου* εἰς τὴν Ἑνετίαν εἶναι Βυζαντινὴ ἐκκλησία.

Οἱ Ῥῶσοι.— Ἀφ' οὗτου οἱ Χριστιανοὶ Αὐτοκράτορες ἔστειλαν ἱεραποστόλους εἰς τοὺς Σλάβους, ἤρχισαν οὗτοι νὰ ἐξημερώνωνται καὶ νὰ λαμβάνουν ὀλίγον πολιτισμόν. Οἱ Ῥῶσοι, οἱ Σέρβοι, οἱ Βούλγαροι ὀφείλουσιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν τὴν ὑπαρξίν των.

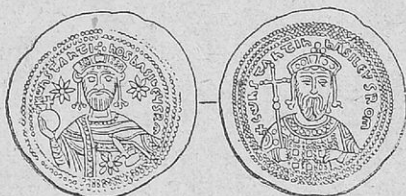
Ἰδίως οἱ Ῥῶσοι ἔγιναν πιστοὶ δοῦλοι τοῦ Βυζαντίου. Ἡ πρωτεύουσά των τὸ *Κίεβον* ἦτο, ὅπως καὶ ἡ Ἑνετία, μία μικρὰ Κωνσταντινούπολις. Ἕλληνες ἱερεῖς, μητροπολίται, λόγιοι, καλλιτέχναι ἐπήγαινον εἰς τὴν Ῥωσίαν καὶ εἰς ὅλας τὰς χώρας τῶν Σλάβων. Ἡ Ῥωσία ἔγινεν ὡς μία ἀποικία τοῦ Βυζαντίου.

Οἱ Ἀράβες.— Ἀκόμη καὶ οἱ ἄσπονδοὶ ἐχθροί, οἱ Ἀράβες, ἐμιμοῦντο τοὺς Βυζαντινοὺς. Ἡ μεγάλη πόλις τῶν Ἀράβων ἦτο ἡ *Βαγδάτη* «τὸ μαργαρινάρι τῆς Ἀνατολῆς». Καὶ οἱ Ἀράβες ἦσαν πολιτισμένοι. Ἡξεύρουσιν ὅμως ὅτι μόνον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὑπάρχει ἡ ἀληθινὴ σοφία. Οἱ Καλίφαι εἶναι ὑπερήφανοι, ὅταν ἔχουν σοφοὺς καὶ καλλιτέχνας ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Οἱ Φράγχοι.— Ὅλοι οἱ λαοί, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦν εἰς τὴν Δύσιν, λέγονται ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς *Φράγχοι*. Καὶ εἰς τοὺς λαοὺς ἐκείνους, εἰς τὴν Γαλλίαν, εἰς τὴν Γερμανίαν, ἔχει φθάσει ἡ Βυζαντινὴ ἐπίδρασις. Οἱ Φράγχοι βασιλεῖς ὀνομάζονται ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς *ῤῆγες* (rex=βασιλεὺς). Δὲν εἶναι Αὐτοκράτορες. Διότι εἰς μόνον *Αὐτοκράτωρ* ὑπάρχει, ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος κἀθηται εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Οἱ κοσμοκράτορες.— Οἱ Ἕλληνες Αὐτοκράτορες, ὡς ὑπερασπισταὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως, θεωροῦνται ὅτι εἶναι κύριοι τοῦ κόσμου, εἶναι *κοσμοκράτορες*. Εἰς τὰ νομίσματα, ὅπου ἐξεκονίζεται ὁ Αὐτοκράτωρ, κρατεῖ εἰς τὴν μίαν χεῖρα σταυρόν, εἰς τὴν ἄλλην τὴν σφαῖραν τοῦ κόσμου.

Τὰ τέκνα τῶν Αὐτοκρατόρων ὀνομάζονται **πορφυρογέννητοι** (διότι ἀνήκουν εἰς τὴν **πορφύραν**, δηλαδή εἰς τὸν θρόνον). Εἰς ὅλον τὸν κόσμον ἦσαν ἐξακουστοὶ οἱ πορφυρογέννητοι. Οἱ ῥῆγες τῆς Εὐρώπης ὠνειρεύοντο νὰ νυμφευθοῦν μίαν πορφυρογέννητον. Ὅλοι δὲ οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως εἶχον ἐστραμμένα τὰ βλέμματα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἡ ὁποία ἦτο «**ὁ ὀφθαλμὸς τῆς οἰκουμένης**».

Εἰκ. 50—**Νόμισμα** Βυζαντινοῦ Αὐτοκράτορος. Εἰς τὴν μίαν εἰκόνα κρατεῖ σταυρόν (ὡς Χριστιανὸς Βασιλεὺς), εἰς τὴν ἄλλην κρατεῖ τὴν σφαῖραν τοῦ κόσμου (ὡς **κοσμοκράτωρ**)

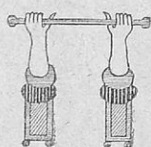

Εἰκ. 51.— Διακόσμησις ἀπὸ Βυζαντινὸν χειρόγραφον. Εἰς τὰ φύλλα
ζωγραφίζονται πτηνά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ΄.

Ο ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ — ΚΟΙΝΩΝΙΑ — ΤΕΧΝΗ — ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Πολιτισμὸς Βυζαντινός.—Εἶναι ὁ πολιτισμὸς τῆς Μεσαιωνικῆς Ἑλλάδος, προέρχεται δὲ ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν τῆς ἀρχαιότητος, ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ τῆς Ρώμης. Ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία εἶναι διάδοχος τῆς Ρωμαϊκῆς. Ἀλλὰ συγχρόνως εἶναι καὶ διάδοχος τῶν Ἑλληνικῶν βασιλείων τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ **Βυζαντινοὶ Αὐτοκράτορες** τιμῶσιν ὡς **προγόνους** τὸν **Μέγαν Ἀλέξανδρον** καὶ τὸν **Μέγαν Κωνσταντῖνον**.

α΄. Ὁ Αὐτοκράτωρ. Ἡ Βυζαντινὴ αὐλή.

Τὸ Μέγα Παλάτιον.—Ἡ διοίκησις τοῦ μεγάλου Βυζαντινοῦ κράτους γίνεται ἀπὸ τὸ **Μέγα Παλάτιον**, ὅπου διέμενον ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ οἱ ἄρχοντες. Ἀφάνταστος ἦτο ἡ πολυτέλεια τῶν Αὐτοκρατορικῶν παλατίων. Οἱ τοῖχοι καὶ αἱ ὀροφαὶ ἔλαμπον ἀπὸ τὰ ψηφιδωτά, τὸ ἔδαφος ἦτο στρωμένον μὲ πολύχρωμα μάρμαρα. Βαρύτιμοι δὲ τάπητες καὶ παραπετάσματα ἐστόλιζον τὰ δωμάτια. Αἱ αἵθουσαι περιεῖχον «σωροὺς ἀπὸ ἄργυρον, χρυσόν, πολυτίμους λίθους καὶ μαργαρίτας».

Εἰς τὸ Παλάτιον εἶναι ἡ αὐλή, δηλαδή οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ μεγιστᾶνες, οἱ ὅποιοι περιτριγυρίζουν τὸν Αὐτοκράτορα. Ἐκεῖ

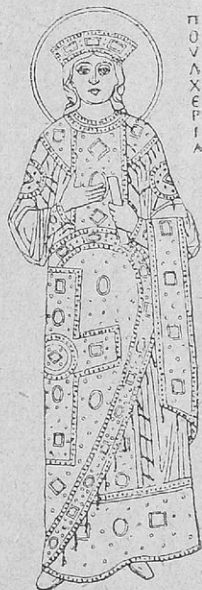
Εἰκ. 52.— Βυζαντινὸς Αὐτοκράτωρ. — Κρατεῖ τὸ λάβαρον δηλαδὴ τὴν σημαίαν τοῦ σταυροῦ.

γίνονται μεγαλοπρεπέσταται ἑορταί, εἶναι δὲ πολυαριθμόταται καὶ γίνονται ἰδίως κατὰ τὰς μεγάλας θρησκευτικὰς ἑορτάς. Διότι τὸ **Παλάτιον** τοῦ Χριστιανοῦ βασιλέως εἶναι τὸ κέντρον τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου. Λαμπροτάτη ἀκολουθία ἀρχόντων συνοδεύει τὸν Αὐτοκράτορα. Ὅλοι μαζὺ ἐπευφημοῦν αὐτὸν καὶ ψάλλουν· «**Πολλοὶ ὑμῖν χρονοὶ, Αὐτοκράτορες Ρωμαίων. Σῶσον, Κύριε, τὸ Χριστιανικὸν Βασίλειον**».

Ἡ Κυβέρνησις. — Κάθε εἰς ἀπὸ τοῦ; λαμπροὺς ἐκείνους ἄρχοντας ἔχει ὠρισμένην τάξιν, τὴν **ἱεραρχίαν** του. Ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους ἄρχοντας ἀποτελεῖται τὸ συμβούλιον τοῦ Αὐτοκράτορος.

Εἰς τὸ Παλάτιον ἐπίσης εἶναι ἡ κυβερνήσις. Ἐπὶ κεφαλῇς ἦτο ὁ **μέγας Δογοθέτης**, ὁ Πρωθυπουργός, ὡς εἴπωμεν. Οἱ ἄλλοι **Δογοθέται** (ὑπουργοὶ) διευθύνουν τὰς μεγάλας δημοσίας ὑπηρεσίας (τῶν στρατιωτικῶν, τῶν ναυτικῶν, τῆς συγκοινωνίας κ.λ.π.).

Ἡ Ἐκκλησία. — Ὁ ὑπέρτατος ἀρχηγὸς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι ὁ **Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως καὶ Νέας Ρώμης**. Τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἐδόξασαν ἄνδρες μὲ ὑπέρροχον ἠθικὴν καὶ δύναμιν (ὁ Χρυσόστομος, ὁ Φώτιος καὶ πολλοὶ ἄλλοι). Τοιοῦτοι πατριάρχαι δὲν ἐφοβήθησαν νὰ ἐλέγξουν πανισχύρους Αὐτοκράτορας. Ὁ Χρυσόστομος ἤλεγξε τὴν Αὐτοκράτειραν Εὐδοκίαν, διότι ἔζη μὲ μεγάλην πολυτέλειαν.

Εἰκ. 53.— Αὐτοκράτειρα μὲ πολυτελεστάτην ἀμφίεσιν.

Τὸ θρησκευτικὸν δὲ κέντρον τοῦ Βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶναι «*ἡ μεγάλη ἐκκλησία* αὐτοῦ, ἡ *Ἁγία Σοφία*. Παρομοία ἐκκλησία ὡς πρὸς τὸ κάλλος καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον. Εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν τελοῦνται μὲ ἀφάνταστον μεγαλοπρέπειαν αἱ μεγάλαι θρησκευτικαὶ τελεταὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Εἶναι προσέτι ἡ Ἁγία Σοφία τὸ σύμβολον τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος καὶ μεγαλείου. Ἐκεῖ ὁ Πατριάρχης στέφει «τὸν *Ὁρθόδοξον βασιλέα*», τὸν ἐνδύει μὲ Αὐτοκραταρικά ἐνδύματα καὶ τοῦ δίδει τὰ σύμβολα τῆς ἐξουσίας. Εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν τρέχει ὁ Ὁρθόδοξος λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸν διὰ τὰς «νίκας κατὰ βαρβάρων».

Ὁ Ἰππόδρομος. — Ὁ λαὸς διεσκέδαζεν εἰς ἓν κίριον, τὸ ὁποῖον ἦτο ὅμοιον πρὸς στάδιον καὶ ἐλέγετο Ἰππόδρομος. Ἦδύνατο δὲ νὰ χωρέσῃ περὶ τοὺς 100,000 ἀνθρώπους. Τὸ πλῆθος παρηκολούθει μὲ πάθος τὰ ἀρματηλασίας καὶ τὰ ἄλλα θεάματα, τὰ ὁποῖα ἡ διοίκησις ἔδιδεν εἰς αὐτό.

Αἱ φατρίαι τοῦ Ἰπποδρόμου, οἱ *Πράσινοι* καὶ οἱ *Βένετοι* (γαλάζιοι), ἦσαν σπουδαῖα πολιτικὰ σωματεῖα. Ὄνομάζοντο *δῆμοι*, καὶ ἔστελλον ἀντιπροσώπους εἰς τὸ Παλάτιον, διὰ νὰ λάβουν μέρος μαζὶ μὲ τοὺς ἄρχοντας εἰς τὰς μεγάλας τελετάς.

Ὁ θρίαμβος. — Ὅταν ὁ Αὐτοκράτωρ ἢ ὁ στρατηγὸς ἐπιστρέφῃ νικητῆς μὲ τὸν στρατὸν του, τελεῖ θρίαμβον, ὅπως καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι στρατηγοί. Ἐν μέσῳ τοῦ στρατοῦ, τῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ πλήθους, διέρχεται τὴν μεγάλην ὁδὸν καὶ πηγαίνει εἰς τὸν Ἰππόδρομον. Ἀκολουθοῦν ἅμαξαι φορτωμέναι μὲ πλούσια λάφυρα καὶ τὰ πλήθη τῶν αἰχμαλώτων. Προπορεύονται οἱ ταπεινωμένοι βασιλεῖς καὶ ἀρχηγοὶ τῶν νικημένων λαῶν. Οἱ δῆμοι ἀναφωνοῦν: «*Ὁρθοδόξων βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη. Αὖξει ἡ πίστις τῶν Χριστιανῶν. Αὖξει ἡ βασιλεία τῶν Ρωμαίων, αὖξει ἡ ἀνδρεία τοῦ λαοῦ τοῦ Κυρίου*».

Ἡ ἐξουσία τοῦ βασιλέως. — Ὁ Αὐτοκράτωρ λέγεται καὶ *Βασιλεὺς*. Ἐχει δὲ μεγάλην δύναμιν. Ἀλλὰ δὲν ἵμπορεῖ νὰ

κάμη κατάχρησιν τῆς δυνάμεώς του. Ὁ λαός, καὶ ἰδίως ἡ Ἐκκλησία, δὲν τὸν ἀφίνει νὰ παρεκτρέπεται. Δὲν πρέπει νὰ ὑπερηφάνευσται διὰ τὸ ὕψος τῆς βασιλείας, πρέπει νὰ ἐνθυμῆται τί ἦτο, τί ἐγινε, καὶ νὰ μὴ λησμονῇ ὅτι εἶναι θνητός. Τὴν ἡμέραν τῆς στέψεως δίδει εἰς τὸν Πατριάρχην ἰδιοχείρως γραμμένην τὴν *ὁμολογίαν τῆς πίστεως*. Εἰς τὸ ἔγγραφον τοῦτο ὁ Βασιλεὺς γράφει πρῶτον τὸ «Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν» κ.λ. Ἐπειτα προσθέτει :

«Στέργω καὶ ὁμολογῶ τὰς θείας παραδόσεις καὶ τὰς διατάξεις τῶν Ἐπιτὰ Ἀγίων Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Ὡσαύτως ὑπισχοῦμαι νὰ εἶμαι γνήσιος δοῦλος καὶ υἱὸς τῆς Ἀγίας Ἐκκλησίας. Πρὸς τοῦτοις νὰ εἶμαι ὑπερασπιστὴς αὐτῆς καὶ νὰ εἶμαι εἰς τοὺς ὑπηκόους μου εὐμενὴς καὶ φιλάνθρωπος, καὶ νὰ ὑπακούω εἰς πᾶσαν ἀλήθειαν καὶ δικαιοσύνην».

β'. — Οἱ ὑπήκοοι καὶ οἱ ξένοι λαοί.

Ὁ Χριστιανὸς Αὐτοκράτωρ ὀφείλει πραγματικῶς νὰ εἶναι φιλάνθρωπος καὶ *ἀγαθοποιὸς* πρὸς τοὺς ὑπηκόους του. Συγχρόνως ὅμως ὀφείλει νὰ ὑπερασπίζεται τὴν Ὁρθόδοξίαν καὶ τὸ κράτος ἐναντίον τῶν Βαρβάρων καὶ νὰ διασώζη τὸ *Χριστιανικὸν Βασίλειον*.

Ἡ δικαιοσύνη καὶ οἱ νόμοι. — Εἰς τὸ κράτος ὑπῆρχον πολυπληθὴ δικαστήρια. Ἡ δικαιοσύνη ἀπεδίδοτο μὲ μεγάλην ἀκρίβειαν. Εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐλειτούργει τὸ *Βασιλικὸν δικαστήριον*.

Μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν οἱ Αὐτοκράτορες παρασκευάζουν καὶ διορθώνουν τὴν νομοθεσίαν. Ὁ *Ἰουστινιανὸς* ἔκαμεν, ὥς γνωρίζομεν, μεγάλας Συλλογὰς τῶν νόμων. Ἐπειτα διαρκῶς συμπλήρωνον τοὺς νόμους οἱ ἄλλοι Αὐτοκράτορες. Ὅλοὲν δὲ ἐπροσπάθουν νὰ κάμνουν περισσότερον φιλάνθρωπους. Ὅλοι οἱ ἄν-

θρωποι ἔγιναν ἐλεύθεροι καὶ δὲν ὑπῆρχον δοῦλοι εἰς τὴν Χριστιανικὴν Αὐτοκρατορίαν.

Προστατευτικά μέτρα. — Οἱ φιλόανθρωποι βασιλεῖς προστατεύουν πάντοτε τὰς μικρὰς καὶ ἐργαζομένας τάξεις τῆς κοινωνίας. Οἱ τεχνῖται, οἱ ἔμποροι, οἱ βιομήχανοι ἦσαν διωργανωμένοι εἰς *συντεχνίας*. Εἶχον ὑποχρέωσιν νὰ πωλοῦν εἰς μικρὰς τιμὰς τὰ προϊόντα. Ἡ αἰσχροκέρδεια ἐτιμωρεῖτο ἀμειλίκτως.

Ἐπίσης ἐπροστάτευσαν οἱ βασιλεῖς διὰ νόμων τοὺς μικροὺς κτηματίας ἐναντίον τῶν μεγάλων. Διότι οἱ πλούσιοι γαιοκτήμονες κατεπίεζον τοὺς μικροὺς. Τοὺς ἐδάνειζον χρήματα καὶ εἰς τὸ τέλος τοὺς ἔπαιρναν τὸ κτῆμά των. Πρὸ χιλίων διακοσίων ἔτων εἶχον καθιερωθῇ εἰς τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν ἀρχαὶ δικαιοσύνης καὶ φιλανθρωπίας, αἱ ὁποῖαι μόλις πρὸ ὀλίγων οἰώων κατίσχυσαν εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ἡ δημοσία ἀγαθοεργία. — Μεγάλα ἦσαν τὰ κακά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὑπέφερον οἱ ἄνθρωποι κατὰ τὸν Μεσαιῶνα. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συχνὰ ἐγίνοντο θεομηνίαι, σιτοδεῖαι, ἀσθένειαι. Τὸ μεγαλύτερον κακὸν ἦσαν οἱ πόλεμοι καὶ αἱ καταστροφαὶ τῶν βαρβάρων. Ἡ πολιτεία εἰς τὸ Βυζάντιον διαρκῶς ἐπροσπάθει ν' ἀνακουφίσῃ τὴν πάσχουσαν κοινωνίαν. Ἐκαστον τμήμα τῆς πόλεως εἶχεν ἱατρόν, ὃ ὁποῖος ἐθεράπευε δωρεὰν τοὺς πτωχοὺς. Οἱ βασιλεῖς, οἱ ἄρχοντες συχνὰ ἔκαμναν «*πολλὰς ἐλεημοσύνας*».

Ἰδιαιτέρα δὲ ὑπηρεσί αὐτῇρχε διὰ τὰ φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα. Ἦσαν ταῦτα πολυάριθμα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς ἄλλας μεγάλας πόλεις. Εἰς τὰ *πτωχοκομεῖα*, τοὺς *ξενῶνας* (ξενοδοχεῖα) ἐπήγαιναν οἱ πτωχοὶ τῆς πόλεως, οἱ τοξιδιῶται καὶ εὐρισκον δωρεὰν τροφὴν καὶ κλίνην. Εἰς τὰ *γηροκομεῖα*, *ὄρφανοτροφεῖα*, *βρεφοκομεῖα*, ἐνοσηλεύοντο οἱ διάφοροι ἀσθενεῖς. Οἱ μεγιστᾶνες, οἱ πλούσιοι, οἱ Αὐτοκράτορες πολὺ συχνὰ ἀνήγειρον φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα καὶ τὰ ἐπροικοδότουν πλουσιώτατα.

Ὁ στρατός. — Τοιοῦτοτρόπως ἐφέροντο πρὸς τοὺς ὑπὴ-

κούς των οἱ Αὐτοκράτορες. Ἄλλ' ἔπρεπε νὰ εἶναι καὶ ἰσχυροί, διὰ νὰ τοὺς προφυλάττουν ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς.

Τὸ πρῶτον λοιπὸν καθήκον τοῦ Κράτους εἶναι νὰ φροντίξῃ διὰ τὸν στρατόν. Ὁ Αὐτοκράτωρ ὅταν χαιρετίξῃ τοὺς στρατιώτας του, λέγει τὰ ἑξῆς: « **Ἀγωνίασθε τοῦ Χριστοῦ στρατιῶται καὶ παῖδια ἐμά, ἵνα ἐπιδείξησθε τὴν ἀνδρείαν ὑμῶν, τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πιστιν ὀρθὴν καὶ τὴν πρὸς τὴν βασιλείαν ἀγάπην** ».

Ὁ ὀπλισμὸς ὁμοίαζε μὲ τὸν παλαιὸν Ἑλληνορωμαϊκόν. Εἶχον ἀλυσιδωτὸν θώρακα, περικεφαλαίαν καὶ περικνημίδας. Τὸ κύριον ἀμυντικὸν ὄπλον ἦτο ἡ ἀσπίς (σκουτάριον). Ὁ πολεμιστὴς φέρει κοντὸν **σπαθίον** καὶ πολὺ μακρὰν λόγχην (**κοντάριον**).

Εἰκ. 45.— Στρατιῶται τῆς Αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς.

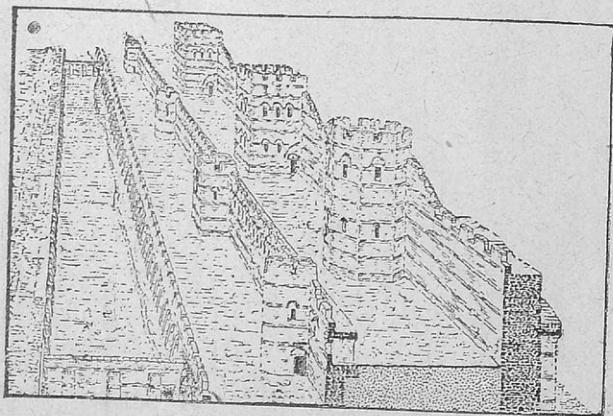
Εἰκ. 55.— Ἀραβες (Σαρακηνοὶ) αἰχμάλωτοι, τοὺς ὁποίους σύρει εἰς στρατηγὸς πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα (Βυζαντινὴ μικρογραφία).

Εἰκ. 56.— Στρατιώτης μετὰ τὸ σκουτάρι καὶ τὸ κοντάριον.

Οἱ Βυζαντινοὶ ἦσαν πολὺ προωδευμένοι εἰς τὴν στρατιωτικὴν τέχνην. Ἐφασαν εἰς τόσον μεγάλην τελειότητα, ὥστε εἶχον τὸν σπουδαιότερον στρατὸν τοῦ κόσμου. Ἡ στρατιωτικὴ τέχνη τῆς Εὐρώπης ἔμεινεν ὅπως, τὴν ἐτελειοποίησαν οἱ Βυζαντινοί, ἕως τὸ 1500.

Τὰ κάστρα καὶ τὰ στρατόπεδα.— Εἰς τὰ σύνορα τοῦ Κράτους ἦσαν κτισμένα πολλὰ κάστρα, ὅπου ἔμενε πάντοτε στρατός. Ἡ πρωτεύουσα συνεκοινώνει μετὰ τὰ κάστρα διὰ μεγάλων στρατιωτικῶν ὁδῶν. Εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὄρεων ἦσαν κτισμένοι ὑψηλοὶ πύργοι (βίγλαι) καὶ ἐν καιρῷ κινδύνου ἤναπτον οἱ φρουροὶ πυράς. Τοιοῦτοτρόπως ἐγίνετο ἐν εἶδος ὀπτικοῦ τηλεγράφου. Μόλις οἱ Ἀραβες ἔκαμνον ἐπιδρομὴν, οἱ φύλακες ἤναπτον τὰ πυρὰ ἀμέσως ἀπὸ πύργου εἰς πύργον καὶ ἡ εἰδησις ἔφθανεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ὁ βασιλεὺς ἐξεκίνηε ἀμέσως μετὰ τὸν στρατὸν τοῦ ἐναντίον τῶν ἀπίστων.

Εἰκ. 57.— Τὰ μεγάλα τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τὸ πολεμικὸν ναυτικόν. — Εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον ὑπῆρχον μεγάλοι ναύσταθμοι διὰ τοὺς πολεμικοὺς στόλους. Τὰ μεγάλα πλοῖα ἐλέγοντο **κάραβοι**. Τὰ καλύτερα πολεμικὰ ἦσαν οἱ **δρόμωνες**, πλοῖα σιενὰ καὶ ταχύπλοα.

Τὰ πολεμικὰ πλοῖα ἦσαν ἐφωδιασμένα μὲ παντὸς εἵδους ἐφόδια, ὅπλα καὶ μηχανήματα, τὸ δὲ σπουδαιότερον ὄπλον αὐτῶν ἦτο τὸ **ὕγρον πῦρ**. Τρόμον ἐπροξένει εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἡ μοῖρα τῶν πυρπολικῶν, τὰ **πυρπόλα πλοῖα**. Εἰς τοὺς ναυστάθμους ἦσαν ἀποθηκευμένοι μεγάλαι ποσότητες ξυλείας πλοίων, σχοινίων, ἱστιῶν, παντὸς ἄλλου χρησίμου ὕλικου. Ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἠδύναντο οἱ Αὐτοκράτορες νὰ ἐτοιμάσουν μεγάλους στόλους ἐτοιμοὺς νὰ πλεύσουν ἐναντίον τῶν βαρβάρων.

Αἱ σχέσεις μὲ τοὺς ξένους λαούς. — Οἱ Βυζαντινοὶ ἐγνώριζιν πολὺ καλῶς ὅλους τοὺς λαούς. Ἐφήρμοζον δὲ τὴν πολιτικὴν, ἣ ὁποία ἤρμοζεν εἰς τὸν κάθε λαόν. Εἶχον τελειοτάτην ὑπηρεσίαν μὲ σοφὴν διπλωματίαν, ἣ ὁποία ὁμοίαζε μὲ τὸ σημερινὸν Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν.

Τὸ ὠραιότερον ἔργον τῶν Αὐτοκρατόρων ἦτο ἡ ἀποστολὴ ἱεραποστόλων, διὰ νὰ διαδώσουν μακρὰν εἰς τοὺς βαρβάρους λαοὺς τὸν Χριστιανισμόν. Ἄξιοι μεγάλης τιμῆς εἶναι καὶ οἱ Αὐτοκράτορες καὶ οἱ ἱεραπόστολοι ἐκεῖνοι. Ἐπήγαιναν εἰς τὰ βόρεια τῆς Ρωσίας, εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας, εἰς τὴν Ἀβυσσηνίαν. Ἐπήγαιναν εἰς χώρας μακρυνὰς καὶ ἀγρίους λαοὺς μὲ ἀξιοθαύμαστον ἡρώισμόν.

γ' Ἡ Βυζαντινὴ κοινωνία.

Εἰς τὸν **ιδιωτικόν** βίον, δηλαδὴ τὸν οἰκογενειακόν, ἐπὶ πολὺν χρόνον ἔμειναν αἱ ἀρχαῖαι συνήθειαι. Αἱ ἐνδυμασίαι κατ' ἀρχὰς ἦσαν πολὺ ὅμοιαι μὲ τὰς ἀρχαίας. Κατόπιν ἔγιναν τροποποιήσεις. Συνήθως ἐφόρουσαν κοντὸν χιτῶνα μὲ χειρίδας, τὸν *Ἀδαμαντίου Ἐλλ.* *Ἰστ.* διὰ τὴν *Β'* τοῦ *Ἐλλ.* *ἐκδ.* β' 15/10/23 12

ὁποῖον ἔσφιγγον εἰς τὴν μέσσην μὲ ζώνην. Ἐπάνω ἔρριπτον ἐν εἶδος χλαμύδος. Αἱ δὲ γυναῖκες εἶχον στενὸν μακρὸν χιτῶνα, ὃ ὁποῖος ἐζώνετο πολὺ ὑψηλὰ εἰς τὸ στήθος. Ἄνω αὐτοῦ ἔρριπτον ἐν εὐρύχωρον ἑπανωφόριον. Μὲ τὸν καιρὸν τὰ ἐνδύματα ἐγίναν στενώτερα καὶ ὁμοίασαν περισσότερον μὲ τὰ σήμερινά.

Αἱ κοινωνικαὶ τάξεις. — Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἡ κοινωνία ἦτο δημοκρατική, ἐνῶ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ῥώμην καὶ εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς ὑπῆρχον χωρισταὶ κοινωνικαὶ τάξεις. Ἡ μεγάλη τάξις τῆς Βυζαντινῆς κοινωνίας ἦτο ἡ μεσαία τάξις, ἡ *ἀστική* λεγομένη τάξις. Ἀπὸ τὴν ἀστικὴν αὐτὴν τάξιν τὸ κράτος ἐλάμβανε τοὺς κατωτέρους ὑπαλλήλους. Ἰδίως δὲ ἡσχολεῖτο αὕτη εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν. Οἱ μικροὶ ἰδιοκτῆται καὶ ὁ λαὸς ἔδιδον εἰς τὸ Κράτος τοὺς στρατιώτας.

Εἰκ. 60. — Ἔργασίαι εἰς τοὺς ἀγροὺς (δὲν διαφέρουν πολὺ ἀπὸ τὰς σημερινάς). Μικρογραφία ἀπὸ χειρόγραφον.

Ἡ ἀνατροφή. — **Ἡ ἀνύψωσις τοῦ λαοῦ.** — Ὅταν τὸ παιδί ἐμάνθανεν ὀλίγα γράμματα, οἱ γονεῖς τοῦ εὗρισκον καμμίαν τέχνην διὰ νὰ ζήσῃ. Ἄν εἶχε προχωρήσει ὀλίγον εἰς τὴν ἐκπαίδευσίν του, εὗρισκε κομμίαν θέσιν ὑπαλλήλου.

Ὅστις εἶχε φοιτήσῃ καὶ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ἂν ἦτο ἄξιος, ἠδύνατο νὰ φθάσῃ πολὺ ὑψηλὰ, εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα τοῦ Κράτους. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πολλοὶ μεγάλοι ἄνδρες κατήγοντο ἀπὸ ταπεινοτάτῃν οἰκογένειαν. Ἀκόμῃ καὶ μεγάλοι Αὐτοκράτορες (ὁ Ἰουστινιανός, ὁ Βασίλειος ὁ Α΄) ἦσαν χωρικοί. Ἀρκεῖ νὰ ἦτο κανεὶς εὐφυὲς καὶ ἠδύνατο νὰ φθάσῃ εἰς πολὺ μεγάλας θέσεις.

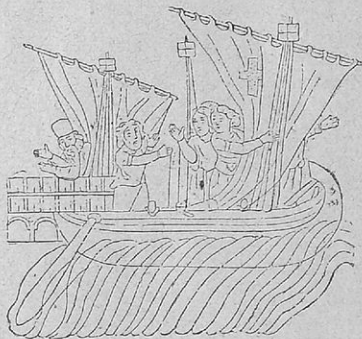
Ὁ οἰκογενειακὸς βίος. — Εἰς τὰς οἰκογενεῖας ἐδρίσκομεν πολλὰς ἀρετάς. Ὁ υἱὸς ἐπὶ γαίην εἰς τὸ σχολεῖον. Ἡ κόρη ἐμάνθανεν ὀλίγα γράμματα κατ' οἶκον ἀλλὰ τὸν περισσότερον καιρὸν ἠσχολεῖτο μὲ τὴν μητέρα τῆς εἰς τὰ οἰκιακὰ ἔργα, καὶ εἰς τὸ νὰ νήθῃ, νὰ κεντᾷ, καὶ νὰ ὑφαίνῃ. Οἱ ἄνδρες εἰργάζοντο τὴν ἡμέραν ἔξω τοῦ οἴκου. Ἐν γένει ὁ οἰκογενειακὸς βίος δὲν διέφερε πολὺ ἀπὸ τὸν σημερινόν.

Ἡ ἐκκλησία ἐν τῇ κοινωνίᾳ. — Ἡ καθημερινὴ ἀπασχόλησις τῶν Βυζαντινῶν εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Εἰς τὰς ἐκκλησίαις συρρέουσιν ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ μὲ μεγάλην κατάνυξιν παρακολουθοῦν τὴν θεῖαν λειτουργίαν. Εὐχαριστοῦνται πολὺ μὲ τὰς θρησκευτικὰς πανηγύρεις. Διὰ τοῦτο πολὺ μεγάλη ἦτο ἡ ἐπίδρασις τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Βυζαντινὴν κοινωνίαν.

Ἡ δύναμις τῆς Ἐκκλησίας φαίνεται ἰδίως εἰς τὰ μοναστήρια, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀπειροπληθῆ. Παρέσχον δὲ ταῦτα μεγάλην εὐεργεσίαν εἰς τὴν κοινωνίαν. Τὰ μοναστήρια ἐφροντιζον πρὸς ἀνακούφισιν τῶν δυστυχῶν, πρὸς ἐκπαίδευσιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ λαοῦ. Ἦσαν τὰ κέντρα τῶν γραμμάτων καὶ τοῦ πνευματικοῦ βίου.

Τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία. — Ἐως τὸ τέλος σχεδὸν τοῦ Μεσαιῶνος τὸ ἐμπόριον τοῦ κόσμου ἐγίνετο ἀπὸ τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κομί-

ζονται τὰ ἐμπορεύματα καὶ τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα. Ἀπὸ ἐκεῖ διασπείρονται εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Αἱ μεγάλαι ἀγοραὶ τῆς πρωτευούσης εἶναι γεμᾶται μὲ παντὸς εἶδους ἐμπορεύματα καὶ ἐμπόρους ἀπὸ τὸν Βορρᾶν, τὴν Ἀνατολήν, καὶ τὴν Εὐρώπην.

Εἰκ 61. Βυζαντινὸν ἐμπορικὸν πλοῖον

Εἰς τὰ περίφημα δὲ βιοτεχνικὰ ἐργοστάσια κατασκευάζονται πάμποικα εἶδη πολυτελείας καὶ βιοτικῆς ἐν γένει χρήσεως: χρυσᾶ, ἀργυρᾶ, χάλ-

κινα, πῆλινα σκεύη καὶ διάφορα καλλιτεχνικὰ ἐπιπλά.

Περίφημα δὲ ἰδίως ἦσαν τὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα, οἱ τάπητες καὶ τὰ παραπετάσματα. Τὰ θαυμαστὰ ταῦτα ἔργα ἐπωλοῦντο πολὺ ἀκριβὰ καὶ ἔφερον κολοσσιαῖα κέρδη εἰς τὸ Κράτος.

Ἡ εὐημερία εἰς τὰς ἐπαρχίας.—Δὲν περιωρίζετο δὲ ὁ πλοῦτος μόνον εἰς τὴν πρωτεύουσιν. Ἐπίσης σπουδαῖον ἐμπόριον εἶχεν ἡ *Θεσσαλονίκη*, ἡ *Τραπεζοῦς* καὶ ἄλλαι Ἑλληνικαὶ πόλεις. Διὰ τὰ εὐκολύνονται τὰ μέσα τῆς ἀνταλλαγῆς ἐμπορευμάτων, ἐγίνοντο εἰς πολλὰ μέρη *πανηγύρεις*, ὅπως καὶ σήμερον. Ἀλλὰ ἦσαν μεγάλαι, διήρκουν δὲ πολλὰς ἡμέρας. Αἱ ἐμπορικαὶ αὗται συγκεντρώσεις ἦσαν ἀναγκαῖαι τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, ποὺ δὲν ὑπῆρχεν εὐκολος συγκοινωνία.

Ἀκόμη καὶ εἰς τὰς ἐνδόξους χώρας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἤμαζον πολλαὶ πόλεις, ὡς ἡ Κόρινθος, αἱ Ὠθεβαί, αἱ Πάτραι. Ἡ δὲ πόλις τῆς ἀρχαίας σοφίας, αἱ Ἀθῆναι, εἶχον πάντοτε τὴν δόξαν τῶν κατὰ τὸν Μεσαιῶνα. Ὡραιόταται Βυζαντινὰ ἐκκλησιαὶ σώζονται ἀκόμη καὶ σήμερον εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ὁ πλοῦτος τῆς Αὐτοκρατορίας.—Μέγας ἦτο ὁ πλοῦτος, ὁ ὁποῖος συνηθροίζετο εἰς τὰ ταμεῖα τοῦ Κράτους ἀπὸ

τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Πολὺ πλούσιοι δὲ ἦσαν οἱ ἄρχοντες καὶ ἄλλοι ἰδιῶται. Ἐκτὸς τῶν Αὐτοκρατορικῶν παλατίων ὑπῆρχον πολυάριθμα ἄλλα παλάτια τῶν πλουσίων. Ἦσαν στολισμένα μὲ πολύτιμα ἐπιπλα, μὲ λαμπροὺς τάπητας. Οἱ ἄρχοντες ἐνεδύοντο μὲ μεγάλοπρέπειαν. Αἱ ἐκκλησίαι, τὰ ἀρχοντικά παλάτια εἶχαν ἀτελείωτα πλούτη.

δ'. — Ἡ Βυζαντινὴ τέχνη.

Τὰ μνημεῖα τῆς τέχνης. — Ἡ λαμπρότης καὶ ὁ πλοῦτος τῆς Αὐτοκρατορίας ἦτο φανερὸς ἰδίως εἰς τὰ δημόσια οἰκοδομήματα, τὰ παλάτια, τὸς ἐκκλησίας καὶ τὰ μοναστήρια. Πολλὰ ἀπὸ τὰ κτίρια αὐτά, ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκκλησίαι, ἔχουν σωθῆ ἕως σήμερον μὲ τὴν γλυπτικὴν ἢ ζωγραφικὴν τῶν διακόσμησιν. Εἶναι τὰ ὠραῖα *Βυζαντινά* μας *μνημεῖα*, τὰ ὁποῖα μὲ εὐλάβειαν προσπαθοῦμεν νὰ συντηροῦμεν.

Αἱ Βυζαντιναὶ πόλεις. — Αἱ πόλεις κατὰ τὸν Μεσσαιῶνα ἦσαν περικλεισμέναι μὲ τείχη. Αἱ μεγάλαι Βυζαντιναὶ πόλεις, ἡ *Κωνσταντινούπολις*, ἡ *Ἀντιόχεια*, ἡ *Θεσσαλονίκη* ἐνέπνεον τρόμον εἰς τοὺς ἐπιδρομεῖς μὲ τὰ ὑψηλὰ καὶ ἰσχυρὰ τείχη αὐτῶν. Εἶχον πολλὰς μεγάλας πλατείας, εἰς τὰς ὁποίας συνηθροΐζετο ὁ κόσμος πρὸς διασκέδασιν ἢ διὰ τὰς ἐργασίας του.

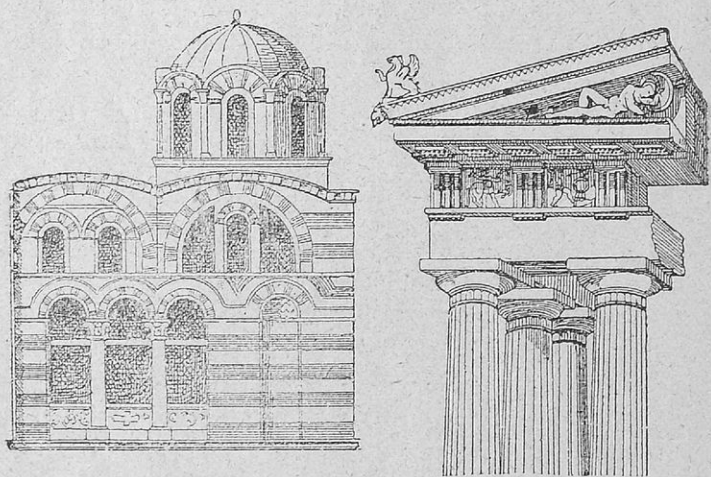
Αἱ Βυζαντιναὶ πόλεις περιεῖχον πολλὰ μοναστήρια καὶ διάφορα φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα. Ἐπίσης καὶ διάφορα ἔργα δημοσίας ὠφελείας, ὥς *ὕδραγωγεῖα*, *λουτρῶνας*, *δεξαμενάς*.

Ἡ Κωνσταντινούπολις. — Ἡ πρωτεύουσα ἦτο ἡ *βασιλεὺς τῶν πόλεων*, ἡ *βασιλεύουσα*. Ἦτο ἡ *Πόλις* ἡ ἑξακονστή εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ἀπὸ τότε ποὺ τὴν ἔκτισεν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἕως σήμερον.

Τὸ μεγαλοπρεπέστατον μέρος τῆς πόλεως, τὸ ὁποῖον ἐπροκάλει τὴν ὑπερφηάνειαν τῶν κατοίκων καὶ τὸν θαυμασμὸν τῶν ξένων, ἔκειτο πρὸς τὴν ἄκραν τοῦ Βοσπόρου. Ἐκεῖ ἦσαν πολλὰ

μεγαλοπρεπή μνημεῖα, ἐκεῖ ἦσαν τὰ *Παλάτια*, ἢ *Ἁγία Σοφία*, ὁ *Ἰππόδρομος*.

Ἦτο δὲ γεμάτη ἡ Κωνσταντινούπολις ἀπὸ παλάτια καὶ ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι ἐπροκάλουν τὸν θαυμασμόν τοῦ κόσμου. Ὅσοι ξένοι τὰ ἔβλεπον ἔμενον «*μὲ ἀνοικτὸν στόμα ἔμπρὸς εἰς τὰ θαυμάσια ἐκείνα θεάματα*». Εἶχον δὲ στολίσαι οἱ Αὐτοκράτορες τὴν πρωτεύουσάν των μὲ τὰ ὠραιότερα ἀγάλματα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς τέχνης. Οἱ Ἕλληνες δὲ τοῦ Μεσαιῶνος, οἱ Βυζαντινοὶ εἶχον δημιουργήσει πολὺ σπουδαίαν τέχνην. Ἡ Βυζαντινὴ τέχνη ἤκμαζε καθ' ὅλον τὸ μέγα διάστημα, κατὰ τὰ ὅποιον διήρκεσεν ἡ Αὐτοκρατορία. Κατὰ τρεῖς δὲ μεγάλας ἐποχὰς ἔφθασεν εἰς ὑψίστην ἀκμὴν.

Εἰκ. 62.— Γωνία Βυζαντινῆς ἐκκλησίας καὶ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ ναοῦ.—(Ἡ Βυζαντινὴ ἀρχιτεκτονικὴ εἶχε πολλὰς καμπύλας, ἡ ἀρχαία εἶχεν εὐθείας γραμμάς.)

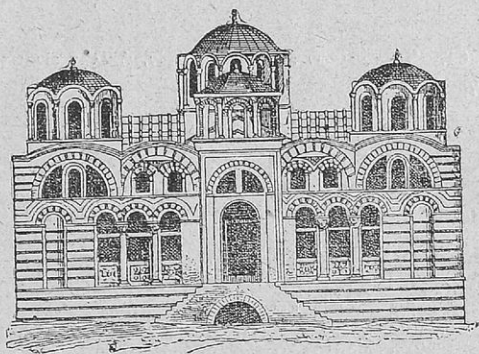
1η ἐποχή: — Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ **Ἰουστινιανοῦ: τὸν 5' αἰῶνα.** — Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐκτίσθη το μεγαλοπρε-

πέσσιμον οἰκοδόμημα τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, ἡ μεγάλη ἐκκλησία τῆς *Ἀγίας Σοφίας*.

Βα ἐποχή.—Κατὰ τὸν **Ι΄ αἰῶνα** ἔλαμψε πάλιν ἡ Βυζαντινὴ τέχνη. Τότε ἡ Αὐτοκρατορία ἔφθασεν εἰς τὸν μεγαλύτερον πλοῦτον καὶ δύναμιν ἐπὶ τῆς **Μακεδονικῆς Δυναστείας**.

Βη ἐποχή.—Τέλος, ἀκόμη καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, τὸν **ΙΔ΄** καὶ **ΙΕ΄ αἰῶνα**, τὴν ἐποχὴν τῶν **Παλασιολόγων**, ῥίπτει πάλιν νέαν λαμπρότητα ἡ Ἑλληνικὴ τέχνη.

Ἡ ἀρχιτεκτονική.—Ἀπειροπληθεῖς ἐκκλησίαι ἐκτίζοντο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς ὅλον τὸ Κράτος. Τὸ γνῶρισμα μιᾶς Βυζαντινῆς ἐκκλησίας εἶναι ὁ *τροῦλλος*, δηλαδὴ θολωτὸν ἐπιστέγασμα, τὸ ὁποῖον σκεπάζει τὸ μέσον αὐτῆς. Ἐπειτα αἱ *καμάραι*, αἱ ὁποῖαι δίδουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν *σαυροειδὲς σχῆμα*.

Εἰκ. 63.—Βυζαντινὴ ἐκκλησία με *τρούλλους* (τοῦ ΙΒ΄ αἰ.).

Ἡ ζωγραφική.—Ἡ διακόσμησις τῶν ἐκκλησιῶν εἶναι πολυτελής. Τὸν σπουδαιότερον στολισμὸν ἀποτελοῦν τὰ *ψηφιδωτά*. Ἀργότερα χάριν οἰκονομίας, ἤρχισαν (ἀπὸ τὸν ΙΒ΄ αἰῶνα) νὰ

ζωγραφίζουν τοὺς τοίχους διὰ χρωστῆρος. Αἱ ζωγραφίαι αὗται λέγονται **τοιχογραφίαι**.

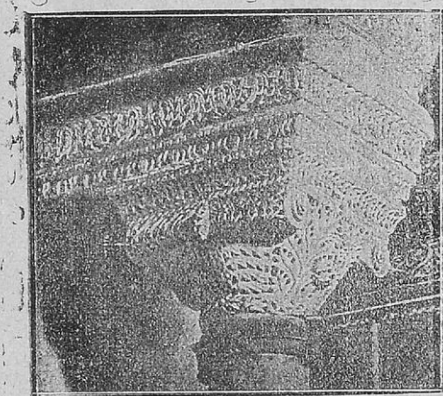

Εἰκ. 64. — Ἡ μία εἰκὼν εἶναι ψηφιδωτόν, ἡ ἄλλη εἶναι τοιχογραφία.

Αἱ μεταγενέστεραι ἐκκλησίαι εἶναι μικρότεραι μὲν, ἀλλὰ στολισμέναι ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ τρούλλου ἕως τὸ ἄξιδος μὲ λαμπρὰς ζωγραφίας. Εἰς τὸν τρούλλον ζωγραφίζεται ὁ **Παντοκράτωρ** καὶ οἱ **Εὐαγγελισταί**. Εἰς τὴν κόγχην τοῦ ἱεροῦ ζωγραφίζεται ἡ **Παναγία ἡ Πλατυτέρα**. Ἐπειτα εἰς τοὺς τοίχους αἱ μεγάλαι εἰκόνες τῆς Ἐκκλησίας μας, ὁ **Εὐαγγελισμός**, ἡ **Γέννησις**, ἡ **Βάπτισις** κ.λ. Ὁμοίας ζωγραφίας ἔκαμνον οἱ Βυζαντινοὶ καὶ εἰς **εἰκόνας** ἀπὸ ξύλου, ὁποίας καὶ σήμερον ἔχομεν.

Ἡ γλυπτική. — Ἡ Βυζαντινὴ γλυπτικὴ δὲν ὁμοιάζει μὲ τὴν ἀρχαίαν, ἣ ὁποία παρήγαγε θαυμάσια ἀγάλματα. Κατὰ τὸν Μεσαιῶνα οἱ Ἕλληνες ἔκαμνον γλυπτὰ ἔργα μόνον πρὸς διακόσμησιν καὶ στολισμὸν τῶν ἐκκλησιῶν.

Τὰ γλυπτὰ μάρμαρα χρησιμεύουν εἰς τοὺς ναοὺς ὡς κιονόκρανα, ὡς πλάκες πρὸς στολισμὸν τοῦ ἁμβωνος, τοῦ τέμπλου. Παριστάνουν διάφορα σχέδια, εἴτε κύκλους, τετράγωνα καὶ ἄλλα γεωμετρικὰ σχήματα, εἴτε διάφορα φυτὰ, ἰδίως ἄκανθαν καὶ ἄμπελον.

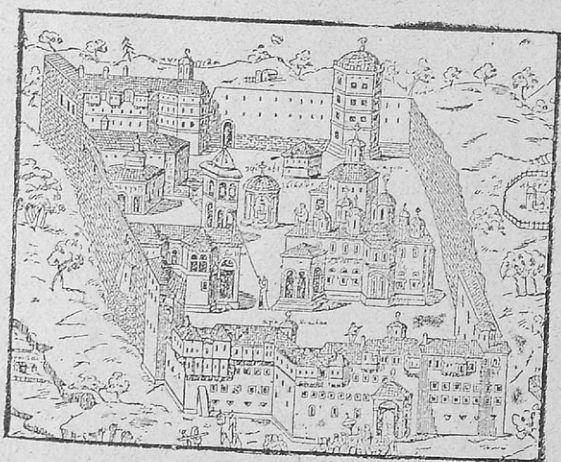
Εἰκ. 65.—*Κιονόκρανον* ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Τὸ γλυπτὸν σμῆμα εἶναι μία θαντέλλα.

Τὰ κομψοτεχνήματα.—Μὲ μεγάλην τέχνην κατεσκευάζοντο οἱ Βυζαντινοὶ μικρὰ καλλιτεχνήματα ἀπὸ ἐλεφαντοστοῦν, ἀπὸ μάρμαρα, ἀπὸ μέταλλον καὶ ξύλον. Ἦσαν δὲ ταῦτα προωρισμένα διὰ διαφόρους χρήσεις καὶ ἐλέγοντο *τρίπτυχα* (ἀπὸ δύο ἢ τρία μικρὰ φύλλα), *κιβώτια* (πρὸς ἐναπόθεσιν τῶν ἁγίων λειψάνων ἢ κοσμημάτων), *ἐγκόλπια* (φυλαχτά). Διὰ τὰς ἐκκλησίας κατεσκευάζοντο *πολυκάνδηλα*, *σταυροί*. Θαυμάσια δὲ ἦσαν, ὡς γνωρίζομεν, τὰ διάφορα κοσμήματα καὶ τὰ κεντημένα ὑφάσματα, ὅπως καὶ τὰ *ιερὰ ἄμφια*.

Ἡ ἐπίδρασις τῆς Βυζαντινῆς τέχνης.—Κατὰ τὸν Μεσαιῶνα δὲν ὑπῆρχεν ἄλλη τέχνη εἰς τὸν κόσμον παρὰ μόνον ἡ Βυζαντινὴ. Ἰδίως ἡ Ῥωσικὴ τέχνη καὶ ὅλων τῶν ἄλλων Σλαβικῶν λαῶν εἶναι ἐντελῶς ἡ Βυζαντινὴ. Ἐπίσης καὶ ἡ τέχνη τῆς Ἀρμενίας καὶ τῶν λαῶν τοῦ Καυκάσου. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἐχθροί, οἱ Ἀραβες, ὡς πρὸς τὴν τέχνην, ὡς καὶ τὴν ἐπιστήμην, εἶναι ὑπόδουλοι εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἐν γένει καὶ ἡ Ἀνατολὴ καὶ ἡ Δύσις ἐμιμοῦντο τὰ περίφημα Βυζαντινὰ καλλιτεχνήματα.

ε'—Ἡ παιδεία καὶ ἡ λογοτεχνία.

Ἡ ἐκπαίδευσις καὶ τὰ σχολεῖα.—Διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ ἐφρόντιζον πάρα πολὺ τὸ Κράτος καὶ ἡ Ἐκκλησία : «Ὁφείλεις νὰ διδάξης, ἔλεγον οἱ Αὐτοκράτορες τὸν ἀγράφματον λαόν.» Τὰ γράμματα ἐκαλλιεργοῦντο ἰδίως εἰς τὰ μοναστήρια.

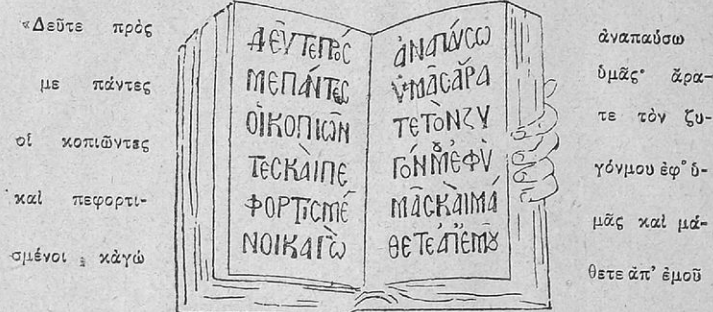
Εἰκ. 66.— Παλαιὸν Βυζαντινὸν μοναστήριον εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος.

Ἐκάστη μεγάλη μονὴ εἶχε τὸ σχολεῖον αὐτῆς. Εἰς τὰ κατώτερα σχολεῖα, τὰ δημοτικά. ἃς εἴπωμεν, ἐμάνθανεν ὁ παῖς ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν. Ἐπειτα ὀλίγην ἀριθμητικήν, τὴν ἱερὰν ἱστορίαν καὶ ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους. Εἰς δὲ τὰ ἀνώτερα σχολεῖα, τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, ἃς εἴπωμεν, ἐδιδάσκοντο τελείως τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικά. Εἰς καλὸς μαθητῆς ἔπρεπε νὰ γνωρίζῃ ἀπ' ἔξω καὶ νὰ ἐρμηνεύῃ καλῶς τὸν Ὅμηρον.

Τὸ Πανεπιστήμιον.—Ἐπίσης μεγάλας προσπάθειάς ἔκαμνε τὸ Κράτος διὰ τὴν ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν. Εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ἐδιδάσκοντο τὰ ἴδια σχεδὸν μαθήματα, τὰ ὅποια διδάσκονται καὶ σήμερον. Ἐδιδάσκετο ἡ Θεολογία, ἡ Φιλοσοφία, τὰ Μαθηματικά καὶ τὸ Δίκαιον. Μὲ ἰδιαιτέραν δὲ φροντίδα ἐδιδάσκετο ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἡρμηνεύοντο οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς καὶ ποιηταί. Τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχε πολλοὺς σοφοὺς καθηγητάς. Διὰ νὰ τοὺς ἀκούουν ἦρχοντο ἀκροαταὶ ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν.

Ἡ δὲ πολιτεία ὑπεστήριζε μὲ κάθε τρόπον τὰ γράμματα. Οἱ φοιτηταὶ ἦσαν δωρεὰν δεκτοὶ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον· ὅσοι δὲ ἐργάζοντο, ἦσαν βέβαιοι ὅτι θὰ ἐπισύρουν τὴν εὖνοιαν καὶ προστασίαν τοῦ Αὐτοκράτορος. Ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον λαμβάνονται οἱ ἀνώτεροι λειτουργοὶ καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὴν διοίκησιν.

Τὰ βιβλία καὶ αἱ βιβλιοθήκαι.—Κατὰ τὸν Μεσαιῶνα ὅπως καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἔγραφον ἐπὶ *περγαμηνῆς*. Ὁ χάρτης οὗτος ἐστοίχιζε πάρα πολύ. Ἐπειτα ἔπρεπε νὰ ἀντιγράφωνται τὰ βιβλία διὰ τῆς χειρός, καὶ διὰ τοῦτο λέγονται *χειρόγραφα*. Μεγάλῃ λοιπὸν ἦτο ἡ δυσκολία καὶ ὁ κόπος διὰ νὰ ἔχῃ κανεὶς βιβλία, μέγισται δὲ δαπάναι ἀπητοῦντο, διὰ νὰ καταρτισθοῦν βιβλιοθήκαι. Ἐν τούτοις ὑπῆρχον εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν μεγάλαι βιβλιοθήκαι.

Πλ. 67. — Δείγμα κεφαλαϊώδους γραφῆς ἀπὸ Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον ἀπεικονίζεται εἰς τοιχογραφίαν.

Ἡ λογοτεχνία.—Οἱ Βυζαντινοὶ ἠὲ χαριστοῦντο πολὺ νὰ γράφουν βιβλία. Ἡ Βυζαντινὴ λογοτεχνία κατέχει μεγάλην θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν γραμμάτων. Εἰς οὐδεμίαν ἄλλην ἐποχὴν εὗρισκονται τόσοι σπουδαῖοι συγγραφεῖς βασιλεῖς, καὶ βασίλισσαι ἀκόμη. Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν οἱ βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης δὲν ἤξευραν νὰ βάλουν τὴν ὑπογραφὴν των. Οἱ Βυζαντινοὶ ὅμως Αὐτοκράτορες ἦσαν σοφοί. Ἔως τὴν ἡμέραν τῆς καταστροφῆς (1453 μ. Χ.) ἡ ἀνθησις τῶν γραμμάτων δὲν διεκόπη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Αἱ ἐπιστῆμαι.—Ἡ *Φιλοσοφία* κατὰ τὸν Μαισαιῶνα περιορίζετο εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν δύο μεγάλων φιλοσόφων τῆς ἀρχαιότητος, τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους. Περισσότερον ὅμως ἀπὸ κάθε ἄλλην ἐπιστήμην ἐκαλλιέργουν οἱ Βυζαντινοὶ τὴν Θεολογίαν. Τὰ συνηθέστερα ἔργα των ἦσαν λόγοι εἰς ἐορτάς, εἰς μάρτυρας, ἐρμηνεῖαι περικοπῶν τοῦ Εὐαγγελίου. Ὁ δὲ λαὸς ἠὲ χαριστεῖτο πολὺ νὰ διαβάσῃ τὰ *Συναξάρια* ἢ *Βίους τῶν Ἁγίων*.

Ἰδίως οἱ Βυζαντινοὶ σοφοὶ ἐνησχολοῦντο μὲ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας συγγραφεῖς καὶ ποιητάς. Κατήριζον πολλὰς περιλήψεις

ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα συγγράμματα, αἱ ὁποῖαι λέγονται **Ἐπιτομαὶ** ἢ **Ἀνθολογίαι**.

Εἰκ. 62.—Ὁραισιτάτη μικρογραφία. Πολλὰ Βυζαντινὰ χειρόγραφα ἔχουν καὶ εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι λέγονται μικρογραφίαι.

Ὁ μεγαλύτερος σοφὸς τοῦ Βυζαντίου ἦτο ὁ πατριάρχης Φώτιος, ὁ ὁποῖος εἶχεν εἰς τὴν κεφαλὴν [του δλόκληρον τὴν ἀρχαίαν σοφίαν (τὸν Θ' αἰῶνα). Ἐπειτα κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα, ἤκμασεν ὁ Αὐτοκράτωρ **Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος**. Κατόπιν διέλαμψαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Εἰς κανὲν ἔθνος δὲν εὐρίσκεται τόσον μεγάλη σωρεία σοφῶν, ὥπως εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κράτος τοῦ Μεσαιῶνος. Τὰ βιβλία καὶ τὰ σχολεῖα, τὰ ὁποῖα ὑπῆρχον μόνον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, δὲν εὐρίσκοντο εἰς ὅλον τὸν ἄλλον κόσμον.

Ἡ ἱστοριογραφία. — Οἱ Βυζαντινοὶ διέπρεψαν ἰδίως

εἰς τὴν ἱστορίαν. Ὅλοι οἱ ἱστορικοί, ἀπὸ τὸν ἱστοριογράφον τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὸν **Προκόπιον**, ἕως τὸν τελευταῖον μιμοῦνται τοὺς ἀρχαίους μεγάλους ἱστορικούς, τὸν Ἡρόδοτον, τὸν Θουκυδίδην.

Οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ διηγοῦνται γεγονότα τῶν χρόνων, κατὰ τοὺς ὁποίους ἔζησαν. Ὑπῆρξαν καὶ ἄλλοι, οἱ ὅποιοι διηγοῦνται παλαιὰ γεγονότα, ὅπως αἱ ἱστορίαι, τὰς ὁποίας διδισκόμεθα σήμερον. Αὐτοὶ ὀνομάζονται **Χρονογράφοι** καὶ τὰ ἔργα των **Χρονικά** ἢ **Χρονογραφίαι**. Οἱ Βυζαντινοὶ ἔγραψαν πολλὰς χρονογραφίας καὶ ὁ λαὸς ἠὺχαριστεῖτο πολὺ νὰ τὰς διαβάσῃ.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ποίησις. — Ἐπίσης διέπρεψαν οἱ Βυζαντινοὶ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ποίησιν, δηλαδὴ εἰς τοὺς ὕμνους, οἱ ὅποιοι ψάλλονται εἰς τὴν ἐκκλησίαν μας. Γνωρίζομεν πόσον βαθεῖα ἦτο ἡ εὐλάβειά των πρὸς τὴν θρησκείαν. Διὰ τοῦτο οἱ θρησκευτικοὶ ὕμνοι ἐκφράζουσιν μὲ μεγάλῃν εἰλικρίνειαν τὰ αἰσθήματά των.

Οἱ Βυζαντινοὶ ὕμνογράφοι λέγονται καὶ **μελωδοί**; διότι οἱ ἴδιοι συνέθετον καὶ τὸ ποίημα καὶ τὸ μέλος αὐτοῦ. Ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς ἐκκλησιαστικούς ποιητὰς ὅλων τῶν αἰώνων εἶναι ὁ **Ῥωμανὸς ὁ Μελωδὸς** (κατὰ τὸ 600). Ἡ Ἐκκλησία μας τὸν εἰμίμησεν ὥς Ἅγιον.

Ὁ Ῥωμανὸς ἐποίησε τὸν ὑπέροχον ὕμνον :

« **Ἡ Παρθένος σήμερον**
Τὸν ὑπερούσιον τίκτει,
Καὶ ἡ γῆ τὸ σπῆλαιον
Τῷ ἀπροσίτῳ προσάγει».

Ἄλλοι ὥρατοι ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνοι εἶναι ὁ **Ἀκάθιστος ὕμνος** καὶ ἡ ἀκολουθία τῆς **Ὑψώσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ**. Ἀκόμη καὶ σήμερον οἱ ὑψηλοὶ ἐκεῖνοι ὕμνοι, τοὺς ὁποίους ἀκούομεν εἰς τὰς ἐκκλησίας, μετὰ τόσους πολλοὺς αἰῶνας, συγκινοῦν βαθύτατα τὴν ψυχὴν μας.

Τὰ ἡρωϊκὰ ποιήματα. — Κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα, ὥς ἐμάθομεν, εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Ἑλληνικοὶ στρατοὶ ἐπολέμουν χωρὶς

διάλειμμα ἐναντίον τῶν Ἀράβων. Μεγάλοι ἀγῶνες καὶ ἡρωϊσμοὶ ἐγένοντο ἐκεῖ πλησίον εἰς τὸν Εὐφράτην. Οἱ στρατιῶται ἐκεῖνοι ἐλέγοντο **ἀκρίται**, διότι ἐφύλασσον τὰ **ἀκρα**, δηλαδή τὰ σύνορα. Ἀπὸ τότε λοιπὸν ὁ λαὸς ἤρχισε νὰ ψάλλῃ κατορθώματα τῶν Ἀκριτῶν εἰς τὴν ἀπλοϊκὴν του γλῶσσαν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἶχον γίνει, δύο χιλιάδας ἔτη πρωτύτερα, καὶ τὰ ἡρωϊκὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου. Ἐδημιούργησε λοιπὸν ὁ λαός, ἓνα θαυμαστὸν ἥρωα, ὃ ὁποῖος λέγεται **Ἀκρίτας** καὶ ὃ ὁποῖος ὑπερασπίζεται ἐναντίον τῶν ἀπίστων τὸ **Χριστιανικὸν βασίλειον**.

Εἰκ. 68.—Βυζαντινὸν **μολυβδόβουλον**.—Εἰς τὴν μίαν ὅψιν παρίστανται ἄγγελος, ὃ ὁποῖος κρατεῖ εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα τὴν σφαῖραν τοῦ κόσμου. Εἰς τὴν ἄλλην ὅψιν εἶναι ἐπιγραφή.

Εἰκ. 69.—Βυζαντινοὶ Ἅγιοι με διακοσμήσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'.

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ — ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑΙ

α' — Οἱ νέοι ἐχθροί. — Οἱ Τοῦρκοι. — Οἱ Φράγκοι καὶ αἱ Σταυροφορίαι.

Αἱ νῆκαι τοῦ Φωκά, τοῦ Τσιμισκῆ καὶ τοῦ Βουλγαροκτόνου ἀνύψωσαν εἰς τὸν κολοφῶνα τὴν δόξαν καὶ τὴν δύναμιν τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας. Ὀλόκληρος ἡ Συρία, μέγα μέρος τῆς Ἰταλίας ἐπανῆλθον εἰς τὸ Κράτος. Τὸ βασίλειον τῆς Βουλγαρίας εἶναι κατεστραμμένον, ἡ Σερβία καὶ πολλαὶ ἄλλαι χῶραι εἶναι ὑποτελεῖς. Τὸ Ἑλληνικὸν κράτος ἐκτείνεται *ἀπὸ τὸν Τίγρητα ποταμὸν ἕως τὴν Ρώμην.*

Ἄλλ' ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ΙΑ' αἰῶνος (κατὰ τὸ 1050) ἀλλάσσει ἡ κατάστασις. Καὶ ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἀπὸ τὴν Δύσιν ἐμφανίζονται νέοι φοβεροὶ ἐχθροί. Ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν ἐμφανίζονται οἱ **Τοῦρκοι**, ἀπὸ τὴν Δύσιν οἱ **Φράγκοι**.

Οἱ Φράγκοι. — Ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ὀνομάζονται ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς **Φράγκοι**. Διότι οἱ Φράγκοι, οἱ ὁποῖοι κατέλαβον τὴν Γαλλίαν καὶ τῆς ἔδωκαν τὸ ὄνομά των, ἦσαν ὁ μεγαλύτερος λαός. Ἡ δὲ ἀπέραντος Δυτικὴ Αὐτοκρατορία τοῦ μεγάλου Καρόλου ἦτο Φραγκικὸν κράτος.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρισκόμεθα, ἀρχίζουν οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως νὰ γίνωνται δυνατοί. Οἱ σπουδαιότεροι εἶναι οἱ

Ένετοί, Νορμανδοί, Γερμανοί και Γάλλοι. Όλοι οἱ λαοὶ αὐτοὶ ἐξήλευον τὴν δόξαν καὶ τὴν δύναμιν τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας. Όλοι ἐξήτουν ἀφορμὴν νὰ καταστρέψουν καὶ ν' ἀρπάσουν τὰ πλούτη καὶ τὰς χώρας τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ Τούρκοι. — **Οἱ ἡρωῆκοι ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων.** Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀσίας ἔζων πολεμικαὶ φυλαί, αἱ ὁποῖαι μὲ ἐν ὄνομα ἐλέγοντο **Τούρκοι**. Μία δυνατὴ φυλὴ τῶν Τούρκων, οἱ **Σελτζούκοι**, κατὰ τὸ 1050 καταβαίνουν πρὸς Νότον, κατακτοῦν τὰς χώρας τῶν Ἀράβων καὶ λαμβάνουν τὴν θρησκείαν τοῦ Μωάμεθ. Ἐπειτα κατακτοῦν τὴν Ἀρμενίαν καὶ ἐξαπλώνονται εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς.

Οἱ Ἑλληνικοὶ στρατοὶ πολεμοῦν γενναϊότατα διὰ ν' ἀναχατίσουν τὴν ὁρμητικὴν προέλασιν τῶν Τούρκων. Ἡ ἀνδρεία τῶν Ἑλλήνων, λέγουν οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοί, ἐνθυμίζει τὴν δόξαν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ὁ Αὐτοκράτωρ **Ῥωμανὸς ὁ Διογένους** μάχεται ἐναντίον αὐτῶν ὡς λέων διὰ νὰ σώσῃ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Πολλὰς φορὰς νικᾷ τοὺς ἐχθρούς, ἡ φήμη του διαδίδεται μακρὰν καὶ τὸ ὄνομά του ἐμποιεῖ τρόμον εἰς τοὺς Τούρκους. Ἀλλ' εἰς μίαν φοβερὰν μάχην συλλαμβάνεται αἰχμάλωτος. Ἀπὸ τὴν ἀπαισίαν ἐκείνην ἡμέραν (1071) ὁ βάρβαρος λαὸς τῶν Τούρκων ἔβαλε τὸν πόδα του εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη. — Κατὰ τὴν λαμπρὰν ἐποχὴν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἡ Εὐρώπη ἦτο βυθισμένη εἰς τὴν βαρβαρότητα καὶ τὴν ἀμάθειαν. Τὰ βασίλεια τῆς Εὐρώπης τὴν ἐποχὴν ἐκείνην (κατὰ τὸ 1000) δὲν ὁμοιάζον μὲ τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν. Εἰς τὴν Εὐρώπην οἱ βασιλεῖς δὲν εἶχον δύναμιν. Ἡ χώρα τῶν ἦτο μοιρασμένη εἰς πολλοὺς μεγιστᾶνας. Οἱ μεγαλύτεροι εἶναι **αὐθένται**, οἱ δὲ μικρότεροι εἶναι ὑποτελεῖς εἰς τοὺς ἀνωτέρους. Ὁ αὐθέντης ὀνομάζεται, κατὰ τὴν τάξιν τῆς εὐγενείας, **δούξ, κόμης, βαρῶνος**.

Οἱ μόνοι ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι εἶχον σημασίαν εἰς τὴν Εὐρώπην τότε, ἦσαν οἱ πολεμισταί. Οἱ αὐθένται ἐπολέμουν ἔφιπποι βα-
“Αδαμαντίου Ἑλλ. Ἰστ. β' τάξ. τοῦ Ἑλλ. ἐκδ. β' 15/10/23 13

ρύτατα ὀπλισμένοι καὶ ἐλέγοντο *ἱππῶται*, ὅπως καὶ οἱ ἐπιφανεῖς ἦρωες τοῦ Ὁμήρου. Ὁ βίος τῶν ἱπποτῶν διήρχετο εἰς τὸν πόλεμον καὶ εἰς τὸ κυνήγιον. Ὅλον τὸν ἄλλον καιρὸν ἦσαν κλεισμένοι εἰς τὰ ἰσχυρὰ κάστρα τῶν.

Αἱ Σταυροφορίαι.—Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον οἱ Τοῦρκοι Σελτζούκοι εἶχον κυριεύσει τὴν Παλαιστίνην, ὅπου ἦσαν οἱ Ἅγιοι Τόποι (1074). Ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου ἐπήγαιναν οἱ Χριστιανοὶ διὰ νὰ προσκυνήσουν τὸν Πανάγιον τάφον τοῦ Χριστοῦ. Τώρα ὁμως ὑπέφερον ἀπὸ τοὺς Σελτζούκους πολλὰς ταιπωρίας. Οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ἐπεχείρησαν τότε μεγάλας ἐκστρατείας πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἁγίων τόπων. Τὰς ἐκστρατείας αὐτὰς ὀνομάζει ἡ ἱστορία **Σταυροφορίας**.

*Εἰκ. 70. — Σταυροφόρος πᾶν-
πλος (ἐσωτερικῶς φέρει φολι-
θωτὸν ἔνδυμα μέχρι γονάτων).*

Εἷς μοναχός, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο **Πέτρος Κουκούπατρος**, ἐγύριζεν εἰς ὅλας τὰς χώρας, διηγεῖτο τὰ βάσανα τῶν Χριστιανῶν καὶ διήγειρε παντοῦ τὸν ἐνθουσιασμόν. Ὁ πάπας προέτρεπε τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς ἱππῶτας νὰ γίνουν ἀρχηγοί. Ὅσοι ἀνελάμβανον τὴν μακρινὴν ἐκείνην ἐκστρατείαν ἔβαλλαν ἓνα σταυρὸν ἀπὸ ὕφασμα εἰς τὸν ὦμον καὶ ἐγίνοντο **Σταυροφόροι**.

Ἡ πρώτη Σταυροφορία (1097). — Ὅκτὼ εἶναι αἱ με-

γάλαι σταυροφορίαι. Κατὰ τὴν πρώτην οἱ στρατοὶ τῶν Σταυροφόρων, 500,000 περίπου, συνηθροίσθησαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Ἕλλην Αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος Α΄ Κομνηνὸς τοὺς ἐπέ-
ρασε μὲ πλοῖα εἰς τὴν Ἀσίαν.

Οἱ Σταυροφόροι ἐπαθον φρικτὰς καταστροφὰς ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἐπὶ τέλους μετὰ τρία ἔτη ὅσοι ἐσώθησαν, μόνον 25,000 πολεμισταί, εἶδον τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἐπεσαν γονυκλινεῖς, ἔκλαιον ἀπὸ χαρὰν καὶ ἠὺχαρίστουν τὸν Θεόν, διότι τοὺς ᾔξιωσε νὰ ἴδουν τὴν Ἁγίαν πόλιν (1099).

Αἱ Φραγκικαὶ ἡγεμονίαι.—Ἀφοῦ ἐκυρίευσαν οἱ Σταυροφόροι τὴν Ἱερουσαλήμ, κατέκτησαν τὴν χώραν καὶ ἵδρυσαν πολλὰ κράτη εἰς τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην. Τὸ σπουδαιότερον ἦτο τὸ *Βασίλειον τῆς Ἱερουσαλήμ*, τὰ ἄλλα ἦσαν μικρότεραι ἡγεμονίαι.

Τὰ Φραγκικὰ κράτη τῆς Ἀνατολῆς κατέπεσαν πολὺ ταχέως, διότι οἱ διάφοροι αὐθένται (πρίγκιπες, βαρῶνοι κ.λ.) εἶχον ἕριδας ἀναμεταξύ των. Διὰ τοῦτο ἡ Εὐρώπη ἠναγκάσθη νὰ κάμῃ καὶ ἄλλας πολλὰς Σταυροφορίας.

Εἰκ. 71.—Σταυροφόροι, συμπλεκόμενοι μετὰ Σαρακηνοὺς (Τούρκους).
Ζωγραφία εἰς ὀκλοπαράθυρον Φραγκικῆς ἐκκλησίας.

β'. — Οἱ μεγάλοι Κομνηνοί.

Ἡ ἐποχὴ τῶν Σταυροφοριῶν εἶναι καταστρεπτικὴ διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν. Οἱ Τοῦρκοι καταπατοῦν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Οἱ Σταυροφόροι ἔρχονται ἀπὸ τὴν Δύσιν, περνοῦν ἀπὸ τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, καὶ τὰς καταστρέφουν. Κατὰ τοὺς χρόνους ὁμοῦς ἐκεῖνους κáθηνται εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως μεγάλοι Αὐτοκράτορες ἀπὸ τὸν οἶκον τῶν Κομνηνῶν.

Ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός. (Κατὰ τὸ 1100) — Ὀλόκληρον τὸν μακρὸν βίον του ἀφιέρωσεν ὁ Ἀλέξιος εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν ἀγάπην διὰ τὴν πατρίδα. Εἰς τὸν καιρὸν τῆς βασιλείας του ἔγινεν ἡ Α' Σταυροφορία καὶ ἤρχισαν νὰ κυλίσωνται ἀπὸ τὴν Εὐρώπην εἰς τὴν Ἀνατολὴν τὰ κύματα τῶν Σταυροφόρων. «*Ἦσαν ἀναρίθμητος στρατός, ὅσοι εἶναι οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ ἢ ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης*».

Οἱ Σταυροφόροι συνηθροίσθησαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ ἱππῶται, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχον εἰς τὸν τόπον των παρὰ ἔλκεϊνὰ χωρία, ἔμειναν καταθαμβωμένοι, ὅταν εἶδον τὰ μαρμαρίνα παλάτια, τὰς μεγάλας ἐκκλησίας μὲ τοὺς χρυσοῦς τρούλλους, τοὺς δρόμους γεμάτους ἀνθρώπους. Ὅλος ἐκεῖνος ὁ πλοῦτος διήγειρε τὸν θαυμασμόν, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως τὸν φθόνον. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος οἱ Ἕλληνες ἐθεώρουν τοὺς Φράγκους ὡς ἐπιδρομεῖς καὶ ὡς αἰρετικούς.

Οἱ ἱππῶται καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ. Χωρὶς τὴν συνδρομὴν τοῦ Ἑλλήνος Αὐτοκράτορος οἱ Σταυροφόροι δὲν ἠδύνατο νὰ προχωρήσουν. Ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τοῦ Αὐτοκράτορος. Ὁ Ἀλέξιος ἀπήτησεν ἀπὸ τοὺς ἱππῶτας νὰ δώσουν εἰς αὐτὸν ὄρκον ὑποτελείας, ὅτι θὰ ἦσαν «*δοῦλοι τῆς βασιλείας του*».

Ἡ τελετὴ, ἡ ὁποία ἔγινεν εἰς τὸ Βυζαντινὸν παλάτιον, γέμει μὲ ὑπερηφάνειαν τὴν Ἑλληνικὴν ψυχὴν. Ἰσχυρότατοι ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης πηγαίνουν εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Ἑλλήνος Βασιλέως.

Πολλοὶ ἦσαν περιβόητοι διὰ τὰ κατορθώματά των. Οἱ ἀγέρωχοι ἵππoται πλησιάζουν τὸν Αὐτοκράτορα, κλίνουν τὸ γόνυ καὶ προσκυνοῦν. Ἀσπάζονται πρῶτον τὸν πόδα, ἔπειτα τὰ γόνατα τοῦ βασιλέως καὶ ὁμνῶντες πίστιν εἰς αὐτὸν ὥς ὑποτελεῖς καὶ ὑπῆκοοι.

Ὁ Ἰωάννης Κομνηνὸς (κατὰ τὸ 1125).—Ὅλοι οἱ παλαιοὶ ἱστορικοὶ ἐγκωμιάζουν τὸν υἱὸν τοῦ Ἀλεξίου Ἰωάννην. Μὲ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ἀγαθότητά του ἐκέρδισε τὰς καρδίας τῶν ὑπηκόων του, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὠνομάζετο **Καλοῖωάννης**. Καθ' ὅλον του τὸν βίον δὲν ἔπαυσε νὰ πολεμῇ καὶ νὰ κατατροπῶνῃ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Κράτους. Ἀκούραστος ἔτρεχε μὲ τοὺς στρατοὺς του ἀπὸ τὰ Ἀσιατικὰ σύνορα εἰς τὰ Εὐρωπαϊκά.

Ὁ Μανουὴλ Κομνηνὸς (κατὰ τὸ 1150).—Ὁ ἀνδρειότερος δὲ ἀπὸ τοὺς Κομνηνοὺς ἦτο ὁ διάδοχος του Μανουὴλ. Εἶχεν ἀθλητικὸν ἀνάστημα καὶ μοναδικὴν γενναιότητα ψυχῆς. Κανεὶς ἄλλος δὲν εἶχε δύναμιν νὰ μεταχειρισθῇ τὸ δόρυ καὶ τὴν ἀσπίδα του. Τὸν ἐφοβοῦντο καὶ τὸν ἐθαύμαζον οἱ γενναῖοι πολεμισταὶ τῆς Δύσεως.

Ἀκούραστος διέτρεξεν ὁ ἥρως ἐκεῖνος τὴν βασιλείαν αὐτοῦ διηνεκῶς μαχόμενος καὶ εἰς τὰς δύο ἡπείρους. Ἀπὸ τὴν Ἀσίαν ἔτρεχεν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Δουνάβεως. Εἰς τὰς μάχαις ἡγωνίζετο πρῶτος καὶ ἐξετέλει ὑπεράνθρωπα κατορθώματα ἡρωϊσμοῦ. Μὲ

Εἰκ. 72.—Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος Α' Κομνηνὸς (ἀπὸ Βυζαντινῆν μικρογραφίαν.)

τὸς μεγάλας νίκας ἔειπε σεβαστὸν τὸ Κράτος του καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Δύσιν.

Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ (1180) μεγάλα δυστυχήματα ἔγιναν εἰς τὸ Κράτος. Οἱ Τοῦρκοι ὅλοεν ἐπροχώρουν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἐπὶ τοῦ Μανουὴλ εἶχε γίνει καὶ Β' Σταυροφορία. Κατόπιν ἔγινε καὶ τρίτη. Οἱ Σταυροφόροι κατέστρεφον πάντοτε τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Φρικώδεις δὲ λεηλασίας ἔκαμαν οἱ Νορμανδοί, οἱ ὅποιοι ἐξεκίνουν ἀπὸ τὴν Σικελίαν, ὅπου εἶχον κάμει ἰσχυρὸν Νορμανδικὸν Βασίλειον. Οἱ δὲ Ἑνετοὶ ἐξεμεταλλεύοντο τὸ ἐμπόριον τῶν Ἑλλήνων. Ὁ τελευταῖος ἀπὸ τοὺς Κομνηνοὺς, ὁ **Ἀνδρόνικος**, ἦτο καὶ αὐτός ὅπως οἱ πρόγονοί του, γενναῖος Αὐτοκράτωρ, Ἀλλ' ἦτο πολὺ ἀσύνητος. Οἱ πολυάριθμοὶ ἐχθροὶ τοῦ Κράτους εὗρον εὐκαιρίαν νὰ ἐπιφέρουν μέγας καταστροφάς.

δ'—Ὁ αἰὼν τῶν Κομνηνῶν.—Ὁ Βυζαντινὸς πολιτισμὸς τοῦ IB' αἰῶνος.

Ἡ ἡρωϊκὴ δυναστεία τῶν Κομνηνῶν εἶχεν ἀνυψώσει τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν εἰς μεγάλην δύναμιν. Ἐξωτερικῶς εἶχον κατατροπωθῇ ὅλοι οἱ ἐχθροί. Μὲ τὴν δύναμιν δὲ ἔρχεται καὶ μία μεγάλη πνευματικὴ ἀνθησις. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Κομνηνῶν γίνεται ἀληθινὴ **ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων**.

Ἡ ἰσχὺς τοῦ Κράτους.— Πολὺ ὑψηλὴ εἶναι ἡ θέσις τοῦ Κράτους. Μεγάλοι Φράγκοι ἡγεμόνες πίπτουν καὶ προσκυνοῦν τοὺς Ἑλληνας Αὐτοκράτορας. Οἱ ἀνδρεῖοι στρατὰι τῶν κατατροπώνονται ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν.

Ἰδίως ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ τὸ Κράτος φθάνει εἰς ἀληθινὸν μεγαλεῖον. Ὁ πρίγκιψ τῆς Ἀντιοχείας, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν συγγνώμην τοῦ Μανουὴλ, πηγαίνει πρὸς αὐτὸν ἡμίγυμνος καὶ ἀνυπόδητος, ἔχει δεμένον τὸν λαιμόν του μὲ σχοινίον, δεικνύων οὕτω τὴν ταπείνωσιν καὶ ὑποταγὴν του. Τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ

καὶ οἱ ξένοι πρέσβεις Χριστιανικῶν καὶ Μωαμεθανικῶν κρατῶν βλέπουν μὲ ἐκπληξιν τὸν ἔξευτελισμὸν τοῦ ἀγερώχου πρίγκηπος καὶ θαυμάζουν τὴν δύναμιν τοῦ Ἑλλήνος μονάρχου τῆς Ἀνατολῆς.

Κατὰ τὸν IB αἰῶνα (ιδίως ἐπὶ τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ, κατὰ τὸ 1150) ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία ἔχει φθάσει εἰς τὴν δύναμιν, ὅσῃν εἶχεν ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (τὸν 5' αἰῶνα).

Ἡ ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων.—Ὁ αἰὼν τῶν Κομνηνῶν εἶναι ἐπίσης ὀνομαστὸς διὰ τὴν λαμπρότητά του εἰς τὰ γράμματα. Πολλοὶ ἱστορικοὶ διαπρέπουν. Πρώτη εἶναι ἡ κόρη τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Α', **Ἄννα ἡ Κομνηνή**, ἡ ὁποία ἐξιστόρησε τὰς πράξεις τοῦ πατρὸς αὐτῆς, καθὼς καὶ τὴν πρώτην Σταυροφορίαν. Γράφει ὡς ἀληθῆς Ἑλληνὶς βασιλόπαις, ἡ ὁποία εἶναι ὑπερήφανος διὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδος της.

Δύο μητροπολῖται, ὁ **Εὐστάθιος** Θεσσαλονίκης καὶ ὁ **Μιχαὴλ Ἀκομινᾶτος** Ἀθηνῶν, ἔγραψαν σπουδαῖα συγγράμματα. Ἄλλοι ἠσχολοῦντο μὲ τὴν ποίησιν, ὅπως ὁ σοφὸς **Τζέτζης**. Πολὺ δὲ περιέργῃ ποιήματα ἔγραψεν ὁ **Πτωχοπρόδρομος**.

Ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία εἶχε γίνεαι πολὺ δυνατὴ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Κομνηνῶν. Κατὰ τὴν ἰδίαν ὅμως ἐποχὴν ἐμεγάλωσάν καὶ ἄλλοι λαοί, ἐγίναν καὶ ἄλλα κράτη καὶ εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου.

Οἱ Βλαχοβούλγαροι.—Ἡ κατάκτησις τοῦ Βασιλείου τοῦ Β' εἶχεν ἐπιφέρει τέλος εἰς τὸ Βουλγαρικὸν βασίλειον. Ἀλλὰ κατὰ τὸν IB αἰῶνα ἐμφανίζεται εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Χερσόνησον εἰς νέος λαός. Εἶναι οἱ **Βλάχοι**, ὅπως τοὺς ἔλεγον τότε, οἱ **Ρουμάνοι**, ὅπως τοὺς λέγομεν σήμερον. Οἱ Βλάχοι συνενώνονται μὲ τοὺς Βουλγάρους καὶ ἰδρύουν τὸ **Βλαχοβουλγαρικὸν** κράτος, τὸ ὁποῖον γίνεται φοβερός ἐχθρὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ Ἑνετία.—Εἰς τοὺς παλαιοὺς χρόνους ἡ Ἑνετία ἦτο ὑποτελὴς τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας. Οἱ Ἑνετοὶ ἐθεώρουν ὑπερηφάνειάν των «νὰ εἶναι δοῦλοι τοῦ Αὐτοκράτορος». Τώρα ὅμως ἡ Ἑνετία ἔχει γίνεαι μεγάλη. Οἱ Ἑνετοὶ διατρέχουν μὲ

τοὺς στόλους των τὰς Ἑλληνικὰς θαλάσσας, συναθροίζουσιν πλούτη μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ γίνονται πολὺ ἰσχυροί. Εἶναι καὶ αὐτοὶ μέγας ἐχθρὸς τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

Ὁ πάπας καὶ οἱ Σταυροφόροι.— Αἱ δύο Ἐκκλησίαι, ἡ Ἀνατολικὴ καὶ ἡ Δυτικὴ, εἶναι ἀπὸ καιρὸν χωρισμέναι. Ὁ πάπας ἔχει πάντοτε ὄνειρόν του νὰ καθυποτάξῃ τὴν Ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν εἰς τὴν Ρώμην.

Ἐπίσης καὶ ἄλλοι λαοὶ τῆς Δύσεως ἤθελον νὰ καταστρέψουν τὸ Ἑλληνικὸν κράτος. Πρῶτοι εἶναι οἱ Νορμανδοί. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι Σταυροφόροι ἔρχονται εἰς τὴν Ἀνατολὴν μὲ τὴν πρόφασιν νὰ ἀπελευθερώσουσιν τοὺς Ἁγίους τόπους. Πραγματικῶς ὅμως θέλουν νὰ κυριεύσουν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ Αὐτοκράτορές μας, ὡς Χριστιανοὶ βασιλεῖς, ἐδέχθησαν μὲ φιλάνθρωπίαν τοὺς Σταυροφόρους, τοὺς ἐβοήθησαν, τοὺς ἐθρεψαν. Ἀλλὰ καὶ ὡς Ἕλληνες βασιλεῖς ἔλαβον μέτρα, διὰ νὰ σώσουν τὴν χώραν των. Διότι οἱ Σταυροφόροι κατέστρεφον τὰ πάντα εἰς τὸν δρόμον των.

Ὅταν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅλας αὐτὰς τὰς αἰτίας, τὴν ἐχθραν τοῦ πάπα καὶ τῶν Σταυροφόρων, τὴν ἀπληστίαν τῶν Ἑνετῶν, εὐκόλως θὰ ἐννοήσωμεν τὰς συμφοράς, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐπέλθουν εἰς τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν.

ε'.— Ἡ καταστροφή ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων.

Μετὰ τοὺς Κομνηνοὺς ἀρχίζει νὰ καταπίπτῃ ταχέως ἡ Αὐτοκρατορία. Οἱ διάδοχοί των δὲν κατορθώνουν νὰ σταματήσουν τὴν πτώσιν. Εἶναι καὶ αὐτοὶ ἀσήμεντοι Αὐτοκράτορες. Ἀλλὰ καὶ ἡ κατάστασις εἶναι φοβερά.

Αἱ καταστροφαί.— Ἀπὸ παντοῦ οἱ ἐχθροὶ τριγυρίζουσιν τὸ Κράτος καὶ καταστρέφουσιν τὰς χώρας του. Εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν οἱ Σελτζούκοι δὲν συγκρατοῦνται πλέον. Εἰς δὲ τὴν Εὐρώπῃν οἱ Βλαχοβούλγαροι ἐπιφέρουν ἀνηλεεῖς καταστροφὰς εἰς τὸν Ἑλληνισμόν τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας. Ἐχουν ἓνα

φρικτόν βασιλέα, τὸν *Ἰωαννίτην*, ὃ ὁποῖος ἐπωνομάσθη *Σκυλογιάννης* καὶ διαπράττει φρικταστικὰς ὁμότητας.

Οἱ Ἀγγελοι. — Κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἐποχὴν εἰς τὸν θρόνον κάθηνται ἀνίκανοι Αὐτοκράτορες. Τὴν ἡρωϊκὴν δυναστείαν τῶν Κομνηνῶν διεδέχθησαν οἱ *Ἀγγελοι*, καὶ πρῶτος ὁ Ἰσαάκιος Ἀγγελος (1185). Οἱ *Ἀγγελοι* δὲν εἶναι ἄξιοι νὰ ἀποκρούσουν τοὺς ἐχθροὺς. Αἱ συμφοραὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ φέρουν καὶ ἐσωτερικὰς ταραχάς. Γίνεται ἐπανάστασις εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὃ Ἰσαάκιος Ἀγγελος ἐκθρονίζεται ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του, ὃ ὁποῖος γίνεται Αὐτοκράτωρ καὶ τὸ Κράτος περιέρχεται εἰς παραλυσίαν. Οἱ ἐχθροὶ ἀπὸ παντοῦ παραμονεύουν νὰ ἐπιπέσουν ἐναντίον τῆς λείας.

Οἱ Σταυροφόροι. — Ὁ χειρότερος ἐχθρὸς, οἱ σταυροφόροι, συνηθροίσθησαν εἰς τὴν Ἑνετίαν. Ὁ γηραιὸς δόγης Δάνδολος (ἦτο 90 ἐτῶν) τοὺς δανεῖζει χρήματα καὶ τοὺς δίδει τὰ πλοῖα του διὰ νὰ κάμουν τὴν Σταυροφορίαν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Δάνδολος ἤμπορεῖ νὰ μεταχειρισθῇ τοὺς Σταυροφόρους διὰ τὰ συμφέροντά του. Ἡ Δ' αὕτη σταυροφορία, ἀντὶ νὰ διευσθυνηθῇ εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους, πηγαίνει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἡ πολιτοκρία τῆς πόλεως. — Ὁ Αὐτοκράτωρ εἶχε συναθροίσει ἄρκετόν στρατὸν εἰς τὴν πρωτεύουσάν. Ὁ Ἑνετικὸς στόλος ἠγκυροβόλησεν ἐμπρὸς εἰς τὰ τεῖχη καὶ ἤρχισε τὴν ἐπίθεσιν. Σύγχρονως ἀποβιβάζονται οἱ Σταυροφόροι καὶ ἐπιτίθενται ἀπὸ τὴν ξηράν. Οἱ Ἕλληνες ὑπερασπίζονται μὲ ἡρωϊσμόν τὴν πόλιν αὐτῶν, ἀλλ' εἰς μάτην, καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ φεύγει διὰ νυκτός. Τότε οἱ Σταυροφόροι ἀναβιβάζουν εἰς τὸν θρόνον τὸν Ἰσαάκιον Ἀγγελον μὲ τὸν υἱὸν του Ἀλέξιον Δ'. Ἀλλὰ καὶ οὗτος ἀναγκάζεται νὰ φύγῃ. Μεγάλῃ σύγχυσις ἐπέρχεται εἰς τὸν λαὸν καὶ εἰς τὸν στρατόν. Εἰς τολμηρός, ὃ ὁποῖος λέγεται *Μούρτζουφλος* κατορθώνει νὰ στεφθῇ Αὐτοκράτωρ. Ἀμέσως διατάσσει τοὺς Σταυροφόρους ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν χώραν.

Ἡ ἄλωσις τῆς πόλεως.— Τότε ἀρχίζει δυνατὸς πόλεμος. Ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ ὁ στρατὸς του μάχονται μὲ γενναϊότητα. Ἀλλὰ πίπτουν οἱ πύργοι, ὃ εἰς ὕστερα ἀπὸ τὸν ἄλλον. Ὁ Μούρτζουφλος δὲν κατορθώνει νὰ σταματήσῃ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ στρατοῦ του καὶ ἀναγκάζεται νὰ φύγῃ.

Μερικοὶ πατριῶται, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχον χάσει κάθε ἐλπίδα, συνέρχονται εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ ἀνακηρύσσουν Αὐτοκράτορα τὸν **Θεόδωρον Δάσκαρην**, ὃ ὁποῖος ἦτο ἱκανὸς καὶ γενναῖος. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς δὲν κατορθώνει νὰ δώσῃ ζωὴν εἰς ἕν πτώμα. Οἱ Σταυροφόροι βάλλουν πυρκατὰν εἰς τὴν πόλιν, ἀναγκάζεται δὲ καὶ ὁ Δάσκαρς νὰ φύγῃ. Ἡ μεγάλη Πόλις εἶναι εἰς τὰς χεῖρας τῶν λαῶν τῆς Δύσεως (1204).

Αἱ ἀνοσιουργαὶ τῶν Σταυροφόρων.— Ἐν μέσῳ τῶν φλογῶν τῆς καιομένης πόλεως οἱ Σταυροφόροι ὤρμησαν εἰς φοβερὰν λεηλασίαν. Γάλλοι, Γερμανοί, Ἑνετοί, ῥίπτονται ἀκράτητοι εἰς τὴν διαρπαγὴν. *«Καὶ ἦσαν τόσον μεγάλα τὰ κέρδη, ὥστε κανεῖς δὲν ἤμπορεῖ νὰ εἴπῃ τὸ πλῆθος τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου καὶ τῶν πολυτίμων λίθων καὶ τῶν μεταξωτῶν ὑφασμάτων καὶ τῶν ἄλλων πολυτίμων πραγμάτων. Ἀπὸ τότε ποὺ ἐγένεν ὁ κόσμος ποτὲ δὲν εὗρέθησαν εἰς τὴν γῆν τόσα μεγάλα πλούτη»* (**Βιλλαρδουῖνος**, Γάλλος Σταυροφόρος καὶ ἱστορικός).

Εἰς μάτην οἱ κάτοικοι ἐπικαλοῦνται τὸ ἔλεος. Οὐδεμία φωνὴ οἴκτου. Ὅσοι ἐπιζοῦν εἶναι δυστυχέστεροι ἀπὸ τοὺς φονευμένους. Οὔτε τοὺς γέροντας, οὔτε τὰς γυναῖκας ἐσεβάσθησαν οἱ Χριστιανοὶ κατακτηταί, οὔτε θρησκείαν, οὔτε ἱερά. Εἰς τὸ μέγα ἱερὸν τῆς Ὁρθοδοξίας, εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, διέπραξαν οἱ μαχηταὶ τοῦ Σταυροῦ φοβερὰ ἀνοσιουργήματα.

Ἡ καταστροφὴ.— Ἡ τετάρτη Σταυροφορία κατέστρεψε διὰ παντὸς τὴν λαμπρότητα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ Σταυροφόροι εἶχον πυρπολήσει τὴν Πόλιν. Ἐπὶ ἑννέα αἰῶνας βάρ-

βαροὶ δὲν εἶχον πατήσαι τὸ ἔδαφος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπὶ 900 ἔτη ἡ βασιλὶς τῶν πόλεων εἶχε συγκεντρώσει τὰ πλούτη ὅλου τοῦ κόσμου, τὰ πολυτιμότερα κειμήλια τῆς τέχνης καὶ τοῦ πνεύματος τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Εἰς τέσσαρας ἡμέρας τὰ πάντα διηρπάγησαν καὶ κατεστράφησαν. Ἀπαράμιλλα ἔργα τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης, ἀγάλματα, ἔφιπποι ἀνδριάντες κατεκερματίσθησαν. Ἀπειρα χειρόγραφα τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἐσκορπίσθησαν καὶ ἐχάθησαν. Ἡ ἀνθρωπότης ὑπέστη μεγάλην ζημίαν ἀπὸ τὴν ἀπώλειαν τῶν ἔργων τῆς τέχνης καὶ τῶν συγγραμμάτων τῆς ἀρχαιότητος.

Μὲ τὴν καταστροφὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατεστράφη καὶ ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία. Οἱ Φράγκοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας καὶ ἵδρυσαν Φραγκικὰ κράτη. Μετὰ τὴν καταστροφὴν δὲ ἀρχίζει νέα περίοδος τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἡ ὁποία συνδέεται μὲ τὸν νεότερον Ἑλληνισμόν.

Εἰκ. 73.—Ὁ Δικέφαλος αἰετὸς, σύμβολον τῶν Αὐτοκρατόρων κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας.

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ

ΜΕΡΟΣ Δ'.—Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

325—1204 μ. Χ.

ΙΓ'. Οἱ πρῶτοι αἰῶνες (Δ' καὶ Ε' αἰών).— Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ἰδρύσας τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐδημιούργησε μίαν Χριστιανικὴν Αὐτοκρατορίαν, ἡ ὁποία ἔγινε μὲ τὸν καιρὸν μέγα Ἑλληνικὸν Κράτος.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου (395) ἡ Κωνσταντινούπολις ἔχει ἰδιαιτέρον Αὐτοκράτορα, διότι τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος ἐχωρίσθη εἰς Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικόν. Ἡ Ῥώμη κατεστράφη ἀπὸ τοὺς βαρβάρους μετ' ὀλίγον (376). Ἀλλὰ τὸ Ἀνατολικὸν κράτος διήρκεσε ἀκόμη δέκα σχεδὸν αἰῶνας, διότι εἶχε μεγάλας δυνάμεις, τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ τὸν Ἑλληνισμόν.

ΙΔ'. Ὁ Ἰουστινιανός.— Ὁ 5' αἰὼν ἐλαμπρύνθη μὲ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Οἱ Ἑλληνικοὶ στρατοὶ ἀνέκτησαν ἀπὸ τοὺς Βαρβάρους τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν. Εἰς δὲ τὴν Ἀνατολὴν οἱ Πέρσαι εἶχον λάβει μεγάλην δύναμιν καὶ ἐζήτουν νὰ καταστρέψουν τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν. Οἱ Ἑλληνικοὶ στρατοὶ ἀπέκρουσαν καὶ αὐτοὺς καὶ ἄλλους βαρβάρους, οἱ ὅποιοι ἔκαμνον ἐπιδρομὰς ἀπὸ τὸν Δούναβιν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην (κατὰ τὸ 550) ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία ἔφθασεν εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δυνάμεως αὐτῆς.

Ἄλλ' ἡ ἀθάνατος δόξα τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶναι τὰ μεγάλα του ἔργα διὰ τὸν πολιτισμόν. Ἐκτισε τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, ἐτακτοποίησε τὴν νομοθεσίαν καὶ διέδωκεν εἰς μακρινὰς χώρας τὸν Χριστιανισμόν. Ἡ Ἀγία Σοφία ἔγινεν ἡ μεγάλη ἐκκλησία τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡ δὲ νομοθεσία, τὴν ὁποίαν κατήρτισεν ὁ Ἰουστινιανός, διδάσκειται, ἀκόμη καὶ σήμερον εἰς τὰ πανεπιστήμια.

ΙΕ'. **Ο Ἡράκλειος.**— Ἀργότερα οἱ Πέρσαι ἐκυρίευσαν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ βασιλεὺς Ἡράκλειος ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Περσίαν καὶ συνέτριψε τὸ Περσικὸν κράτος. Ἡ δὲ Κωνσταντινούπολις ἐσώθη ἀπὸ τὴν μεγάλην πολιορκίαν αὐτῶν καὶ ἄλλων βαρβάρων (626).

Αἰφνιδίως ὁμως ἐφάνη ἄλλος φοβερὸς ἐχθρὸς, οἱ Ἀραβες. Ἐντὸς ὀλίγου κατέκτησαν τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον. Ἐπολιόρκησαν εἰς μάτην δύο φορές τὴν πρωτεύουσαν. Ἡ Πόλις ἐλυτρώθη καὶ ἀπὸ τοὺς Ἀραβας (675 καὶ 717). Οὕτως οἱ Ἕλληνες Αὐτοκράτορες ἔσωσαν τὴν Εὐρώπην, τὸν Χριστιανισμόν καὶ τὸν πολιτισμόν.

ΙΣΤ'. **Ἡ Εἰκονομαχία.**— Κατὰ τὸν Η' αἰῶνα (ἀπὸ τὸ 717) οἱ Αὐτοκράτορες Ἰσαυροὶ ἐπάλαισαν ἡρωϊκῶς ἐναντίον ὅλων τῶν ἐχθρῶν, ἐναντίον τῶν Ἀράβων, τῶν Βουλγάρων, τῶν Ῥώσων. Ἐγιναν δὲ ὀνομαστοί, ἰδίως οἱ πρῶτοι Ἰσαυροὶ, ὁ Λέων Γ' καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Ε', διότι ἠθέλησαν νὰ ἀναμορφώσουν τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν κοινωνίαν. Ἡ μεταρρύθμισις αὕτη ὀνομάζεται εἰς τὴν ἱστορίαν *Εἰκονομαχία*, διότι οἱ Αὐ-

τοκράτορες κατεδίωκον τὰς ἁγίας εἰκόνας. Ὁ λαὸς καὶ οἱ μοναχοὶ ὑπερησπίσθησαν τὴν λατρείαν τῶν εἰκόνων, καὶ προέκυψαν μεγάλαι ταραχαὶ εἰς τὴν κοινωνίαν, αἱ ὁποῖαι διήρκεσαν ἕνα αἰῶνα καὶ περισσότερον. Ἐπὶ τέλους ἐγένεε σύνοδος, ἡ ὁποία παρεδέχθη τὴν προσκύνησιν αὐτῶν (843). Οἱ Εἰκονομάχοι βασιλεῖς διώρθωσαν τὰ οἰκονομικά, ἔκαμαν φιλανθρωποὺς νόμους, καὶ ἐν γένει ἐβελτίωσαν τὴν κοινωνίαν. Διὰ τοῦτο ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία ἔφθασε κατόπιν εἰς πολὺ μεγάλην ἀκμὴν καὶ δύναμιν.

ΙΖ'. Οἱ μεγάλοι κατακτηταί. — Κατὰ τὸν Θ' καὶ Ι' αἰῶνα ἐβασίλευσεν ἡ *Μακεδονικὴ δυναστεία*, τὴν ὁποίαν ἀπετέλεσαν πολὺ μεγάλοι Αὐτοκράτορες. Οἱ σπουδαιότατοι ἦσαν οἱ τρεῖς ἡρώες βασιλεῖς, ὁ *Νικηφόρος Φωκᾶς*, ὁ *Ἰωάννης Τσιμισκῆς* καὶ ὁ *Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος*. Ὅλοι οἱ ἐχθροὶ τοῦ κράτους συνετρίβησαν ἀπὸ τοῦς ἡρώας ἐκείνους, οἱ Ἀραβες οἱ Ῥῶσοι, οἱ Βούλγαροι. Μετὰ τὰς μέγας νίκας αὐτῶν ἀνυψώθη ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία εἰς μεγίστην δύναμιν. Κατὰ τὸ 1000 δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὸν κόσμον ἰσχυρότερον κράτος ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν κράτος τοῦ Μεσαιῶνος.

ΙΗ' Ὁ Βυζαντινὸς Πολιτισμός. — Κατὰ τὸν Μεσαιῶνα ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία ἦτο τὸ μόνον πολιτισμένον κράτος εἰς τὸν κόσμον. Ὁ Ἕλλην Αὐτοκράτωρ εἶχε καθῆκον νὰ διασώξῃ «τὸ Χριστιανικὸν Βασίλειον» καὶ νὰ διαδίδῃ τὸν Χριστιανισμόν. Ὅλοι αἱ τάξεις τῆς κοινωνίας καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ ὁ λαός, εἰργάζοντο διὰ νὰ

μεγαλώσουν τὸ Κράτος. Τὸ Κράτος εἶχεν ἰσχυρὰν κυβέρνησιν, στρατὸν καὶ ναυτικόν. Μὲ τὸ ἐμπόριον συνηθροίζοντο μεγάλα πλούτη. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο ἡ μεγαλύτερα πόλις τοῦ κόσμου. Ἡ δὲ τέχνη καὶ τὰ γράμματα ἔρριπτον μεγάλην λάμψιν. Ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ ἡ τέχνη διεδόθησαν μακρὰν εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν. Ὁ νεώτερος Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς διεμορφώθη μὲ τὴν δυνατὴν ἐπίδρασιν τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ.

Οἱ Κομνηνοί.—Τοὺς Μακεδόνας βασιλεῖς διεδέχθησαν ἄλλοι, ἐπίσης μεγάλοι Αὐτοκράτορες, οἱ **Κομνηνοί** (τὸν IB' αἰῶνα). Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Κομνηνῶν νέοι φοβεροὶ ἐχθροὶ ἀνεφάνησαν. Ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν οἱ Τοῦρκοι, ἀπὸ τὴν Δύσιν οἱ Νορμανδοί, οἱ Ἑνετοὶ καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον οἱ Τοῦρκοι Σελτζοῦκοι εἶχον κατακτήσει τοὺς Ἀγίους Τόπους. Τότε ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ἔκαμαν μεγάλας ἐκστρατείας, διὰ ν' ἀπελευθερώσουν ἀπὸ τοὺς ἀπίστους τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἡ πρώτη **Σταυροφορία** ἐγένεν ἐπὶ τοῦ Α' Κομνηνοῦ, τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ (1097). Οἱ **Φράγκοι**, ὅπως ἐλέγοντο οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως, ἀπηλευθέρωσαν τοὺς Ἀγίους Τόπους καὶ ἔκαμαν Φραγκικὰ κράτη εἰς τὴν Συρίαν.

Μὲ τὴν πρόφασιν νὰ ἀπελευθερώσουν τοὺς Ἀγίους Τόπους οἱ Σταυροφόροι ἐζήτησαν νὰ καταστρέψουν τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν. Κατὰ τὰς Σταυροφορικὰς ἐκστρατείας αἱ Ἑλληνικαὶ γῶραι ἔπαθον πολλὰ κακά.

Ἡ Δ' Σταυροφορία ἔχει ἀποτέλεσμα τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Φράγκων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν (1204 μ. Χ.). Ἀπὸ τότε ἀρχίζει νέα περίοδος τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας.

Εἰκ. 74.— Μία ἀπὸ τὰς ὡραιότερας Βυζαντινὰς Ἐκκλησίας (οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι τῆς Θεσσαλονίκης τοῦ ΙΓ' αἰῶνος).

ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΕΝΙΚΑΙ

ΕΙΣ ΤΟ Δ' ΜΕΡΟΣ :

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

1. Ὁ θρίαμβος τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τὴν μονακρατίαν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ ἡ κτίσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔκαμαν νὰ δημιουργηθῇ εἰς τὴν Ἀνατολὴν μία μεγάλη Χριστιανικὴ Αὐτοκρατορία. Ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, ὡς ἐλέγετο, ἰδρύθη ὡς συνέχεια τῆς Ρωμαϊκῆς. Ἀλλ' ἀμέσως ἔγινε Ἑλληνικὸν κράτος. Αἱ χῶραι αὐτῆς ἦσαν χῶραι Ἑλληνικαί, δύναμις αὐτῆς ἦτο ὁ *Ἑλληνισμὸς* καὶ ἡ *Ὁρθοδοξία*.

2. Εἰς τὴν Δύσιν οἱ Βάρβαροι, οἱ Γερμανοί, κατέστρεψαν ταχέως τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος. Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων δὲν ἔπαυσαν καθ' ὅλον τὸν Μεσαιῶνα εἰς τὴν Ἀνατολὴν : οἱ Γότθοι, οἱ Οὔννοι, οἱ Σλάβοι, οἱ Πέρσαι, οἱ Ἀραβες, οἱ Βούλγαροι, οἱ Τοῦρκοι ὅλοι διαδοχικῶς ἐζήτησαν νὰ καταστρέψουν τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν. Οἱ ὑπήκοοι τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους μὲ ἡρωϊσμὸν ὑπερασπίζοντο τὴν μεγάλην πόλιν των, τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ τὸ «Χριστιανικὸν Βασίλειον». Διότι ἡ ὑπαρξις τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας ἦτο ἡ σωτηρία τοῦ Πολιτισμοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ. *Τόσον μεγάλη ἦτο ἡ δύναμις τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ.*

3. Οἱ Βάρβαροι, οἱ ὅποιοι εἶχον καταστρέψει τὸ Ἀδαμαντίου Ἑλλ. Ἱστορία, διὰ τὴν Β' τοῦ Ἑλλ. ἐκδ. Β' 15/10/923 14

Δυτικὸν Ῥωμαϊκὸν κράτος, ἴδρυσαν εἰς τὴν θέσιν του πολλὰ Χριστιανικὰ βασίλεια. Μετὰ καιρὸν ὁ Κάρολος ὁ μέγας ἐπανίδρυσε πάλιν τὴν Αὐτοκρατορίαν τῆς Δύσεως. Ἀλλὰ καὶ τὸ κράτος τοῦτο κατεστράφη. Τότε ἡ Εὐρώπη ἔπεσε πάλιν εἰς τὴν βαρβαρότητα.

Κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον ἡ *Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία* εἶχε φθάσει εἰς ὕψιστον σημεῖον δυνάμεως καὶ δόξης. Ἦτο ὑπερασπιστὴς τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος. Καὶ ὅταν οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως κατὰ τὰς Σταυροφορίας κατέστρεψαν τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν, πάλιν ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἐξηκολούθησε νὰ κυριαρχῇ εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Δύσιν, καὶ διεμόρφωσε τὸν νεώτερον πολιτισμόν.

Εἰκ. 75. — *Μικρογραφία* ἀπὸ Βυζαντινὸν χειρόγραφον. — Γεωργὸς καλλιεργῶν τὴν γῆν. Ἐνω δεξιὰ ὁ Θεός.

ΓΕΝΙΚΟΝ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Α. Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν κατακτήσεων τοῦ μεγάλου Αλεξάνδρου διήρκεσεν ἐπὶ αἰῶνας. Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα διεδόθη εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν, ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς κατέκτησεν ὅλους τοὺς λαούς. Οἱ *Ἑλληνιστικοὶ ἐκεῖνοι χρόνοι*, ὡς λέγονται, εἶναι πολὺ σπουδαῖοι, διότι τότε ὁ πολιτισμὸς τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος ἔγινε παγκόσμιος πολιτισμός.

Β. Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἡ *Ῥώμη* εἶχε γίνει μεγάλη δύναμις. Οἱ Ῥωμαῖοι δὲν εἶχον τὴν λαμπρὰν φαντασίαν τῶν Ἑλλήνων, δὲν ἐδοξάσθησαν ὡς ποιηταὶ καὶ ὡς καλλιτέχναι. Ἀλλ' ἐδίδαξαν εἰς τὸν κόσμον τὴν πειθαρχίαν καὶ τὴν ὑποταγὴν εἰς τοὺς νόμους. Μὲ τὰ ὅπλα κατέκτησαν ὁλόκληρον τὸν ἀρχαῖον κόσμον. Ἐχασε καὶ ἡ Ἑλλὰς τὴν ἐλευθερίαν της ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους. Ἀλλὰ κατέκτησε τὴν Ῥώμην μὲ τὸν πολιτισμὸν της. Εἰς τὴν παγκόσμιον Ῥωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν ὁ Χριστιανισμὸς διεδόθη μαζὶ μὲ τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμόν.

Γ. *Ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία*, ἡ ὁποία διεδέχθη τὴν Ῥωμαϊκὴν, ἦτο Ἑλληνικὸν Χριστιανικὸν

κράτος. Ἐπὶ χίλια ἔτη ἀπέκρουε τοὺς βερβάρους καὶ διέδιδεν εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς τὸν Χριστιανισμόν καὶ τὸν πολιτισμόν! Ἡ Εὐρώπη τότε εὐρίσκετο εἰς τὴν βαρβαρότητα. Ἄλλ' ἡ Κωνσταντινούπολις διεφύλαξε τὸν ἀρχαῖον πολιτισμόν καὶ τὸν μετέδωκεν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους. Αὐτὸ εἶναι τὸ μέγα ἔργον τοῦ Μεσαιωνικοῦ πολιτισμοῦ.

Πρῶται αἱ Ἀθῆναι, μετ' αὐτὴν ἡ Ἀλεξάνδρεια, καὶ ἔπειτα ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπῆρξαν αἱ μεγάλαι πρωτεύουσαι τοῦ κόσμου εἰς τὸν πολιτισμόν. Ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορία κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὸν μεσαιῶνα εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος.

Εἰκ. 76.—Βυζαντινὸν Μολυβδόβουλον. Εἰς τὴν μίαν ὀψιν ἡ Θεοτόκος, εἰς τὴν ἄλλην Βυζαντινὴ βασίλισσα.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

Α'.—Οἱ Ἑλληνιστικοὶ χρόνοι.

301-146 π. X.

- 301 π. X. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἰδρύνονται ὀριστικῶς τὰ Βα-
 σίλεια τῶν Διαδόχων.
 200 Ἀκμὴ τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας.
 146 Ὑποταγὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ρωμαίους.

Β'.—Ἡ παλαιὰ Ρώμη.

753-146 π. X.

- 753 π. X. Ἰδρύσεις τῆς Ρώμης. Οἱ ἑπτὰ βασιλεῖς.
 510 Κατάργησις τῆς βασιλείας. Δύο ὕπατοι. Σύγκλητος.
 300 Ἐξίσωσις τῶν τάξεων (πατριζίων καὶ πληβείων).
 200 Ἡ Ρώμη κυρίαρχος εἰς τὴν Δύσιν.

Γ'.—Οἱ Ἑλληνορωμαῖκοὶ χρόνοι.

146 π. X.—323 μ. X.

- 100 π. X. Ἡ Ρώμη κυρίαρχος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνα-
 τολήν.
 30 Ἡ ναυμαχία τοῦ Ἀκτίου. Ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτο-
 κρατορία.

Γέννησις τοῦ Χριστοῦ

- 100 μ. X. Οἱ Ἀντωνῖνοι. Εὐτυχὴς ἐποχὴ τοῦ κόσμου.
 300 Οἱ μάρτυρες.—Οἱ Βάρβαροι.

Δ'.—Ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία.

323-1204 μ. X.

- 323 μ. X. Ἰδρύσεις τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ Σύμβολον
 τῆς Νικαίας.
 395 Τὸ Ἀνατολικὸν Κράτος. Τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκόν.
 530 Ὁ μέγας Ἰουστινιανός. Πόλεμοι. Ἔργα πολι-
 τισμοῦ.
 800 Εἰκονομαχία. Ἀραβες. Φράγκοι.
 1000 Κατασύντριψις τῶν ἐχθρῶν.—Μεγάλῃ ἀκμῇ τοῦ
 Κράτους.
 1204 Ἀλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Σταυ-
 ροφόρων.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Α—Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

301—146 π. Χ.

ΚΕΦ. Α'.— Ἡ Μεκεδονία καὶ ἡ Ἑλλάς . . .	6
α'. Ὁ διαμελισμὸς τοῦ Ἑλληνομακεδονικοῦ κράτους.—β'. Δύο μεγάλοι στρατηγοί.	
ΚΕΦ. Β'.— Ἑλληνικὴ Ἀνατολή	10
α'. Τὰ Ἑλληνικὰ βασίλεια.—β'. Τὰ ἐξελιγησιθέντα βασίλεια. Ἡ Ἰουδαία.	
ΚΕΦ. Γ'.— Ὁ Ἑλληνιστικὸς πολιτισμὸς . .	16
α'. Οἱ σοφοὶ καὶ οἱ καλλιτέχναι.—β'. Τὰ Βασίλεια τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Συρίας.—γ'. Ὁ Ἀλεξανδρινὸς πολιτισμός.	
ΚΕΦ. Δ'.— Οἱ τελευταῖοι ἀγῶνες τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ἀχαϊκὴ Συμπολιτεία	27
α'. Ἡ παρακμὴ καὶ αἱ προσάθεται πρὸς ἔγῳσιν.—β'. Ἡ Ἀχαϊκὴ Συμπολιτεία.—γ'. Ἡ Σπάρτη.—δ'. Ἡ Ἀχαϊκὴ Συμπολιτεία καὶ οἱ Ῥωμαῖοι.	
Ἀνασκόπησις	37

Β.—Η ΠΑΛΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

753—146 π. Χ.

ΚΕΦ. Ε'.— Οἱ πρῶτοι ἀγῶνες	44
α'. Περιγραφή τῆς Ἰταλίας.—β'. Ἡ Ῥωμαϊκὴ Δημοκρατία.	
ΚΕΦ. ΣΤ'.— Αἱ κατακτήσεις τῆς Ῥώμης . . .	52
α'. Ἡ κατὰκτησις τῆς Ἰταλίας.—β'. Οἱ παλαιοὶ Ῥωμαῖοι. Ὁ βίος τῶν.	

ΚΕΦ. Ζ'.—	Ἡ κατάκτησις τοῦ κόσμου. Οἱ Ῥωμαῖοι καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς Δύσεως.	σελ. 60
-----------	--	---------

α'. Ἡ Μεγάλη Ἑλλάς.—β'. Οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ὁ Πύρρος.—γ'. Οἱ Καρχηδονικοὶ πόλεμοι.

ΚΕΦ. Η'.—	Ἡ κατάκτησις τοῦ κόσμου. Οἱ Ῥωμαῖοι καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀνατολῆς. . . »	70
-----------	--	----

α'. Τὰ Ἑλληνικὰ βασίλεια τῆς Ἀνατολῆς.—β'. Ἡ κατάκτησις τῆς Ἑλλάδος.

Ἀνασκόπησις.	»	76
----------------------	---	----

Γ.—ΟΙ ΕΛΛΗΝΟΡΩΜΑΪΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

146 π.Χ.—323 μ.Χ.

ΚΕΦ. Θ'.—	Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι τῆς Ῥώμης »	81
-----------	---------------------------------	----

α'. Ἡ διαφθορά εἰς τὴν Ῥώμην.—β'. Οἱ Γράκχοι. Ὁ Μάριος καὶ ὁ Σύλλας.—γ'. Ὁ Πομπήϊος καὶ ὁ Καῖσαρ.

ΚΕΦ. Ι'.—	Ἡ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία. . . »	89
-----------	-------------------------------	----

α'. Ὁ Ἀντώνιος καὶ ἡ Κλεοπάτρα. Ἡ ἐγκατάστασις τῆς Αὐτοκρατορίας.—β'. Οἱ δύο πρῶτοι αἰῶνες τῆς Αὐτοκρατορίας.

ΚΕΦ. ΙΑ'.—	Ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ἡ Ῥώμη. . »	96
------------	------------------------------	----

α'. Ἡ Ἑλλάς ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους.—β'. Οἱ Ῥωμαῖοι τὸν καιρὸν τῆς Αὐτοκρατορίας.—γ'. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

ΚΕΦ. ΙΒ'.—	Ὁ Χριστιανισμὸς καὶ τὸ τέλος τῆς Ῥώμης. »	104
------------	---	-----

α'. Ὁ Χριστιανισμὸς.—β'. Ἡ καταστροφὴ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους.

Ἀνασκόπησις.	»	111
----------------------	---	-----

Δ.—Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

323—1204 μ.Χ.

ΚΕΦ. ΙΓ'.—**Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος. Οἱ δύο πρῶτοι αἰῶνες (323—527).** σελ. 116

α'. Ἡ ἰδρυσις τοῦ Ἀποστολικοῦ Κράτους.—

β'. Τὸ Ἀνατολικὸν Κράτος κατὰ τοὺς δύο πρῶτους αἰῶνας (τὸν Δ' καὶ Ε').

ΚΕΦ. ΙΔ'.—**Ὁ μέγας Ἰουστινιανός.** » 127

α'. Οἱ πόλεμοι.—β'. Τὰ μεγάλα ἔργα τοῦ πολιτισμοῦ.

ΚΕΦ. ΙΕ'.—**Ὁ βασιλεὺς Ἡράκλειος.** » 138

α'. Αἱ νίκαι τοῦ Ἡρακλεῖου.—β'. Οἱ Ἀραβες. Ὁ Ἀραβικὸς πολιτισμός.—γ'. Αἱ πολιορκίαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

ΚΕΦ. ΙΣΤ'.—**Οἱ εἰκονομάχοι βασιλεῖς.** » 149

α'. Οἱ Ἰσαυροὶ. Οἱ Ἀραβες καὶ οἱ Βούλγαροι.—β'. Ἡ εἰκονομαχία.—γ'. Ὁ πατριάρχης Φώτιος. Οἱ Φράγκοι.

ΚΕΦ. ΙΖ'.—**Ἡ Μακεδονικὴ δυναστεία.** » 158

α'. Οἱ μεγάλοι κατακτηταί : ὁ Φωκάς καὶ ὁ Ταιμισκῆς.—β'. Ὁ Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος.—γ'. Ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία κατὰ τὸ 1000.

ΚΕΦ. ΙΗ'.—**Ὁ Βυζαντινὸς πολιτισμός.** » 170

α'. Ὁ Αὐτοκράτωρ. Ἡ Βυζαντινὴ ἀρχὴ.—β'. Οἱ ὑπῆκοοι καὶ οἱ ξένοι λαοί.—γ'. Ἡ Βυζαντινὴ κοινωνία.—δ'. Ἡ Βυζαντινὴ τέχνη.—ε'. Ἡ παιδεία καὶ ἡ λογοτεχνία

ΚΕΦ. ΙΘ'.—**Οἱ Κομνηνοί. Αἱ Σταυροφορίαι.** » 192

α'. Οἱ νέοι ἐχθροί. Οἱ Τοῦρκοι. Οἱ Φράγκοι καὶ αἱ Σταυροφορίαι.—β'. Οἱ μεγάλοι Κομνηνοί.—γ'. Ὁ αἶων τῶν Κομνηνῶν.—δ'. Ἡ καταστροφή ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων (1204.)

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 18 Μαΐου 1923

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Τῷ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ
ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τὸν κ. Ἀδ. Ἀδαμαντίου

Συγγραφεὰ διδακτικῶν βιβλίων.

Γνωστὸν ποιούμεν ὑμῖν, ὅτι δι' ἡμετέρας πράξεως τῇ 21 τοῦ λήξαντος μηνὸς ἐκδοθείσης καὶ τῇ 14 τοῦ ἱσταμένου καταχωρισθείσης ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 37 δευτέρῳ τεύχει τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, ἐνεκρίθη τὸ πρὸς κρίσιν ἐν χειρογράφῳ ὑποβληθὲν ὑμέτερον βιβλίον *Ῥωμαϊκὴ καὶ Βυζαντινὴ Ἱστορία* διὰ τὴν Β' τάξιν τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων, εἰσακτέον εἰς τὰ οἰκεία σχολεῖα ἀπὸ τοῦ ἐρχομένου σχολικοῦ ἔτους 1923 — 1924.

Ἐντολῇ τοῦ Ὑπουργοῦ

Ὁ Τμηματάρχης

ΙΩ. ΓΡΥΠΑΡΗΣ

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

- 1) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ἀπὸ τοὺς ἀρχαιότατους χρόνους ἕως τὴν Ἀρχαίῃν Συμπολιτείαν. Διὰ τὴν Α' τάξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου.
- 2) ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ (Ἑλληνιστικοὶ Ῥωμαῖκοι καὶ Βυζαντινοὶ χρόνοι). Διὰ τὴν Β' τάξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ.
- 3) ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων μέχρι τῶν καθ' ἡμῶς χρόνων. Διὰ τὴν Γ' τάξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ.
- 4) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ διὰ τὴν 1' τάξιν τῶν Γυμνασίων.
Ὑπὸ τύπωσιν:
- 5) ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ διὰ τὴν Α' τάξιν τῶν Γυμνασίων.
- 6) ΡΩΜΑΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ διὰ τὴν Β' τάξιν τῶν Γυμνασίων.